ئۇيغۇر خلق
ماقال تمسللری

ئۇيغۇر خەلق ماقال-تەمسىللىرى

تۈزگۈچى: مۇھەممەت رەھىم

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابدۇۋەلى خەلپەتوف
مەسئۇل كوررېكتورى: ئاسىيە
مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: رىزۋان تۇردى

ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرى

تۈزگۈچى: مۇھەممەت رەسىم

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جيەنجۈڭ كوچىسى №54)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 مىللىمېتر 1/32
باسما تاۋىقى: 13.375، قىستۇرما ۋارىقى: 5
1990 - يىل 1 - ئاي 1 - نەشرى
1990 - يىل 5 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 1 — 4.500
ISBN7-228-01210-X/I·417
باھاسى: 5.00 يۈەن

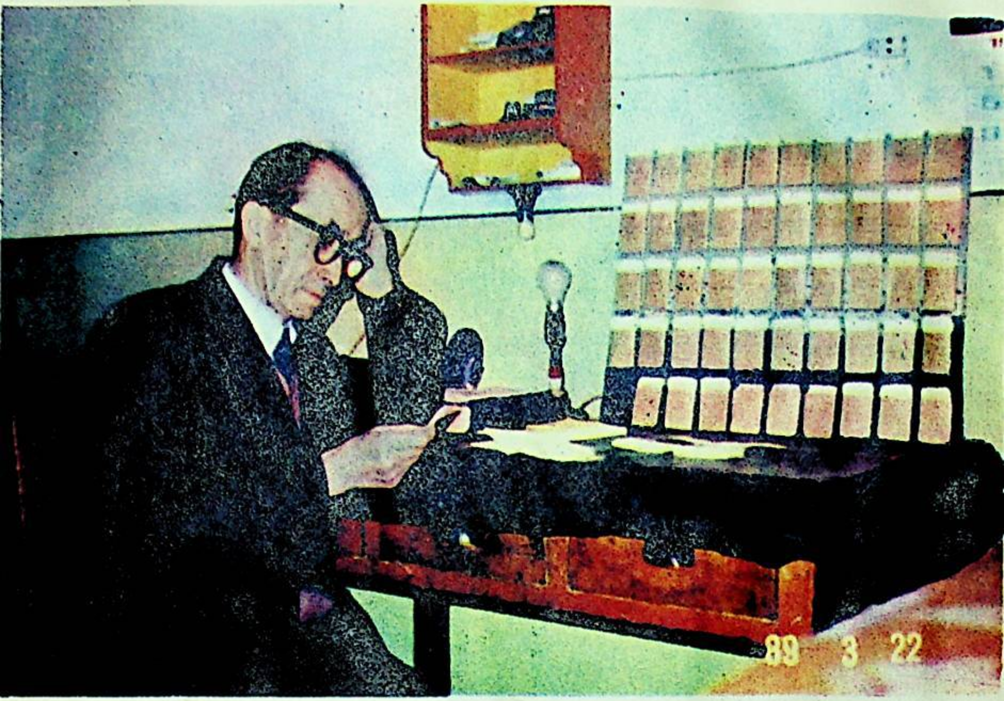

تۈزگۈچى مەھەممەت رەھىم

نەشرىياتتىن

قولىڭىزدىكى بۇ كىتاب پېشقەدەم شائىر ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتچىسى، ماھىر مۇھەررىر مۇھەممەت رەھىمنىڭ ئۆمۈر بويى قېتىرقىنىپ توپلىشى، تەھرىرلىشى، تەتقىق قىلىشى ۋە تەكرار سېلىشتۇرۇپ تاللىشىدىن ئۆتۈپ نەشر قىلىنغان ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرىنىڭ بىرىنچى، ئىككىنچى، ئۈچىنچى كىتابى ھەم باشقا مەنبەلەر ئاساسىدا بىرقەدەر تولۇقلاپ نەشر قىلىندى.

خەلقىنىڭ روشەن كۆزى، سەزگۈر يۈرىكى ۋە ئوي - پىكرىدىن توغۇلغان بۇ ماقال - تەمسىللەر بىزگە ئەجدادلىرىمىزنىڭ دۇنيا قارىشىنى، ئەقىل - پاراستىنى، تارىخىنى ۋە چوڭقۇر پەند - نەسىھەتلىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

كىتابخانلارنىڭ بۇ كىتابنىڭ مەزمۇنى، تۈزۈلۈشى ھەققىدىكى تەكلىپ، پىكىرلىرىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

مۇندەرىجە

خەلق ماقال - تەمسىللىرى توغرىسىدا 1
ۋەتەن، ئەل - يۇرت توغرىسىدا 1
ئىتتىپاقلىق ۋە ئىتتىپاقسىزلىق توغرىسىدا 9
دوستلۇق ۋە دۈشمەنلىك توغرىسىدا 16
باتۇرلۇق، مەردلىك ۋە قورقۇنچاقلىق توغرىسىدا 25
بىلىم، ھۈنەر ۋە نادانلىق توغرىسىدا 33
ئەقىل - ئىدراك ۋە ئەخمەقلىق توغرىسىدا 44
ئىش - ئەمگەك ۋە ھورۇنلۇق توغرىسىدا 60
دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ۋە باغۋەنچىلىك توغرىسىدا ... 78
ۋاقىت، مەزگىل ۋە تەبىئەت ھادىسىلىرى توغرىسىدا 90
راستچىللىق، يالغانچىلىق ۋە ھىيلە - مىكىر توغرىسىدا ... 98
كەمتەرلىك، تەكەببۇرلۇق ۋە ماختانچاقلىق توغرىسىدا ... 107
ھوشيارلىق، ئېھتىياتچانلىق ۋە بىپەرۋالىق توغرىسىدا ... 115
ئىقتىسادچىللىق ۋە ئىسراپچىلىق توغرىسىدا 121
ئار - نومۇس توغرىسىدا 126
سەۋر - تاقەت ۋە ئالدىراڭغۇلۇق توغرىسىدا 129
ئارزۇ - ئۈمىد ۋە چىدام - غەيرەت توغرىسىدا 135
ئىززەت - ئابروي ۋە قەدىر - قىممەت توغرىسىدا 140
بەخت - تەلەي ۋە تەۋەككۈلچىلىك توغرىسىدا 148
ياشلىق، قېرىلىق ۋە ئۆمۈر توغرىسىدا 154

تازىلىق، سالامەتلىك ۋە ئۆلۈم ـ يېتىم توغرىسىدا 164
تىل ۋە گەپ ـ سۆز توغرىسىدا 173
تىنىچ ـ ئامانلىق، خاتىرجەمسىزلىك ۋە غەم ـ قايغۇ توغرىسىدا... 187
ھەمكارلىق، ئادەمگەرچىلىك ۋە نائەھلىيلىك توغرىسىدا... 193
مىجەز ـ خۇلق ۋە كىشى تەبىئىتى توغرىسىدا 202
تۈرلۈك جىسمانىي ئەيىبلەر توغرىسىدا 216
ئەدەب ـ ئەخلاق ۋە تەربىيە توغرىسىدا 224
زىبۇ زىننەت ۋە ياسانچۇقلۇق توغرىسىدا 230
ئىشق ـ مۇھەببەت ۋە چىراي توغرىسىدا 233
ئائىلە، ئاتا ـ ئانا ۋە پەرزەنت توغرىسىدا 244
ئۇرۇق ـ تۇغقان ۋە قولۇم ـ قوشنا توغرىسىدا 266
توي ـ تۆكۈن ۋە مېھماندوستلۇق توغرىسىدا 272
سەپەر ۋە يولداشلىق توغرىسىدا 279
غېرىب، مۇساپىر ۋە يېتىملىك توغرىسىدا 284
تاماق ۋە يېمەك ـ ئىچمەك توغرىسىدا 287
ھايۋانات ۋە نەرسىلەر توغرىسىدا 292
تۈرلۈك ئىجتىمائىي ئەھۋاللار توغرىسىدا 303
بايلىق ۋە كەمبەغەللىك توغرىسىدا 330
ياخشى ـ يامان ۋە ياخشىلىق ـ يامانلىق توغرىسىدا ... 343
سېخىيلىق، بېخىللىق، ئىنساپ ۋە مەنپەئەت توغرىسىدا ... 354
كەسىپ، تىجارەت ۋە ئېلىش ـ بېرىش مۇناسىۋەتلىرى توغرىسىدا 368
يامان كەسىپ ۋە يامان ھەۋەسلەر توغرىسىدا 382
دىنىي ئېتىقاد ۋە موللا توغرىسىدا 389
يۇقىرى تەبىقىنىڭ ماقال ـ تەمسىللىرى 397
ماۋزۇسىز ماقال ـ تەمسىللەر 401

خەلق ماقال - تەمسىللىرى توغرىسىدا

بىزنىڭ باتۇر، ئەمگەكچان ۋە ئەقىل - پاراسەتلىك ئەجدادلىرىمىز ياراتقان ماقال - تەمسىللەر خەلق دانىشمەنلىكىنىڭ نەمۇنىسى سۈپىتىدە تارىخىمىزنى يورۇتۇپ كەلمەكتە. خەلق ئۆز ماقال - تەمسىللىرىدە گۈزەللىك بىلەن رەزىللىك، مۇھەببەت بىلەن نەپرەت توغرىسىدىكى پەلسەپىۋى كۆز قاراشلىرىنى توغرا خۇلاسىلەپ، دىئالېكتىك ماتېرىيالىزمغا ئۇيغۇن ئىلمىي يەكۈن چىقارغان. ماقال - تەمسىللەردىكى ئۆتكۈر پەلسەپىۋى پىكىر ۋە روشەن بەدىئىي ئالاھىدىلىك — خەلق تەپەككۇرىنىڭ توغرا، ئىخچام ۋە ئوبرازلىق ئىپادىسىدۇر.

تۇرمۇشنى كۆزىتىش ۋە تونۇش چوڭقۇرلاشقانسېرى ئۇنىڭدىن ئالغان تەسىراتنى ئىپادىلەشمۇ شۇنچە ئىخچام ۋە مەزمۇنلۇق بولىدۇ. ماقال - تەمسىللەر رېئال تۇرمۇشنىڭ ئەنە شۇنداق مۇجەسسەم ئىپادىسى بولغىنى ئۈچۈن بىر مىللەتنىڭ تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى، ئۆرپ - ئادەتلىرىنى، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلىرىنى ۋە باشقا ئالاھىدىلىكلىرىنى چۈشىنىشتە قىممەتلىك ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ. شۇڭلاشقا ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرى بىزنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى تۇرمۇشىمىز بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان قىممەتلىك مىللىي مىراسلىرىمىزدىن بىرى بولۇپ قالىدى.

بىلىمسىز ئادەم — مېۋىسىز دەرەخ.

قىلىچنىڭ كۈچىدىن قەلەمنىڭ كۈچى ئارتۇق.

ھۈنىرى بار قول ئۆلمەس.

ماقال - تەمسىللەر تۇرمۇشتىكى قىممەتلىك تەجرىبە - ساۋاقلارنىڭ جەۋھىرى بولغاچقا، ئۇنىڭ قايىل قىلىش كۈچى ناھايىتى زور. بۇ خىل كۈچ ماقال - تەمسىللەرنىڭ توغرا ھۆكۈم ۋە ھەقىقىي يەكۈن بولالىغانلىقىدىن كەلگەن. مەسىلەن:

ئورنى كەم كولىسا، ئۆزى چۈشىدۇ.

دوستقا تاپا قىلما، دۈشمەنگە كۈلكە.

قېرىسى بار ئۆينىڭ كىتابى بار.

سۆيمىگەنگە سۈركەلمە.

ماقال - تەمسىللەر سىنىپىي جەمئىيەتتە بىرلا سىنىپنىڭ مۈلكى بولۇپ قالمىدى. ئۇنىڭ ئىچىدە سىنىپىي كۈرەشنىڭ ھەر خىل شەكىللىرىنى، تۈرلۈك ئىجتىمائىي قاتلاملارنىڭ كۆز قاراشلىرىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان پىكىر - ئۇقۇملار بار. ئەكسىچە، ھەممە سىنىپ ۋە قاتلاملارغا ئورتاق ماقال - تەمسىللەرمۇ بار. ئەزگۈچى سىنىپلار ئەمگەكچى خەلقنى ئالداش ۋە بويسۇندۇرۇش يولىدا ئۆزلىرىنىڭ مۇددىئاسىنى، تەبىئىتىنى

مەشھۇر ئۇيغۇر ئالىمى مەھمۇد قەشقەرىنىڭ XI ئەسىردە يېزىلغان «تۈركىي تىللار دىۋانى» ناملىق ئۇلۇغ ئەسىرىدە ماقال - تەمسىللەرگە خېلى كۆپ ئورۇن بېرىلگەن. بۇ ماقال - تەمسىللەرنىڭ بىر مۇنچىسى تۇرمۇشىمىزدا ھازىرمۇ ئىستېمال قىلىنماقتا. مەسىلەن:

ئاش تاتىغى تۇز.
(ئاشنىڭ تەمى تۇز بىلەن).

ئالىمچى ئارسلان، بېرىمچى سىچقان.
(ئالغۇچى ئارسلان، بەرگۈچى چاشقان).

ئاتاسى ئاچىق ئالما يېسە، ئوغلىنىڭ چىشى قامار.
(ئاتىسى غورا يېسە، ئوغلىنىڭ چىشى قاماپتۇ).

بۇ ماقال - تەمسىللەر «تۈركىي تىللار دىۋانى» يېزىلغان دەۋردىن كۆپ ئىلگىرى بارلىققا كەلگەنلىكى شۈبھىسىز. ماقال - تەمسىللەرنىڭ تارىخىنى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ تارىخىدىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايدۇ. بەزىبىر ماقال - تەمسىللەرنىڭ مەزمۇنىغا قاراپ بارلىققا كەلگەن دەۋرىنى مۆلچەر قىلغىلى بولسىمۇ، كۆپچىلىكىنى مۆلچەرلەش مۇمكىن ئەمەس.

نۇرغۇن ماقال تەمسىللەردە ئەجدادلىرىمىزنىڭ مەرىپەتپەرۋەرلىك روھى ئىپادىلەنگەن بولۇپ، خەلقىمىزنى بىلىم، ھۈنەر ئۆگىنىشكە ئىلھاملاندۇرۇپ كەلمەكتە. مەسىلەن:

ئادەم بالىسىنىڭ باھاسى ئىلىم بىلەن.

بىلىملىك ئوزار، بىلىمسىز توزار.

ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرى ئەسىرلەردىن بۇيان خەلقىنىڭ ئۇزاق ئىجتىمائىي پائالىيەتلىرى جەريانىدا يارىتىلغان بولغاچقا، تۇرمۇشنىڭ ھەممە ساھەلىرىگە ھازىر جاۋاب بولالايدىغان مول مەزمۇنغا ئىگە. ۋەتەنپەرۋەرلىك، كوللېكتىۋىزملىق ئىدىيىلىرى، دوستلارغا شەپقەت، دۈشمەنگە نەپرەت تۇيغۇلىرى، ئۈم - ئىناق ياشاش، ئەمگەك سۆيۈش، بىلىم - ھۈنەر ئۆگىنىش، ئەدەب - ئەخلاق ۋە پەزىلەت ئىگىسى بولۇش توغرىسىدىكى پىكىرلەر ماقال - تەمسىللەرنى بىباھا قىممەتكە ئىگە قىلغان رەڭدار مەزمۇنلاردۇر.

ماقال - تەمسىللەر قەلەم ۋە ئېغىز ئۇتقىمىزنىڭ ئامما بىلىقىنى يۇقىرى كۆتۈرىدىغان، تىلىمىزغا ئالاھىدە ئېنىقلىق، تېرەنلىك ۋە گۈزەللىك بېرىدىغان مۇھىم تىل بايلىقىمىزدۇر. مەسىلەن، يەرنى ئوغۇتلاشنىڭ ئەھمىيىتى توغرىسىدا كۆپ سۆزلەشنىڭ ئورنىغا، «يەر تويمىغۇچە ئەل تويماس» دېگەن ماقالنى ئىشلەتسەك، گېپىمىز يىغىنچاق ۋە مەزمۇنلۇق بولىدۇ. شۇڭا خەلق ماقال - تەمسىللىرىنى ئۇلۇغ يازغۇچى ماكسىم گوركىي ناھايىتى يۇقىرى باھالاپ مۇنداق دېگەنىدى:

«ئومۇمەن ماقال - تەمسىللەر ئەمگەكچىلەر ئاممىسىنىڭ پۈتۈن تۇرمۇش ۋە ئىجتىمائىي، تارىخىي تەجرىبىلىرىنى نەمۇنىلىك سۈرەتتە شەكىللەندۈرىدۇ. يازغۇچى سۆزلەرنى خۇددى مۇشتۇمنى تۈگكەندەك ئىخچام قىلىشقا ئۆگىتىدىغان مۇنداق ماتېرىيال بىلەن تونۇشۇشى كېرەك».

ماقال - تەمسىللەر يۈكسەك دەرىجىدە مەنتىقىي كۈچكە ئىگە بولغانلىقى بىلەن فولكلورنىڭ باشقا ژانىرلىرىدىن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇرىدۇ. رېئال تۇرمۇشتىن ھاسىل بولغان ھېسسىي بىلىملەر مەنتىقىي تەپەككۇرنى ئويغىتىدۇ. ئۇ بىر

ۋە مەنپەئەتلىرىنى ئىپادىلەيدىغان ماقال - تەمسىللەردىن پايدىلىنىدۇ. مەسىلەن:

قۇم يىغىلىپ تاش بولماس،
قۇل يىغىلىپ باش بولماس.

تۈز ھەققى — خۇدا ھەققى.

بەرمىسمۇ باي ياخشى،
يېمىسمۇ ماي ياخشى.

ئەمگەكچى خەلق بولسا، ئۆزلىرىنىڭ ئۆتكۈر ۋە ھەجۋىي ماقال - تەمسىللىرى بىلەن ئەزگۈچىلەرگە غەزەپ - نەپرەتلىرىنى ياغدۇرىدۇ، مەسخىرە قىلىدۇ ۋە ئازادلىق، ئەركىنلىك يولىدا كۈرەشكە چاقىرىدۇ. مەسىلەن:

بېرىشتە سانىقى توققۇز،
ئېلىشتا سانىقى ئوتتۇز.

ئوكىدا ياتقان گىردە يەپتۇ،
كەتمەن چاپقان جىگدە.

قىرىق ئاغىچا ئاچتىن ئۆلۈپتۇ.

جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتمەس.

ياش تۆككۈچە، مۇش تۈگ.

ئۆزىنىڭ پېشانىسىنى سىلاپ باقماي، باشقىلارنىڭ كەچىلىـ
كىنى كۆرۈپ كۈلىدىغانلارنى مەسخىرە قىلىدۇ.

ماقال ـ تەمسىللەرنىڭ بەدىئىي ئالاھىدىلىكلىرىدىن بىرى ئۇنىڭدىكى شېئىرىي خۇسۇسىيەتتۇر. نۇرغۇن ماقال ـ تەمسىللەر شېئىرىيەت شەكلى بىلەن تۈزۈلگەن بولغاچقا، خۇددى خەلق تىلى بىلەن يېزىلغان ياخشى شېئىرغا ئوخشاش تەسىرچان، جەلپكار ۋە سىڭىشلىق بولۇشتەك ئەۋزەللىكلەرگە ئىگە. بەزى ماقال ـ تەمسىللەردە رەسمىي قاپىيە، ۋەزىن، تۇراقلار بار. مەسىلەن:

ئارپا ـ تېرىق ئاش ئىكەن،
ئۈنچە ـ مارجان تاش ئىكەن.

كىشىنىڭ ئېتى ئات ئەمەس،
ئىككى پۇتۇم يات ئەمەس.

ئۆزۈمنى چاغلىماي شىلتىڭ ئېتىپتىمەن،
پالاسقا يۆگىنىپ ھەپتە يېتىپتىمەن.

بەزى ماقال ـ تەمسىللەردە جۈملە ئىچىدىكى ئىككى
ئاش تەرەپتىن قاپىيىداش بولۇپ كېلىدۇ. مەسىلەن:

ەرسگەننى موللا بەرمەس.

ئويلاپ سۆزلە.

كۆرمەپتۇ.

ۋە مەنپەئەتلىرىنى ئىپادىلەيدىغان ماقال - تەمسىللەردىن پايدىلىنىدۇ. مەسىلەن:

قوُم يىغىلىپ تاش بولماس،
قوُل يىغىلىپ باش بولماس.

توُز ھەققى — خوُدا ھەققى.

بەرمىسەڭ باي ياخشى،
يېمىسەڭ ماي ياخشى.

ئەمگەكچى خەلق بولسا، ئۆزلىرىنىڭ ئۆتكۈر ۋە ھەجۋىي ماقال - تەمسىللىرى بىلەن ئەزگۈچىلەرگە غەزەپ - نەپرەتلىرىنى ياغدۇرىدۇ، مەسخىرە قىلىدۇ ۋە ئازادلىق، ئەركىنلىك يولىدا كۈرەشكە چاقىرىدۇ. مەسىلەن:

بېرىشتە سانىقى توققۇز،
ئېلىشتا سانىقى ئوتتۇز.

ئوردا ياتقان گىردە يەپتۇ،
كەتمەن چاپقان جىگدە.

قىرىق ئاغىچا ئاچتىن ئۆلۈپتۇ.

جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتمەس.

ياش تۆككۈچە، مۇش تۆگ.

سەلنى كۆپ يېسەڭ، ئەمەن تېتىيدۇ» دېيىلسە، جەنۇبىي شىنجاڭدا «هالۋىنى كۆپ يېسەڭ، زاڭ تېتىيدۇ» دەپ ئېلىنغان.

يۇقىرىقىدەك، سەۋەبلەر بىلەن ئۆزگىرىپ، تۈرلۈك شەكىل ئالغان ماقال - تەمسىللەر خېلى بار. بۇنىڭ بىرى ئاساس، قالغانلىرى ۋارىيانت بولىدۇ. ۋارىيانتلار مەزمۇن جەھەتتە ئوخشاش بولسىمۇ، ئورۇن، پەيت ۋە ئىش - ھەرىكەتكە قاراپ تاللاپ ئىشلىتىلىدۇ.

ماقال - تەمسىللەرنى ئىشلىتىش ۋە تەتبىق قىلىش جەھەتتە ئۈچ خىل خاراكتېرگە ئايرىشقا بولىدۇ. 1 - خىل ماقال - تەمسىللەر ئۆزى ئىپادىلىگەن ھادىسە ئۈچۈنلا ئىشلىتىلىدۇ. باشقا ھادىسىلەرگە تەتبىق قىلىنمايدۇ. مەسىلەن:

ئىش ئۆگىنىۋاتقان بىلەن، كۈچ بىرلىكتە،

ئەقىل ياشتا ئەمەس، باشتا.

مېھمان ئاتاڭدىن ئۇلۇغ،

2 - خىل ماقال - تەمسىللەر ئۆزى ئىپادىلىگەن ھادىسە ئۈچۈنمۇ ئىشلىتىلىدۇ، شۇنىڭغا ئوخشايدىغان ھادىسىلەرگىمۇ تەتبىق قىلىنىدۇ. بۇ، بەزى ماقال - تەمسىللەرنىڭ كۆچمە مەنىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن:

بۇلبۇل تاغقا كۆنمەس،
كەكلىك باغقا (كۆنمەس).

بۇ ماقالنىڭ ئەسلى مەنىسى: قۇشلارنىڭ ياشاش شارائىتى ھەر خىل بولىدۇ، دېگەندىن ئىبارەت. ئۇنىڭ كۆچمە مەنىسى:

ماقال ـ تەمسىللەردىكى مۇنداق شېئىرىي خۇسۇسىيەت كىشىلەرنىڭ ئاسان تۇتۇۋېلىشىنى ۋە بەدىئىي زوق ئېلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

ماقال ـ تەمسىللەر ئۆزگىرىپ تۇرۇش خۇسۇسىيىتىگىمۇ ئىگە: بۇنىڭ سەۋەبى، بىرىنچىدىن، ئۇزاق تارىخىي جەريانلاردىن بۇيان ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرۈپ، كىشىلەرنىڭ ئوخشاش بولمىغان تۇرمۇش تەجرىبىلىرىگە دۇچ كېلىدۇ. شۇنىڭ تەسىرىدە بەزى ـ ماقال ـ تەمسىللەر بىر ھادىسىنىڭ بىرنەچچە خىل تەرەپلىرىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان تۈرلەرگە ئايرىلىپ كېتىدۇ. مەسىلەن:

تويغا بارساڭ تويۇپ بار،
بوز خالتاڭنى قويۇپ بار.

تويغا بارساڭ تويۇپ بار،
بەش بالاڭنى قويۇپ بار.

تويغا بارساڭ تويۇپ بار،
تورقا ـ تاۋار كىيىپ بار.

تويغا بارساڭ بۇرۇن بار،
بۇرۇن بارساڭ ئورۇن بار.

ئىككىنچىدىن، ھەر يەرنىڭ تۇرمۇش شارائىتى، ئۆرپ ـ ئادىتى ۋە تىل شېۋىلىرى ئاز ـ پاز پەرقلىنىدىغانلىقى ئۈچۈن بىر مەزمۇندىكى ماقال ـ تەمسىل باشقىچە سۆز ـ ئاتالغۇلار بىلەن تۈزۈلگەن بولىدۇ. مەسىلەن: شىمالىي شىنجاڭدا «ھە

ماقال ـ تەمسىللەر بارلىققا كەلمەكتە. بۇ ماقال ـ تەمسىل-لەر كىشىلەرنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى تۇرمۇشىدىكى يېڭى-ئۆزگىرىشلەرنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرمەكتە. مەسىلەن:

بىلىملىك ئاسمانىدا ئۇچىدۇ،
بىلىمسىز سامانىدا ياتىدۇ.

مالسىزلىقتىن ئاكىسىزلىق يامان.

پاكىت ئالدىدا پەل ئوسۇرۇپتۇ.

خەلق ماقال ـ تەمسىللىرىدىن ئەدەبىي ئىجادىيەتچىلەر، مەتبۇئات، ئاخبارات ۋە تەتقىقات ساھەسىدىكىلەرنىڭ پايدى-لىنىدىغانلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، دىنىي تۈس ئالغان، خۇراپىي ئەقىدىلەر ۋە ئۆتمۈش جەمئىيەتتىكى يۇقىرى تەبىقىدىكىلەر-نىڭ ئىدىيولوگىيىسى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن بىر قىسىم ماقال ـ تەمسىللەر ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا «دىنىي ئېتىقاد ۋە موللا توغرىسىدا»، «يۇقىرى تەبىقىنىڭ ماقال ـ تەمسىللىرى» دېگەن ماۋزۇلار ئاستىدا بۇ كىتابقا كىرگۈزۈلدى. بۇ بىر قىسىم ماقال ـ تەمسىللەرمۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئۆتمۈش تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى، تىلىنى، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلىرى-نى، ئۆرپ ـ ئادەتلىرىنى ۋە دىنىي كۆز قاراشلىرىنى تەتقىق قىلىشتا ئوخشاشلا قىممەتكە ئىگە. ئەگەر بىز بۇ خىل ماقال ـ تەمسىللەرگە ئورۇن بەرمىسەك، تارىخنىڭ سەلبىي دەرسلىك-لىرىنىڭ تەربىيىۋى رولىغا سەل قارىغان بولىمىز. گەپ ئۇلار-دىن توغرا پايدىلىنىشقا باغلىق.

ھۆرمەتلىك كىتابخان!

ھەر كىمگە ئۆز يۇرتى ياخشى، دېگەن بولىدۇ، «قول ئىچىگە ئېگىلەر» – بۇ ماقالنىڭ كۆچمە مەنىسى ئەڭ كۆپ بولۇپ، ماددىي ۋە مەنىۋى مەنپەئەتكە مۇناسىۋەتلىك شەخسىيەتنىڭ ھەممە تۈرلىرىگە تەتبىقلاپ ئىشلىتىلىدۇ. شۇڭا بۇ خىلدىكى ماقالىلار تەمسىل خاراكتېرلىك بولىدۇ.

3 – خىل ماقال – تەمسىللەر خەلق مەسەللىرىگە ئوخشاش ھايۋانات ۋە نەرسىلەر ئۈستىدە توقۇلغان بولۇپ، كىشىلەرنىڭ تەبىئىتىنى، خۇي – پەيلىنى ۋە ئىش – ھەرىكەتلىرىنى مەجازىي ۋاستىلەر ئارقىلىق ئىپادىلەپ بېرىدۇ. بۇلار ماقال ئەمەس، تەمسىل دەپ ئاتىلىدۇ. مەسىلەن:

قازاننىڭ گۇۋاھچىسى چۆمۈچ.

پالتا چۈشكۈچە، كۆتەك ئارام ئاپتۇ.

موزاينىڭ يۈگۈرۈشى سامانلىققىچە.

ئىت ئۈستىخان يېسە، كۆتى بىلەن كېكىشەر.

قاغا دەر: ئاپئاق بالام،
كىرپە دەر: يۇمشاق بالام.

ماقال – تەمسىللەرمۇ جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ قانۇنىيەتلىرىدىن خالىي ئەمەس. ھازىرقى دەۋرىمىزگە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان بىرقىسىم ماقال – تەمسىللەر ئىستېمال قىسمىتىنى يوقىتىپ، تارىخىي ۋە ئىتنوگراپىيىلىك قىممىتىنىلا ساقلاپ قالدى. بۇنىڭ ئەكسىچە، جەمئىيەت تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، يېڭى – يېڭى

ۋەتەن، ئەل-يۇرت توغرىسىدا

ئاتاڭنىڭ بالىسى بولغۇچە،
ئەلنىڭ بالىسى بول.

ئاتاڭ ئۆلسە ئۆلسۇن،
ئاتاڭنى كۆرگەنلەر ئۆلمىسۇن.

ئادەمگە ئادەم كېرەك.

ئادەمنىڭ كۆڭلى كۆپ بىلەن،
ھايۋاننىڭ كۆڭلى چۆپ بىلەن.

ئاغىسىز ئەل بولماس،
ياقىسىز تون (بولماس).

قولىڭىزدىكى بۇ توپلام ئىلگىرىكى توپلاملارنىڭ يىغىندىسى بولغاچقا مۇمكىنقەدەر ياخشىراق ئىشلەشكە تىرىشتىم. ئەپسۇسكى، بىلىم ۋە ئىقتىدارىمنىڭ تۆۋەنلىكىدىن سىز كۈتكەن تەلەپكە يەتكۈزەلمىدىم. بەزىبىر ماقال - تەمسىللەرنىڭ مەنىسى چۈشىنىشلىك تۇرسىمۇ، ئۇنى بىرەر ماۋزۇغا ئىشەنچلىك ھالدا كىرگۈزگىلى بولمىدى. مەسىلەن، «ھەممە يەردە قازاننىڭ قۇلىقى تۆت» دېگەن ماقالنى تۈرلۈك تەھلىل قىلىش ئارقىلىق تۈرلۈك مەزمۇن چىقىرىش مۇمكىن. دېمەك، مۇنداق ماقال - تەمسىللەرنى قىياس بىلەن بىر تەرەپ قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم. ماۋزۇلارنىمۇ پۈتۈنلەي مۇۋاپىق تاللاپ بېكىتتىم دېيەلمەيمەن.

خەلق ئارىسىغا ئەڭ كەڭ تارقالغان، خەلقنىڭ قىممەتلىك تەجرىبە - ساۋاقلىرىنىڭ يەكۈنى بولغان ماقال - تەمسىللەرنى توپلاش، رەتلەش ۋە نەشرگە تەييارلاش ئىشى فولكلور بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئىلمىي ئورگاننىڭ قولىدىن كېلىدىغانلىقىنى، مەندەك بىر - ئىككى ئادەم بۇنى مۇكەممەل ئىشلىيەلمەيدىغانلىقىنى، كېيىنكى يىللاردىكى تەجرىبىلىرىمدىن ھېس قىلدىم. مەن قىرىق نەچچە يىلدىن بېرى ماقال - تەمسىلدىن ئىبارەت بۇ يولۋاسقا مىنىۋېلىپ، ئاخىرىدا چۈشەلمەي ناھايىتى قىينالدىم. بۇ توپلام مېنىڭ بۇ ساھەدىكى ئىشىمنى ئاخىرلاشتۇرۇش ئۈچۈن يولۋاس ئۈستىدىن ئۆزۈمنى يەرگە تاشلىغان توپلامدۇر، يەنى ئىلگىرىكى ماقال - تەمسىللەر توپلاملىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولسىمۇ، تولۇقلانمىغان، ۋايىغا يەتمىگەن توپلامدۇر. بۇ كىتابىم مۆھتەرەم كىتابخانلىرىمنىڭ قىممەتلىك تەنقىدىي پىكىرلىرىگە، ئۇلۇغ ئارزۇ - ئىستەكلەرگە باي ئەۋلادلىرىمنىڭ تولۇقلاپ ئىشلىشىگە موھتاج.

مۇھەممەت رەھىم

ئەل بىلەن ئۆلۈم — بەجايىكى توي.

ئەل پۈھ دېسە، بوران چىقىدۇ.

ئەل تىنچ — مەن تىنچ.

ئەل جېنى بىلەن ئاۋارە،
ئاغىچا ئېرى بىلەن.

ئەلدىن ئايرىلغۇچە، جاندىن ئايرىل.

ئەل قارغىغاننى خۇدا قارماپتۇ.

ئەل قايان، سەن شۇ يان.

ئەل قوزغالسا، تەخت قوزغىلار.

ئەل قېرىماس،
تاش چىرىماس.

ئەلگە قوشۇلساڭ، ئەر بولىسەن؛
ئەلدىن ئايرىلساڭ، يەر بولىسەن.

ئەلگە كىرسەڭ ئېلىڭچە،
سۇغا كىرسەڭ بېلىڭچە.

ئەلگە ياققان خار ئەمەس.

ئالتۇن - كۈمۈش چىققان يەردىن،
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرت ياخشى.

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا،
رەڭگى - روييۇڭ سامان بولماس.

ئەركىڭنى ئەل ئارىسىدىن ئىزدە،
يارىڭنى گۈل ئارىسىدىن.

ئەرنىڭ سەرخىلى ئەل ئارىسىدا،
گۈلنىڭ سەرخىلى گۈل ئارىسىدا.

ئەرنىڭ غېمى ئەلدە.

ئەقىللىك — يۇرتنىڭ ئاغىسى،
ھۈنەرۋەن — يۇرتنىڭ چاكىرى.

ئەل ئارىلىغان — سىنچى،
توقاي ئارىلىغان — ئوۋچى.

ئەل ئامان - شەھىرىڭ ئامان.

ئەل ئامانلىقنى تىلەر،
دۈشمەن يامانلىقنى.

ئەل بار يەردە ئەر بار.

ئەل باسمىغان يەردە كۆپ يۈرمە.

بىجاق — كۆچاننىڭ نانچىسى،
شايار — كۆچاننىڭ نالچىسى،
توقسۇ — كۆچاننىڭ باغچىسى،
باي — كۆچاننىڭ ياغچىسى.

بىزنىڭ يەرلەر خاۋ يەرلەر،
پولا بىلەن نان يەرلەر.

پاددىشاھلىق ئەل بىلەن،
تۆمۈرچىلىك يەل بىلەن.

تاغ تاغقا قوشۇلماس،
ئەل ئەلگە قوشۇلار.

تەۋرەپ كەتكەن ئەلدىن قورق،
يامراپ كەلگەن سەلدىن قورق.

تۇغۇلغان يەرنىڭ تېشى گۆھەر، سۈيى كەۋسەر.

خەلقنى ئالدايمەن دېگىنىڭ — ئۆزۈڭنى ئالدىغىنىڭ.

خەلق ئېيتماس، ئېيتسا خاتا ئېيتماس.

خەلق ياندۇرغان چىراغنى پۈۋلىگەنىنىڭ ساقىلى كۆيەر.

دەريانى توسقىلى بولار،
ئەلنىڭ ئاغزىنى توسقىلى بولماس.

دىلى ئۇچۇقنىڭ قولى ئۇچۇق،

ئەلگە ياماتلىق ئەيلىگەننى
ئارىغا ئالماس ھېچ كىشى.

ئەللىك يىلدا ئەل يېڭىلىنار،
يۈز يىلدا قازان.

ئەلنىڭ جېنى چىقسا،
گالزاڭنىڭ كۆلگۈسى كېلەر.

ئەلنىڭ غېمىنى يېگەن ئەر ئۆلمەس.

ئەلنىڭ قولىقى ئەللىك.

ئەلنىڭ ھۆكۈمى لىللا.

ئەل ھىممىتى دەريا.

ئەل ئۈمىدىنى ئەر ئاقلار،
ئەر داڭقىنى ئەل ساقلار.

ئەل ئىچى — ئالتۇن بۆشۈك.

باتۇرنى ئۆستۈرگەن ئەل،
توپنى ئۆرلەتكەن يەل.

باغ مېۋىسى بىلەن ئاۋات،
يۇرت ئادىمى بىلەن.

ئۇللەت تۈزەلمىسە، مىللەت تۈزەلمەس،

يات يۇرتتا تورغاي سايرىماس.

يات يۇرتتا ياقاڭ يىرتىلار.

ياخشى ئەر ئەلگە ئورتاق،
يامان ئەر مالغا ئورتاق.

ياخشى ۋەزىر — يۇرتقا خىزىر.

يولىدىن ئازسىمۇ، يۇرتىدىن ئازماپتۇ.

يۇرت قوغدىساڭ ئۆسەرسەن،
قوغدىمىساڭ ئۆچەرسەن.

يۇرت ئېتىكى كەڭ.

يۇرتىغا پاتمىغان جاھانغا پاتماس.

يۇرتىنى تاشلاپ ئارمان يەپتۇ،
ئۆگرىنى تاشلاپ تالقان يەپتۇ.

يېتىمنىڭ ئىگىسى ئەل - يۇرت.

يېرى باينىڭ ئېلى باي.

ئەل سۆيگەننىڭ يولى ئوچۇق.

ساراڭ بولساڭ پىرى ئوينا،
ئەل - يۇرتتىن نېرى ئوينا.

سەن تاش سانىساڭ،
خەلق قوم سانايدۇ.

قەشقەرلىكنىڭ چىلىشىدىن،
ئىلىلىقنىڭ تۆگۈرۈشى يامان.

قولۇڭدىن كەلسە، ئەلدىن ئايىما.

كىشىنىڭ يۇرتىدا سۇلتان بولغۇچە،
ئۆز يۇرتۇڭدا ئۇلتاڭ بول.

نەگە بارساڭ، شۇ يەرنىڭ ناخشىسىنى ئېيت.

ئۆزۈڭ ئۇچۇن كۈلەرسەن،
يۇرتۇڭ ئۇچۇن ئۆلەرسەن.

ئۆز ئېلىڭنىڭ نېنىنى يە،
كېچە - كۈندۈز غېمىنى يە.

ئۆز يۇرت — تۇغقان ئانا،
يات يۇرت — ئۆگەي ئانا.

ئىتتىپاقلىق ۋە ئىتتىپاقسىزلىق توغرىسىدا

ئاتىسى باشقىنى خۇدا قوشىدۇ،
ئۇيىرى① باشقىنى نوختا.

ئاداشساڭمۇ كۆپ بىلەن ئاداش.

ئارپا ئىچىدە بىر بۇغداي.

ئارقامدىن دېگەنلەر —
تېزدىكىمنى يېگەنلەر.

ئارىسالدى ئىشەكنى بۆرە يەر.

ئاۋارە بولدى يەككە،
ھوسۇلدىن يېدى دەككە.

① ئۇيىر — پادا، مال توپى.

يېرىدىن ئايرىلغان يەتتە يىل يىغلار،
يۇرتىدىن ئايرىلغان يەتمىش يىل.

يىگىت تۇغۇلغان يېرىگە تارتىدۇ،
ئۇلاغ تويغان يېرىگە.

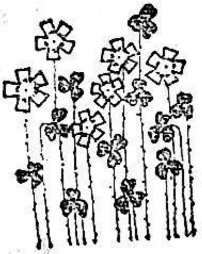

دەرەخ غولىدىن سۇنماس، شېخىدىن سۇنار.

دىلى بىرنىڭ تىلى بىر.

دىلى بىرنىڭ غېمى بىر.

سېنىڭ، مېنىڭ دېگەن كۆڭۈل تارلىقى،
نېرى يات، بېرى يات دېگەن ئورۇن تارلىقى.

غەيۋەتخورنىڭ تىلىنى كەس،
ئاكىلىغۇچىنىڭ قۇلىقىنى.

غەيۋەت ـ شىكايەت ــ جېدەلگە دالالەت.

غەيۋەت ئۆيىۈمنى بۇزدى،
مۇسىبەت كۆڭلۈمنى.

قوشماق تەس، ئايرىماق ئاسان.

قوشۇلغاننىڭ تورى بار،
ئايرىلغاننىڭ سورى (بار).

قۇم يىغىلسا تاغ بولۇر،
ئەل يىغىلسا باغ (بولۇر).

قېرىشقاننىڭ قىزىنى ئال.

كۆپ تۆكۈرسە كۆل تولار.

ئايرىلغاننى قار باسار،
بۆلۈنگەننى بوران.

ئايرىلغاننى ئېيىق يەر،
بۆلۈنگەننى بۆرە.

ئەلنى كېلىشتۈرگۈچى - چاپانغا تۈگمە تاقىغۇچى.

باش قەيەردە بولسا، پۇت شۇ يەردە.

بىرلىك بولماي تىرىكلىك بولماس.

پىتنىخور تىرناقتىن تۆك ئۈندۈرەر.

پىتنىخور — شەيتاننىڭ شېرىكى.

توپ بولدۇق - توق بولدۇق.

توپ توپقا يىقىلار،
يالغۇز ئازگالغا (يىقىلار).

توپقا قاراپ تاش ئاتما.

تىرناق ئەتتىن ئايرىلماس.

تىرىك بولساق بىر يەردە بىز،
ئۆلۈك بولساق بىر گۆردە بىز.

هەر كىشى ئۆز غېمىدە،
كور كىشى كۆز غېمىدە.

هەر كىمنىڭ چىرىغىنىڭ يورۇقى ئۆزىگە چۈشەر.

هەر كىمنىڭ دەردى ئۆزى ئۈچۈن تۆگىدىن يوغان.

هەر كىم ئۆز ئاغرىقىنى سۆزلەيدۇ.

هەر كىم ئۆز ئۆلۈكى ئۈچۈن يىغلايدۇ.

ئون باش - ئوڭلۇق باش،
بىر باش - مۇڭلۇق باش.

ئۆچ كۆرسەڭ ئۆچەكىشىدۇ،
تار يەردە تىرەجىشىدۇ.

ئۆچ كۆرگەننى ئوتتۇز قېتىم كۆرۈپتۇ.

ئۆمەكلىك ئىتنىڭ قۇيرۇقى دىڭ.

ئىتنىڭ قارغىشى بۆرىگە كار قىلماس.

ئىتنىڭ قارغىشىغا پىت ئۆلمەس.

ئىچ ئات تارتسا، ياندىق تارتماس،
ئايغىر تارتسا، بايتال تارتماس.

كۆپتىن توشقان قېچىپ قۇتۇلماس.

كۆپتىن ياخشى ئەقىل چىقار،

كۆپتىن يامانلاپ كۆنەۈلمەي قاپتۇ.

كۆپنىڭ كۈچى تاغ كۆتۈرەر.

كۆپنىڭ كۈچى كۆپ.

كۆپنىڭ مېلىنى ئوغرى ئالماس.

كۆپ ياققان ئوت كۆككە يېتەر.

كۆپ يىلقا ئارىسىدا توكۇر قۇلۇن بىلىنمەس.

كۆرەلمەسنىڭ كۆزىنى ئوي.

كۆزىنى يۇمغان پوقىنى يەر.

كۆككە باقما، كۆپكە باق.

كىشىنىڭ ئەيىبىنى ماڭا دېگەن كىشى،
مېنىڭ ئەيىبىمنىمۇ كىشىگە دەر.

گاس دەپ غەيۋەت قىلما،
قارىغۇ دەپ خىيانەت (قىلما).

يالغۇز يىگىت بەگ بولماس،
يالغۇز ياغاچ ئۆي (بولماس).

يەككە قولدىن چاۋاك چىقماس.

يەككە يېگانە ـ ھېلىم دىۋانە.

ئىش ئۈملۈكتە، كۈچ بىرلىكتە.

ئىككى قوشقارنىڭ بېشى بىر قازاندا قاينىماس.

ئىككى قوشقار ئۇسۇشلىكەندە،
بۆرىنىڭ قورسىقى ئاچىدۇ.

ئىككى ئۈينىڭ قۇرغۇنلۇقى بىر ئۈيگە ئاش بولار.

يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس،
چېڭى چىقسىمۇ، دېڭى چىقماس.

يالغۇز چاۋاكنىڭ ئۇنى چىقماس.

يالغۇز خىش تام بولماس.

يالغۇز دەرەختىن قۇش تېزىپتۇ.

يالغۇز قىر ئاشقۇچە،
كۆپ داۋان ئاشار.

يالغۇزنىڭ سۆزى ئۆتمەس.
يالغۇزنىڭ يارى — خۇدا.

يالغۇز يۈرۈپ يول تاپقۇچە چىشىڭ تۆكۈلەر.

ئالدىدا ھى - ھى،
ئارقىدا خى - خى!...

ئاۋۋال سوقۇشۇپ، ئاندىن دوست بول.

ئايرىلغان دوست ئېگىرىگىنىڭ كەينى قېشىنى سورار.

ئايىنىپ كەتكەن دوست ئەمەس.

ئەيىبسىز دوست ئىزدىگەن دوستسىز قالار.

بۆرە ھۇۋلاپ، ئۆزىنى ئاشكارىلار.

بۆرىمۇ دوستىغا قەست قىلماس.

بۆرىنى قانچە باقساڭمۇ، ئىككى كۆزى جاڭگالدا.

بۆرىنىڭ بالىسى بۆرە.

بۈگۈنكى دوستلىرىڭدىن،
ئەتىكى دۈشمەنلىرىڭ زىيادەك.

بىلىكىڭ توم بولسا، دۈشمىنىڭ سالامغا كېلەر.

پادا باققاندا دوست ئىدۇق،
پاتاق چاققاندا ئايرىلدۇق.

دوستلۇق ۋە دۇشمەنلىك توغرىسىدا

ئاتا دۇشمىنىنى دوست تۇتما.

ئاتاڭ باردا دوست ئىزدە،
ئېتىڭ باردا يول (ئىزدە).

ئارقاڭدىكى — دۇشمەن،
ئالدىڭدىكى — دوست.

ئاغزىدا كۆلكە، چاقچاق،
قوينىدا پالتا، پىچاق.

ئاغزىڭ قان بىلەن تولسىمۇ،
دۇشمەن ئالدىدا تۈكۈرمە.

دوست چىللىسا قالما،
دۈشمەن چىللىسا بارما.

دوست سۆزىنى تاشلىما،
تاشلاپ بېشىڭنى قاشلىما.

دوستقا تاپا قىلما،
دۈشمەنگە كۈلكە (قىلما).

دوستقا زار، دۈشمەنگە خار، نامەردكە ئىنتىزار بولما.

دوستقا مۇھەببەت،
دۈشمەنگە نەپرەت.

دوستقا ئىناق بول،
دۈشمەندىن يىراق بول.

دوست كەينىڭدە ماختار،
دۈشمەن ئالدىڭدا.

دوست كۆپ، توغرىسى ئاز.

دوست كېڭەشتە بىلىنەر.

دوستلار ئارا ئاداۋەت —
دۈشمەن ئۈچۈن تاپاۋەت.

دوستنىڭ دوستلۇقى بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە بىلىنەر.

پۇل بار چاغدا مىڭى دوست،
پۇل تۈگىگەندە قېنى دوست!؟

ئانىنى باقسا ئات بولىدۇ،
يۇرتنى باقسا يات (بولىدۇ).

تونگگۇز قوي بولماس،
دۈشمەن ئۆز (بولماس).

تېگى دۈشمەن — دوست ئەمەس،
ئۆپكە، قېرىن گۆش (ئەمەس).

جان دوستۇڭ جېنىڭدىن كېچەر،
مال دوستۇڭ مېلىڭدىن كەچمەس.

چۈشكە نېمە كىرمەيدۇ،
دۈشمەن نېمە دېمەيدۇ !؟

دوست ئايرىغان دوزاخ تۇۋىدە.

دوست باشقا قارايدۇ،
دۈشمەن ئاياغقا.

دوست بول سىرىڭنى بىلىپ.

دوستتىن ياماڭلىغان ئەقلىڭنىڭ يوقلۇقى،
تاماقتىن ياماڭلىغان قورساقىڭنىڭ توقلۇقى.

دوست ياخشى يېرىڭنى كۆرەر،
دۈشمەن يامان يېرىڭنى.

دوست يىغلىتىپ ئېيتار،
دۈشمەن كۈلدۈرۈپ.

دۈشمەن سىرىڭنى ئوغرىلايدۇ،
دوست خاتايىڭنى توغرىلايدۇ.

دۈشمەن قەست قىلار،
دوست قۇتقۇلدۇرار.

دۈشمەنگە شەپقەت — ئۆزۈڭگە كۈلپەت.

دۈشمەننى شېكەر بىلەن ئۆلتۈر.

دۈشمەننى كۈندۈزى ئويلا، كېچىسى پايلا.

دۈشمەننىڭ قارغىمايدىغىنى يوق،
قۇشنىڭ سايرىمايدىغىنى (يوق).

دۈشمىنىڭ بىلەن بەسلەشسەڭ، قارا ئاش تەر.

دۈشمىنىڭگە هال ئېيتما، كۈلگۈسى كېلەر،
دوستۇڭدىن سىر ئايىما، بىلگۈسى كېلەر.

دۈشمىنىڭگە ئۆلۈم تىلىگۈچە،
ئۆزۈڭگە ئۆمۈر تىلە.

دوستنىڭ دوستلۇقىنى ئۈچ كۈندە بىلمەسەڭ،
ئۈچ يىلدا بىلەرسەن.

دوستنىڭ كونىسى ياخشى،
چاپاننىڭ يېڭىسى.

دوستۇڭ دوست بولسۇن،
ھېسابىڭ دۇرۇس (بولسۇن).

دوستۇڭغا خار بولغۇچە،
دۈشمىنىڭگە ئارتىلۋال.

دوستۇڭغا دەرد كەلسە،
دۈشمىنىڭنىڭ تويى بولار.

دوستۇڭنىڭ پوقى پۇرىماس.

دوستۇڭنىڭ دۈشمىنى — دۈشمىنىڭنىڭ دوستى.

دوستۇڭنىڭ كۆڭلى قالغۇچە،
دۈشمىنىڭنىڭ بويى سۇنسۇن.

دوستۇڭنىڭكىنى يە، كۆڭلى قالمىسۇن؛
دۈشمىنىڭنىڭكىنى يە، ئۆزىگە قالمىسۇن.

دوستۇڭ ئۈچۈن زەھەر يۇت.

مىلىڭ مىڭغا يەتكۈچە،
ئۆڭگەڭ① مىڭغا يەتسۇن.

ھىسابلىق دوست ئايرىلماس.

ئورنىنى كىم كولىسا، ئۆزى چۈشەر.

ئوڭ كۆزۈڭ سول كۆزۈڭگە دۈشمەن.

ئۆزۈڭ نىمە يېسەڭ، دوستۇڭغا شۇنى قوي.

ئېشەككە باش بولساڭمۇ،
دۈشمىنىڭگە تاش بول.

ئېقىن سۇ ئۇخلار، دۈشمەن ئۇخلىماس.

ئىشەنمىگىن دوستۇڭغا،
سامان تىقار پوستۇڭغا.

ئەلپەت تاپ — قۇدرەت تاپ.

ئىلپىتىڭ قاغا بولسا، يېيىشىڭ پوق.

ياخشى دوست جاندىن ئەزىز.

ياخشى دوستۇڭ تاشلىماس،
يامان يولغا باشلىماس.

---

① ئۆڭگە — دوست.

دۈشمىنىڭنى سەرسان قىل،
مۈشكۈلۈڭنى ئاسان قىل.

دۈشمىنىڭنى قاتتىق ئۇر،
كالتىكىڭنى ئايىما.

دۈشمىنىڭنىڭ كۈلگىنى — سىرىڭنى بىلگىنى.

ساختا دوست ئاشكارا دۈشمەندىن يامان.

سىناشقان دوست مۇڭداشقىلى ياخشى،
سۆيۈشكەن يار ئويناشقىلى (ياخشى).

قەست قىلغاننى پەس قىل.

قولۇڭ ياغلانسا، دوستۇڭغا سۇۋا.

كەلگەن دوستقا تار بولساڭ،
كېلەر دوستقا زار بولسەن.

كۈلگەننىڭ ھەممىسى دوست ئەمەس،
ھومايغاننىڭ ھەممىسى دۈشمەن ئەمەس.

مەيدە ئاغرىتقان ئاش ئەمەس،
كۆڭۈل ئاغرىتقان دوست ئەمەس.

باتۇرلۇق، مەردلىك ۋە قورقۇنچاقلىق توغرىسىدا

ئالۋاستى بوش كەلگەننى باسىدۇ

ئەرنىڭ ئىچىگە ئالەم سىغار.

باتۇر ئاتقاۋ كېلىدۇ،
پالۋان ئۆكتەم.

باتۇر بىر قېتىم ئۆلەر،
قورقۇنچاق مىڭ قېتىم.

باتۇر جەڭدە، ھۈرۈن كاڭدا.

باتۇر چۈشىدە دۈشمەن كۆرەر.

ياخشى دوستۇڭغا ياخشى نەرسەڭنى بەر.

يۈز دوست ئاز، بىر دۈشمەن كۆپ.

يىغى ياندىن قوپار، دۈشمەن تاپاندىن.

يىراقتىكى دۈشمەندىن،
ئايىنىپ كەتكەن دوست يامان.

توخۇنى ئۆلتۈرمىگۈچە،
يولۋاسنى قورقۇتقىلى بولماس.

توشقاندەك يۈز يىل ياشىغۇچە،
يولۋاستەك بىر يىل ياشىغان ئەلا.

تۈگمەندە تۇغۇلغان چاشقان گۈلدۈرمامىدىن قورقماس.

جانغا جان كەلگەندە باتۇر.

جاننى ئېلىپ قاچقان يول تاللىماس،
قورسىقى ئاچقان نان (تاللىماس).

جەڭدە ئۆلسە بىر كىشى،
ئىز باسىدۇ مىڭ كىشى.

جىنىمنى ئويلىسام ئۇيقۇم قاچىدۇ.

جىنىنىڭ گېپى چىقسا جىنى چىقار.

رودۇپاي كالتەكتىن قورقىدۇ.

ساردىن لاچىن تۇغۇلۇپتۇ.

سۇغا يىقىلغان يامغۇردىن قورقماس.

سۇ كېچىكىدىن ئۆتكەن ئەر ئەمەس،
قان كېچىكىدىن ئۆتكەن ئەر.

باتۇر دۈشمەنسىز بولماس.

باتۇر ساراڭدىن قورقار،
ساراڭ مۈتتەھەمدىن.

باتۇرغا بىلەك كېرەك،
يالغانغا يۈرەك.

باتۇرغا ئوق كار قىلماس.

باتۇرلۇق بىلەكتە ئەمەس، يۈرەكتە.

باتۇرنى مەيداندا سىنا،
سۆزمەننى دەۋادا.

باشقا كەلگەندە باتۇر.

بۆرىدىن قورققان قوي باقماس.

پالۋان دەرد يەيدۇ،
بالىلىرى گۆش (يەيدۇ).

پەمسىز باتۇرلۇق — قورۇلسىز مىلتىق.

پىل تۆشۈكتىن قورقىدۇ،
چاشقان مۈشۈكتىن.

قورقۇنچاق ھەسەتخور بولار،
نامەرد قەسەمخور (بولار).

قۇشقاچتىن قورققان بۇغداي تېرىماس.

قېچىپ كەتكەن چېچەك كېتەر.

قىينچىلىق — قورقۇنچاقنىڭ يۈكى،
باتۇر ئۈچۈن توخۇنىڭ تۈكى.

قىيىن ئىشنىڭ بېشىغا
باتۇر كېلەر قېشىغا.

كەچ قالغان قاراڭغۇدىن قورقماس،
ئەرگە تەگكەن دەرەڭگىدىن.

كۆپ ئاتقانغا مەرگەن بولماس،
كۆپ سۆزلىگەنگە چېچەن (بولماس).

كۆز قورقاق، قول باتۇر.

كۆچ ئاتىسىنى ئايىماس.

لەۋزىدە تۇرمىغان يىگىت ئەمەس.

مەرد باتۇر يىقىلىدۇ، ئۆلتۈرمەيدۇ.

مەرد بولساڭ مەيدانغا چىق.

شەڭگىنىڭدىن قورقمايمەن،
قوناقلىقتىن چىقمايمەن.

قاچقانمۇ خۇدا دەيدۇ، قوغلىغانمۇ.

قاچقۇنغا شەپقەت يوق،
ئازغۇنغا ھۆرمەت (يوق).

قورققان ئاۋۋال مۇشت تەڭلەر.

قورققانغا قوش كۆرۈنەر،
كۆلەڭگىسى بەش كۆرۈنەر.

قورققان مۈشۈككە چاشقاننىڭ ئۈۋىسى ساراي بوپتۇ.

قورققاننى ئەجەل قوغلار.

قورققان ئىت ئارقىسىغا قاراپ خىرقىرار.

قورققان يەردە جىن بار.

قورقۇنچاق بار يەردە شەرمەندىلىك بار.

قورقۇنچاقتا نومۇس يوق.

قورقۇنچاقنىڭ تۇمىقى بولغۇچە،
باتۇرنىڭ چومىقى بول.

ئوتتۇز يېشىدا ئەر ئاتالغان
قىرىق يېشىدا شىر ئاتىلار.

ئوتنىڭ تېشىدا كۆيگۈچە، ئىچىدە كۆي.

ئوڭ كاچىتىڭغا ئۇرغانغا،
سول كاچىتىڭنى تۇتۇپ بەر.

ئۇچقۇندىن قورققان تۆمۈرچى ئەمەس.

ئۆزى قىلغان ئەر ئۆزى يىغلىماس.

ئۆزىنىڭ سايىسىدىن ئۆزى ئۈركۈپتۇ.

ئىسسىلساڭ نارغا ئىسسىل.
يىقىلساڭ ناردىن يىقىل.

ئىتتىن قورققان گاداي ئەمەس.

ئىت گادايدىن قورقىدۇ،
گاداي ئىتتىن.

يارغۇنچاقتا يارما بولغۇچە،
تۈگمەندە ئۇن بولۇپ كەت.

يالىڭاياق سۇدىن قورقماس.

يانتاقتىن قورققان ئوتۇنچى ئەمەس.

مەرد سۆزىدىن قايتماس،
يولۋاس ئىزىدىن.

مەرد نامەردكە باش ئەگمەس.

مەردنىڭ ئارغامچىسى ئۇزۇن.

مەردنىڭ سۆزى بىر.

مەردنى مەيداندا سىنا.

مەردنى مەيداندا كۆر،
سېخىينى جەننەتتە.

مەرد يوقلۇقنى بىلمىندۇرمەس،
تۇلپار ئاچلىقنى.

مەرد يېڭىلسە مەيداندا قالار.

مۇدۇرىمەس ئات يوق،
يېڭىلمەس ئادەم (يوق).

نامەردكە سوزساڭ بوينۇڭنى،
پۇچەك ياڭاققا تولدۇرار قوينۇڭنى.

نېمىدىن قورقساڭ، شۇنىڭغا يولۇقسەن.

بىلىم، ھۈنەر ۋە نادانلىق توغرىسىدا

ئاتاڭدىن دۇنيا قالغۇچە، ھۈنەر قالسۇن.

ئاتالمىغاننىڭ ئوقى ئالتە غۇلاچ كېتەر.

ئاتالمىغان ئوقىدىن كۆرىدۇ،
چېچىلمىغان پوقىدىن.

ئاتالمىغان ئوقىدىن كۆرىدۇ،
يېنىپ كېلىپ خوتۇنىدىن.

ئادەم بالىسىنىڭ باھاسى ئىلىم بىلەن.

ئادەمنىڭ بېكىسى قورساقتا،
ھايۋاننىڭ بېكىسى تۇياقتا.

يەڭگەن — سۇلتان،
يېڭىلگەن — ئۇلتاڭ.

يولۋاس بالىسىنى تۇتىمەن دېسەڭ،
يولۋاس ئۇۋىسىغا كىر.

يولۋاسقا يولۇقما،
يولۇقساڭ ھودۇقما.

يولۋاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس،
ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر.

يۈز قاغىغا بىر شۇڭقار كۇپايە.

يېتىپ ئۆلگۈچە، ئېتىپ ئۆل.

يېڭىلمەكنىڭ يەڭمىكى بار،
يەڭمەكنىڭ يېڭىلمىكى.

يىقىتقان پالۋان يۆلەپ قويىدۇ.

يىقىلغان چېلىشقا تويماپتۇ.

يىقىلغاننى تەپمە، قاچقاننى قوغلىما.

يىقىلغاننى يەر كۆتۈرەر.

يىلاندىن قورقۇپ كەتكەن،
ئارغامچىدىنمۇ قورقىدۇ.

بىلگەندىن ئۆگەن،
بىلمىگەنگە ئۆگەت.

بىلگەنگە ئون ئىككى،
بىلمىگەنگە ئوتتۇز ئىككى.

بىلگىنىڭنى ئەلدىن ئايىما.

بىلمەسلىك ئەيىب ئەمەس،
تىرىشماسلىق ئەيىب.

بىلمىگەننى قىلما، بىلگىنىڭنى پەملە.

بىلىكى چوڭ بىرنى يېڭەر،
بىلىمى چوڭ مىڭنى.

بىلىم ئالمىغان ياش —
تام تۈۋىدىكى تاش.

بىلىم ئەقىلنىڭ چىرىغى،
يوقتۇر يولنىڭ يىرىقى.

بىلىم بىلگۈچىدە،
ئەقىل سەزگۈچىدە.

بىلىم — دۆلەت، كىيىم — سۆلەت.

بىلىمسىز ئادەم — مېۋىسىز دەرەخ.

ئادەمنىڭ تېشىغا قارىما، ئىچىگە قارا.

ئاز كۆرگەن كۆپ تېگىرقار.

ئاغزىغا كەلگەننى دېيىش ناداننىڭ ئىشى،
ئالدىغا كەلگەننى يېيىش ھايۋاننىڭ ئىشى.

ئالتۇن ئۇزۇككە ياقۇت كۆز.

ئالىم بولساڭ، ئالەم سېنىڭكى.

ئاۋۋال چىققان قۇلاقتىن،
كېيىن چىققان مۈڭگۈز ئۇزۇپتۇ.

ئەر كىشىگە يەتمىش تۈرلۈك ھۈنەر ئاز.

بەش بارمىقىم — بەش گۈل.

بۇزۇلمايدىغان قىر يوق،
ئېچىلمايدىغان سىر (يوق).

بىر ئىشىك قويۇش ئۈچۈن ئون ئىشىك كۆر.

بىلگەن بىلگىنىنى ئىشلەر،
بىلمىگەن بارمىقىنى چىشلەر.

بىلگەن بىلمىگە ئىشىنەر،
بىلمىگەن نېمىسىگە (ئىشىنەر)!؟

تەمنى بىلەي دېسەڭ تېتىپ كۆر،
ئېپىنى بىلەي دېسەڭ ئېتىپ كۆر.

توخۇ بىلگىنىنى قىچقىرار.

توك - توك ئېتەر تۆمۈرچى،
پۇلنى ئۇسار كۆنچى.

تۆمۈرچى كۆمۈرچى بىلەن دوست.

تۆمۈرچىنىڭ بىر ئۇرغىنى —
يىگىنچىنىڭ يۈز ئۇرغىنى.

تۆمۈرچىنىڭ پالتىسى يوق،
ياغاچچىنىڭ تۈۋنقى (يوق).

تۆمۈرچىنىڭ قولىدا تۆمۈر ئىمان ئېيتىدۇ.

جانلىق نادان — ئۆلۈك،
جانسىز ئالىم — تىرىك.

چەۋەندازلىق ئاتقا يۈگەن سېلىشتىن مەلۇم.

دۇتار تارىسى ساتاردا يوق،
بىلىمسىز كىشى قاتاردا يوق.

رەخت پۇل ئەمەس، ھۈنەر پۇل.

بىلىمسىزگە هال ئېيتقۇچە،
ئۈچىگدە سېسىپ كەتسۇن.

بىلىمسىزگە ئىش يوق،
ئىشسىزغا ئاش يوق.

بىلىملىك — نۇر،
بىلىمسىز — خور.

بىلىملىكنىڭ باهاسى يوق،
بىلىمسىزنىڭ ساپاسى يوق.

بىلىملىك ئوزار،
بىلىمسىز توزار.

بىلىم ئۆگەنسە كىشى،
كۆككە يېتەر بېشى.

بىلىمنى ئوغرى ئالالماس.

بىلىم — يېنىپ تۇرغان چىراغ،
هۈنەر — ئېقىپ تۇرغان بۇلاق.

پىرسىز ئۇستا بولماس،
قىرسىز تاختا (بولماس).

تاشنى سوقسا قۇم بولار،
تۆمۈرنى سوقسا قىل بولار.

قىلىچنىڭ كۈچىدىن
قەلەمنىڭ كۈچى ئارتۇق.

كاسىپ قىرسا، ھۈنىرىمۇ قىرىيدۇ.

كۆپ بىلمەن دەيسەن،
كۆپتىن ئارتۇق بىلمەيسەن.

كۆپ ئوقۇغان كۆپ بىلەر.

كۆپ ياشىغان نېمە بىلەر،
كۆپنى كۆرگەن شۇ بىلەر.

كۆنچىنىڭ پىرى يوق،
ئىككى تىرىنىڭ بىرى يوق.

گۆھەرلىك بولۇشتىن
ھۈنەرلىك بولۇش ئارتۇق.

گۆھەر ياتىدۇ سايدا،
تونۇمىساڭ نېمە پايدا!!

مالسىزلىقتىن ئاڭسىزلىق يامان.

مۇشەققەتسىز ھۈنەر بولماس.

ساختىپەز ئادالنى تاپىدۇ،
بىلىملىكتىن قاچىدۇ.

سوراپ بىلىش ئەيىب ئەمەس.

سوراپ - سوراپ مەككىنى تېپىپتۇ.

سورىغان بىلىم ئالار،
ئۇيالغان كېيىن قالار.

شاكىچىك تىككەن توقۇمنىڭ
ئالدى - كەينىنىڭ پەرقى يوق.

شاگىرتنىڭ ھالىغا بېقىپ ھۈنەر ئۆگەت.

قازاندا بولسا چۆمۈچكە چىقار،
بولمىسا نېمە چىقار.

قاسساپنىڭ ئۇستىسى توخۇنىڭ ئۆپكىسىنى ئالار.

قولۇمدىن كەلگىنى كۆكلۈمگە ياقماس،
كۆكلۈمگە ياققىنى قولۇمدىن كەلمەس.

قولى گۈل ئېتىدۇ غىزا،
قولى گال تارتىدۇ ئىزا.

قىرىق ھۈنەر — ھۈنەر ئەمەس،
ئەسلى ھۈنەر — چويلىچىلىق.

ئېمىنى بىلمىسەڭ شۇنىڭدىن قورقسەن.

ھاڭۋاقتى ئادەمگە ھارامزادە موللا ئامراق.

ھۈنەر تۈگىمەس گۆھەر.

ھۈنەر — قىلسا ئۈنەر.

ھۈنەر كۆپكىمۇ يەتكۈزىدۇ،
كۆككىمۇ يەتكۈزىدۇ.

ھۈنەرلىك ئادەم — مېۋىلىك دەرەخ.

ھۈنەرلىك ئەر خار بولماس،
دوست - دۈشمەنگە زار بولماس.

ھۈنەرنى بىر كىشىدىن ئۆگەن،
ئۇستەتنى مىڭ كىشىدىن.

ھۈنەرنىڭ ئالدى ياخشى سۆز.

ھۈنەرۋەن باي بولماس،
قورسىقى ئاچ قالماس.

ھۈنىرى بار قول ئۆلمەس.

ھۈنىرى يوق ئەردىن مېكىيان ياخشى.

مېۋىسىز دەرەخكە كىم باقىدۇ،
مېۋىلىك دەرەخكە ھەركىم قول ئۇزىتىدۇ.

مېۋىلىك دەرەخ ئېگىلىپ تۇرار،
مېۋىسىز دەرەخ غادىيىپ تۇرار.

نادانغا بىرىلگەن مەنسەپ —
كىچىك بالىغا تۇتقۇزۇلغان ئۇستىرا.

نادانغا ئېيتقان ئېسىت سۆزۈم،
ئۆلۈككە يىغلىغان ئېسىت كۆزۈم.

نادان قازانغا قارايدۇ،
تادان ئوچاققا.

نادان گۈلگە يۈگرەيدۇ،
زېرەك مېۋىگە.

نادانلىق — قاراڭغۇلۇقتىن يامان.

نادانلىقنىڭ ئاقىۋىتى گادايلىق.

ناداننى تادان ئوڭلايدۇ،
ھارۋىنى كاتاڭ.

ناۋاينىڭ نېنى پىشقۇچە يىگى كۆيەر.

ئۇچنڭدن كۆمۈر چقسمۇ تۆكۈپ كەت.

ئنسانغا بلم كېرەك،
يافاچچغا يېلم.

يا ئەلەمدە يوق، يا قەلەمدە.

ياشلقڭدا بلم ئال،
قېرغاندا ئشقا سال.

ياغاچ كەسسەڭ ئۇزۇن كەس،
تۆمۈر كەسسەڭ قسقا (كەس).

ھۇلىرى يوق كىشىنىڭ
مەزىسى يوق ئىشىنىڭ.

ئوقۇدۇم دېگۇچە، بىلدىم دېگىن.

ئوقۇغان ئوغۇل ـ ئاتىسىدىن ئۇلۇغ.

ئويناپ ئۆگەنمەي، ئويلاپ ئۆگەن.

ئويۇنغا بېرىلگەن ئوڭدا قالار.

ئۇستا باردا قولۇڭنى تارت،
موللا باردا تىلىڭنى.

ئۇستا كۆرمىگەن شاگىرت ھەر مۇقامدا يورغىلار.

ئۇستا ئوۋچى ئىز تونۇيدۇ،
زېرەك يىگىت قىز (تونۇيدۇ).

ئۆزۈڭدىن يۇقىرىغا قاراپ پىكىر قىل،
ئۆزۈڭدىن تۆۋەنگە قاراپ شۈكۈر قىل.

ئىشىغا قاراپ تاۋىقى،
ھۈنىرىگە قاراپ سىمكىرى.

ئېلىپنى تاياق دېيەلمەيدۇ،
مىمنى چوماق (دېيەلمەيدۇ).

ئارىدىكى ئەخمەق — توغرىدىكى توقماق.

ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپتۇ.

ئاقىل ئەل غېمىدە،
نادان گال غېمىدە.

ئاقىلغا ئىشارەت،
نادانغا جۇۋالدۇرۇز.

ئاقىلنىڭ سۆزى ئۆمرى ئۆتكۈچە،
نادانىنىڭ سۆزى ئىشىكتىن چىققۇچە.

ئاقىل ئۆزىنى ئايايدۇ.

ئاقنى كۆككە يامىغان ئوڭلۇق خېنىم.

ئالتە ئۆلچەپ، بىر كەس.

ئامال تاپقاندىن ئەجەل قاچار.

ئامالىم يوق دېگۈچە، ئەقلىم يوق دېگىن.

ئانا سۈتى بىلەن كىرگەن ئەقىل،
كالا سۈتى بىلەن كىرمەس.

ئانامنىڭ ئۆلۈشىنى بىلسەم،
بىر تاۋاق كېپەككە سېتىپ يەردىم.

ئەقىل - ئىدراك ۋە ئەخمەقلىق توغرىسىدا

ئاچچىق ئالدىدا يۈرىدۇ،
ئەقىل كەينىدە.

ئاچچىق — ئەقىلنى كېسىدۇ.

ئاچچىق كەلگەندە ئەقىل قاچىدۇ.

ئاداشقاننى ئارقىسىدىكى بىلىدۇ،
يېڭىلگەننى يېنىدىكى.

ئادەم بولمىساڭ ئەقىلىڭ بىلەن،
ئەخمەق بولىسەن ساقىلىڭ بىلەن.

ئادەمگە ئەقىل كېرەك،
پاتقاققا شېغىل.

ئەخمەق كۆلدۈزى چىراغ ياقىدۇ،
يېغى تۈگەپ، كېچىسى ئايغا باقىدۇ.

ئەخمەقنىڭ ئاغزىدا ئوتاي،
پادىشاھنىڭ خەزىنىسىدە (ئوتاي).

ئەخمەقنىڭ ئەقلى چۈشتىن كېيىن كېلەر.

ئەخمەقنىڭ ئەقلى خورجۇن.

ئەخمەقنىڭ جېنى ئازابتا.

ئەخمەقنىڭ چوڭ - كىچىكى يوق.

ئەخمەقنىڭ دوستى تولا.
پىيازنىڭ پوستى (تولا).

ئەخمەقنى ئۆلدى دېسە ئىشەن،
ئەخمەقلىقى قالدى دېسە ئىشەنمە.

ئەخمەقنى ئەيىبلىمەي ئىشقا سال.

ئەخمەق ئۆتۈكنىڭ سىرتىدىن پۇتىنى قاشلايدۇ.

ئەسلىسەڭ ئېسىڭگە قونار.

ئەقلى يوق باشتىن،
سۈيى يوق قاپاق ياخشى.

ئاي تۈنده كېرەك،
ئەقىل كۈنده.

ئەتىگەنده كېلىپ ئىشىككه قارىغۇچه،
كەچته كېلىپ ئورۇنغا قارا.

ئەخمەق ئەلچى ئىككى تەرەپنى بۇزار.

ئەخمەق بىلەن سۆزلىشىپ ئولتۇرۇشقا ئەخمەقلىق كېرەك.

ئەخمەق بىلمەس ئېتىنىڭ ھارغىنىنى،
كۇسا بىلمەس ئۆزىنىڭ قېرىغىنىنى.

ئەخمەقتىن ئەقىل سورىما.

ئەخمەق دوستتىن ئەقىللىك دۈشمەن ياخشى.

ئەخمەققه توقماق.

ئەخمەققه قىز كۆرسەتمە،
موزايغا سۈت (كۆرسەتمە).

ئەخمەققه مەنسەپ تەگسە،
قوتانغا زەردىۋال تارتار.

ئەخمەققه ناماز ئوقۇ دېسە،
پېشانىسىنى يېرىۋالار.

ئەقىللىكنىڭ قەدرى ئەخمەقنىڭ يېنىدا ئۆتۈلەر.

ئەقىللىكنىڭ ئېتى ھارماس، تونى توزۇماس.

ئەقىللىك ئۆزىگە ئىشىنىدۇ،
ئەخمەق چۈشىگە.

ئەقىللىك ئۆزىنى ئەيىبلەر،
نادان دوستىنى.

ئەقىللىك دوستىنى ماختار،
ئەخمەق خوتۇنىنى.

ئەقىلنىڭ خاتاسى ئىشتا تۈزىلەر.

ئەقىل ياشتا ئەمەس، باشتا.

ئەيىبنى يوشۇرغان ئەخمەق.

بارچە گۇناھ ئۆزۈمدە تۇرۇپ،
قاپ كۆتۈرۈپ نەگە باراي!

باشقا كەلگەندە باش قاشلاپتۇ.

بەل باغلىغان بىلەن ئەر ئەمەس،
چاچ تارىغان بىلەن خوتۇن (ئەمەس).

ئەقىل تۇزۇماس، بىلىم خورىماس.

ئەقىل — دوست،
جەھل — دۈشمەن.

ئەقىلدىن ئارتۇق بايلىق يوق.

ئەقىلسىز باش پۇتقا ئارام بەرمەس.

ئەقىلسىز باشنىڭ دەردىنى پۇت تارتىدۇ.

ئەقىلسىز بىلەن پولۇ يېگۈچە،
ئەقىللىك بىلەن تاش توشۇ.

ئەقىلسىزنىڭ پەمى يوق،
گەپ - سۆزىنىڭ تەمى يوق.

ئەقىلسىزنىڭ ئېپى يوق،
تىكىشىغۇدەك گېپى يوق.

ئەقىللىك خوتۇننىڭ سادىغىسى بول.

ئەقىللىك دىسە بولىدۇ ئېيتمىسا بىلگەننى؛
سېخىي دىسە بولىدۇ سورىمىسا بەرگەننى.

ئەقىللىقكە گەپ قىلساڭ، ئويلاپ كۆلىدۇ؛
نادانغا گەپ قىلساڭ، ئاڭلاپ كۆلىدۇ.

پۇشايمان پايدا بەرمەس.

پۇل تاپقۇچە ئەقىل تاپ.

پۇلۇڭغا ئىشەنگىچە، ئەقلىڭگە ئىشەن.

تاغنى كۆتۈرگۈدەك كۈچۈڭ بولغۇچە،
قىلنى يارغۇدەك دىتىڭ بولسۇن.

تەدبىرىڭ قانداق بولسا،
تەقدىرىڭ شۇنداق بولار.

تەقدىرگە تايىنىپ ياشىماي،
تەدبىرگە تايىنىپ ياشا.

تەمتىرىگەن تام سىيپىلار.

توخۇنى كۆلچەككە ھەيدەپتۇ،
ئۆردەكنى قونداقتا.

تووۋا قىلغانغا تۆگە بەر.

تۆگە بىلەن يانتاقتا چۆككىلى بولماس.

تۆگە مىنىپ، تۆگە ئىزدەپتۇ.

تۈگمىنى كۆرۈپ، تۆگىنى كۆرمەپتۇ.

بوي دىسەڭ تۆگىدە بار،
ساقال دىسەڭ ئۆچكىدە.

بويى بارنىڭ ئويى يوق.

بىغەرەز پادىشاھتىن چوڭ.

بىغەرەزدىن دوزاخ قاچار.

بىلمىگەنگە ياخشىلىق قىلما،
تىگىشمىگەنگە سۆز (قىلما).

بىلىپ ئىش قىلغانىنىڭ بېلى ئۇشتۇلماس.

پاراسەتسىز پالاكەتكە يولۇقار.

پالتىنىڭ چۇلدىسىدا ئوتۇن يېرىپتۇ.

پەشنى كېسىپ، يەڭنى ياماپتۇ.

پەمسىز پەلەمپەيدىن يىقىلار.

پەمسىزنىڭ پاراستى يوق،
غەمسىزنىڭ پاراغىتى (يوق).

پۇتۇڭنىڭ توغرىلىقىغا قارىما،
يولۇڭنىڭ توغرىلىقىغا قارا.

چېچەن يىگىت يىلاننىڭ كۆشىگىنىنى بىلىدۇ.

چىراغپايدا چاي ئىچكەن «چېچەن» نى كۆرۈڭ.

چىراغ پەللىگەن خىزمەت ئەمەس،
ئۆچۈرمىگۈچە ھېساب ئەمەس.

خۇدا ئۇرسا، ئاۋۋال ئەقىلدىن ئۇرار.

داپ داراڭلىغان، ئىشەك ھاڭرىغان يەردە يۈرۈپتۇ.

دادام قازناقتا يوق.

دانا كىشى ئاز سۆزلەپ، كۆپ ئاڭلار.

دۇنيادا ئەخمەق بولمىسا، ئەقىل ئىگىلىرى زېرىكىپ قالار.

دۆتكە نەسىھەت كار قىلماس،
قارىغا سوپۇن.

دۆڭنى كۆرۈپ تاغ دېمە،
گۆلنى كۆرۈپ باغ دېمە.

زېرەك بالا تېپىپ سۆزلەيدۇ،
كالۋا بالا كۆپۈپ (سۆزلەيدۇ).

زېرەك كىشى خۇشامەتنى دوست تۇتماس.

تۆگىدەك بويۇڭ بولغۇچە،
تۆگىدەك ئەقلىڭ بولسىچۇ.

تېرەكتىن شاپتۇل تەمە قىلما.

جاڭگالدا يوقالغان ئېشەكنى ئۆيدىكى مومايدىن سوراپتۇ.

چاپان كۆيسىمۇ كۆيسۇن، قازان قاينىسۇن.

چاپىقنى ئالىمەن دەپ، كۆزنى قارىغۇ قىلىپتۇ.

چارىسىز ئىش بولماس،
چارىسىز ئاش (بولماس).

چاقماقتا ئاتنى تېگىشكەن ئەخمەق.

چوڭنىڭ ئەقلىمۇ چوڭ.

چۈمۈلىنى بازغان بىلەن ئۇرۇپتۇ.

چېچەن جۇۋاننى ئوچاق بېشىدا سىنا.

چېچەننىڭ تىلى،
چەبدەسنىڭ قولى.

چېچەن يىگىلسە هوشىدىن كېتەر.

قەيەرگە يېقىلىشىمنى بىلسەم،
شۇ يەرگە پاخال سېلىپ قوياتتىم.

قۇش قانىتى بىلەن ئۇچىدۇ،
پۇتى بىلەن قونىدۇ.

كۆتۈرۈشنى بىلسەڭ تاشمۇ يېنىك.

كۆرمەي تۇرۇپ ئاق دېمە،
سىنىماي تۇرۇپ ساق دېمە.

كۆز دېگەن كامار نېمە،
كۆرمىسە بىكار نېمە.

كۆز كۆرىدۇ، ئەقىل تونۇيدۇ.

كۆز كىچىك بولسىمۇ، كۆرۈدىغىنى چوڭ.

كۆزى گەجگىسىگە چىقىپ قاپتۇ،
ئەقلى دۈمبىسىگە.

كۆك ياڭاق بىلەن قوينۇڭنى تولدۇرما.

كۆڭۈل — قۇش، ئەقىل — ئۇۋا.

كۆڭۈل كۆرمىسە، كۆز دېگەن تامنىڭ تۆشۈكى.

كۆمسەم پىشارمۇ، ياپسام پىشارمۇ.

ساقتىن زىرەك گاچا بار،
شاختىن چىڭراق ئاچا بار.

سايەڭگە قاراپ بويۇڭنى ئۆلچىمە.

سايغا تاش يۇدۇپ بېرىپتۇ،
جاڭگالغا ئوتۇن.

سەھراغا چىقسا ئېشىكىنى تونۇمايدۇ،
شەھەرگە كىرسە دوستىنى.

سۇغا بېرىپ، چېلەكنى ئۇنتۇپتۇ.

غەرەزدىن غەرەز تۇغۇلار،
تاز باشتىن مەرەز.

غەم قىلغۇچە، پەم قىل.

قارىغۇنىڭ كەينىگە كىرسەڭ، گوداڭغا يىقىلىسەن.

قارىماي ئېتىۋىدىم، كاللامغا تەگدى.

قازى بىلەن قالامسەن،
مۇپتى بىلەن كېتەمسەن؟

قالاشنى بىلسەڭ قارمۇ كۆيىدۇ.

ھەر كىم ئۆزىنى چاغلاپ،
ئىش قىلىدۇ بېلىنى باغلاپ.

ھەممە ئىشقا پەم كېردك،
ئەسكى ئۆتۈككە چەم (كېرەك).

ھويلامنىڭ تېمى يوق،
دەرۋازام قۇلۇپلاقلىق.

ئوق يەتمىگەن يەرگە قىلىچ شىلتىمە.

ئويلاۋەرسەڭ دانا بولىسەن،
ئويناۋەرسەڭ بالا (بولىسەن).

ئويلىماي قىلغان ئىشىڭدا،
كۆندە غوۋغا بېشىڭدا.

ئويلىماي ئىش قىلساڭ،
سانىماي تاياق يەيسەن.

ئوماچقا زەدەك توغراپتۇ،
پولاغا مەدەك.

ئۆزۈم پاتمىغان كامارغا،
غەلۋىر باغلاي قوڭۇمغا.

ئۆزۈم تاپقان بالاغا،
نەگە باراي داۋاغا!

كېرەككە تېرەك يىغىلار.

كېيىنكى پۇشايمان — ئۆزۈڭگە دۈشمەن.

كىچىك بالا ئەمەسمەن،
ئەمچەكنى «مەمە» دېگىلى.

كىرىشتىن ئاۋۋال چىقىشنى ئويلا.

گاچا چۆچۈرە يېسە، ئىچىدە ساناپ يەر.

گالۋاڭ ئېگىزنىڭ بېشى ھەمىشە زىدە.

مېنىڭ توغرا دېگەن كۆپنى كۆرمەس.

مېۋىسىز دەرەخنى قاقما.

نەپسىگە ئەگەشكەن ئەخمەق،
پالاكەت تېگىدە ياتماق.

نەپسىنىڭ تىزگىنىنى ئەقىل تۇتسۇن.

ھارماق دېسە، خامان باقتىم دەپتۇ.

ھاماقەتنى ھارماق دېمە،
ھارغاندا ئۆزى توختايدۇ.

ئىش كۆرمىگەن خام بالا،
ئەقلى ـ ھوشى كەم بالا.

ئىككى تاۋۇزنى بىر قولتۇققا قىسقىلى بولماس.

يوقنى كىرەك تاپىدۇ.

يولىنى بىلسەڭ، سۇ ئۆكزىگە چىقار.

ئۆزۈمدىن ئۆتكەن،
قولۇمدىن كەتكەن.

ئۆزىنى بىلگەن خار ئەمەس.

ئۆزىنى سورىغان شەھەرگە سۇلتان،
ئۆزىنى سورىمىغان ئۆتۈككە ئۇلتانغ.

ئۆزىنى سورىغان قازى ئالدىغا بارماس.

ئۆزىنى سورىغان يۇرت سورار.

ئۆزىنىڭ پۇتىغا ئۆزى كەكە چېپىپتۇ.

ئۆزىنىڭ سايىسىغا ئۆزى مۇشت ئېتىپتۇ.

ئۈچ ئادەم بار يەردە خىزىر بار.

ئېيىقنى ئاغام دەپتۇ،
توڭگۇزنى تاغام.

ئىش پەم بىلەن،
ئىشىك دەم بىلەن.

ئىشتانىغا چىچقان كۆڭۈلگە تايىن.

ئاش كەلسە يېگىن،
ئىش كەلسە قىلغىن.

ئاشنى باداڭدىن سورا،
ئىشنى كاداڭدىن.

ئاشنى كۆرسە ئىچىك تاز،
ئىشنى كۆرسە قېچىك تاز.

ئاشنى كۆرۈپ، ئىشنى ئۇنتۇما.

ئاش يەڭ دېسە، چۆپىنى تارتىدۇ،
ئىش قىلىڭ دېسە، ئۆزىنى (تارتىدۇ).

ئافزىڭ گەپتە بولسىمۇ،
قولۇڭ ئىشتا بولسۇن.

ئالتۇن ئوتتا بىلىنەر،
ئادەم ئەمگەكتە.

ئالتىنچى ئاينىڭ ئاپتىپىدا،
ئۆستەڭ بويىدا لۆكچەك.
ئون ئىككىنچى ئاينىڭ سوغۇقىدا،
سېپىل تۆۋىدە دۈمچەك.

ئاۋۋال ئىشلە، ئاندىن ئويينا.

ئش ـ ئەمگەك ۋە هۇرۇنلۇق توغرسدا

ئاپتاپ يەرنى تاۋلايدۇ،
جاپا ئەرنى.

ئات ـ هارۋاڭ كەتسمۇ كەتسۇن،
غاڭزاڭنى چالا قاقما.

ئادەم قولى چۆلنى بوستان قلار.

ئادەم قولى گۈل.

ئارتۇق ئۇخلساڭ ئاچ قالسەن.

ئاش تەڭ، نان تەڭ،
سول نمشقا كەڭ؟

بولۇمسىزنى بولدۇرالمىدىم،
خۇرجۇن - قاچىسىنى تولدۇرالمىدىم.

بوي ئىشلىمەس، قول ئىشلەر.

بۇ خېنىمنىڭ ئۇزلۇقى،
ئاپتاپتا قاپتۇ تۇزلۇقى.

بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويما.

بىر بىكار ئوننى بىكار قىلىدۇ.

بىرنى بىر كەم بېرەر، كۆپنى ئەمگەك.

بىكار بولساڭ، كېپەك تاسقاپ يە.

بىكار تەلەتكە كۈندە ھېيت.

بىكار تۇرغىچە، بىكارغا ئىشلە.

بىكارچىدىن بىمەزە گەپ چىقار.

بىكاردىن خۇدا بىزار.

بىكارنىڭ چولىسى يوق،
قىلغىلى ئىشى يوق.

بىكار ياتقان ئېشەكنىڭ تېزىكى تورلۇق.

ئەتىگە قالغان ئىشقا قار ياغار.

ئەجىر قىلساڭ چۆلگە،
پۈركىنىسەن گۈلگە.

ئەسكىنى ئالداپ ئىشلەت،
تاسىنى مايلاپ (ئىشلەت).

ئەمگەك بىلەن ئەر كۆكىرەر،
يامغۇر بىلەن يەر (كۆكىرەر).

ئەمگەك قىلساڭ ئاتىنىڭ چىقار،
قىلمىساڭ چاتىنىڭ (چىقار).

ئەمگەكنىڭ نېنى تاتلىق،
ھورۇننىڭ جېنى (تاتلىق).

ئەمگەك ئىچىمىزدا قالماس.

ئەمگىكىڭ قاتتىق بولسا،
يېگىنىڭ تاتلىق بولار.

بەرسەڭ يەيمەن،
ئۇرساڭ ئۆلىمەن.

بولۇمسىزغا بولۇپ بەردى،
پۇت ـ قولىنى قويۇپ بەردى.

ئاي تىپىرلايدۇ، ھارۋىنى ئات تارتىدۇ.

تەر بىلەن كەلگەن تەشنالىققا داۋا.

تەر — قىلغان، ئەتكەننى ھالاللايدۇ.

تەرلىگۈچە ئىشلە، تويغۇچە يە.

تەييار گۆشنى يېگەن يولۋاس ئەمەس.

تەييار ئىشنىڭ بېشىغا
ئاسان كېلەر قېشىغا.

تۈزلەڭلىكتە تاغ يوق،
ئېرىنچەكتە باغ يوق.

تۈگمەن بىر ئايلانغۇچە،
ئىگىسى يۈز ئايلىنار.

تۈگمەنگە بارغىنىمۇ شۇ،
تاغارنى يارغىنىمۇ شۇ.

تېجىمەل كېپەن تاپسا ئۆلۈۋالار.

تىرىشقان كامال تاپار،
ھورۇن زاۋال (تاپار).

بىكار يېتىپ قەنت يېسەڭ،
زاغرىچىلىك تەمى يوق.

بىلەككە قارىما، يۈرەككە قارا.

بىلمەسلىكتىن ئەمەس، قىلماسلىقتىن.

پالتا چۈشكۈچە كۆتەك ئارام ئاپتۇ.

پۇختا ئىشتىن كاۋاك چىقماس،
يەككە قولدىن چاۋاك چىقماس.

پۇل تاپارغا سەن تۇرساڭ،
يەپ ياتارغا مەن تۇراي.

پىچاق تاشتا بىلىنىدۇ،
ئادەم ئىشتا سىنىلىدۇ.

پىلانسىز ئىش — قېلىپسىز خىش.

تاغدەك ئىشنىڭ تېرىقتەك تۈگۈنى بار.

تاغقا چىقماق ئاسان،
تاغ تېگىسى ئاتماق تەس.

تاغقا چىقماي دولان يوق.

سەۋەب قىلساڭ زاۋال يوق،
قىلالمىساڭ ئامال يوق.

سەۋەب قىلساڭ، سىۋەتتە سۇ توختار.

سۇدا پىشماي كىگىز بولماس،
ئوتقا چۈشمەي بىگىز (بولماس).

سۇسىز هايات بولماس،
ئەمگەكسىز راهەت (بولماس).

سىرتتا ئىشلە، ئۆيدە يە.

سىرلىساڭ سىرلىق ئاياغ،
سىرلىمىساڭ ئىتقا يالاق.

قولۇڭدىن كەلسە ياغ چاينا.

قولۇڭنى قۇل قىلىپ ئىشلەت،
پۇتۇڭنى ئۇي قىلىپ.

قوي باقماي پاقلان يەپتۇ،
ئاش تېرىماي ئاق نان (يەپتۇ).

قۇشناچىم نىمە قىلار،
تىكىپ - سۆكۈپ ئىش قىلار.

قولدەك ئىشلەپ، بەگدەك يە.

تىلىۋالغان تىزغا يەتمەپتۇ.

جاپا چەكمىگۈچە ھالاۋەت يوق.

چاپسان بول دېسە،
زاغرامنى يەۋالاي دەپتۇ.

چاشقان يىغار، پاقا يەر.

چاك باسمىغان ئىشنى چىچەك باسار.

چىدىماسنىڭ نالىسى تولا،
خوش ياقماسنىڭ باھانىسى (تولا).

چىشىمغا قارىما، ئىشىمغا قارا.

خۇمداندا خىش تولا،
قىلاي دېسەم ئىش تولا.

دادام مازارغا شەيخ،
مەن تەييارغا (شەيخ).

سەن تارت ــ مەن تارت،
بوش تۇتۇپ، چىڭ تارت.

سەن سالا ــ مەن سالا،
ئاتقا چۆپنى كىم سالار؟

كىشىنىڭ جۈۋىسىدا تەرلەپتۇ.

كىشىنىڭ ئون «ھە - ھۇ» سىدىن،
ئۆزۈڭنىڭ بىر غەيرىتى ياخشى.

كىم بىكار - سەن بىكار،
ھويلىدىكى ئىت بىكار.

كەپدان بولغۇچە، ئىشچان بول.

گەپ دېسە، بەش ئېشەككە يۈك،
ئىش دېسە، خەپشۈك.

گەپ دېسە، قاپ - قاپ،
ئىش دېسە، سامانلىقنى تاپ.

گەپ ساتىدىغان يۈز پوچىدىن،
ئىش قىلىدىغان بىر نوچى ياخشى.

ماڭغان پۇتقا توپا يۇقار.

مەدداھ گەپ سېتىشتىن ئۇيالماس،
ھۇرۇن پىت بېقىشتىن.

مەن ئالدىرايمەن كەتكىلى،
ئېشىكىم ئالدىرايدۇ ياتقىلى.

قىردا بار، قىرلاشتا يوق.

قىرىق ئاغىچا ئاچىتىن ئۆلۈپتۇ.

قىشلىقى قايان باراي،
ياز كەلسە ساراي سالاي.

قىلسا تۈگىمەيدىغان ئىش يوق،
قىلتاققا چۈشمەيدىغان قۇش يوق.

قىلغان ئىشىڭ پىلانسىز،
ئاتقان ئوقۇڭ نىشانسىز.

قىلىچ قىنىدا ياتسا، دات باسىدۇ.

كۆكتىن ئىزدىگەننى يەردىن تاپتى.

كۆز كۆرەر، قول ئىشلەر.

كىشى قولىدا قۇش تويماس.

كىشىگە ئىشەنگۈچە،
بىلەكىڭگە ئىشەن.

كىشىنىڭ ئاغزىغا قارىغان ئاچ قالار.

كىشىنىڭ تەرىتىدە ناماز ئوقۇپتۇ.

ھەسەلنىڭ ھەرىسى بار،
گۈلنىڭ تىكىنى.

ھەممە ئىشنىڭ يولى بار،
ھەممە تامنىڭ ئۇلى بار.

ھۇرۇن ئادەم يەرگە يۈك.

ھۇرۇنغا ھويلىدىكى سۇ يىراق.

ھۇرۇنغا ئېتىزنىڭ قىرى تاغ كۆرۈنەر.

ھۇرۇن كۈندۈزى يۇلتۇز كۆرەر،
ئايدىڭدا پېشانىسى كۆيەر.

ھۇرۇننىڭ ئايۋان سارىيى —
قارا سۆگەتنىڭ سايىسى.

ھۇرۇننىڭ غەيرىتى ئىش تۈگىگەندە كېلەر.

ھۇرۇننىڭ ھۈنىرى ئۇيقا.

ھۇرۇننى ئىشقا بۇيرۇساڭ،
ئاتاڭدىن ئارتۇق ئەقىل كۆرسىتەر.

ھۇرۇن ئولتۇرۇپ ئۇخلايدۇ، يېتىپ ئىشلەيدۇ.

ھۇرۇن ئېشەكنىڭ تۆت پۇتى ساق.

مۇكچەيگەننىڭ بېلىنى كەتمەن تۈزەيدۇ.

مېڭىشقا ئېرىنسەڭ، كېيىن يۈگۈرىسەن.

مېڭىشنى بىلمىگەن ئۆي قىرنى بۇزىدۇ.

ئەمگەكتىن قاچما، مىننەتتىن قاچ.

ئەمگەكنىڭ تېگى راھەت.

مىڭ خىشىم بار، تېمىم يوق،
مىدىرلايمەن، جېنىم يوق،
خۇدايىم بار، غېمىم يوق.

مېۋىسىز دەرەختىن تۈت ياخشى،
ھۇرۇن ئادەمدىن بۇت ياخشى.

ناسۋال قاپاقتا پۇل بارمۇ.

نان يۈز قولدىن ئۆتۈپ ئېغىزغا كىرەر.

ھالال ناننىڭ مىننىتى يوق.

ھەر كۈننىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق ئەمگىكى بار.

ھەرىكەتتە بەرىكەت،
بىكارچىلىقتىن نېرى كەت.

ئىرىنسەڭ ئىشىڭنى كىم قىلار،
ئۇيالساڭ سۆزۈڭنى (كىم قىلار).

ئىت مۆشۈكنى بۇيرۇسا،
مۆشۈك قۇيرۇقىنى بۇيرۇپتۇ.

ئىش ئادەمگە باغلىق.

ئىش ئاشقا تارتىدۇ،
ھۇرۇنلۇق باشقا.

ئىش بار يەردە ئاش بار.

ئىش باشقا، ھەۋەس باشقا.

ئىش بىلگەن ئىشنى ھاردۇرار،
ئىش بىلمىگەن ئۆزىنى ھاردۇرار.

ئىش تولا، كۆمۈر ئاز.

ئىشتىن قاچساڭ، قورساققا تۇتۇلسەن.

ئىشچان دوستۇڭ — جان دوستۇڭ.

ئىشچاندىن تەر چىقىپتۇ،
ھۇرۇندىن «ئۇھ!..»

ھۇرۇن ئېشەك يۈكنى ئېغىر كۆتۈرەر

ھۇرۇن يىگىت دېگۈچە،
ھالسىز يىگىت دېسەڭچۇ.
ئېغىر يىگىت دېگۈچە،
ئاغرىق يىگىت دېسەڭچۇ.

ھۇرۇن ئىككى قېتىم چىچار.

ئوتقا قاراپ تۆمۈر سوق.

ئوڭدا ياتقان ئابدۇغوپۇر،
ئاش يەڭ دېسە چاچراپ قوپۇر.

ئۇچاڭ قىچىشسا تۈگمەنگە بار.

ئۆلۈپ يېتىپ ئۆپكە تىلەپتۇ،
چىچىپ يېتىپ كۆرپە.

ئۆلۈكنىڭ قولىنى ئۆتنە ئاپتۇ.

ئۆم ئەمگەكتە ئۇنۇم بار.

ئۇجمە پىش، ئاغزىمغا چۈش!

ئېرىنچەككە بۇلۇتنىڭ سايىسى يۈك.

ئېرىنچەكنىڭ ئەتىسى تۈگمەس.

ئىشلىسەڭ چىشلەيسەن.

ئىشلىگەن چىلىق - چىلىق،
ئىشلىمىگەن قۇرغاقچىلىق.

ئىشلىگەننىڭ يۈزى يورۇق،
ئىشلىمىگەننىڭ يۈزى چورۇق.

ئىشنىڭ ئاسنى يوق،
قىلالىساڭ قىيىنى يوق.

ئىشنىڭ بېشىدا تاراقلايدۇ،
ئاخىرىدا پالاقلايدۇ.

ئىشنىڭ ياخشىسى كۆتۈرە،
ئاشنىڭ ياخشىسى چۆچۈرە.

ئىش ئۈستىدىن قورقار.

ئىش ۋاقتىدا ھەييار،
ئاش ۋاقتىدا تەييار.

ئىش ئېپى بىلەن،
كەتمەن سېپى بىلەن.

ئىش ئېپى بىلەن،
يىڭنە يېپى بىلەن.

ئىشچاننىڭ پۇلى تۆگىمەس،
بەتخەجىنىڭ قەرزى (تۆگىمەس).

ئىش چىڭىغا چىققاندا قۇشقۇنغا ئولتۇرۇپتۇ.

ئىش سېنى يەڭمىسۇن،
سەن ئىشنى يەڭ.

ئىشقا بارسا قارانچۇق،
ېكار يۈرسە ياسانچۇق.

ئىش قورالىڭ ساز بولسا،
مۇشەققىتىڭ ئاز بولار.

ئىش قىلىشقا بېلى بوش،
گەپ قىلىشقا ئاغزى قوش.

ئىش قىلساڭ پۇختا قىل، خام قىلما.

ئىشلەپ يېگەن لەززەتلىك،
تىلەپ يېگەن مىننەتلىك.

ئىشلىقنىڭ ئىشى پۈتەر،
ئىشسىزنىڭ كۈنى ئۆتەر.

ئىشلىسەڭ ئالىسەن قاپلاپ ئاش،
ئىشلىمىسەڭ قالىسەن چايناپ تاش.

يازدا ئېرىنچەك بولساڭ،
قىشتا دۈمچەك بولسەن.

ياساش قىيىن، بۇزۇش ئاسان.

ياماق ياماپ، يارماق① تاپ.

يوق دېسە، يېتىپ يەڭ.

يۇمشاقتا ماقۇل،
قاتتىقتا ياق - ياق.

يېتىپ يەپتىمەن،
تۈكەپ قالارىنى بىلمەپتىمەن.

يېپىڭ ئىشكىلىك بولسا،
ئىشىڭ پۈتۈكلۈك.

① يارماق — ئوتتۇش جەمئىيەتتىكى مېتال پۇل.

ئىشى تېزنىڭ ئېشى تېز.

ئىش ئىشتەينى ئاچىدۇ.

ئىش ئىگىسى بىلەن،
قۇش مېگىسى بىلەن.

ئىشىمنى ئاز دېمەڭ،
بېشىمنى تاز دېمەڭ.

ئىشى يوقنىڭ ئېشى يوق.

ئىشى يوق ئىت سۇغىرار.

ئىلمەكنى ئىشارەت بىلەن رۇسلىغىلى بولماس.

ياتقانغا نان يوق،
قوپقانغا ئالۋان.

ياتقانغا يولۇقماس ھېچنېمە،
ماڭغانغا پۇتلىشار ھەر نېمە.

ياتقان ئۆكۈزگە يەم يوق.

ياز بولسا، قىش بولمسا،
ئاش بولسا، ئىش بولمسا.

يازدا ئۇخلىغان قىشتا مۇزلار.

ئالا زىرائەت ئاتقا مىندۈرەر،
قىلىن زىرائەت قىرغا.

ئالما چېچىكى ۋاقتىدا ئالتۇن بېرىپ بۇغداي سۇغار.

ئاتار ئۇرۇقى بىلەن،
كۆل پۇرىقى بىلەن.

ئاۋۋال تام ئەت، ئاندىن باغ.

ئەتىيازدىكى ھەرىكەت —
كۈزدىكى بەرىكەت.

ئەجىر قىلساڭ تاشقا،
ئاغزىڭ تېگەر ئاشقا.

ئەلدىن سورىغۇچە،
يەردىن سورا.

ئەمگەك قىلساڭ، يەر سېخىي.

باشاق سانىماي، چاناق سانا.

باغ قىلساڭ چىت قىل،
مال قىلساڭ ئىت (قىل)!

بالدۇر تېرىغان ئاش ئالار،
كېيىن تېرىغان شاخ.

دېهقانچىلىق، چارۋىچىلىق ۋە باغۋەنچىلىك توغرىسىدا

ئاتاڭ كۆكبېشى بولغۇچە،
ئۆيۈڭ سۇ بېشى بولسۇن.

ئاتاڭمۇ يەر، ئاناڭمۇ يەر.

ئادەمنىڭ ھەققىنى يەر قايتۇرار.

ئازغال يەر سۇ ئىچكۈچە،
دۆڭ يەر نەم تارتىدۇ.

ئاسمان ئەركەك، يەر چىشى.

ئاق لەيلى بار يەرگە ئاش تېرىما.

تاشقا چاچ، ھەختىگدىن كۆر.

تامچە سۇدا تال كۆكىرەر.

تامغىلىق مال يوقالماس.

تاينى ئايغان ئات مىنەر.

تەخەيلىك ئېشەك پايخانغا يارىماس.

تەر تۆكۈپ چاچساڭ ئۇرۇق،
يەر سېنى قويماس قۇرۇق.

تەكشى چاچساڭ، تاختىدەك ئۈنەر،
ئالا چاچساڭ لەخمىدەك.

تۆكە تاپىنىدا خامان يۇمشىماس.

تۆكە يۈزگە يەتمەس،
يۈزگە يەتسە كۆز يەتمەس.

تېرىساڭ ئورارسەن،
ئىزدىسەڭ تاپارسەن.

تېرىغان خامان قىلار،
تېرىمىغان ئارمان (قىلار).

بەشىنچى ئايدا بىشىنى كۆردۈم،
ئالتىنچى ئايدا ئىشىنى.

بولىدىغان ئاش كۆكىدىن مەلۇم.

بۇغداي تىرىساڭ كۈزگە تەر،
ئارپا تىرىساڭ بوزغا.

بۇغداي قويۇقلۇقتىن بولار،
قوناق سۇيۇقلۇقتىن.

بۇيىدىن قاچ، كەكرىگە چاچ.

بىغى بارنىڭ تىغى بار.

بىغنى سورىماي، ئۈزۈمنى يە.

بىقىپ يەي دىسەڭ مال قىل،
يىتىپ يەي دىسەڭ باغ قىل.

بىر كۈن ئاۋۋال تىرىساڭ،
ئون كۈن ئاۋۋال يىغىسەن.

بىرنى كەسسەڭ، ئوننى تىك.

پالتاڭنى ئىلىپ تاغقا يۈر،
سىۋەتىڭنى ئىلىپ باغقا.

چىلاننى چۆلگە تىلەر،
ئەنجۈرنى كۆلگە.

خامان ئالماق — شەھەر ئالماق.

دان سۈيى — جان سۈيى.

دۆڭگە جىرىم تىكمە،
ئويغا ئۆي سالما.

دېھقان بولساڭ شۈدىگەر قىل؛
موللا بولساڭ تەكرار قىل.

دېھقانىغا ھاشا تولا،
چاپچالدا پاشا تولا.

دېھقانىنىڭ بۇرنىغا يەر پۇرايدۇ.

دېھقانىنىڭ پۇلى يەردە.

زىرائەت يەرنىڭ ئۆگەي بالىسى،
ياۋا ئوت ئۆز بالىسى.

زىرائەتنىڭ كۆكىگە ئىشلىمەي، تۈۋىگە ئىشلە.

زىغىر تېرىغان يەر — كېزىك بولغان ئەر.

تېرىغانغا يەر قېرىماس،
ئىشلىگەنگە ئەر (قېرىماس).

تېرىغان ئوراپ يەر،
تېرىمىغان سوراپ (يەر).

تېرىغان ئۆزىدىن سورايدۇ،
تېرىمىغان كىشىدىن (سورايدۇ).

تېرىقمۇ تېرىمايمەن،
قۇشقاچمۇ قورۇمايمەن.

تېرىق ئورىماق — قىز قۇچاقلىماق،
ئارپا ئورىماق — خۇن چىقارماق.

تېرىمىساڭ ئۈنمەيدۇ.

تېرىيدىغان يېرىڭ نەم بولسۇن،
كىرىدىغان يېرىڭ كەڭ بولسۇن.

چارۋا مال — باراڭ.

چارۋىچىلىق كۆچە - كۆچە،
دېھقانچىلىق كۈندۈز - كېچە.

چىلانغا چۆل ياخشى،
ياڭاققا كۆل.

لوناللى دۆڭگه تېرى،
بېدىنى ئورىدا.

قىغىسىز يەر — پۇلسىز ئەر.

كالىنىڭ گۆشى ئايدا - يىلدا،
سۈت، قېتىقى كۈندە - كۈندە.

كەتمەن دەردىنى قول بىلەر،
لەززىتىنى تىل (بىلەر).

كەتمەن ئوڭدا ئەمەس، گەپ قوڭدا.

كەكرىنى ئاشقا سالما،
كەتمەننى تاشقا (سالما).

كۆچەت تىكسەڭ پۇتاپ تۇر،
كۆكتات تېرىساڭ ئوتاپ تۇر.

كۆچەتنى سۇندۇرغۇچە، قولۇڭنى سۇندۇر.

كۆكنى كۆرۈپ، كۆكسۈڭنى كەرمە.

گەپ يەردە ئەمەس، ئەردە.

مال سەمرىسە ياغ بولار،
يەر سەمرىسە باغ (بولار).

بازلى بهر بولمايدۇ دېمە،
تازلى ئمر بولمايدۇ (دېمە).

سۇ باشتا، قان ئاياغدا.

سۇ تالاشساڭ بېشىنى تالاش.

سۇغا يېقىن سۇچى كېلەر،
چۆلگە يېقىن نوچى.

سۇ كەلگۈچە تۇغان سال.

سۇمبۇلدا سۇ تۇت، مىزاندا تېرى، سەرتالدا ئور.

سۇ — يەرنىڭ قېنى،
يەر — دېھقاننىڭ جېنى.

سۈيۈم كۆلدە، ئېشىم چۆلدە.

سۈيۈك غول — ھوسۇلۇك مول.

شاپتۇلدا باغ ئەتمە،
ئۆچكىدە مال (ئەتمە).

شالاڭ ئاش باش كۆرسەتەر،
قويۇق ئاش چەش (كۆرسەتەر).

ئۆرۈكلۈكنى يېگىلىچە، ئۈزۈمنى يە.

ئۇستا ئوۋچى شىر ئاتار،
قاۋۇل دېھقان بوز ئاچار.

ئۆرۈك قىزىل كوس،
بۇغدايغا سۇنى توس.

ئۆلۈپ ئۆسكەن مال ياخشى،
بىلىپ ئۆسكەن جان ياخشى.

ئۆلۈشكە چىدىساڭ مال ئەت.
كۆمۈشكە چىدىساڭ تال ئەت.

ئۆيۈڭ ئۆستەڭ بويىدا بولسا،
قاپىقىڭ قۇرۇق قالماس.

ئېرىقنى ئويۇپ چاپ،
سۇنى ئويناپ تۇت.

ئىنەكنىڭ سۈتى يېلىنىدە ئەمەس، يېمىدە.

ياخشى دېھقان ئۇلاغنى باقىدۇ،
يامان دېھقان قامچىسىنى قاقىدۇ.

پەر ئاچچىقى - جان ئاچچىقى.

مالنى باقسالا توق بولار،
بولمسا يوق بولار.

مالنى تاپقان باقسۇن،
ئوتۇننى چاپقان ياقسۇن.

مالنى كېپەككە ئال،
باققۇچىنى ئالتۇنغا (ئال).

مالنىڭ بېشى توخۇ.

نېمە تېرىساڭ، شۇنى ئالىسەن.

هوسۇلۇڭ كەم بولسا، هاۋادىن كۆرمە.

هوسۇلۇڭ يەتسە گۈل قىس.

ئوت، سامان، ئوزۇق، تالقان.

ئورتاقچىلىقتىن كەپسەن ياخشى.

ئورما — يېگەن ناننى سورىما.

ئوغۇت — يەرنىڭ يېغى.

ئوغۇت يىغساڭ تاتىلاپ،
هوسۇل ئالىسەن قاچىلاپ.

يەرنىڭ يېمى ئوغۇت،
ئانا غېمى تۇغۇت.

يەر ھەيدىسەڭ كۆز ھەيدە،
كۆز ھەيدىمىسەڭ يۈز ھەيدە.

يەر — ھوسۇلنىڭ ئانىسى،
ئەمگەك — ھوسۇلنىڭ ئاتىسى.

يەر يامان ئەمەس، ئەر يامان.

يېرىڭ تاش بولسىمۇ،
ئېچىقىڭ باش بولسۇن.

يېرىڭنىڭ قار بىلەن توڭلىغىنى —
ئېشىكنى خۇدانىڭ ئوڭلىغىنى.

يىلتىز سۇدا بولمىسا، ھوسۇلدىن ئۈمىد كۈتمە،

يەر — ئالتۇن قوزۇق.

يەر باقاردىن يەر قورقار.

يەر تويدۇرار، ئوت كۆيدۈرەر.

يەر تويمىغۇچە ئەل تويماس.

يەر قاتتىق بولسا، ئۆ ئۆكۈز بۇ ئۆكۈزدىن كۆرەر.

يەر قوشنا تام قوشنىدىن يېقىن.

يەر كىشىنى يەيدۇ،
كىشى يەرنى (يەيدۇ).

يەرگە تەرنىڭ ئۆگىيى يوق،
خوتۇنغا ئەرنىڭ (ئۆگىيى يوق).

يەرگە قاراپ ھوسۇل،
داپقا قاراپ ئۇسسۇل.

يەرگە ئىشلە، ئايانما،
يوق ئامەتكە تايانما.

يەرنى ئالدىغان ئۆزىنى ئالدار.

يەرنىڭ كۆزى ئاچ.

ئەتىكى قۇيرۇقتىن، بۈگۈنكى ئۆپكە ئەلا.

ئەتىيازدا توخۇ تويماس.

بارات ئېيىدا قۇيماق يەپ،
سەپەر ئېيىدا كېكىرىپتۇ.

پارچە بۇلۇتتىن يامغۇر كۈتمە.

تۆمۈرنى قىزىقىدا سوق.

تاڭ ئاتمايدىغان كېچە يوق،
ياغ چىقمايدىغان قىچا يوق.

تەگىرىنىڭ كۆنى تېرىقتىن تولا.

توخۇ چىللىمىسمۇ تاڭ ئاتىدۇ.

توققۇز قىزنىڭ تولغىقى بىر كۈندە تۇتۇپتۇ.

تويدىن كېيىن ناغرا چاپتۇ.

جاننى ئاسرىساڭ، ۋاقىتنى ئاسرا.

چۆلگە يامغۇر ياخشى،
يوبدانغا چامغۇر.

چىشى چىققان بالىغا چاھتاپ بەرگەن كەش بولماس.

ۋاقىت، مەزگىل ۋە تەبىئەت ھادىسە-
لىرى توغرىسىدا

ئالتىنچى ئايدا ئالتە چاپان كىيىپتۇ،
ئون ئىككىنچى ئايدا كالتە چاپان.

ئانام بارغۇچە، لەيلىقازاق تۇزۇپتۇ.

ئاي قوتانلىسا ئايدا ياغار،
كۈن قوتانلىسا كۈندە.

ئاي كۆردى، كۈن ئالدى.

ئايىنىڭ بېشىدىن قورقۇچە
بەشىدىن قورق.

قەدىرلىگىن ۋاقتىڭنى،
ئىشەنمىگىن ئۆمرۈڭگە.

قەشقەرنىڭ قىشى ئاز، سوغۇقى ئەتىياز.

قوغۇن پىشسا، ساپىقىدا تۇرماس.

قىش غېمىنى يازدا يە،
ياز غېمىنى قىشتا.

قىشنىڭ ئاپتىپى دۈشمەننىڭ كۈلگىنىچە بار.

قىشنىڭ سوغۇقىدا توڭغاندىن،
يازنىڭ ئىسسىقىدا كۆيگەن ياخشى.

قىشنىڭ قىش بولغىنى ياخشى،
يازنىڭ ياز بولغىنى.

قىشنىڭ كۆزى قارىغۇ.

قىشنىڭ كۈلى — ئۆچە.

كالىنى ساتقاندا ماختا،
سۈتىنى ساغقاندا.

كەچ بولدى — ياتە
سەھەر بولدى — كەتە

چىشىڭنىڭ بارىدا گۆش يە،
كۆزۈڭنىڭ ئوچۇقىدا شەھەر كۆر.

دەلۋىنىڭ ئاپتىپىغا ئالدانما،
دۈشمەننىڭ كۈلكىسىگە (ئالدانما).

سوغۇق كۆك ماڭقىدىن قورقىدۇ.

سېرىقتال چاغدا ئەر سارغىيار.

شارقىراپ ياغقان يامغۇر ياندىن ئۆتەر،
سىمىلداپ ياغقان يامغۇر جاندىن ئۆتەر.

شامال تۆۋەندىن كېلىدۇ،
ئاپتاپ يۇقىرىدىن.

شەنبە شىكار، ئازنا بىكار.

غاز كەلدى — ياز كەلدى،
غاز كەتتى — ياز كەتتى.

قاراڭغۇنىڭ كۆزى يوق.

قاردا پولا، يامغۇردا شورپا، بوراندا قويماق ياخشى.

قارلىغاچ پەس ئۇچتى — يەرگە يامغۇر چۈشتى.

گاھی خۇدا بىلەن روسۇل،
گاھی دۇتار بىلەن ئۇسسۇل.

مۇزنىڭ ئۆمری باھارغىچە.

نانني تونۇرنىڭ قىزىقىدا ياق.

ھوت — كەتمەن سىپىنى تۇت.

ھېيتتا قويمىغان ئۇسماڭنى
ھېيتتىن كېيىن كاساڭغا قوي.

ئوت بىلەن سۇ — تىلسىز يېغى.

ئوت كۆيدۈرۈپ قورۇيدۇ،
شامال چېچىپ سورۇيدۇ.

ئۆتكەل ئۆتسەڭ ئاۋۋال ئۆت،
كېيىن ئۆتسەڭ يول تايغاق.

ئۆتكەن ۋاقىت — ئۆچكەن ئوت.

ئۆلگەندىن كېيىن «ياسىن» نىڭ نېمە پايدىسى!

ئۇجمە تۆكۈلگەندە سوپسوپىياك كەپتۇ.

ۋاقتىڭ كەتتى — بەختىڭ كەتتى.

كەلكۈن سۇ — يەرتقۇچ هايۋان.

كۆيدۈرسىمۇ كۈن ياخشى.

كۈزدە توي تولا،
ئەتىيازدا ئۆلۈم.

كۈزنىڭ ئاپتىپى چىرايغا ياقار.

كۈن چىقسا ھەپىرەڭ،
كۈن چىقمىسا زەپىرەڭ.

كۈن چىقمىسىمۇ كەچ بولىدۇ.

كۈندىن قالدىڭ — ئايدىن قالدىڭ،
ئايدىن قالدىڭ — يىلدىن قالدىڭ.

كۈنگە باقىنى قىزاردى،
باقمىغىنى قارايدى.

كۈنلۈك ئىش قىلساڭ سەھەردىن باشلا،
يىللىق ئىش قىلساڭ باھاردىن.

كۈننى توسۇۋالغىلى بولماس،
ۋاقىتنى سېتىۋالغىلى (بولماس).

كېلىنىڭنى كەلگەندە كۆر،
بۆكىنى كىيگەندە.

ياغمىغان ياغمۇرغا چەكمەن يېپىنما.

ياغمۇردا يەپ يات،
بوراندا دۈم يات.

ياغمۇر ياغدى — ياغ ياغدى،
قار ياغدى — نان ياغدى.

يېرىم كۈننىڭ يېنىشى يوق.

ۋاقتى ئۆتكەندە قىلىچىڭنى پوقىقا چاپ.

ۋاقىت ئالتۇندىن قىممەت.

ئىسلىق باردا ئىتەك ياپ.

ئىلگىرى باغدادتىن كەلسە،
ھازىر قازناقتىن چىقار.

ياخشى كەلسە ھوت،
يامان كەلسە جۇت.

ياخشى كۈن — جەننەت،
يامان كۈن — دوزاخ.

يازدا چاناڭنى تەييارلا،
قىشتا ھارۋاڭنى.

يازدا يېپىنچاڭنى ئېلىپ يۈر،

قىشتا ئوزۇقۇڭنى.

يازدا يېيىل، قىشتا قىسىل.

ياز — دۆلەت، قىش — مەينەت.

يازنىڭ تېزىكى قىشقا دورا.

يازنىڭ كېلىشىنى باھاردىن بىل.

ئاغرىقنى يوشۇرساڭ، ئۆلۈم ئاشكارا.

ئاق بولسۇن، پاك بولسۇن.

ئالدامچىنىڭ گېپى چىرايلىق،
سىم قامچىنىڭ سېپى (چىرايلىق).

ئەر كىشى — تۆگىلۈك ياپقۇچ.

ئەگرى كۆڭۈلدە ئەگمە تولا.

ئەگرى كىشى ئازار،
توغرا كىشى ئوزار.

ئەگرىنىڭ سايىسىمۇ ئەگرى.

بېشىڭغا قىلىچ كەلسىمۇ راست گەپ قىل.

بېلىق سازاڭغا، كەكلىك داڭغا ئالدىنار.

پاكىت ئالدىدا پىل ئۇسۇرۇپتۇ.

پوقنى ئۇسۇرۇق بىلەن ياپقىلى بولماس.

توغرا ئادەم سايىسىنىڭ ئەگرىلىكىدىن قورقماس.

توغرا سۆز تاشنى يارار،
ئەگرى سۆز باشنى (يارار).

راستچىللىق، يالغانچىلىق ۋە ھىيلە - مىكىر توغرىسىدا

ئات ئايلىنىپ قوزۇقنى تاپار،
ئادەم ئايلىنىپ قېرىندىشىنى تاپار.

ئادەمنى گەپ بىلەن ئالدايدۇ،
قۇشنى يەم بىلەن.

ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە،
ھايۋاننىڭ ئالىسى تېشىدا.

ئادەمنىڭ توغرىسى ياخشى،
ئورغاقنىڭ ئەگرىسى.

ئادىل ئادەمنىڭ قولى تارازا.

راستنى كۆرسە، يالغان قاچىدۇ،
يولۋاسنى كۆرسە تايغان (قاچىدۇ).

رەمچىنىڭ رىمىدىن ئۆزۈڭنىڭ خىيالى دۇرۇس.

سادىق دەپ ئىسىم قويسا،
تۈلكە دەپ لەقەم ئالدى.

قارغا ئۆلۈك كۆمگىلى بولماس.

قاشقا سانىساڭ كۆزگە،
كىشىگە سانىساڭ ئۆزگە.

قەسەمخورنىڭ ئۆمرى قىسقا.

قورساق كول، ئېغىز هارامزادە.

قول يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق.

قورۇق چاقماقتىن ئوت چىقىرىپتۇ.

قۇرۇلۇقتىن قىلمىلىق تولغولار.

قورۇق كۆرۈستىن، كۆپىكە سېتىپتۇ.

قىيىن ئاتىسىنى كۆرسە، كەتمەن چاپار.

توغرا سۆزنىڭ توقمىقى بار.

توغرا ئېيتقان تۇغقۇنىغا يارىماس.

تۇرغان تامغا ئۇسسەڭ بېشىڭ يېرىلار.

تۆھمەت تاشنى يارىدۇ،
بايقىمىساڭ، باشنى يارىدۇ.

تۆھمەتخور ئاخىرى تۆھمەت بىلەن ئۆلەر.

تۆھمەتخور تىرناق ئارىسىدىن كىر ئىزدەر.

تۆھمەتنىڭ يۈزى يوق.

تۆھمەتچىگە تۆھمەت قىلاي،
تۆھمەتنىڭ ھەيران قالسۇن.

تۈلكە بۆرىنى ئالداپتۇ.

خوتۇن كىشىنىڭ ھىيلىسى قىرىق ئېشەككە يۈك.

دەججالنىڭ توققۇزى پۈتمەس.

دەللالنىڭ دەسمايىسى يالغانچىلىق.

راستلىقى ئاز كىشىنىڭ دوستلۇقى ئاز.

مۇشۇك گۆشكە بويى يەتمىسە، روزا تۇتتۇم دەر.

مېنىڭشى ئۆزگەرگەن بىلەن،
مېڭىسى ئۆزگەرمىگەن.

هارام هارامغا كېتەر،
هالالنى زايا ئېتەر.

هالاللىقنىڭ يولى بىر،
هاراملىقنىڭ يولى مىڭ.

هەسەلنىڭ قىلىنى ئىلغايدۇ،
پاختەكنى يۇڭدىماي يەيدۇ.

هەق سۆز ـ ئاچچىق سۆز.

هەقنىڭ رىزقى نەق.

هىيلە قىلغان تۇتۇلار،
توۋا قىلغان قۇتۇلار.

هىيلىدىن هالۋا ياساپتۇ.

هىيلىگەر بۆكۈنگە جىگدە سالار.

هىيلىگەر دەرياغا ئاپىرىپ، سۇغارماي ئەكىلىدۇ.

هىيلىگەردىن تۇخۇم ئالساڭ، ئىچىدىن سېرىقى چىقماس.

قىزىلگۇنى ئالغۇچە قىرىلگىدىن ئۆتەي،
ئالغاندىن كېيىن چىنىدىن ئۆتەي.

قىڭغىر ئىش قىرىق يىلدىن كېيىنمۇ بىلىنەر.

كۆرگەن ئاڭلىغاننى يېڭىپتۇ.

كۆزۈڭ بىلەن كۆردۈڭمۇ،
قولاق ئاڭلىغان يالغان.

كۆڭنى ئېتەك بىلەن ياپقىلى بولماس.

گەپ ـ سۆز قەغەزدە،
كەپتەر پەغەزدە①.

كېپىدە تۇرمىغان ئەر ئەمەس.

لايدىن ياسىغان خام كوزا سۇغا چۈشسە ساق چىقماس.

لولى قولدىن ئالىدۇ، ئوغرى يولدىن.

مەن سۆرىكەن بولاي،
سەن داقىرىغان بول.
مەن ئۇرغان بولاي،
سەن ۋارقىرىغان بول.

---

① پەغەز — ئۆگزە ئۈستىدىكى كەپەر قىلىنىدىغان ئېگىز قوشاق.

يالغانچىنى سۆزىدىن بىل،
سۆزىدىن بىلەلمىسەڭ، كۆزىدىن بىل.

يالغانچىنىڭ ئەتىسى تۆكمەس،
قەسەم بىلەن ۋەدىسى (تۆكمەس).

يالغانچىنىڭ چىرايلىق سۆزىدىن،
كاچىنىڭ كۆكرىشى ياخشى.

يالغانچىنىڭ راست سۆزىمۇ يالغان.

يالغانچىنىڭ قۇيرۇقى بىر تۇتام.

يالغانچىنىڭ گۇۋاھچىسى تەييار.

يالغانچىنىڭ ئۆيىگە ئوغرى كىرسىمۇ ھېچكىم ئىشەنمەس.

يالغانچىنىڭ يالغىنى تولا،
ھەركىمنىدىن ئالغىنى تولا.

يالغانچىنىڭ يالغىنى چىققۇچە قوغلاش.

يالغانچى ئۆلۈكىنىمۇ گۇۋاھلىققا تارتىدۇ.

يالغانچى يالچىماس،
ئوغرى بېيىماس.

ھەلەڭگەر سامانىنىڭ تېگىدىن سۇ يۈگۈرتىدۇ.

ھىيلىلىك ئىشتا خەير يوق.

ئوسۇرغاقا ئارپا نېنى باھانە.

ئۆسۈل ئوينىيالمىغان قىزغا ئۆيىنىڭ تارلىقى باھانە.

ئۆپكىسىنى ئىچىدىن قېقىپتۇ.

ئۆزۈم يالغانچى ئەمەس،
يارىقىم يالغانچى.

ئۆيۈڭگە يولاتما قېرى دەللىنى،
كىرىپ - چىقىپ بۇزىدۇ پەللىنى.

ئېشىكىم كۆۋرۈكتىن ئۆتكۈچە نەزىر.

ئېغىزدا بار، ئەمەلدە يوق.

ئىتمۇ ھەپتە يالغان قاۋايدۇ.

ئىچىدە روزا تۇتۇپ، تېشىدا ھېيت ئويناپتۇ.

ياغاچ قازاندا ئاش بىر پىشار، ئىككى پىشماس.

يالغانچىلىقتىن گاچىلىق ياخشى.

كەمتەرلىك، تەكەببۇرلۇق ۋە ماختانچاقلىق توغرىسىدا

ئاتتىن چۈشسە، ئۈزەڭگىدىن چۈشمەس.

ئات مىنىپ، ئاتامغا باقمىدىم.

ئاز سۈتلۈك ئىنەك كۆپ مۆرەيدۇ.

ئاسمانغا توكۇرسەك، يۈزۈڭگە چۈشەر.

ئاشنى سىڭگەندە ماختا،
خوتۇننى ئۆلگەندە.

ئالتە تەڭگەم بار، ئات ئالىمەن،
يەتتە تەڭگەم بار، نار ئالىمەن.

يالغان گەپ چاپسان تارقىلار.

يالغان ئېيتساڭ تۇتۇلىسەن،
راست ئېيتساڭ قۇتۇلىسەن.

يول بۇياقتا، هارۋا ئۇياقتا.

يۈتكەن پىچاقنىڭ سېپى ئالتۇن.

يۈز ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا.

توكۇر ئاتقا تۆمۈر تاقا،
ئىسكى چاپانغا سۆلەيسۈن ياقا.

تۆشۈك يىرتىقتىن كۆلەر،
چۆمۈچ قازاندىن.

تىزلەشكەننىڭ تىزىنى يېۋ،
بەللەشكەننىڭ بېلىنى (يېۋ).

تىلدىن كەلگەن قولدىن كەلسە، ھەر كىم پادىشاھ بولار.

چوڭ بولساڭ، كىچىك بول.

خورىكى چوڭنىڭ تۇمشۇقى ئىلمەك.

دۇمباقنىڭ ئاۋازى يوغان، ئىچى قۇرۇق،
ماختانچاقنىڭ گېپى يوغان، مېغىزى يوق.

دىمىقى ئۇستۈن ئازگالدا ئۆلەر.

زاغراڭنى يەپ، ناغراڭنى چال.

سانىسىزغا سان تەگدى،
ئىشتانىسىزغا ھال.

سەللە يوغان، باش كىچىك،
داستىخان يوغان، نان كىچىك.

ھاي توشمسغۇچە ئېتىڭنى ماختما،
يىل توشمىغۇچە قۇداڭنى (ماختما).

بار ماختانسا ئېچىلىدۇ،
يوق ماختانسا چېچىلىدۇ.

بار ـ يوقنى بىلمەيدۇ،
ھەسەل تارتىدۇ كۆڭلۈم.

بەرسە يېمەس، تاپسا قويماس.

بەگگە بوۋىسىنى ماختايدۇ،
موزدۇز كوۋىسىنى.

بۇقىنى ھۆركىرەتكەن ئىككى تېشى.

بىر مىسقال دۆلەتنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن
مىڭ مىسقال تەمكىنلىك كېرەك.

پاقا ئۆكۈز بىلەن تەڭ بولىمەن دەپ، يېرىلىپ كېتىپتۇ.

پۈتكەن ئىشقا ئىگە تولا،
ئۈرۈشتىن كېيىن باتۇر (تولا).

پىيالىگە ئېگىلمەيدىغان چەينەك يوق.

تاۋار داستىخان، قۇرۇق ئۈستىخان.

كۆلدۈزى مەلدەك گەر يوق،
كېچىسى ياتىدىغان يەر يوق.

كىچىك پېئىل بولساڭ، كىچىكلەپ كەتمەيسەن.

كەرپە تىكىنى بىلەن ماختىنار.

لاپ ئۇرغىلى يات يەر ياخشى.

لاۋا - لاتقا ئەخلەتنىڭ ئىشى،
تەكەببۇرلۇق ئەخمەقنىڭ ئىشى.

ماختانچاق — بىكارچىغا ئويۇنچۇق.

ماختانغاننىڭ ئۆيىگە بارما،
كېرىلگەننىڭ تويىغا (بارما).

ماختىغان قىز مالخايغا چىچىپتۇ.

مەن كۆتۈمنى ياراتماي باسۇرۇپ ئولتۇردىمەن،
كۆتۈم مېنى ياراتماي ئوسۇرۇپ ئولتۇردۇ.

مەنمەنلىك — شەيتانلىق.

موزاي قوزۇققا چوڭلۇق قىلار.

مېۋىلىك دەرەخنىڭ بېشى تۆۋەن.

بىەللە يوغان، ئسمان يوق،
دەرۋازا يوغان، بىر نان يوق.

سىمىزلىك هايۋانغا يارىشار،
كاۋا، قاپاق باراڭغا.

شاهتەك گاداي بار،
گادايدەك شاھ (بار).

شەھەرمۇ شەھەر باش كۆتۈرگەن،
پۇچۇق تاۋاقتا ئاش كۆتۈرگەن.

قازاندىن چۆمۈچ چوڭ.

قازنىڭنىڭ قاينىشىغا باق،
بالاڭنىڭ ئوينىشىغا.

كەڭ ئېرىقتىن ئاتلىما،
پۇتۇم قايرىلدى دېمە.

كەلمە تەيىىنى ياراتماي ئىمانسىز قاپتۇ،
چىبەرقۇتنى ياراتماي ئىشتانسىز قاپتۇ.

كەمتەر بولساڭ ئۇزارسەن،
مەغرۇرلانساڭ غۇلارسەن.

كۆلەڭگەن هالىڭغا هېجايما.

ئۆزەڭنى خورلىكى چوڭ.

ئۆزىنى ماختىغان بىرىنچى ئەخمەق،
خوتۇنىنى ماختىغان ئىككىنچى ئەخمەق.

ئۆيۈمدە بىر نان يوق، ئېتىم مارجان بوۋى.

ئېتى ئۇلۇغ، سۈپىرىسى قۇرۇق.

ئىشەكنى ياراتمايسىز،
ئىشەكچە بولالمايسىز.

ئېگىلگەنگە ئېگىل بېشىڭ يەرگە يەتكۈچە،
غادايغانغا غاداي بېشىڭ كۆككە يەتكۈچە.

ئېگىلمىگەنگە ئېگىشمە.

ئىت يېتىش، مىرزا قوپۇش.

ئىسمىنى ئاتسا يۈزى تاتىرار،
مەنسىپىنى ئاتسا جېنى ياشىرار.

ئىشتانسىز ئىشتىنى يىرتىقتىن كۈلۈپتۇ.

ئىككى نان تاپسا، بىرىنى داپ چالىدۇ،

يوتقانغا بېقىپ پۇت ئۇزات،

نەزەرى ئۇستۈن، نەرخى پەس.

ھارۋىنى ئات تارتىدۇ،
كۆلەڭگىسىنى ئىت (تارتىدۇ).

ھالىغا بېقىپ ھەشەم،
داپقا بېقىپ سەنەم.

ھالىڭغا بېقىپ ھال تارت،
خالتاڭغا بېقىپ ئۇن (تارت).

ھەيدىگىنىڭ ئالتە ئۆچكە،
ئۇشت ـ ئۇشتىڭ ئالەمنى ئالدى.

ئورۇق قوينىڭ مايىقى چوڭ.

ئورۇق ئۇيغا يوغان مۈڭگۈز.

ئۇماچ ئىچىپ، چىش كولاپتۇ،
مۇز يالاپ، بۇرۇت تولغاپتۇ.

ئۆزۈڭنى ئەر چاغلىساڭ،
باشقىنى شىر چاغلا.

ئۆزۈڭنى چاغلا، بىلىڭنى باغلا.

ئۆزۈمنى چاغلىماي شىلتىڭ ئېتىپتىمەن،
پالاسقا يۆگىنىپ ھەپتە يېتىپتىمەن.

ھوشيارلىق، ئېھتىياتچانلىق ۋە
بىپەرۋالىق توغرىسىدا

ئاپەت كۆرمەي دېسەڭ، ھوشيار بول.

ئارسلاندەك كۈچلۈك بولسۇن،
تايغاندەك ھوشۇك (بولسۇن).

ئاسمان بېسۋالسا، ئاستىدا يېتىپ مانتا يەر.

ئالدىڭغا بىر قارىساڭ،
كەينىڭگە ئىككى قارا.

ئەر يېڭىلىپ قولغا چۈشەر،
قۇش يېڭىلىپ تورغا.

ئەگرى تاياقنىڭ ئۇچى بۇرنۇڭنى يارار.

يوغان تېرەك — پور تېرەك،
كىچىك تېرەك — چىلەك تېرەك.

يوقالغان نەرسىنىڭ ماختىشى كەم.

يوق چاغدا يوغان گەپ.

يېنىدا بىر پۇلى يوق،
تۆگىنىڭ چىشىنى ساناپتۇ.

پۇل ـ مال كېتەر بوھلۇلتىن،
پۇرسەت كېتەر خۇشلۇقتىن.

ئادان توشقاننىڭ ئۇۋىسى ئۈچ.

ئادان تۈلكە تۇمشۇقىدىن ئىلىنار.

تام ياقىلىساڭ تام باسار.

تاياق تەگكۈچە بېشىڭنى تارت.

تەييارلىق بار يەردە بالا ـ قازا يوق.

تولا كۈلگەندىن پەخەس بول،

تۆت پۇتلۇق ئاتمۇ پۇتلىشىپ يىقىلار.

تۆگىنىڭ مازار بىلەن ئىشى يوق.

جاڭگال ئارقىسىدىكى كۆرۈنەر،
بۇرۇن ئاستىدىكى كۆرۈنمەس.

جىننىڭ قەستى شاپتۇلدا.

خۇشال بولغاندا، كۆزگە پالاكەت كۆرۈنمەس.

دەريا تېشىپ كەتسە، ئۆردەكنىڭ نېمە ئىشى!

ئەگلەگگە چىقىپ، ئەرگە تەگكىپتۇ.

باسقان ئىزىڭنى بىلىپ باس،
ئالدى ـ ئارقاڭنى كۆرۈپ باس.

باش كەتسە كەتسۇن، سىر كەتمىسۇن.

بالا ـ قازا دەرەخ بېشىدا ئەمەس، ئادەم قېشىدا.

بالا ـ قازا قاش بىلەن كىرپىكنىڭ ئارىلىقىدا.

بالا ـ قازا كۆرۈنۈپ كەلمەس،
پۇت ـ قولىنى ساڭگىلىتىپ (كەلمەس).

بالام بېشىغا چۈشمىسۇن تاختا بېشىدىكى كەكە.

بۆرە يۈگىنى پاخپايتىپ، ئورۇقلۇقىنى بىلىندۇرمەس.

بۆرىنىڭ خىرىس قىلغىنىدىن،
تۈلكىنىڭ ھىجايغىنى يامان.

بۈركۈت ئۆمرىدە بىر قېتىم ئازار.

بۈگۈن ئۆتسە ئەتىگە خۇدا پادىشاھ.

بىر سىرلىق بول، سەككىز قىرلىق بول.

قىرى قۇشقاچ كېپەككە ئالدانماس.

قىيسىقتا كەمسىتىپ قارىما، كۆزۈڭگە قادىلار.

كوزا كۇندە سۇنماس، كۇنىدە سۇنار.

كۆزگە ئىلمىغان پۇتقا چوماق.

كۆزى مىدىرلىغاندىن قورق.

كۇندۇزى گەپ قىلساڭ، ئەتراپىڭغا باق،
كېچىسى گەپ قىلساڭ، قۇلاقنى قۇلاققا ياق.

كىچىككىنە تاش يارىدۇ باش.

كىشىلەر ھاڭۋاقمايدۇ، سىنىڭ ئىزىڭغا باقىدۇ.

لايغا ئۆتمىگەن پىچاق قولغا ئۆتەر.

ھارۋا بۇرۇلۇشتىن ئاۋۋال غىچىرلايدۇ.

ئوت بىلەن ئويناشما.

ئويغاقنى زورلاپ ئۇخلاتقىلى بولماس.

ئويلىمىغان يەردىن تۇلكە چىقار.

ساقلىقتا خورلۇق يوق.

سەركە هوشيار بولسا، مالغا ئاپەت كەلمەس.

سۈت ئىچىپ ئاغزى كۆيگەن
قېتىقنىمۇ پۈۋلەپ ئىچەر.

شەھەردە كۆز كېرەك،
جاڭگالدا قۇلاق.

شەيتاندىن ئادەم شەيتىنى يامان.

غەمسىزنىڭ پەرۋايى پەلەك.

قاتتىق ياغاچنى يۇمشاق قۇرت يەيدۇ.

قارىغۇ هاسىسىنى بىر قېتىم يوقىتار.

قاشا مەهكەم بولسا تۈلكە كىرەلمەس.

قاغا تۆت قاراپ، بىر چوقۇيدۇ.

قويچى كېچىك ئىزدىگۈچە،
تۆگىچى سۈدىن ئۆتۈپ بولار.

قومۇشنى قىيا تۇتساڭ، قولۇڭنى كېسەر.

قۇش قېرىپ تورغا چۈشمەس،
ئەر قېرىپ قولغا (چۈشمەس).

ئىقتىسادچىللىق ۋە ئىسراپچىلىق توغرىسىدا

ئات ئايىغان ئات مىنەر،
كىيىم ئايىغان تون كىيەر.

ئات تاپقۇچە، ئىشەك مىن.

ئاز بولسا ساز بولار،
كۆپ بولسا ماز (بولار).

ئاز بولسۇن، ساز بولسۇن.

ئازغا بەرىكەت قونغان.

ئاز يېگەن كۆندە يەر،
جىق يېگەن ئىمە يەر؟!

ئۇ يانغا باق، بۇ يانغا باق،
ئەتىگەن تۇرۇپ قوشناڭغا باق.

ئۆتمەس پىچاق قول كېسەر.

ئۆردەك گۆشى يېسەڭ، ئۇنىڭ پېيىدە بول.

ئۆزۈڭنى مەھكەم تۇت،
قوشناڭنى ئوغرى تۇتما.

ئېشەك ئۆلسە، كۆتى غېجەك چاپتۇ.

ئىتنىڭ كۆڭلى سۆڭەكتە.

ئىت يەپتۇ چورۇقنى،
ئۆزى يىرۇپتۇ چورۇقنى.

ئىت يېنىدا سۆڭەك ياتماس،
سۆڭەك ياتسا، بىكار ياتماس.

ئىچ سىرىڭنى ئاتاڭغا ئېيتما.

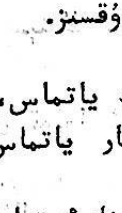

بۇزغىنىنىڭ سالى يوق،
تۈزگىنىنىڭ تايىنى (يوق).

بىر تال باش — بىر قوشۇق ئاش.

پادىچى ئىككى بولسا، ئارىدا توقلا ئۆلەر.

پۇرۇچتىن پوستەك پۈتەر.

تاغارنى تۈۋىدە ئايىغىچە، ئاغزىدا ئايا.

تاما - تاما كۆل تولار.

تۈتۈنى كۆپ، يالقۇنى ئاز.

جېنى ئاغرىمىغاننىڭ يېنى ئاغرىماس.

ساقلىساڭ يۈز كۈنلۈك،
ساقلىمىساڭ بىر كۈنلۈك.

سانى بار، ساپاسى يوق.

سۇ ئاتتىق يەردە توختايدۇ.

كونىنى ياماپ كىي،
يېڭىنى ئاياپ (كىي).

كۆپ بولسا، چۆپ بولۇر.

ئاسرىسالڭ كۈندە يېگلى گىيىم،
ئاسرىمىساڭ ساڭا قىنى كىيىم!

ئاسقىدا گۆش بولسا، بىر كۈنى مېھمانىغا يارار.

ئاشنى بۇزۇپ ئۇماچ قىلدى،
ناننى بۇزۇپ كۆمەچ (قىلدى).

ئاش قەدرىنى بىلمىسەڭ،
ئاچلىق بەرسۇن جازاڭنى.

ئالتە ئۆچكىگە يەتتە تېكە.

ئايىساڭ ئۇتىسەن،
يامساڭ پۈتىسەن.

ئەسكىنى ئەپلىگۈچە ئېسىلڭ كېتەر.

بار چاغدا ھەپىرەڭ،
يوق چاغدا زەپىرەڭ.

باردا پولدۇرۇڭ - پولدۇرۇڭ،
يوقتا قاراپ ئولتۇرۇڭ.

بار دەپ تۆكمە،
يوق دەپ كۆپمە.

يامساق يېگى بولار،
يېگىنىڭ تېگى بولار.

يەپ نېمەڭ قالدى، ئىككى تال ئۆجمەڭ.

يېگىنى ئايىغان كونا،
كىگىزنى ئايىغان بورا.

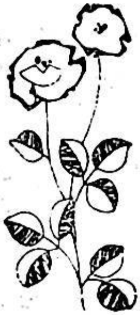

كۆپ بولسا كېتەر،
ئاز بولسا يېتەر.

كېرەكسىز نەرسە ئەرزان بولسىمۇ قىممەت.

كېرەكلىك تاشنىڭ ئېغىرى يوق.

مۈشۈكى ياخشى ئۆينىڭ تاغىرى ساق.

ئوتۇن يىغدىڭ — كۈل يىغدىڭ.
ئوت - چۆپ يىغدىڭ — پۇل يىغدىڭ.

ئوسمايلامنىڭ ئون كۆڭلىكى بار،
بىر كۆڭلەكچىلىك ۋەسلى يوق.

ئويۇپ يېسەڭ ئون كۈن يېتەر،
قىرىپ يېسەڭ قىرىق كۈن.

ۋمجىڭگە بېقىپ خەجىڭ بولسۇن.

— ئىسراپچىلىق نەدە؟
— پېشانىسى تەرلىمىگەن يەردە.

ئىسراپ قىلىش — خاراب قىلىش.

ئىككى يارتا — بىر پۈتۈن.

ئەرنىڭ سۆزى ئۆلگۈچە، ئۆزى ئۆلسۇن؛

ئەرنىڭ ئۇيالغىنى — ئۆلگىنى.

دەشنام يېگىنىم — بەش نان يېگىنىم.

شەھەر ئالىمەن دەپ شەرمەندە بولۇپتۇ.

كىشىدىن ھايا كەتسە، ئورنىغا بالا كېلەر.

كىشىدىن ئۇيالغۇچە، ئۆزۈڭدىن ئۇيال.

كىشىگە قىلغان ئىزا —
خانۇماندىن بىزار.

ھاقارەتلىك تۇرمۇشتىن،
ساداقەتلىك ئۆلۈم ياخشى.

ھايالىق كىشى — باھالىق كىشى.

ئۇيات تۇرغان يەردە ئىمان تۇرار.

ئۇياتسىز خوتۇن — تۇزسىز ئاش.

ئۇياتسىز مۈشۈككە قازناقنىڭ ئىشىكى ئوچۇق.

ئۇياتسىزنىڭ يۈزى قىزارماس،
تەسكەينىڭ مېۋىسى (قىزارماس).

ئار - نومۇس توغرىسىدا

ئابدالدا ئۇيات يوق،
كېپەكتە قۇۋۋەت (يوق).

ئاتنىڭ تەپكىنى هار ئەمەس،
ئېشەكنىڭ تەپكىنى هار.

ئادەمنى نومۇس ئۆلتۈرەر،
توشقاننى قومۇش.

ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق،
ئۆلەي دېسەم جان تاتلىق.

ئاغرىقنى بۇس ئۆلتۈرەر،
يىگىتنى نومۇس.

ئاغزى مايلانغاننىڭ تىلى باغلىنار،

سەۋر - تاقەت ۋە ئالدىراڭغۇلۇق توغرىسىدا

ئاچچىقنىڭ دورىسى سۈكۈت.

ئاچچىقىڭ كەلسە، بارمىقىڭنى چىشلە.

ئاچچىق يۇتماق — تاغ يۇتماق.

ئادەمنىڭ ئادەملىكى ئاچچىقى كەلگەندە بىلىنەر.

ئاغزى كۆيگەن «پۇ» دەپ ئىچەر.

ئالدىراشنىڭ تۈۋى ئۆكۈنۈش.

ئالدىراڭغۇلۇق ئادەم ئۆلتۈرەر.

ئۇيات — ئۆلۈمدىن قاتتىق.

ئۇيقۇدا ئۇيات يوق.

ئۆلۈشتىن قورقما،
ئۆلەرمەن بولۇپ ياشاشتىن قورق.

ئېگىز تاغدا قار بولۇر،
مەرد يىگىتتە ئار بولۇر.

ئىتنىڭ چىشلىگىنى ھارمۇ،
ئېشەكنىڭ تەپكىنىمۇ؟

ئىزا تارتقىنىم — غىزا تارتقىنىم.

يامان ئاتاق بىلەن يۈرگەندىن،
ياخشى ئاتاق بىلەن ئۆلگەن خوپ.

يۈزۈم قېلىن، كۆڭلۈم نازۇك.

يۈزۈمنىڭ قېلىنلىقى — جېنىمنىڭ راھىتى.

ئالدىرىغان مۇرادىغا يەتمەس.

ئالدىرىغاننىڭ ئايىغى كۆيەر.

ئالدىرىغاننىڭ بۇرنى قانار،
ئالدىرىمىغان لەززەت ئالار.

ئالدىرىغاننىڭ تاپىنى قىچىشار.

ئالدىرىغاننىڭ ئۇشۇقى تېيىپتۇ.

ئالدىرىغان ئۆردەك كەينىچە چۆمۈلەر.

ئالدىرىغان ئىت تامغا سەكرەر.

ئالدىرىغان ئىشقا شەيتان ئارىلىشار.

ئالدىرىغان يولدا قالار،
ماڭمىلىغان① ئۆيگە بارار.

ئالدىرىماڭ، ئاستا كېلەر،
تېڭىرقىماڭ، تاڭلا كېلەر.

ئالدىرىماڭ، يارەي،
سىزگىمۇ بىر كۈن بارەي.

---

① ماڭمىلىغان — ئالدىرىمىغان مەنىسىدە.

ئالدىرىساڭ كىشى كۈلدۈرىسەن،

ئالدىرىساڭ ماڭا باق.

ئالدىرىغاندا ئاتىسىنىڭ ئىسمىنى ئۇنتۇپتۇ.

ئالدىرىغاندا بىر دەم تۇرۇۋال.

ئالدىرىغاندا دۆڭگە مۆكۈپتۇ.

ئالدىرىغاندا قارىغۇدىن يول سوراپتۇ.

ئالدىرىغاندا قولىدىكىنى ئىزدەپتۇ.

ئالدىرىغاندا لەببەي تېپىلماس.

ئالدىرىغاندا ناخشا ئېيتقان.

ئالدىرىغاندا ئېرى خوتۇنىغا تەزىم قىلىپتۇ.

ئالدىرىغاندا ئېشىكى يېتمۋاپتۇ.

ئالدىرىغانغا بىر، ئالدىرىمىغانغا ئىككى.

ئالدىرىغان قىز ئەر تاللىماس.

ئالدىرىغان قىز ئەردە يالجىماس.

پىشمىغان تويغا قازان ئاسقىلى بولماس.

ئوتقان يەردىن ياغاچ سۇنماس.

تېز كەتكەن تېز توختار.

تىلىنى چىشلىۋالغان چىشىنى يۇلۇۋەتمەس.

چۆجىنى كۈزدە ساناڭ.

چۆچۈرىنى خام ساناپتۇ.

چىققان كۆز ئورنىغا چۈشمەس.

سانسماي سەككىز دېمە.

سەۋر قىلساڭ، غورىدىن ھالۋا پۈتەر.

سەۋر قىلغان مۇرادىغا يېتەر.

سەۋرنىڭ تۈۋى سېرىق ئالتۇن.

سەۋر — ئەقىلنىڭ بەلگىسى.

سۇنى كۆرمەي ئۆتۈك سالما.

شەيتىنىڭغا ھاي بەر.

ئالمىغان ئاتقا ئوقۇر ساپتۇ.

ئاۋايلىماي ئۇرۇۋىدىم،
ئاغرىماي ئۆلۈپ قالدى.

ئايدا يېگەن توق، كۈندە يېگەن ئاچ.

ئەتىگەندە كۆچەت تىكىپ،
كەچتە سايىسىنى ئىزدەپتۇ.

ئەستا — پاختا، نوغۇچ - تاختا،
ساقىلىم چىقسۇن، خەپ توختا!

بار بولسا تۇرالمايدۇ،
يوق بولسا چىدالمايدۇ.

بارمايمەن دېگەن تۈگمەنگە يەتتە قېتىم بېرىپتۇ.

بەش بارماق ئېغىزغا سىغماس.

بۇ ئالەم — ئۇزۇن ئالەم.

بۈگۈنكى ئاچچىقنى ئەتىگە قوي.

بىر كۈن ئالدىرىغاندىن قىرىق كۈن ئەقىل سورىما.

پىتىنىڭ ئاچچىقىدا چاپاننى ئوتقا ساپتۇ.

ئارزۇ - ئۈمىد ۋە چىدام - غەيرەت توغرىسىدا

ئات كەينىگە مىنگەشمە،
مىنگەشكەندىن كېيىن ئىندىمە.

ئاتنىڭ تەپكىنىگە ئات چىدايدۇ.

ئادەمنى ئۈمىد ياشىتىدۇ، غەم قاقشىتىدۇ.

ئادەم ئۆلمەس، رىزقى تۈگىمەس.

ئارزۇدا ئەيىب يوق.

ئارمان كۆپ، دەرمان يوق.

ئالتۇن بېشىڭ ئامان بولسا،
ئالتۇن قاچىدا سۇ ئىچەرسەن.

قازاغا رمزله بالاغا سەۋر

قاناتەتلىك قورساق تويغۇزار،
بىتاقەتلىك كالا سويغۇزار.

قىز تەرەپتىن خەۋەر يوق،
ئوغۇل تەرەپ دۇمباق چاپتۇ.

كۆتۈرەر، كۆتۈرەر، ئۈچ كۆتۈرەر،
ئۈچتىن ئاشسا كىم كۆتۈرەر!؟

مۇسۇلمانچىلىق ئاستا ـ ئاستا.

مۈش تەگلىگۈچە مەيدىسىنى چىقىرىپتۇ.

ھە دېسە، ھۇ دەپتىمەن،
قۇرۇق دۇمباققا ئىگە بوپتىمەن.

ئوڭ قولۇڭنىڭ ئاچچىقى كەلسە،
سول قولۇڭ بىلەن تۇتۇۋال.

ئۆلگەننىڭ كەينىدىن ئۆلگىلى بولماس.

ئېغىر بولسا خىزىر بولار.

ياز بار، قىش بار،
ئالدىرىماڭ، ئىش بار.

يولغا كىرگەن قالار،
بۇيرۇغان ئالار.

تىرىككە ئۆي تېپىلار،
ئۆلۈككە گۆر.

جان بولسا جاھان تېپىلار،
ئاش بولسا قازان.

جان تۇمشۇققا كەلگۈچە جان بەرمە.

چۈشلۈك ئۆمرۈڭ بولسا،
كەچلىك ئوزۇق تاپ.

چىدىغان بۆرە گۆش يەيدۇ،
چىدىمىغان بۆرە يۇڭ (يەيدۇ).

چىۋىن قونسا غىڭشىيسەن،
كالتەك تەگسە جىم.

سۇ ئاققان ئېرىقتا يەنە سۇ ئاقار.

غەيرەتلىك ئەردىن شىر قېچىپ قۇتۇلماس.

غەيرىتىڭ بولسا يۇلتۇز سانايسەن.

غۇلاچقا چىداپ، غېرىچقا چىدىماپتۇ.

قىرىققا چىدىغان قىرىق بىرگىمۇ چىدايدۇ.

ئۆمرلی ئۈمىدکە یاراتقان،
قوینی قۇربانلىقا.

بويۇن بولسا، بويۇنتۇرۇق تېپىلار.

بېشى باش بولسۇن،
پاقالچىقى تاش (بولسۇن).

بىر ئارزۇ ئون ئارزۇنى تۇغار.

بىر قارنىم ئاچتىن ئۆلمەس.

پىچىقىڭنى بىلەپ يۈر،
خۇدايىمدىن تىلەپ يۈر.

تامچە تاشنى تېشەر.

تاي ئاتقا يەتكۈزەر،
ئات مۇرادقا (يەتكۈزەر).

توشقان تېرىسى ئۈچ كۈن چىدار.

تۇغماس خوتۇن شۈمەك يىغىپتۇ.

تۈگمەنىنىڭ كويلىسىدىن پۈتۈن چىقىپتۇ.

تېكىنىڭ پودىقىغا قاراپ، بۆرە ئاچ قاپتۇ.

ئوغۇل بالا ئوغا يەپ سىگدۈرمۇ.

ئويۇننى چىدىغانغا چىقارغان.

ئۆچەر چىراغنىڭ يورۇقى پەس.

ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار.

ئۈمىتۈلگەن ئەرگە دەريا ئوشۇقىغا كەلمەس.

ئۈمىدسىز — شەيتان.

ئىت: ئىگەم باي بولسا، دېسە،
مۈشۈك: ئىگەم قارىغۇ بولسا، دىر.

ياخشى تىلەككە يامان چېچەك.

يېمىسەڭمۇ ھەسەلنىڭ كېپىنى قىل.

يىغلىماقنىڭ كۈلمىكى بار.

قىيىن ئىش يوق ئالەمدە،
ھەيرەت بولسا ئادەمدە.

كۆرگىنىڭدىن كۆپتۇر كۆرمىگىنىڭ،
كۆرمىگەننى كۆرسەڭ ئۆلمىگىنىڭ.

كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس.

كۆڭلۈڭنى بۇزما،
ئۈمىدىڭنى ئۈزمە.

كۆڭۈل شادلىقنى تىلەر،
ئېغىز تاتلىقنى.

كېتمەن دەپ ئوتۇڭنى ئۆچۈرمە.

گۈلى بارنىڭ تىكىنى بار.

ھەرىنىڭ چاقىنىغا چىدىغان ئادەم ھەسەل ئالىدۇ.

ھەر كىمنىڭ نىيىتى ئۆزىگە ھەمراھ.

ھەرىنىڭ ھەسەلىمۇ بار، زەھەرىمۇ بار.

ئوت بار يەردە تۈتۈن بار،
سۇ بار يەردە پېتىق.

ئوتتۇز كۈن روزىنىڭ بىر كۈن ھېيتى بار.

ئاچ قالمىغۇچە ئاشنىڭ قەدرىنى بىلمەس،
پىيادە يۈرمىگۈچە ئاتنىڭ قەدرىنى (بىلمەس).

ئاخىر مەن نېمە بولدۇم،
سېسىق كۆلنىڭ سۈيى بولدۇم.

ئادەمنىڭ ھۆرمىتى ئۆزىدە،
ئۆزۈكنىڭ قىممىتى كۆزىدە.

ئادەم ئۇلۇغ، يەر ئۇلۇغ.

ئاش قەدرىنى يېگەن بىلمەس، تاپقان بىلەر.

ئالتۇن چىققان يەر قەدىرلىك.

ئالتۇننىڭ پوقىمۇ پارقىرايدۇ.

ئالتۇننىڭ قەدرىنى زەرگەر بىلەر.

ئاۋۋال ئىززەت، ئاندىن زورلۇق.

ئەتلەس — سۇغا چۆكمەس.

ئەردە ئەر بار، يەردە يەر.

ئەر قەدرىنى ئەر بىلەر،
زەر قەدرىنى زەرگەر.

ئىززەت - ئابروي ۋە قەدىر - قىممەت توغرىسىدا

ئابروينى ئالتۇنغا ئال،
جاننى كېپەككە سات.

ئابرويۇڭنى ياشلىقىڭدىن ساقلا.

ئابرويۇم ئالا چاپان.

ئاتام تاپقان — بىكار پۇل،
ئۆزۈم تاپقان — شېكەر پۇل.

ئات ئورنىغا ئېشەك باغلىما.

ئاتىقى يوق ئەردىن خەشىكى يوق دۆڭ ياخشى.

ئىرىك بولۇپ ساندا يوق،
ئۆلۈك بولۇپ گۆردە (يوق).

ئىرىك تۆر تالىشار،
ئۆلۈك گۆر (تالىشار).

ئىرىك ئىززەتكە تويماس،
ئۆلۈك دۇئاغا (تويماس).

ئىرىكنى تېزەككە تېگمىشكەن،
ئۆلۈكنى ئالتۇنغا.

چاپىنىغا قارىما، ئادىمىگە قارا.

چوڭ ئىززەت قىلسا،
كىچىك خىزمەت قىلار.

چۆلدە يۈرگەن دوغداق كۆل قەدرىنى بىلمەس،
كۆلدە يۈرگەن ئۆردەك چۆل قەدرىنى بىلمەس.

خورازنىڭ تاجىسى بولغۇچە،
تۆگىنىڭ قۇيرۇقى بول.

دانا قەدرىنى ئەخمەق بىلمەس،
ئاغرىق دەردىنى ساق (بىلمەس).

زەرنىڭ دوستى تولا،
زەرگەرنىڭ دۈشمىنى (تولا).

ئىر ئۆلسە ئېتى قالار،
ئات ئۆلسە ئېگىرى (قالار).

ئەسكى بولسىمۇ ئۆزۈڭگە ياخشى.

ئەلدە ئابروييۇڭ بولسا،
چۆلدە يۈكۈڭ قالماس.

باراڭغا چۈشكەن قاپاقنىڭ
ئۆزىگە تۈشلۈق ھالى بار.

بېشىدا بارنىڭ قېشىدا بار.

بىر خار بولغان بىر ئەزىز بولماي قالماس.

پۇل بېرىپ يۇرت تالاش،
ئاش بېرىپ تۆر تالاش.

تاتلىقنىڭ قەدرىنى بىلمىگەن ھالۋىغا تۈز سالار.

تاش چۈشكەن يېرىدە ئەزىز.

تۈتسا سېپى يوق،
قېچقارسا ئېتى (يوق).

تۆشۈك مۇنچاق يەردە ياتماس،
يەردە ياتسا، توپا باسماس.

كىشىنىڭ ھۆرمىتى ئۆز قولىدا.

كىشىنىڭ ئېشىنى يېسەڭ تىلىڭ قىسقىرايدۇ.

گۆھەرنى تاشقا ئۇرما.

گۈلزاردا ئەترىنىڭ قەدرى بولماس.

ھالۋىنى كۆپ يېسەڭ، زاڭ تېتىيدۇ.

ھەسەلنى كۆپ يېسەڭ، ئەمەن تېتىيدۇ.

ھەمدەمدە بار، ھېسابىدا يوق.

ھۆرمەت دوست بار يەردە،
بۇلبۇل گۈل بار يەردە.

ھۆرمەت قىلساڭ، ھۆرمەت كۆرىسەن.

ئوق ئاتما، كۆڭۈل ساتما.

ئۇستاز ئۇنتۇلماس.

ئۆزۈڭنى خار قىلىپ يۈرگۈچە، تاغ ئاردىلاپ يۈر.

ئۆزى تاپمىغان مالنىڭ قەدرى بولماس.

ئۆلۈشكە قاراپ كۆمۈش.

سۇنىڭ قەدرىنى قۇدۇق كولىغان بىلەر.

سۇتلۇك ئىنەك مەھەللىدىن ئاشماس.

سېرىق كۆرۈنگەننىڭ ھەممىسى ئالتۇن ئەمەس.

سېمىز قوينىڭ ئۆمرى قىسقا.

قارنىم ئۈچۈن يىغلىمايمەن،
قەدرىم ئۈچۈن يىغلايمەن.

قومۇش ئىككەن دەپ خارلىما،
يەرگە چۈشسە بورىيا.

قوي تۇغىدۇ بىرە - بىرە، يۇرىدۇ گىرە - گىرە،
ئىت تۇغىدۇ گىرە - گىرە، يۇرىدۇ بىرە - بىرە.

قۇش ئۆز ئۇۋىسىنى قەدىرلەيدۇ.

قىزىل ئالما سارغايماس.

كېيىن كەلگەن تۆرگە چىقىپتۇ.

كىشى تۇغۇلغان يېرىدە ئەزىز،
گۈل ئېچىلغان يېرىدە.

كىشىگە يېلىنساڭ، ئۆزۈڭنى خار قىلىسەن،
كىشىنى يېلىندۇرساڭ، ۋابال قىلىسەن.

ئىززىتىنى بىلمىگەن ئەدىبىنى يەر،

ئىگىسى ئۆلسە، بىر كىشى يىغلاپتۇ،
ئېتى ئۆلسە، مىڭ كىشى.

ئىناۋەت ئالتۇندىن قىممەت.

ياخشىنىڭ قەدرى ئۆلگەندە بىلىنەر،
يۇرتنىڭ قەدرى كۆچكەندە.

يامغۇرنىڭ قەدرىنى تاش بىلمەس.

ياندىكى كاسىپنىڭ قەدرى يوق.

يىراقتىن قارىسام ئەلدىن ئارتۇق،
يېقىندىن قارىسام، ھاشىم تارتۇق.

ئۆلۈكنى ئىت يېمەس،
تىرىكنى پىت (يېمەس).

ئېتىڭ ھارسا ئابرويۇڭ كېتەر،
قارنىڭ ئاچسا قەدرىڭ (كېتەر).

ئېرىقتىكى سۇنىڭ قەدرى يوق.

ئېزى ھەسەل، تولىسى بىمەسەل.

ئېسىلنىڭ ئوقۇرى ئېگىز.

ئېشەك بىلمەس تۆشەك قەدرىنى،
مۈشۈك بىلمەس سۆڭەك قەدرىنى.

ئىت بىلەن سايە تالىشىپتۇ،
مۈشۈك بىلەن تۆر.

ئىتتىن ئاشقاننى پىت يېمەس.

ئىرغايدەك چىۋىق بار،
لاچىندەك يىگىت (بار).

ئىززەت تاپاي دېسەڭ، خىزمەت قىل.

ئىززەت قىلساڭ ئىززەت كۆرىسەن،
چايناپ يېسەڭ لەززەت (كۆرىسەن).

ئامەت كەلگەندە قاپمۇ تولىدۇ، خۇرجۇنمۇ.

ئامەتنىڭ شىشىسى تۆمۈرچىنىڭ سەندىلىنى سۇندۇرار.

ئامەت ئۆڭدىن كەلسە،
تەلەي دۆڭدىن كېلەر.

ئەتە ئۆلمىغان كەچ ئۆلماس.

ئەر بېشىغا كۈن چۈشسە،
ئۆتۈك بىلەن سۇ كېچەر.

ئەرگە بىر نۆۋەت،
يەرگە بىر نۆۋەت.

ئەزمە ئويلانغۇچە،
تەۋەككۈلچى مەقسىتىگە يېتىپتۇ.

بار پۇلۇمنى ئوغرى ئالدى،
قالغىنىنى رەمچى.

بەخت تاقنى جۈپ قىلىدۇ،
قازا جۈپنى تاق قىلىدۇ.

بەختسىز قىز تېزەك تەرگىلى چىقسا،
كالىلار سۇغا تېزەكلەپتۇ.

بەخت - تەلەي ۋە تەۋەككۇلچىلىك توغرىسىدا

ئاتامنىڭ ئۆلگىنى ئانامغا ياراشتى،
چەلپەكنى ئىتلار تالاشتى.

ئاداشقانغا ياماشقان.

ئارزۇلاپ تېرىغان چىلگىنىڭ باش بۇرنىنى ئىت يېدى.

ئاسماندىن تاۋار ياغسا، تۇمار قېپى تەگمەپتۇ.

ئالتۇن چىقىدۇ يەردىن،
بەخت كېلىدۇ تەردىن.

ئامەت كەلسە قوش كەپتۇ، بالا كەلمىسۇن.

ئامەت كەلسە، ئىشىك، تۆگىلۇكتىن كىرەر.

تەلەيلىكنىڭ خوتۇنى ئۆلەر،
تەلەيسىزنىڭ ئۆيى كۆيەر.

تەلەيلىكنىڭ مېھمىنى قوش.

تەلەينىڭ تىكىشى يوق.

تەۋەككۇلچىنىڭ بىر ناخشىسى ئارتۇق.

تەۋەككۇل دەرياسىغا سال كېمە،
خاھى ئاقسۇن، خاھى چۆكسۇن، غەم يېمە.

خۇدا بەرسە، پەيغەمبەر غىڭ قىلالماس.

خۇدا كۆزدىن ئايرىسىمۇ، ھاسىدىن ئايرىماس.

خۇدا ئۇرغاننى يۆلىگىلى بولماس.

دەرد كەلسە جۈپ، دۆلەت كەلسە تاق.

دۇپپامنىڭ قۇندۇزىغا قارىما،
ماڭلىيىمنىڭ يۇلتۇزىغا قارا.

دۆلەت قۇشى قونسا چۇۋدىن بېشىغا،
سۇمۇرغ كېلەر كۈندە قېشىغا.

رەختى بارنىڭ بەختى يوق،
بەختى بارنىڭ رەختى يوق.

— بەخت، نەگە بارىسەن؟
— دوقى ماڭلايغا.

بەختى بار تاپىدۇ،
بەختى يوق چاپىدۇ.

بولسا سۇلۇق، بولمىسا بىنەم.

بىتەلەي بۇغداي چاچسا، قىياق ئۈنەر.

بىتەلەي تالقان يېسە، قارنىدىن بوران چىقار.

بىتەلەيگە سۇ كەلسە، ئاللاكۇدىن① يار كېتىپتۇ.

بىر مۇدىرىگەن ئون مۇدىرەر.

پاقىنىڭ بەختىدىن شۇڭقارنىڭ شورلۇقى ياخشى.

پەلەككە ئالدىنىپ، خەمەكسىز قاپتۇ.

پېشكەل سۆزلەپ كەلمەس، كۆزلەپ كېلەر.

تاللاپ - تاللاپ، تازغا ئۇچراپتۇ.

تەلەيدە بولق - بولق.

---

① ئاللاكۇ — قەشقەر كونىشەھەرنىڭ بىر يېزىسى.

ئەجەپ كەلدى تېپىلىپ،
ئىلىمكىمگە سېپىلىپ.

ئۇتتۇز كۈن روزا تۇتۇپ، پوقتا ئېغىز ئېچىپتۇ.

ئۇيلىمىغان كىشى بۇيرۇمىغان ئاشتىن ئىچەر.

ئۆلەر تورپاق ئۆلدى،
بار كېپەكنى يەپ ئۆلدى.

ئېپى كەلسە، سېپى ئۆزىدىن چىقىدۇ.

يا قايىنامدىن چىقسۇن، يا سايرامدىن.

يىقىلغان تام دىۋاننى بېسىپتۇ.

رەختىنگگە ئىشەنمە، بەختىنگگە ئىشەن.

سايدا تاش تېپىلماپتۇ،
ئاختامدا داڭگال.

قازا قاتراپ كەلمەس، بالا مۆكۈرمەس.

قازا ئىككى، ئۆلۈم بىر.

كالا ئۆلدى، چۆپى قالدى.

كەلمىگەن تەلەيدە ئاناڭنىڭ ھەققى بارمۇ؟

كۆلكە بىلەن يىغا قوشكېزەك.

مازاردىن ئامەت تىلىگۈچە،
توغراقتىن ئامۇت تىلە.

ماڭا كەلگەندە ساينىڭ سۈيى توختاپتۇ.

مەن دوپپىچى بولسام، كىشىلەر باشسىز تۇغۇلاتتى.

مەن قىلارمەن ئۆتتۈز،
خۇدايىم قىلار توققۇز.

ملتىقسىز يۈرگەندە كېيىك ئۇچراپتۇ.

نۇر ئۈستىگە نۇر.

ئالدىماققا كىچىك بالا ياخشى،
خۇدا ئۇرسۇن قاقباشنى.

ئەر قىرىسا قويغىنىنى بىلمەس،
خوتۇن قىرىسا تويغىنىنى (بىلمەس).

ئەر قىرىسا كۆچىدىن قالار،
خوتۇن قىرىسا ئىسىدىن.

ئەر قىرىسا ئۆزىگە بىلىنەر،
خوتۇن قىرىسا ئۆزگىگە.

ئەرگە تەگمىسىلا قىز دىمە،
ئەگرى بولمىسىلا تۈز (دىمە).

ئەر ئوتتۇز يىشىدا يىتىلەر،
ئات توققۇز يىشىدا.

ئەللىك — سەندىن كەتتى مەنلىك،
ئاتمىشتا ئاختا، يەتمىشتە توختا،
توقسان — قاتاردا يوق سەن،
يۈز — ئۆمىدنى ئۈز.

بالا بولسا شوخ بولسا،
بولمىسا يوق بولسا.

بالا قۇچاقتىكى چاغدا سۆيدۈرەر،
ئۆسكەن چاغدا كۆيدۈرەر.

ياشلق، قېرلق ۋە ئۆمۈر توغرسدا

ئاتمشقا كرگەن ئاتددن ئەقل سورما.

ئادەم ئەللك يلدا يېتلدۇ،
دەرەخ ئون يلدا.

ئادەم قېرسمۇ، كۆڭلى قېرماس،
دەرەخ قېرسمۇ، يلتزى (قېرماس).

ئادەمنڭ كچكى بولغۇچە،
ئتنڭ كۈچۈكى بول.

ئارمنى يوق ياش بولماس،
ھەسرتى يوق قېرى (بولماس).

بىر چوڭنىڭ سۆزىگە كىر، بىر كىچىكنىڭ.

پاقىنىڭ كېرىلگىنى يىلانغا ئوخشىماس،
موماينىڭ ياسانغىنى جۇۋانغا (ئوخشىماس).

تام تۆۋىدىن، دەرەخ ئۇچىدىن، ئادەم ئىچىدىن قېرىيدۇ.

تاي تىرىكلىغان بىلەن ئاتقا يېتەلمەس.

چوڭ بېشىنى ئاچسا،
كىچىكلەر كۆتىنى ئېچىپتۇ.

چوڭ توقاچ پىشقۇچە،
كىچىك توقاچ كۆيۈپتۇ.

چوڭغا چوڭچە، كىچىككە ئوڭچە.

چوڭنىڭ بەرگىنى — خۇدانىڭ بەرگىنى.

چۆلدە ئېتىڭ ھارمىسۇن،
قېرىغاندا خوتۇنۇڭ ئۆلمىسۇن.

خام بىلەن پىشىق تەڭ بولماس.

ساقال باسسا قېرىمىكىن دېمە،
چىۋىن چاقسا ھەرىمىكىن (دېمە).

بالا قۇش ئۇچۇشنى بىلەر، قونۇشنى بىلمەس.

بالا — قىلغان ئىشى چالا.

بالا كۆرگەننى دورايدۇ،
قېرى كۆرگەننى سورايدۇ.

بالا كىچىكىدىن مەلۇم،
تېرىق قۇلىقىدىن.

بالىلار چوڭ بولۇشنى ئويلىسا،
چوڭلار ياشىرىشنى ئويلايدۇ.

بالىنى ئىشقا بۇيرۇپ،
كەينىدىن ئۆزۈڭ يۈگۈر.

بۇرۇتقا خاپا بولسام، ساقال بىلىپتۇ.

بۇقا قېرىسىمۇ، بۇرنى قېرىماس.

بۆرە قېرىسا ئىتنىڭ كۈلكىسى كېلەر.

بۆرە قېرىسىنى ئالدايدۇ.

بۆشۈك بالىسى — بەگ بالىسى.

بىر پۇتى يەردە، بىر پۇتى گۆردە.

قېرىغاندا قېرى تاتۇق،
قىلىقلىرى ئاندىن ئارتۇق.

قېرىغاندا قىز بولدۇم،
ئالدىرىغاندا ئۆز بولدۇم.

قېرىغاندا كۆڭۈل گادىيى بولۇپتۇ.

قېرىغاندا ئىتنىڭ تېزىنى كۆردۈم.

قېرىغاندا ياشلىق ياراشماس،
ئۇپا، ئەڭلىك، قاشلىق ياراشماس.

قېرى قۇلاق — ئۇزۇن قۇلاق.

قېرى كالا شاپاققا ئامراق،
قېرى ئادەم ئاپئاققا.

قېرى كەلسە ئاشقا،
ياش كەلسە ئىشقا.

قېرىلار — بۇ دۇنيانىڭ مېھمىنى.

قېرىلىق بىلەن ئۆلمەس،
ياشلىق بىلەن تۇرماس.

قېرىلىق ئىشىكنىڭ ئارقىسىدا تۇرار.

ساقىلىڭىنىڭ ئېقى بار،
بالىلىقىنىڭ تېخى بار.

قاپاق سۇنسا قايغۇ يوق،
قېرى ئۆلسە يىغا (يوق).

قاپمۇ تەڭ، قاپچاقمۇ تەڭ.

قاراڭغۇدا قېرى خوتۇن ياش كۆرۈنەر.

قوناقلىقتا ماش بولماس،
قېرى كىشى ياش بولماس.

قۇشقاچ قېرىسا جاڭگالچى بولار،
جۇۋان قېرىسا يالغانچى (بولار).

قېرى ئات چۆنەك بۇزماس.

قېرى ئازايسا، چارەك يوغىنار.

قېرى خوتۇن ياش بولدى،
جۇۋانلارغا تەس بولدى.

قېرىسى بار ئۆينىڭ كىتابى بار.

قېرىغاندا ئات تېزىكى ئالتۇن كۆرۈنەر.

قېرىغاندا توڭغاق بولار، دوڭغاق بولار، پاڭغاق بولار.

گۆلۈك بار چاغدا گۆلۈكنى قىس، ـــ
گۆلۈك توزۇغاندا كۆتۈكنى قىس.

مەنمۇ ئىدىم سىنىگدەك،
سەنمۇ بولارسەن مىنىگدەك.

مەنمۇ سىيىر ساغارمەن،
تامغا تىزەك ياقارمەن.

مەنسىز ياشلىق ـــ سايدىكى تاشلىق.

موزاي سامانلىقنى بوشتار،
كىچىك بالا نان ساندۇقنى.

موماي موماينى ئاپا دەپتۇ.

هاۋانىڭ گۆلدۈرى بار، يامغۇرى يوق،
قىرىنىڭ جۇدۇنى بار، ياغدۇرى يوق.

هەر نەرسە كىچىكىدە تاتلىق.

هەي - هەي بالا،
ياتقان يولۇڭغا قارا!

ئوغۇل بالا ئوتتۇزغا كىرگەندە، بىر قىناۋا ئات توقۇغلۇق.

ئوغۇللارنى چۆرگىلەتكەنمۇ ياشلىق،
قىزلارنى ئەركىلەتكەنمۇ ياشلىق.

ڤېرىنى قاپتا ساقلا،
ئۆلۈكنى ھەپتە.

قېرىنىڭ چىشى يوق، تۆشكە ئامراق،
مۈشۈكنىڭ پۇلى يوق، گۆشكە (ئامراق).

قېرىنىڭ قېقى تۈگىمەس.

قىز ۋاقتىم — سۇلتان ۋاقتىم،
جۇۋان ۋاقتىم — شەيتان ۋاقتىم.

كالىلار سۇ ئىچسە،
موزايلار مۇز يالاپتۇ.

كۆپ قېرىنىڭ ئىچىدىكى بالا دانا بولار،
كۆپ بالا ئىچىدىكى قېرى بالا بولار.

كۈلكە ئۆمۈرنى ئۇزارتىدۇ، يىغا قىسقارتىدۇ.

كىچىك بالا تومۇرچى كېلىدۇ.

كىچىك بالىغا تىللا بەرسەڭ،
ئېلىپ يەيدىغىنى لەڭپۇڭ.

كىچىكلەردىن گۇناھ،
چوڭلاردىن ئەپۇ.

ياشلىقىڭدىن ياخشى بول.

ياشلىق — يالقۇن،
قېرىلىق — تۇتۇن.

ياشنىڭ سەتى يوق،
قېرىنىڭ چىرايلىقى (يوق).

ياش ۋاقتىدا ياخشىلىق قىلمىغان،
قېرىغاندا قاتتىقلىق كۆرەر.

يان يەر ئەمەس،
كىچىك بالا ئەر ئەمەس.

يەتتە يېشىنى ئەسلىشەر،
يەتمىش يېشىدىن رەنجىشەر.

يورغا مىنگەن يولدىشىدىن ئايرىلار،
كۆپ ياشىغان تەڭتۇشىدىن.

يېشىم ئوتتۇزغا يەتتى،
ئۆمرۈمنىڭ تېگى كەتتى.

يېشىنى يوشۇرغان ياش بولماس.

ئۆتكەن ئۆمۈر — ئاققان سۇ.

ئۆتمەيدىغان ئۆمۈر يوق،
سۇنمايدىغان تۆمۈر (يوق).

ئۆلمەسنى خۇدا ياراتماس.

ئۆمرۈڭ ئۆتەر،
ھۆسنۈڭ ئۆچەر.

ياش قوماچقا ئامراق،
قېرى ئۇماچقا.

ياش قېرىتماس، غەم قېرىتار.

ياش كۆچەتنىڭ مېۋىسى سەرخىل.

ياش كېتىمەن دەپ قورقۇتار،
قېرى ئۆلىمەن دەپ.

ياشلار ئويۇنغا ئامراق،
قېرىلار ئۇيقۇغا.

ياشلىقىڭدا كۆل قىس،
قېرىغاندا غىت قىس.

ياشلىقىڭدا ئىشلە،
قېرىغاندا چىشلە.

ئاغرىق كۆچەيسە جىنىڭنى ئالار،
دەۋا كۆچەيسە پۇلۇڭنى.

ئاغرىق كىشى كۆلكە سۆيمەس.

ئەتىگەن تۇرساڭ، ئالدىڭدىن كۈن چىقار،
كەچ تۇرساڭ، كەينىڭدىن تۈن چىقار.

ئەجەل كەلسە، ئەقىل ئادىشار.

ئەلەڭ ـ سەلەڭ ئاغرىغاندىن،
پۇلاڭ ـ سالاڭ ئۆلگەن ياخشى.

ئەل ساقلىقى — يۇرت بايلىقى.

باش كىرلىسە تاز بولار،
پاختا كىرلىسە ماز.

باشنىڭ خوۋلۇقى دوپپا بىلەن تەلپەك،
قورساقنىڭ خوۋلۇقى پولا بىلەن چەلپەك.

بۇرنى بارنىڭ قەقىچى بار.

بىشى ئاغرىمىغاننىڭ خۇدا بىلەن كارى يوق.

بىشىڭنى سالقىن، ئايىغىڭنى ئىسسىق تۇت.

تازىلىق، سالامەتلىك ۋە ئۆلۈم ـ يىتىم توغرىسىدا

ئاچلىق بار يەردە ئاغرىق بار.

ئادەم سۇنى پاسكىنا قىلار،
سۇ ئادەمنى پاكىز (قىلار).

ئارزۇلىغان ئەي بولماس.

ئاز يەپ، ئاسان تىرىل.

ئاغرىپ تۇرۇك، ئېغىناپ تۇرۇك.

ئاغرىپ ساقايغان جان ئولجا،
يوقىلىپ تېپىلغان مال ئولجا.

ئۆلۈڭ كۆيسە ئۆز يالا،
ئۈچۈڭ كۆيسە مۇز (يالا).

جان بار يەردە قازا بار.

جان راھىتى تەن بىلەن،
تەن ساقلىقى پەم بىلەن.

چاشقان دەرمىش: شاھ بار، گاداي بار،
مېنىڭ پوقۇمنى يېمىگەن كىم بار؟

چايىنماي يېگەن كۆشمەي ئۆلەر.

چۈش ئۆيقۇسى پادىشاھلىقتىن ياخشى.

چېچەكتە چېكىلمىگەن قىزىلدا قىرىلار.

چېچەكنىڭ ئېتى يامان،
قىزىلنىڭ يېلى (يامان).

چىش ئاغرىقى ئاغرىق ئەمەس،
چىش ئاغرىقىغا ئادەم ئۆلمەس.

چىش ئاغرىقى ئاغرىق ئەمەس،
كىشى كېلىپ ھال سورىماس.

چىش باشقىچە ئاغرىيدۇ، كۆز باشقىچە.

بىر تال ماياق بىر قازان ئاشنى پاسكىنا قىلار.

بىرخىل تۇرسالڭ، يۈز يىل ئۆمۈر كۆرسەن.

بىر شاتىراق موزاي پادىنى بۇلغايدۇ.

بىر كۈن يامغۇردا قالسا، ئۈچ كۈن چۈشكۈرەر.

پۇل ئەجەلگە داۋا بولماس.

تەن ساقلىق — تەڭدىشى يوق بايلىق.

تەننىڭ ساقلىقى — پادىشاھلىق.

تەننىڭ ساقلىقى — جاننىڭ راھىتى.

توخۇ سەمرىسە تۇغمىقى تەس،
ئادەم سەمرىسە قوپمىقى (تەس).

تۇغۇت ئازابىنى ئانا بىلەر.

تۇغۇلغان ھېساب ئەمەس، توختىغان ھېساب.

تۇغۇلمىغان بولساڭ ئۆلمەيتتىڭ.

تېزەكنى قوزغىساڭ، سېسىقى چىقار.

تېشى پۈتۈن، ئىچى تۈتۈن.

سالامەت تەندە ساغلام ئەقىل.

سامساق — ئۆلى يېگەننىڭ تېنى ساق.

سەۋەب قىل، تەلەپ قىل.

سېمىزلىك — ئىككى پۇتقا يۈك.

سېمىزنىڭ پۇتى سەككىز.

غەم - قايغۇ كېسەل قىلىدۇ،
خۇشاللىق داۋالايدۇ.

قاغا جىگدىنى يېمەك،
مەيدىم ئاغرىدى دېمەك.

قان چىقتى — جان چىقتى.

قەيەر ئاغرىسا، جان شۇ يەردە.

قورساقنىڭ ئاچقىنى — ئەقىلنىڭ قاچقىنى.

قولۇڭنى يۇيۇپ، قولتۇققا ئۇر.

قولۇڭنى يۇيۇپ يۈر،
غېمىڭنى قىلىپ يۈر.

قوي ئۆز ئورنىنى پاسكىنا قىلار.

چىشىنىڭ دورىسى ئامبۇر،
ئۆپكىنىڭ دورىسى چامغۇر.

چۈشىن دېگەن مەينەت نېمە،
قونغان نەرسىنى يۇماي يېمە.

خېنىمنىڭ قېشىنى كۆرۈڭ،
تاۋۇقنىڭ تېشىنى (كۆرۈڭ).

دەرد قورۇقى كېتەر،
ئاچ قورۇقى كەتمەس.

دەزى يوق تۇخۇمغا چۈشىن قونماس.

دىم ئېلىپ، دەرمان توپلا.

دۇنيادا نېمە تولا — تېۋىپ تولا.

دۇنيادا ئىككى ئۆلۈم يوق،
بىرىدىن قۇتۇلغان ھېچكىم يوق.

ساپ ھاۋا — تەنگە داۋا.

سارىخان ئاچام ئۆيدە،
ئەخلەت، كۆلى تۆردە.

ساق يېرىمنىڭ ھالى يوق،
ئاغرىق يېرىمنىڭ تايىنى (يوقتە)

كالدىن ئۆتكەن غەنىيمەت.

مىڭ ئۆلۈكتىن بىر تىرىك ئەلا.

نان تۇرۇپ قالسا، سۇغا يۈگۈر،
سۇ تۇرۇپ قالسا، گۆرگە (يۈگۈر).

ھازىغا بارغان خوتۇن ئۆز يىغىسىنى يىغلار.

ئۇرمىنى بۆلۈم تۈگىتەر،
ئادەمنى ئۆلۈم (تۈگىتەر).

ئورۇقنىڭ كۆڭلى يورۇق.

ئون تۇغۇتتىن بىر چۈشۈك يامان.

ئۆلگەندە يىغلىغىچە، ئۆلمەستە سەۋەب قىل.

ئۆلمەس ئاغرىق، چىقماس جان.

ئۆلۈپ ـ ئۆلۈپ ئاز قالدى،
زادى ئىككى تاز قالدى.

ئۆلۈك چىققان ئۆيدە ئۈچ كۈنگىچە سۆز ـ چۆچەك.

ئۆلۈككە يىغلا، تىرىكنى ئاسرا.

ئۆلۈككە يىغلىغان ئىست كۆزۈم!

قۇرتىنىڭ ئىلاجى قايناق سۇ.

كەچ يات، سەھەر قوپ.

كۆپ ئاغرىغان ئەمچى بولار،
كۆپ يۈرگەن يولچى.

كۆزۈڭ ئاغرىسا، قولۇڭنى تارت،
قورسىقىڭ ئاغرىسا نەپسىڭنى.

كۆلنىڭ سىپىشى پاقىغا ياراپتۇ.

كېسەل باشقا، ئەجەل باشقا.

كېسەل پاتمانلاپ كىرىپ، «مىسقاللاپ چىقار».

كېسەلگە قاراپ دورا،
كاڭغا قاراپ بورا.

كېسەللىك ئېغىزدىن كىرەر.

كېسەلنى يۆلۈشۈۋالغىلى بولماس.

كېسەلنىڭ كېلىشى ئاسان، كېتىشى تەس.

كىيىمنى يامىغىلى بولار،
قورساقنى يامىغىلى بولماس.

تىل ۋە گەپ - سۆز توغرىسىدا

ئاتا - ئاناڭغا دېيەلمىگەن گېپىڭنى
مورا بېشىغا يېزىپ قوي.

ئاتقان ئوق يېنىپ كەلمەس.

ئاتقان يەردە ئوق قالىدۇ،
چىچقان يەردە پوق.

ئات كىشنەشكىچە،
ئادەم سۆزلەشكىچە.

ئاتىلارنىڭ سۆزى — ئۈزۈكنىڭ كۆزى.

ئادەم تىلىدىن كېتەر،
ھايۋان مۈڭگۈزىدىن.

— ئۆلۈك، نەگە بارسەن؟
— بارنىڭ پۇلىنى چاچقىلى،
يوقنىڭ ئېتىكىنى ئاچقىلى.

ئۆلۈك ئۆيدىن چىقار،
ئورنىغا سەۋر كىرەر.

ئۆلۈمنىڭ چوڭىمۇ ئۆلۈم، كىچىكىمۇ.

ئۆلۈمنىڭ كۆزى يوق.

ئىت يارىسىنى يالاپ ساقايتار.

ئىشىكنى ئاچ، تىنجىقتىن قاچ.

ئىككىگە ئۈچنى قوشسا، بەش بولىدۇ،
كۆلچەكنى چاپىسا، لەش بولىدۇ.

ياتقانمۇ ئاغرىق،
ئۇنى باققانمۇ ئاغرىق.

يۈرۈك كىر بولسا، ئەينەكتىن كۆرمە.

يېغىر قەيەردە، چىۋىن شۇ يەردە.

ئاڭلىغان سۆزنى ئوتتۇرىغا تاشلا،
ئىگىسى تونۇۋالسۇن.

ئاڭلىغان قۇلاقتا گۇناھ يوق.

ئاۋۋال ئويلا، ئاندىن سۆزلە.

ئايھاي تىلىڭ!
تىلىڭ تېگىدە بېزىڭ...

ئەرنىڭ سۆزى بىر بولار.

ئەرنىڭ ئۆزى ئەمەس، سۆزى.

باشتا سۆز بولسا، ئاياغدا گەپ يوق.

بېشىڭ نەدىن كېتەر — تىلىڭدىن.

بىردىن ئىككى ياخشى،
قۇرۇق گەپتىن جىگدە ياخشى.

بىر گېپى زىخ، بىر گېپى مىخ.

بىر ھارغانغا سۆز قىلما، بىر ئاچقانغا.

بىر ئېغىز سۆز كەم،
ئىككى ئېغىز سۆز ئارتۇق.

ئادەم قۇلاقتىن سەمرىيدۇ،
ھايۋان تۇياقتىن.

ئادەم كۆپ جايدا سۆز تولا،
قارايدىغان كۆز تولا.

ئادەمنىڭ تەمى سۆز بىلەن،
ئاشنىڭ تەمى تۇز بىلەن.

ئادەمنىڭ يۈزىگە قارىما، سۆزىگە قارا.

ئاز سۆزلە، كۆپ ئاڭلا،
ئاز يە، كۆپ چاينا.

ئاستا سۆزلىگەننىڭ ئامالى كۆپ.

ئاش كەلسە يە،
سۆز كەلسە دە.

ئاغزىمدىن چىقتى،
ساقىلىمغا ياماشتى.

ئاغزىمغا كەلدى دەپ دەۋەرمە،
ئالدىمغا كەلدى دەپ يەۋەرمە.

ئاغزى يۇمشاق موزاي قوش ئەمچەك ئېمەر.

ئاڭلىغان سۆزنىڭ ئىگىسى يوق.

تىلغا ئىختىيار بەرسەڭ،
ئەلگە ئېتىبارسىز بولسەن.

تىلى بىلەن تىكەن تېرىغان ئاغزى بىلەن ئورىدۇ.

تىلىڭ قاتتىق بولسا ياغلىۋەت،
يۇمشاق بولسا داغلىۋەت.

تىلىڭنى تارت، چىشىڭ سۇنمىسۇن.

چالا تۇغۇچى ئادەم ئۆلتۈرەر.

چىش تۆكۈلۈپ، تىل قالىدۇ.

دېسە دېگۈچە قويدۇم،
كېسىپ يېگۈچە قويدۇم.

دېمىگەننى دېگۈچى چىقار،
يېمىگەننى يېگۈچى (چىقار).

راست گەپ بوسۇغىدىن چىققۇچە،
يالغان گەپ يەتتە تاغدىن ھالقىپتۇ.

راست گەپكە سوئال يوق.

ساتىمدا① قىلغان گەپنى سارايدا قىلغىلى بولماس.

① ساتما ـ كەپە.

بىر ئىلىك ئېغىزغا ئىككى ئىلىك قاپقاق كېرەك،

بىكار گەپ قىلىش ئەخمەقنىڭ ئىشى.

پۇتتىن يىقىلغان تۇرار،
تىلدىن يىقىلغان تۇرالماس.

پۇت يۈگرۈكى ئاشقا،
ئېغىز يۈگرۈكى باشقا.

تاياق گۆشتىن ئۆتىدۇ،
تىل سۆڭەكتىن.

تەگسەڭ تېرىق،
تەگمىسەڭ ئېرىق.

توغرا سۆز تۆمۈرنى تېشەر.

تۇزسىز گەپ قۇلاقتا تۇرماس،
تۇزسىز نان تونۇردا (تۇرماس).

تۆشۈك قۇلاق نېمىنى ئاڭلىماس.

تۈكۈرگەن تۈكۈرۈكنى ئېغىزغا ئالغىلى بولماس.

تۈلكىنىڭ سوئالىغا خورازنىڭ جاۋابى بار.

سۆز قىلىپىدا ياخشى،
قىلىچ غىلىپىدا.

سۆز قىل سىغار يەرگە،
سۇ سەپ سىڭەر يەرگە.

سۆز كۆركى ماقال،
ئەر كۆركى ساقال.

سۆزلىسەڭ سۆز چىقار،
چوقۇساڭ كۆز (چىقار).

سۆزلىسەم تاق - تاق دەيسەن،
سۆزلىمىسەم ئەخمەق دەيسەن.

سۆزلىسەم تىلىم كۆيىدۇ،
سۆزلىمىسەم دىلىم (كۆيىدۇ).

سۆزلىگەن ئەخمەق بولسىمۇ،
ئاڭلىغان ئەقىللىك بولسۇن.

سۆزلىمىگەن سۆزۈمگە مەن ئىگە،
سۆزلىگەن سۆزۈم ماڭا ئىگە.

سۆزلىيەلمىگەن ئېغىزدىن،
چاپاق باسقان كۆز ياخشى.

سۆزنى قىلىشتىن ئاۋۋال ئاغزىڭدا چايناپ كۆر.

ساڭا سۆز يوق،
مۈشۈككە بەز (يوق).

سەن تاز دىگۈچە، مەن تاز دەۋالاي.

سەن دىگۈچە مەن دەۋالاي،
گۈناھىمغا مۈشت يەۋالاي.

سەنمۇ شۈك، مەنمۇ شۈك،
ئوتتۇرىدا قارا مۈشۈك.

سورىمىغانىغا گەپ يوق،
ئۈچرىمىغانىغا سالام (يوق).

سۆز ئانىسى قۇلاق،
سۇ ئانىسى بۇلاق.

سۆز بىلەن پولا پىشماس،
ماي بىلەن گۈرۈچ لازىم.

سۆزدىن سۆز چىقار،
شوردىن تۇز (چىقار).

سۆز قوغلىغان كاشلىغا يولۇقار،
يول قوغلىغان خەزىنىگە.

نەيچى كېپەزنىڭ غوزىسى يوق،
تولا گەپنىڭ مەزىسى (يوق).

كونا گەپ قۇلاققا ياقماس.

كونا ئۇستىخاننى ئىت غاجىماس.

كۆپ سۆز ئادەمنى ئەخمەق قىلار.

كۆپ سۆز — چۆپ سۆز.

كۆپ سۆزلىگەن تۇتۇلار،
ئاز سۆزلىگەن قۇتۇلار.

كۆپ سۆزلىگەن — كۈكۈم،
ئاز سۆزلىگەن ئالتۇن.

كۆپ ئويلا، ئاز سۆزلە.

كۆرمىدىم دېسەڭ بىر سۆز،
كۆردۈم دېسەڭ مىڭ سۆز.

كۆزدىن كۆز تايسا، كۆكسىدىن سۆز تايىدۇ.

كۆڭۈلنىڭ كىرىنى ئېيتسا كېتەر،
كىيىمنىڭ كىرىنى يۇسا.

گەپ بىر، قۇلاق ئىككى.

سۆزنىڭ توغرىسى ياخشى،
تۆگىنىڭ بۇغرىسى.

سۆزنىڭ ئېزى ياخشى،
ئاشنىڭ تۇزى.

سۆز ئۇلغايسا، جېدەل كۆتۈرۈلەر،
سۇ ئۇلغايسا كېمە (كۆتۈرۈلەر).

سۆزۈڭ تاتلىق بولسىمۇ تەكرارلىما.

سۆزى توغرىنىڭ ھۆرمىتى ئۈستۈن.

قاچان تىلماچ دېيەلىسۇن
ئۆزۈم ئېيتقان سۆزۈمدەك.

قول يارىسى كېتەر،
تىل يارىسى كەتمەس.

قۇرۇق گەپ قۇلاققا ياقماس.

قۇرۇق گەپكە قورساق تويماس.

قۇش تىلىنى قۇش بىلەر.

— قىزىم، ساڭا ئېيتاي،
كېلىنىم، سەن ئاڭلا.

گەپنىڭ ياخشىسى خۇدايا تووۋا،
ئاشنىڭ ياخشىسى قورۇما شورپا.

گەپنىڭ يامىنى كۇس - كۇس،
ئوسۇرۇقنىڭ يامىنى پۇس - پۇس.

گەپنى ئويلاپ دە،
ناننى چايناپ يە.

گەپ ۋاقتىدا ياخشى،
كاۋاپ زىخىدا.

گەپ ئېغىزدىن ئېغىزغا ئۆتكەندە پىلدەك يوغىنار.

گەپ يۈزدە ياخشى،
ئۇسسۇل تۈزدە.

گېپى گەپكە ئوخشىماس،
ئاغزى گەپتىن بوشىماس.

«ماقۇل» غا جاۋاب يوق.

مىڭ ئېغىز كاپ - كاپتىن،
بىر يۇتۇم چىپ - چاپ ياخشى.

نېمە دېسەڭ، شۇنى ئاڭلايسەن.

«هالۋا، هالۋا» دېگەنگە ئېغىز تاتلىق بولماس.

گەپتە گەپ بار،
قورساقتا دەرد بار.

گەپدانلىقنىڭ ئوتتۇز پۇتىقى بار.

گەپ دېگەننىڭ تۇرغۇچى بار.

گەپ قىلسا ۋالاقتەككەن دەيدۇ،
گەپ قىلمىسا مۆرسەس (دەيدۇ).

گەپكە گەپ كەلسە ئاتاڭدىن قايتما.

گەپ گەپنىڭ كۆتىنى ئاچتى.

گەپنى تىجمەلدىن سورا،
يولنى كارۋاندىن.

گەپنى قىسقا قىل،
كۆسەينى ئۇزۇن.

گەپنىڭ ئايىغى يوق،
يەرنىڭ يامىقى (يوق).

گەپنىڭ پىششىقى ياخشى،
ئاشنىڭ ئىسسىقى.

گەپنىڭ تېگىدە گەپ بار،
ساقالنىڭ تۈۋىدە خەپ بار.

ئېغىز - ئايغاق، تىل - تايغاق.

ئېغىز — دەرۋازا، سۆز — شامال.

ئېغىزدىن بالا تۇغۇلماس،
باشقا ھەممىسى تۇغۇلار.

ئېغىزغا كەلگەن سۆز ئەرزان،
يۇرتقا كەلگەن بۆز (ئەرزان).

ئېغىزنىڭ نوقتىسى يوق،
تىلنىڭ سۆڭىكى (يوق).

ئېغىز ئېغىزدىن قالماس.

ئېيت، ئېيت دېسە، ئاتىسى ئېسىدىن چىقىپتۇ.

ياخشى سۆز بىلەن يىلان ئىنىدىن چىقار،
يامان سۆز بىلەن قىلىچ قىنىدىن چىقار.

ياخشى سۆز دۈشمەنگە ياراپتۇ.

ياخشى سۆز تاشنى يارار،
يامان سۆز باشنى.

ياخشى سۆز جان ئوزۇقى،
يامان سۆز جان قوزۇقى.

«ھەئە» دىن ئوبدان جاۋاب يوق،
چىگەردىن ئوبدان كاۋاپ يوق.

ئوتتۇز چىشىدىن چىققان سۆز،
ئوتتۇز ئەلگە تارقاپتۇ.

ئوتقا كەلگەن خوتۇننىڭ
ئوتتۇز ئېغىز گېپى بار.

ئوچۇق ئېغىز ئاچتىن ئۆلمەس.

ئويلىماي سۆزلىسەڭ، ئاغرىماي ئۆلىسەن.

ئويناپ دېسىمۇ، كۆڭلىدىكىنى دەر.

ئويناپ گەپ قىلساڭمۇ،
ئويلاپ گەپ قىل.

ئۇزۇن گەپ ۋاقىتنى بۇزار،
ئۇزۇن چاپان رەختنى (بۇزار).

ئۆتكۈر سۆز — ئاتقان ئوق.

ئۆزۈڭ قىڭغىر بولساڭمۇ، گېپىڭ تۈز بولسۇن.

ۋالاقتەككۈر گەپ بەرمەس،
سۇنۇق كەپكۈر نەپ بەرمەس.

تىنچ - ئامانلىق، خاتىرجەمسىزلىك ۋە غەم - قايغۇ توغرىسىدا

ئادەم غەمنى يەيدۇ، غەم ئادەمنى.

ئاز ئېشىم — غوغىسىز بېشىم.

ئاشنىڭ ئالىسى قورساق ئاغرىتار،
كۆڭۈلنىڭ ئالىسى ئادەم ئۆلتۈرەر.

ئاغرىماس بېشىمغا ئالتە تاياق.

ئالتۇندىن كۆز يېشى تۆكۈلەر.

ئالتۇنلۇق ئۆيدىن كۆڭۈلنىڭ تىنچلىقى ياخشى.

ياخشى سۆز دىلنى ئېرىتىدۇ،
يامان سۆز جاننى قېرىتىدۇ.

ياخشى سۆزگە قۇلاق سال،
يامان سۆزگە ياماق سال.

ياخشى گەپ — ئىسسىتقۇ،
يامان گەپ — سوۋۇتقۇ.

يارىماس گەپنى تىلىڭدىن كۆرمە، دىلىڭدىن كۆر.

يالغان گەپنىڭ ئات - ئېگىرى توقۇغلۇق.

يەنە دېسەم، يەنە دەيدۇ،
ئاستا دېسەم بەكرەك.

يېڭى گەپ، كونا قۇلاق.

خەت، خالتا — تىرىكلىكنىڭ نىشانىسى.

دەم غەنىيمەت، دىدار غەنىيمەت.

دورغا نەدە بولسا، غوغا شۇ يەردە.

رەمچى سالىدۇ رەمنى،
كۆلگە سالىدۇ غەمنى.

سەن تىنچ — قوشناڭ تىنچ.

سوقۇشنىڭ يېگىنى پۇل، ئىچكىنى قان.

سۇدا ئاققان سامانغا ئېسىلار.

شامالنىڭ ئالدى قۇيۇن،
جېدەلنىڭ ئالدى ئويۇن.

شانىياز ئوۋغا چىقسا، كەينىدىن غوغا چىقار.

غەم باسسا، خەپلەتمۇ باسار.

غەمسىز كىشى بولماس،
ئەرسىز چىشى (بولماس).

غەم — قايغۇسىز ئادەم سۇ ئىچسىمۇ سەمرىيدۇ.

ئەندىشىنىڭ بىر ئېتى قورقۇنچ.

باشتىن قولاق سادىغا.

بېشىڭ قاتسا تامغا ئۇس.

بىر كۆرگە سۇ كىرسە،
مىڭ كۆردە ئەنسىزچىلىك.

پاچىقىغا يىت چىشلەپتۇ،
ئېشىغا چىۋىن.

توپىلاڭدا توقاچ ئوغرىلاپتۇ.

«تۇر - تۇر» كۆپ بولسا، ئۇيقۇدا مەززە يوق.

تىنچ كۆڭۈلگە تۇزسىز ئۇماچ.

تىنچلىق ئەۋزەل.

جەڭنىڭ بېرى جەڭ، توققۇزى رەڭ.

جېدەل بار يەرگە بەش نان كۆتۈرۈپ بېرىپتۇ.

جېدەلخورغا گۇۋاھچى بولما.

جېدەلنى باشلىغان لاپچى،
ئۇسسۇلنى باشلىغان داپچى.

گۆر ئەنسىزلىكىدىن ئۆي ئەنسىزلىكى يامان.

ئوت ئۈستىگە ماي چېچىپتۇ،
پاتقاق ئۈستىگە لاي.

ئون كۆلكىنىڭ بىر يىغىسى بار.

ئويدا ياتماي، دۆڭدە يات.

ئويۇننىڭ ئېزى ياخشى.

ئويۇننى قەيەردە ئوينىساڭ،
يىغاڭنى شۇ يەردە يىغلا.

ئۇرۇشقاق ئۆز سايىسى بىلەنمۇ ئۇرۇشار.

ئۇ ياققا تارتسام، ئات ئۆلىدۇ،
بۇ ياققا تارتسام، هارۋا سۇنىدۇ.

ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات.

ئۆلۈمدىن باشقىسى تاماشا.

ئېشىكى يوق موللامنىڭ قۇلىقى تىنچ.

ياتقان يىلاننىڭ بېشىنى قوزغىما.

يارا ئاغرىقىدىن، كۆڭۈل ئاغرىقى يامان.

قايغۇدىن كېيىن خۇشاللىق ياخشى،
خۇشاللىقتىن كېيىن قايغۇ يامان.

قايناق سۇ ئىچ، كۆڭلۈڭ تىنچ.

قاۋىمىغان ئىتقا تاش ئاتما.

قورساق ئاغرىقىڭ بولمىسا، تاۋۇز يېيىشتىن قورقما،

كۆڭلۈڭ رەنجىسە، كۈلۈپ ئوينا.

كۆڭلۈڭ غەش بولسا، يېگىنىڭ لەش بولار.

كۈندەشلىك ئۆيدە كۈندە جېدەل.

كۈندۈزى ماڭغان يىلاننىڭ ئۆمرى قىسقا،
كېچىسى ماڭغان ئەرنىڭ.

كېمىگە چۈشتۈڭ — جاننىڭ غېمىگە چۈشتۈڭ.

كىشى قايغۇسى ئىتەكتە،
ئۆز قايغۇسى يۈرەكتە.

گۇمان ئىماننى قاچۇرار،
ئوماچ مېھماننى.

گۇناھىڭدىن غەم قىلما،
ھەممە گۇناھ شەيتاندا.

ھەمكارلىق، ئادەمگەرچىلىك ۋە نائەھلىلىك توغرىسىدا

ئاداشقانغا يول كۆرسەت.

ئادەم ئادەم بىلەن،
پىستە بادام بىلەن.

ئادەم ئەتكەنگە تەزىم ئەت.

ئادەمگەرچىلىك كىچىككىنە يەردە.

ئاش بەرگەنگە مۇشت بىرىپتۇ.

ئاشتىن يامانلىغان تاۋاق چاقىدۇ.

ئاش — ئۆتنە، ئىش — لاپقۇت.

يۆرت بولسا، ئالۋان بولمىسا،
تىنچ بولسا، مالىمان بولمىسا.

يېغىدىن يار بويى قاچ.

يېغىلىق كۆندە يات ياخشى.

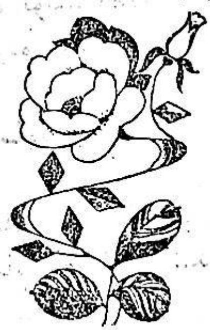

بۇزۇق ئادەم بۇزۇپ ئارام تاپار،
تۈزۈك ئادەم تۈزەپ.

بۇغداي نېنىڭ بولمىسا،
بۇغداي سۆزۈڭ يوقمىدى؟

بۇغداينىڭ باھانىسىدا قارىمۇق سۇ ئىچىپتۇ.

بۇلتۇر كەلدى ئۇرغىلى،
بۇ يىل كەلدى سورىغىلى.

بېشىنى سىيلىغاننىڭ قولىنى چىشلەپتۇ.

بىر قاققا بىر قاق.

بىر كىشى ياققان ئوت يۈز كىشىنى ئىسسىتار.

بىكارغا تاماق بەرسە، تۈزى كەم دەپتۇ.

پوققا چالما ئاتساڭ، ئۈزۈڭگە چاچرار.

پۇت پۇتقا ھەمراھ، قول قولغا.

پۇلۇڭ بار بىرىپ ئۆت،
پۇلۇڭ يوق كۆرۈپ ئۆت.

تويغان يەرگە توققۇز كۈن تەزىم.

ئاغزىدىن ھەسەل تامىدۇ،
كۆڭلىدە زەھەر.

ئاغزى قايماق، كۆڭلى مايماق.

ئالتۇننىڭ ھورىدا مىس پارقىراپتۇ.

ئالدىدا قول قىسىشار،
ئارقىدىن تاش ئېتىشار.

ئالقىش ئالغان ئامان،
قارغىش ئالغان يامان.

ئامانەتنى تۇتماڭ، يوقالسا تۆلەرسىز،
تام تۈۋىدە ئولتۇرماڭ، يىقىلسا ئۆلەرسىز.

ئايدا ئورتاق بولماپتۇ، يىلدا قوشنا.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! — دېسە،
— بەش تەڭگەمنى بېرىڭ! — دەپتۇ.

بەدنىيەتنىڭ يولى تار.

بەرگىنىڭنى مىننەت قىلما،
ئالغىنىڭنى ئۇنتۇپ قالما.

بولۇشساڭ جانغا بولۇش.

دىلى زەھەرلىك قولىمۇ زەھەر.

ساق كۆز يىغلىسا، سوقۇر كۆزدىن ياش چىقار.

ساڭا قاراپ مەن،
ئىشىككە قاراپ دەم.

سەكرىگەننى باس،
يىقىلغاننى يۆلە.

سەن ئۆل، مەن ياشاي.

سۇ ئىچكەن كۆلگە تۈكۈرمە.

سۆز بەرگەن يۈز بەرمەس،
يول كۆرسەتكەن ئۇزۇق (بەرمەس).

سۈپۈرگەن يەرگە چىچىپتۇ.

غالجىر خۇدانى بىلمەس،
ئىت ھارامنى.

قاتتىق گەپ قىلساڭ قېتىۋالىدۇ،
يۇمشاق گەپ قىلساڭ يېتىۋالىدۇ.

قوشۇق بولۇپ يالىشىپتۇ،
ئىت بولۇپ تالىشىپتۇ.

تۇرغانلارغا تۈۋرۈك بول،
ماڭغانلارغا كۆۋرۈك بول.

تۇرقى ئىنسان، قىلىقى ھايۋان.

تۇزۇڭنى يەپ، تۇزلۇقۇڭغا چىچاي.

تۈز ياللىغان ئىت قوپارغۇ ئاستىدا ئۆلەر.

تۆگە كۆردۈڭمۇ؟ — يوق.

تۆگمەن تېشى مەن بولسام،
چېقىلدۇرۇقى سەن بولدۇڭ.

تىكەن بولۇپ پۇتقا كىرگۈچە،
چىمەن بولۇپ باشقا قادال.

جانىمۇ جان — ئۆزىنىڭ جېنى،
كىشىنىڭ جېنى — ئىتنىڭ جېنى.

جاھاندا بار بولساڭ يار بول.

جاي بەرگەنگە جان بەر.

چاڭقىغانغا سۇ بەر،
مۇزلىغانغا ئوت.

چاۋاك ئىككى قولدىن چىقىدۇ.

مېنىڭ ئىشىم سەن بىلەن،
سېنىڭ ئىشىڭ كىم بىلەن؟

نائەھلىيگە قەرزدار بولما؛
ناتونۇشقا ھەمراھ (بولما).

نىيىتى يامانىنىڭ قازىنى تۆشۈك.

ھارماڭ دېسە، ھاپاش بوپتۇ.

«ھە!» دېگەنمۇ مەدەت.

ھەر ئىش ئۆز يولىدا ياخشى.

ھەسەتخوردىن بەختىڭنى يوشۇر،
سۇخەنچىدىن دەردىڭنى.

ھەسەت قىلغۇچە ھەسرەت قىل.

ئۇن مىدە تەخەيلىسە، بىر ھاڭگىنىڭ كۆتى ئاغرىماس.

ئۇۋچىنىڭ قارچىغىسى بولسا، توشقان نەزرىسى بار.

ئۇماچنىڭمۇ ئۆتنىسى بار.

ئۆتنە — يېرىم.

قول قولنى يۇسا، قول يۈزنى يۇيار.

قوينۇڭدىن تۆكۈلسە، قونچۇڭغا.

كالپۇك بولمىسا، چىش توڭار.

كۆرسە هالى يوق،
كۆرمىسە كارى (يوق).

كۆڭلى بۇزۇق باشقىلاردىن ئەيىب ئىزدەر.

كۆڭلى قارىنىڭ يۈزى قارا.

كۆڭۈلنىڭ ئالىسى — خۇدانىڭ بالاسى.

كۈلگەنگە قاراپ ھىجاي.

كىيىل بولساڭ، كىيىنىڭ كۆيەر.

كىيەزنىڭ يىپ بىلەن نىمە ئىشى.

كىشىنىڭ ئىشى — بوسۇغا بىشى.

كىشىنىڭ ئىشىغا تومۇزدا قول توڭار.

مەست بىلەن بىللە ماڭساڭ ماڭ،
ئەس بىلەن بىللە ماڭما.

مەسلىھەتلىك ئىش بۇزۇلماس.

ئېشىنى يەپ، تاۋىقىنى چېقىپتۇ.

ئېغىز يېسە، يۈز ئۇيىلار.

ئىتتىرىپ بەرگەننى ئىت يېمەس.

ئىت قىلغاننى ئىت ئىگىسى قىلماس.

ئىچى يامانىنىڭ كۆڭلى خۇش بولماس.

ئىچى يامانىنىڭ ئىچىگە ئۇر.

ئىشەنگەن تاغدا كېيىك ياتماپتۇ.

ئىشى يوقنىڭ كارى يوق.

ئىككى باشنى قوشماق ساۋاب، ئايرىماق گۇناھ.

ياردەم قىلدىڭ — خوپ قىلدىڭ؛
مىننەت قىلدىڭ — يوق قىلدىڭ.

يۆلەكلىك تام يىقىلماس.

يىغلىغاندىن ھال سورا،
كۈلگەندىن پۇل (سورا).

يىقىلغانغا يۆلەك بول،
يىرتىلغانغا ياماق بول.

ئۆتنىگە لاپقۇت،
ئۆتۈككە ئاپقۇت.

ئۆز نەپسىدىن كەچمىگۈچە،
كىشىنى خۇش قىلغىلى بولماس.

ئۆز ئۆيىنى سىيرىپ سۈپۈرەر،
كىشىنىڭ ئۆيىگە قېقىرىپ تۈكۈرەر.

ئۆزۈڭدە يوق — ئالەمدە يوق.

ئۆزۈڭنى بىل، ئۆزگىنى قوي،
كۆتۈڭنى قىس، يولۇڭغا ماڭ.

ئۆزۈمنىڭ دېسەم، ئۆكۈزدەك كۈچۈم بار،
كىشىنىڭ دېسە، ئانچە - مۇنچە ئىشىم بار.

ئۆزى ئۈچۈن ئۇخلاپ،
كىشى ئۈچۈن چۈش كۆرەر.

ئۆلگەن بولسا ئېتىكىنى تاڭاي،
تىرىك بولسا يارىسىنى.

ۋاپاسىز ئادەمدىن، ۋاپادار ئىت ياخشى.

— ۋاپاغا جاپا بارمۇ؟
— ئىزدىسە تېپىلار.

ئادەتنىڭ دورىسى يوق،
مەسچىتنىڭ مورىسى (يوق).

ئادەم ئەپتىدىن بىلىنەر،
ئوت تەپتىدىن.

ئادەم دېگەن ھۆل نېمە.

ئادەم گۈلدىن نازۇك، تاشتىن قاتتىق.

ئادەمنىڭ ئالدى گۈل، كەينى تىكەن.

ئادەمنىڭ يۈزى ئاپتاپتىن ئىسسىق.

ئادەمنىڭ يىلتىزى يوق.

ئادەم ئوخشاش، خۇي - پەيلى ئوخشىماس.

ئادىتىم ئامىتىمنى قاچۇردى.

ئاغرىق قالسىمۇ، ئادەت قالماس.

ئاغزى ئوچۇق ئاچ قالماس.

ئاغزى ئىتتىكنىڭ دوستى ئاز.

ئاغزى يۇمشاق گۆش يەيدۇ،
ئاغزى قاتتىق مۇش (يەيدۇ).

مىجەز - خۇلق ۋە كىشى تەبىئىتى توغرىسىدا

ئات ئېشەكنىڭ خۇيىنى ئالار،
ئېشەك ئاتنىڭ خۇيىنى ئالماس.

ئاچچىق بولساڭ تۇزدەك بول،
تاتلىق بولساڭ قەندەك بول.

ئاچ كىشىنىڭ ئاچچىقى يامان.

ئاچ كىشى ئۇرۇشقاق كېلەر،
ئورۇق كىشى تىرىشقاق (كېلەر).

ئاختامىنىڭ چالمىسى يامان،
خوتۇن كىشىنىڭ لالمىسى (يامان).

بىجىقىم خوتۇن چاي قايناتقۇچە،
چاققان خوتۇن ئاش پىشۇرار.

بىر ئادەمنى چۈشىنىش ئۈچۈن بىر تاغار تۇزنى
بىللە يېيىش كېرەك.

بىر پۇل بىرىپ ئۇسسۇلغا سالسا،
ئون پۇل بېرىپ توختاتقىلى بولماس.

بىر پىلەكتە ئون خەمەك،
ھەربىرىنىڭ تەمى بۆلەك.

بىر جاندىن، بىر ناندىن، بىر خاندىن زېرىكمەس كىشى.

بىر مەستىن قورقىمەن، بىر مۆرىمەستىن.

بىشەم خوتۇن بىر كۈنلۈك،
بېزەك خوتۇن بەش كۈنلۈك.

بىھايا كۆلكىچى بولما،
بىھېساب ئۇيقۇچى (بولما).

پادىشاھنىڭ كۆڭلى پاقىغا چۈشۈپتۇ.

تارتىنغان ئاچ قالار.

تاسما يېگەن ئىتنىڭ خۇيى ئۆلگۈچە قالماس.

ئالتۇن چىشلىق كۆلگۈنچەك،
دىلى يۇمشاق كۆكۈلچەك.

ئالدىدا يايلىسى يوق،
كەينىدە قۇيرۇقى (يوق).

ئانچىلىك ئاچچىق پىيازدىمۇ بار.

ئەرنىڭ كۆڭلى ئەۋرىشىم.

ئەگرى قوزۇققا دوناي توقماق.

بۇقا بوينىغا يىغار، ئابدال قوينىغا.

بۆرە بالىسى تاغقا قاراپ ھۇۋلار.

بۆرە قېرىسا، ئىتلىقى بار.

بېشى تازنىڭ كۆڭلى نازۇك.

بېشى قايغان، پۇتى تايغان.

بېشىڭغا ھەر بالا كەلسە،
ئۆزۈڭنىڭ خۇي - پەيلىدىن كۆر.

بېلى بوشنىڭ گېپى بوش.

تۆگە سىيگىچە قۇيرۇقنى قۇم باسار.

تۆگە ئۇسسۇل ئوينىسا، يەتتە ئېتىز زەدەكنى بۇزار.

تۈكى قايانغا ياتسا، شۇ يانغا سىلا.

تېجىمەل توپاقنى چىدىپ ئۆلتۈرەر.

تېرىككەننىڭ جېنىنى ئال.

جاڭگالدا هاڭرىغان ئېشەك شەھەردە هاڭرىيالماس.

جاھىللىق — جان ئازابى.

جىلە قىلساڭ، مۈشۈكمۇ چىشلەيدۇ.

جىمغۇرنىڭ چىشى قولتۇقىدا.

جىمغۇرنىڭ ھۈنىرى ئىچىدە.

چاققان جۇۋاننى بۆشۈك ئاستىدا كۆرۈك.

چاققانغا بار، لايپاسقا يوق.

چىدىماسنىڭ ئۆيى پايلىماسنىڭ قېشىدا.

چىراي تاللىما، مىجەز تاللا.

تاغقا چىقسا كىيىك.
سۇغا كىرسە بېلىق.

تاماگەرنىڭ تامىقى قۇرۇق.

تەرساغا گەپ ئۆتمەس،
تاشقا مىخ (ئۆتمەس).

تەرى يامانىنىڭ مېھرى يامان.

تەلۋە تەپسە، زەنجىر ئۈزەر.

تەلۋە تۆرنى بەرمەس.

تەلۋىگە چوماق تۇتقۇزما.

تەلۋىنى قورقۇتماق — ئۆلۈكنى تىرىلدۈرمەك.

تەلۋىنىڭ تېرىسى قېلىن.

توخۇ داڭگال چۇشەر، ئۆچكە جاڭگال.

توخۇ قونداقتا چىققاندا ھەممىنى ئۇنتار.

توڭگۇز تېرىسى سېسىقلىقىدىن ئاش يېمەس،
ئادەم تېرىسى ئۇلۇغلۇقىدىن.

توڭگۇز دۇمبا بىلەن سەمرىيدۇ.

سۆگەتكە ئەۋرىشىملىك، قېيىنغا قاتتىقلىق يارىشار.

سۈت بىلەن كىرگەن خۇي جان بىلەن چىقار.

سىپايە سىرىنى يوشۇرالماس،
پۈچۈق بۆرىنى (يوشۇرالماس).

سىركىسى سۇ كۆتۈرمەس.

شاپاققا تېيىلىپ، ئۇرۇققا زوك ئولتۇرۇپتۇ.

شەپشەك ئېرىق ئاتلار،
ئېغىر - بېسىق دەريا (ئاتلار).

قاپىقى جۇتنى قىچقىرىدۇ.
كالپۇكى يەرنى سۈپۈرىدۇ.

قارغىشچى ئېغىزغا قاغا چىچسۇن.

قاسساپقا پۇل بېرىپ، ناۋايغا قاراپتۇ.

قاغا قاقىلدىمىسا، قۇشلارنىڭ كۆزىنى چوقۇپ بولاردى.

قوشناڭ قارىغۇ بولسا، كۆزۈڭنى قىس.

قېرىشقاننىڭ قارنى ئاچ.

قېلىنلىق — يېرىم دۆلەت.

چىرايىنىڭ ئاقلىقىدىن كۆڭلىنىڭ ئاقلىقى ئەلا.

خوتۇن كىشىنىڭ جېنى قىرىق بىر.

خۇيى بار قىز ئۆي تۇتالماس.

خۇيى يامانىنىڭ پەيلى يامان.

دەريادا غاز تولا،
قىز بالىدا ناز (تولا).

دورامچۇقنىڭ ئاغزى پۇچۇق.

دوزاخقا ئۆگەنگەن كۆڭۈل بېھىشكە كۆنەلمەپتۇ.

دوستۇمنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ، بويۇمدا قالدى.

دىل ئازاردىن خۇدا بىزار.

زىدى پەسنىڭ تېگى پەس.

ساياق يۈرگەن تاياق يەر.

سەتلىكىمنى بىلىندۈرمىگەن — خوش خۇيلۇقۇم.

سوقۇشقاق خوراز سەمرىمەس.

سۇس ئەردىن چۇس ئايال ياخشى.

كۆكۈلچەكنىڭ كۆزى لوچۇق.

كۆلگەمن كۆكۈل كۆمۈلگۈچە.

كۈچى يۇقنىڭ ئاچچىقى يامان.

كۈلگەك قىزغا يىگىت ئەگىشەر،
چىچقاق بالىغا ئىت.

كۈندۈزى سۆزلۈگەك،
كېچىسى جۆيلۈگەك.

كىشىنىڭ تۈگمىدەك ئەيبى كۆرۈنەر،
ئۆزىنىڭ تۆگىدەك ئەيبى كۆرۈنمەس.

كىمنىڭ ھارۋىسىنى ھەيدىسەڭ،
شۇنىڭ ناخشىسىنى ئېيت.

لالما بولغۇچە، سالما بول.

لەقەم قويۇش خىزىرنىڭ ئىشى.

مال ئىگىسىنى دورىمسا ھارام.

مەن كۆرمىگەن يېرىڭ بارمۇ،
سىڭا يېقىڭ تارتۇق.

موللا ھوشۇرنىڭ بېرى شۇ.

قېيىدىغان ئابدالنىڭ خۇرجۇنىغا زىيان.

قىتىغىرنىڭ ئىچى زىدە،
سېرىق يۈگەك باسقان بېدە.

قىرىق كىشى بىر ياق،
قىڭغىر كىشى بىر ياق.

قىلىچتەك ئۆتكۈر بولما،
تاياقتەك قاتتىق بولما.

كاللا دېسە، پاقالچاق دەيدۇ،
پىشۇرۇپ بېرەي دېسە، خام يەيمەن (دەيدۇ).

كاۋا ھېچقاچان قوغۇن بولماس.

كاۋا ئىچىدە ئۆسسەڭ، يۇمىلاق بولسەن،
تەرخەمەك ئىچىدە ئۆسسەڭ، ئۇزۇنچاق (بولسەن).

كەم سۆز يىگىت — ساز يىگىت،
مەدداھ يىگىت — ماز يىگىت.

كۆز — نۇرنىڭ ئۇۋىسى،
كۆڭۈل — سىرنىڭ (ئۇۋىسى).

كۆز ئىسسىق، يۈز توڭماس،
چىش سوغۇق، ئېغىز كۆيمەس.

ئۇرۇشقاق خوتۇن تۇل قالار.

ئۆردەك دەيدىكەن: كۆتۈم ئامان بولسا،
ھەممە كۆلنى سىنىستىمەن.

ئۆرۈك ئۆرۈكنى كۆرسە ئالا بولار.

ئۆزۈڭنىڭ كىملىكىڭنى بىلمەكچى بولساڭ،
كىشىنىڭ قىزىغا ئەلچى ئەۋەتىپ كۆر.

ئۆزى قوڭغۇزدەك،
گېپى توڭگۇزدەك.

ئۆزى مۇزلۇقنىڭ گېپى تۇزلۇق.

ئۆزى ياۋاش، ئاغزى بەڭباش.

ئۆكۈز ئۆلگەندىمۇ كۆزىنىڭ ئالىسى كەتمەس.

ئۆگەنگەن خۇي ئۆلگۈچە قالماس.

ئۆگەنگەن كۆڭۈل ئۈجمە پىشقۇچە.

ئۆلەرمەن ئېشەك ئۆلتۈرۈپ تېپەر.

ئۆلۈكنىڭ كۆزى يامان،
ئۇرۇشقاقنىڭ سۆزى.

مۈشۈكنى ھارۋىغا قاتسالا،
كاتىنىڭ ئاستىغا سۈڭۈپتۇ.

مىلجىڭ ئادەم سۆز بۇزار،
قىڭغىر ھارۋا يول (بۇزار).

مىلجىڭنى ئەزمە يېڭىدۇ،
ئەزمىنى خۇدادىن بەزمە يېڭىدۇ.

نوقانچىنىڭ كۆزى يامان،
سۇخەنچىنىڭ سۆزى (يامان).

ھەر بىر سارىڭ دېگەندە،
بىر چىشلەم گۆشى سارىڭ بولار.

ھەر كاللا — بىر دۇنيا.

ھەسەن ئاكام ئاچچىق،
مېغىزلىرى تاتلىق.

ئۇچۇق چىراي — قايناق چاي.

ئۇچۇق يۈز — نېمەت ئۈستىگە نېمەت.

ئولتۇرسا ئوچاقنى ئۆرۈپتۇ، قوپسا مورىنى.

ئويماقسىز خوتۇن بولماس،
تىغسىز ئەر (بولماس).

ئىچى تارنىڭ كۆڭلى تىنماس.
ئېشەك مىنگەننىڭ پۇتى (تىنماس).

ئېگىزنىڭ ئاچچىقى كەلگۈچە،
پاكارنىڭ جېنى چىقار.

ياغاچ قۇلاققا گەپ ئۆتمەس.

يامانلىغانغا يامان قوينىڭ كاللىسى.

يەكچەشمىنىڭ شەھرىگە بارساڭ، بىر كۆزۈڭنى قىس.

يەۋەتكۈدەك تاتلىق بولما،
تۈكۈرۈۋەتكۈدەك ئاچچىق (بولما).

يۇۋاشتىن قاپلان چىقىدۇ.

يۇۋاش ئۆينىڭ مۈڭگۈزى ئىچىدە.

يۈزى قېلىننىڭ ساقىلى قاتتىق.

يېڭى كوزىنىڭ سۈيى سوغۇق.

يىراقنىڭ يېقىنى بار،
ساراڭنىڭ ماقۇلى (بار).

ئۆزگىدىن ياماننىمۇ ئەمەسگىدىن يامانلا

ئېشەكنى ئۇرغانغا ئات بولماس.

ئېغىر چامدىغۇچە، يېنىك سەكرەيدۇ.

ئېغىرلىق تاشقا يارالغان،
يېنىكلىك قامغاققا.

ئېغىرلىق — رەھمانلىق،
يېنىكلىك — شەيتانلىق.

ئىت كاللىسى تەخسىدە توختىماس.

ئىتمىكىن دېسەم، قۇيرۇقى يوق،
كالىمىكىن دېسەم، مۈڭگۈزى (يوق).

ئىتنى قاۋايدۇ دەپ، ئاغزىنى كەسكىلى بولماس.

ئىتنىڭ ئاغزىغا سۆڭەك تاشلا.

ئىتنىڭ ساددىلىقىدىن تۈلكە تۆرگە چىقىۋاپتۇ.

ئىت ئۇرغۇچىغا ئامراق.

ئىت ئىتلىقىنى قىلمىسا كۆڭلى تىنماس،

پوقاقا ياقا ياراشماس.

پوقاقنىڭ ئۈستىگە سۆگەل چىقىپتۇ.

پۇتى كىچىك چاقلاقىنى كىيەر،
پۇتى يوغان تاپقاننى.

پۇلى تۆگىگەندە پوقىقىنى سىلاپتۇ.

تاز بازارغا بارسا، شۇم خەۋەر تاپار.

تاز باشقا يېشىل دوپپا.

تاز بولساڭ گەدەنگىچە بول.

تاز بىلەن تاز تارغاق تالىشىپتۇ.

تاز تازنى كۆرسە، بېشى قىچىشار.

تاز تېكىردا①، توشقان تېتىردا.

تاز جابدۇنغۇچە، توي تارقاپتۇ.

تاز چىۋىننى قوندۇرماس،
چىۋىن تازنى تىندۇرماس.

---

① تېكىر — تەكىي

تۇرلۇك جىسمانىي ئەيىبلەر توغرىسىدا

ئاتنىڭ ياخشىسى بوز بولىدۇ،
ئەرنىڭ ياخشىسى تاز (بولىدۇ).

ئاقساق يول تالىشار،
پىخسىق پۇل (تالىشار).

ئالا ئىنەكنىڭ بالىسى چارقۇيرۇق.

بۈرگىدەك ئەيىبىم تۆگىدەك كۆرۈندى.

بىر كۆزى قاساپتا، بىر كۆزى ناۋايدا.

پادىشاھ بىلەن تاز چىقىشالماس،
ئۆردەك بىلەن غاز (چىقىشالماس).

تازلی خوجام دەپتۇ،
پاخشەکنی خېنىم.

تازنىڭ کۆزی چاچتا،
قىزنىڭ کۆزی قاشتا.

تازنىڭ نېمىسی بار؟ — تۆمۈر تارغىقی.

توکۇرنىڭ ماڭغىدىغان یولی کۆپ،
گاچىنىڭ دەیدىغان گېپی.

توکۇرنی یاردا تۇت،
توشقاننی قاردا.

توکۇر ئۇســـسۇلچی، کېکەچ غەزەلچی.

چاپاق خوتۇننىڭ جىتاق ئېری بار،
یاغاق ئاتنىڭ مایماق ئېگىری (بار).

چاپاقنىڭ کۆزىدىن یاش قۇرۇماس،
ماڭقىنىڭ بۇرنىدىن قاقاچ (قۇرۇماس).

خانغا یارىغان ئېشىم تازغا یارىماپتۇ.

دوك کۆرکە کىرگەندە تۈزۈلەر.

دۇدۇق سۆزگە یارىماس،
ئوغری کۆزەتکە.

ئاز خۇش خۇي كېلەر،
كۆمۈش بەتخۇي.

تازغا تارغاق بەرسەڭ، يېلىم تىلەيدۇ.

تازغا كەمچەت تۇماق ياراشماس.

تازغا مەنسەپ تەگسە، چەللىدە ئات چاپار.

تاز قىزغا ئەر تاپماق —
قىدام كەكىگە① ساپ تاپماق.

تاز كارامەتچى كېلەر،
پوقاق دارامەتچى.

تاز گۈل تاپسا، قىسقىلى جاي تاپالماس.

تازنى ئاپتاپتا قىستاپتۇ.

تازنى تاز دېسە، ئۆلگۈسى كېلەر،
ساقنى تاز دېسە، كۈلگۈسى كېلەر.

---

① قىدام كەكە — كۆزى ۋە چۈلدىسى يوق، ئەڭ قاتتىق ياغاچنىڭ ئاچىسى بىلەن ساپلىنىدىغان كەكە. بۇنداق كەكىنى شىمالىي شىنجاڭدا ھارۋا ياسايدىغان ياغاچچىلار ئىشلىتىدۇ.

قارىغۇنىڭ چاپاق ئادىتى بار.

قارىغۇنىڭ كۆزى كۆرمىسىمۇ، كۆڭلى تويار.

قارىغۇنى يار بويىدا قىستاپتۇ.

قارىغۇ ئېشەككە تۈزلۈق سۇ،
قاتتىق نانغا مۈزلۈق سۇ.

قوتۇر كالىغا مۆڭگۈز ياراشماس.

كۆزى يوقنىڭ ئۆزى يوق.

كېكەچ سۆزلىسە، ئېغىز ئاچۇرماس.

كاچا قىزنىڭ تىلىنى ئانىسى ئۇقار.

كاس بىلەن ئورتاق بولدۇم،
گەپ ئاڭلىتالماي پورداق بولدۇم.

گاس گەپكە ئارىلاشسا،
قارىغۇ پال سالار.

گاس گۇمانخور كېلەر،
ئوغرى گەسمخور.

ساراڭغا سوت يوق.

ساراڭنىڭ ئوتى يوق،
چالمىنىڭ قوتى (يوق).

سوقۇرنىڭ خىيلىسى شەيتانغا دەرس.

سوقۇر — يوقنى ئوقۇر.

سىيگەك سۇغا ئامراق.

قارىغۇ باتۇر بولار.

قارىغۇ تۇتقىنىنى قويماس،
گاس ئاڭلىغىنىنى.

قارىغۇغا چوڭ يول تار كېلەر.

قارىغۇغا كېچە - كۈندۈزنىڭ پەرقى يوق.

قارىغۇغا يول كۆرسەتسەڭ، ئۆزۈم تاپقان يول، دەر.

قارىغۇ كۆز قىسالماس،
چولاق مىشقىرالماس.

قارىغۇ مۇشۇككە ئۆلۈك چاشقان ئۇچراپتۇ.

قارىغۇنىڭ تىلىكى ئىككى كۆز.

لەگگى سەككىز گۇلدەستە تۇغۇلار،

ياخشى ئاتتا بىر ئەيىب.

يېشىل كۆلدە غاز ئوينايدۇ،
چۆۋن بىلەن تاز ئوينايدۇ.

گاس ئىككى كۈلىدۇ: خەقنىڭ كۈلگىنىگە قاراپ بىرە
كەينى ئاڭلىغاندىن كېيىن يەنە بىر.

مايماق توكۇرنى دوراپتۇ.

مەككىدىمۇ شۇ تاز،
مەدىنىدىمۇ شۇ تاز.

ھاسا — قارىغۇنىڭ كۆزى.

ھەر كاللىدا بىر خىيال،
تاز كاللىدا مىڭ خىيال.

ھۆكەر يانغا ئۆتسە، يازغا تەۋە،
تۇماق گەدەنگە چۈشسە، تازغا تەۋە.

ئون تازنىڭ توققۇزى ھەييار،
ئون سوقۇرنىڭ توققۇزى مەككار.

ئوراي دېسەم، قولۇم چولاق،
تېپەي دېسەم، پۇتۇم توكۇر.

ئېرى تاتۇقنىڭ خوتۇنى پۇچۇق.

ئىچ مايماقنى ئېلىپ قاچ،
تاش مايماقنى تاشلاپ قاچ.

ئانىسى تۇرۇپ، ئوغلى سۆزلىگەندىن بەز،

ئاتىسىنى بالىسى دوراپتۇ،
گەپ ئاڭلىتالماي ئانىسى جوراپتۇ.

ئاغزىڭنى ئۆگەتمىگىن كوت - كوتقا،
ئىتىڭنى ئۆگەتمىگىن سوك - سوكقا.

ئالداپ يەڭ، بالام،
شىلاپ يەڭ، بالام.

ئانا قۇشقاچ پاتقان كاماغا بالا قۇشقاچ پاتماپتۇ.

ئەخلاق — ئادەم زىننىتى.

ئەدەبلىك بالا ئويۇننى ئويۇن قىلىدۇ،
ئەدەبسىز بالا ئويۇننى قۇيۇن قىلىدۇ.

ئەدەبنى ئەدەبسىزدىن ئۆگەن.

ئەركە بالا — جانغا جازا،
چوڭ بولغاندا بالا - قازا.

ئەركىلىتىۋەرسەڭ ئىشەككىمۇ مۈڭگۈز چىقىدۇ.

باش بويۇن بىلەن،
بالا ئويۇن بىلەن.

ئەدەب - ئەخلاق ۋە تەربىيە توغرىسىدا

ئاپتاپ تۇرۇپ يامغۇر ياغقاننى كۆردۈم،
كۈلۈپ تۇرۇپ ئۇرۇشقاننى.

ئاتا باشلىمىغاننىڭ پوردىقى چوڭ،
ئانا باشلىمىغاننىڭ ئەمچىكى (چوڭ).

ئاتا كۆرگەن ئوقيا ياسار،
ئانا كۆرگەن كىيىم پىچار.

ئاتىسى ئاتمىغان قوڭغۇزنى،
بالىسى ئېتىپتۇ توڭگۇزنى.

ئاتىسى بولۇشقاقنىڭ ئوغلى ئۇرۇشقاق،
ئانىسى بولۇشقاقنىڭ قىزى يىغلاڭغۇ.

تەلىم بىرىش ئۈچۈن تەلىم ئال.

توخۇنى تاخ دېمە،
مۈشۈكنى پەش (دېمە).

تىلىگەننى تىلىمەڭ،
مۈتتەھەمنى يۆلىمەڭ.

چۈمۈلىنىڭ پۇتىدىن ئۆگەن،
قۇشقاچنىڭ تىلىدىن.

چىراي كۆرۈپ ھال سورا.

خامنى بۇزغان شانىسى،
قىزنى بۇزغان ئانىسى.

خۇشامەتچى بولماي دېسەڭ، تەمەگەر بولما.

زېرىككەك بولماڭ، تېرىككەك بولماڭ،
كۆڭۈلچەك بولماڭ، ئېرىنچەك بولماڭ.

قولۇڭنى سوزغان يەرگە پۇتۇڭنى سوزما.

كالاڭغا كۆڭۈل بۆلگۈچە،
ھالاڭغا كۆڭۈل بۆل.

بالاڭنى مەكتەپكە بەر،
بولمىسا، مەشرەپكە بەر.

بالاڭنى مەيلىگە قويۇپ بەرسەڭ، بېشىڭغا چىقار،
چىۋىننى مەيلىگە قويۇپ بەرسەڭ، ئېشىڭغا چىچار.

بالىنى ئالدىدا يۈرۈپ باق،
كالىنى كەينىدە يۈرۈپ.

بالىنى ياشتىن ئۆگەت،
خوتۇننى باشتىن.

بېتى ئەدەب كۆرمىگەن،
كۆتى تاھارەت (كۆرمىگەن).

پۇتالمىغان ياغاچ پۇتاقلىق.

پۇل يىغقان باي ئەمەس،
نەپسىنى يىغقان باي.

پىرىگە قاراپ مۇرىت بولار،
ساقالغا قاراپ بۇرۇت.

تەربىيە باشتا قاتتىق بولسا، ئاخىرى تاتلىق بولار.

تەرتىپنى سەن تاپمىساڭ،
تەرتىپ سېنى تاپىدۇ.

ئىشىك ئوچۇق بولسىمۇ سوراپ كىر.

ياخشىدىن ئۆگەن، ياماندىن يىرگەن.

ياغاچنى رەندە تۈزەيدۇ،
ئادەمنى تەربىيە.

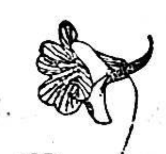

كۈلمە كىشىنىڭ دەردىگە،
ئۆزۈڭگە كېلەر ئەتىگە.

كىشىنىڭ ياخشىلىقىنى كىشىگە دە، ئۆزىگە دېمە،
كىشىنىڭ كەمچىلىكىنى ئۆزىگە دە، كىشىگە دېمە.

موماي باققان بالا — تامدىن سەكرىگەن كالا.

ئەسھەت ئاچچىق، مېۋىسى تاتلىق.

هارغاندىن هال سورا، كەپ سورىما.

هايات چېغىمدا تىللىما،
ئۆلگىنىمدە يىغلىما.

ئوغلۇڭ ئۆسسە، ئۇلۇغلار بىلەن قوشنا بول،
قىزىڭ ئۆسسە، قىلىقلىقلار بىلەن.

ئۇراي دېسەم يالغۇز بالام،
ئۇرماي دېسەم ياۋۇز بالام.

ئۆلگەننىڭ ئەيىبىنى كوچىلىما.

ئىشەك ئەخمەقكە ئىشەكلىكتىن باشقىنى ئۈگەتمەس.

ئىشىكى كەينىدە ئەخمەق قالدا

باش كىچىك، تۇماقى يوغان،
بەل كىچىك، غىلاپ يوغان.

تاغنىڭ زىننىتى قورام تاش،
ئادەمنىڭ زىننىتى ئۇستىباش.

تېشى پال - پال، ئىچى تال - تال.

چاچنىڭ ئۇزۇنى ئۇلاق،
سۇنىڭ سۈزۈكى بۇلاق.

خۇرۇم چاپان، بۇدۇر چاچ،
ئۈچ كۈن بولدى قورساق ئاچ.

دۆلەت كەتسىمۇ كەتسۇن،
سۆلەت كەتمىسۇن.

دۆلەتمەن بولساڭمۇ، سۆلەتمەن بولما.

رەڭمۇ رەڭ بولاي دەيمەن،
ھېچنېمە رەڭ بولالمايمەن.

سۇ كېتىدۇ، تاش قالىدۇ،
ئوسما كېتىدۇ، قاش قالىدۇ.

قاپاقنى پۇلغا ئالماي، باراڭنى پۇلغا ئالار.

قارا قىز سوپۇنغا ئامراق.

زىبۇ زىننەت ۋە ياسانچۇقلۇق توغرىسىدا

ئادەمگە كىيىم كېرەك،
شەھەرگە جىرىم.

ئادەمنىڭ سۆلىتىگە قارىما، ئەمگىكىگە قارا.

ئارپا ـ تېرىق ئاش ئىكەن،
ئۈنچە ـ مارجان تاش ئىكەن.

ئاناڭنى داداڭغا پەردازسىز كۆرسەتمە.

ئايالنىڭ كىيىمى پۈتمەس،
ھارۋىنىڭ جابدۇقى (پۈتمەس).

ئەستىرىدىن پەۋىزى چوڭ.

ئىشق-مۇھەببەت ۋە چىراي توغرىسىدا

ئاشىقچىلىقتا ئۆلۈم كۆزگە كۆرۈنمەس.

ئاشىققا باغدات يىراق ئەمەس.

ئاشىقلىق ئاسان، جۇدالىق تەس.

ئاقىنىڭ سەتلىكى بىلىنمەس،
قارىنىڭ چىرايلىقلىقى.

ئاي دىسە ئاغزى بار،
كۈن دىسە كۆزى بار.

ئايرىلغانغا ئۆلمەيمەن،
ئەقىدەمگە يىغلايمەن.

قۇرۇق سۆلەت، ياغاچ پەشمەت،

قىزنىڭ كۆزى قىزىلدا،

قىزنىڭ كۆزى ئۇسسىدا،
تازنىڭ كۆزى پوسىدا.

كۆلنىڭ يارىشىقى تال،
قىزنىڭ يارىشىقى خال.

كېپىنەك پەرۋانە بولماس،
ياسانچۇق مەردانە (بولماس).

كېپىنەك گۈلگە ئامراق،
ياسانچۇق كىيىمگە.

ئۆتمەس پىچاق ئاسقۇچە،
چىشلەپ يېگەن ياخشىراق.

ئۆزى بىر غېرىچ، ساقىلى ئىككى غېرىچ.

ئېشىككە يارىشا توقۇمى.

ئېشىكى ئۈچ تەڭگە،
توقۇمى بەش تەڭگە.

ياسانچۇق مۇزلىمايدۇ، تىترەيدۇ.

ياغاچ پىچاققا تۆمۈر غىلاپ.

قاشلاپ قاچىدىغان قىز بار،
ئېلىپ قاچىدىغان جىۋان.

تالالىقى بار، ئۆي ئىچىلىكى يوق،

تەك تېگى بىلەن،
تېزەك قېپى بىلەن.

جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتمەس.

چېچىدا ئۆلىقى يوق،
يۈزىدە يامىقى (يوق).

چېكىشمىگۈچە بېكىشمەس.

چىرايغا چاي قۇيۇپ ئىچكىلى بولماس.

چىراي كۆيدۈرەر، خۇلق سۆيدۈرەر.

چىرايلىقتا ۋاپا يوق.

چىرايلىق چىرايلىق ئەمەس، سۆيگەن چىرايلىق.

چىرايلىقنىڭ چىقىمى تولا.

چىرايلىقنىڭ ئوتى يامان،
سەتنىڭ ھالى.

ئەرنىڭ ئىزىتقۇسى خوتۇن.

ئەل ئارسىز بولماس،
يىگىت يارسىز (بولماس).

بازاردا مىڭ كىشى،
كۆڭۈلدە بىر كىشى.

باشتا ئۇتتەك قىزىپتۇ،
ئاخىرىدا پوقتەك سوۋۇپتۇ.

بوۋاق سۆيگەننى بىلمەس،
نادان كۆيگەننى (بىلمەس).

بويىننى ئىگەلمىسەڭ، قولىنى سۆي.

بېشىڭنى كىم سىلىسا، ماشايىخىڭ شۇ،
يېنىڭدا كىم ئولتۇرسا، چىرايلىقىڭ شۇ.

بىر بىلەن يۈرگەن ياخشى قىز،
ئون بىلەن يۈرگەن پاخشى قىز.

بىر كەپتەردە قىرىق قىزنىڭ نازى بار.

بىر يۈرەككە ئىككى يار سىغماس.

پاختەكتە بار كۆڭۈل تورغايدا يوقمۇ؟

بىڭگەن يارىم سەن بولساڭ،
كۆرگەن كۈنۈم نېمە بولار؟

سۆيمەك ئاسان، كۆيمەك تەس.

سۆيمەيدىغان خوتۇن يوق،
كۆيمەيدىغان ئوتۇن (يوق).

سۆيمىگەنگە سۈركەلمە.

شەرتى كېتىپ، پەرتى قالدى.

قاش بىلەن كۆز جايىدا بولسا، باشقىسى بازاردا بار.

قۇلاق كۆزدىن ئاۋۋال ئاشىق بولار.

قىز تارتىنچاق كېلەر،
يىگىت غەم يېمەس.

قىزدىن ئارتۇق جۇۋان بار،
ئاتتىن ئارتۇق غۇنان (بار).

قىزغا قۇچاق لازىم،
قويغا پىچاق.

قىزنىڭ سۆيگىنىگە ئىشەنمە، كۆيگىنىگە ئىشەن.

قىزنىڭ ياخشىسى كېلىن بولغاندا بىلىنەر.

چىراي‌لىق پۇلۇڭدا ئەمەس، سۆزىدە.

چىرايىڭنىڭ سەتلىكىگە ئەيىنەك ئەيىبلىك ئەمەس.

چىغىرىقچى چىگىت دەيدۇ،
چوكانلار يىگىت (دەيدۇ).

خوتۇن كىشى مۇھەببەتنى قىرىق يىل ساقلار.

خەبەردارىڭ بولمىسا، زىبالىقىڭ نە كېرەك.

خىل خىلىدا ياخشى،
پىچاق قىنىدا.

زاھىتلىقتا سەللە نە كېرەك،
مۇھەببەتكە دەللە (نە كېرەك).

ساغاندا① سانى كۆردۈم،
يەكەندە يارنى.

سۆيدۈرگەنمۇ تىل،
بەزدۈرگەنمۇ تىل.

سۆيگەن ئۇتتەك ئىسسىق،
سۆيمىگەن پوقتەك سېسىق.

---

① ساغان — گۇمىنىڭ بىر يېزىسى.

كىمنى سۆيسەڭ، شۇ چىرايلىق.

كىمنىڭ يارى كىمگە قالماس،
كىمنىڭ مېلى كىمگە.

كىيىك ئوۋلاپ تاغقا چىق،
يارنى ئىزدەپ باغقا.

كۆكۈم ۋاقتىدا قىز كۆرمە،
قاش - كۆزىنى ئۇز كۆرمە.

ماڭا كۆيگۈچە، بالاڭغا كۆي،
مېنى سۆيگۈچە، ئېرىڭنى سۆي.

مانتىغا پىياز، سامسىغا تۇز،
ھەركىمنىڭ يارى ئۆزىگە ئۇز.

مەندىن ياخشىنى تاپساڭ، ئۇنتۇپ ۋالارسەن؛
مەندىن يامانىنى تاپساڭ، ئەسكە ئالارسەن.

مەيلى بارغا مايىل بول.

مەيلىڭ بولسا مەيخانە،
پۇلۇڭ بولسا سەيخانە.

مۇھەببەت چىراي تاللىماس،
ئۇيقۇ جاي (تاللىماس).

كۆرسەڭ كۆزگە نۇرلا
سۆيسەڭ يارەككە،

كۆرۈپ ئەسلىمەي، ئەسلەپ كۆر.

كۆز كۆردى، كۆڭۈل سۆيدى.

كۆز كۆرمەي، كۆڭۈل سۆيمەس.

كۆزگە سىغقان كۆڭۈلگە سىغار.

كۆڭۈل ئاغرىقىنى كۆڭۈل بېرىپ ئال.

كۆڭۈل دېگەن پادىشاھ،
كۆيۈپ قالسا تارتىشار.

كۆڭۈلدىن كۆڭۈلگە يول بار.

كۆڭۈلسىزگە كۆڭلەك كىيگۈزمەپتۇ.

كۆڭۈل كۆڭۈلدىن سۇ ئىچەر.

كۆيگەن جۇۋانغا ئات تېزىكى ئاي كۆرۈنەر.

كۆيگەنگە كۆي، كۆرۈنگەنگە كۆيمە.

كۈندۈزى ناخشا ئېيتقان دەردى بار كىشى،
كېچىسى ناخشا ئېيتقان يارى بار كىشى.

ئۆپكىدە ھىژ - غىژ،
يۈرەكتە پىژ - پىژ.

ئۆزى كەتكەن يارەي،
ئۆزى كەلگەن يارەي.

ئۆلۈمدىن قورققان ئاشىق ئەمەس.

ئۈزۈككە كۆز كېرەك،
قىزغا سۆز.

ئىچى كۆيمىگەننىڭ كۆتى قىچىشماس.

ئىشق ئوتى پۈۋلىگەنگە ئۆچمەس.

ئىشقى يوق ئېشەك،
دەردى يوق خەشەك.

ئىشقى يوق ياردىن ئىسسىق ئوچاق ياخشى.

ياخشى يارغا ئەلچى كېرەك ئەمەس.

يارنى تاپقاندا گەپ يوق،
گەپنى تاپقاندا يار يوق.

يارنىڭ سۈرىتىگە قارىما، خۇلقىغا قارا.

يار ئوتىنىڭ يارىسى يوق.

مۇھەببەت — كۆرۈنمەيدىغان ئوت، تۈگىمەيدىغان دەرد.

مۇھەببەتنى سېتىۋالغىلى بولماس.

مۇھەببەت ئۆلۈمنى يېڭەر.

مىڭ پىراقىڭدىن بىر ئەلىمىڭ يامان.

ئاز قىزغا يارىشار،
غاز كۆلگە.

ھەپىلى يوق ئىشىق ئوتىدىن،
جېدىلى يوق كۆڭۈل تىنچلىقى ياخشى.

ھەر كىمنىڭ ئۆزىگە،
ئاي كۆرۈنەر كۆزىگە.

ھەممە چوكان يازدا چوكان،
ئەسلى چوكان — قىشتا چوكان.

ئوتىغا چىدىغان ئوينايدۇ،
پۇلىغا چىدىغان چاينايدۇ.

ئوينىغىلى قىز ياخشى،
تېيىلغىلى مۇز ياخشى.

ئوينىمايدىغان جۇۋان يوق،
قاينىمايدىغان قازان (يوق).

يېڭى ئۆستەڭنىڭ سۈيى تاتلىق،

يىگىتلىككە ھەشەم كېرەك،
ھاجىلىققا ھەرەم.

يىگىتنىڭ مەردلىكى كەلگۈچە،
جۇۋاننىڭ سېخىيلىقى تۇتۇپتۇ.

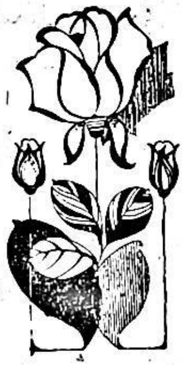

يار ئۈچۈن يېگەن تاياقنىڭ يارىسى يوق.

يارىم چىقتى تالاغا،
مېنى قويدى بالاغا.

يارىمنىڭ تىللىغىنى — چىللىغىنى.

يارىم ئىشقى بىلەن كۆيدۈرىدۇ،
نازى بىلەن ئۆلتۈرىدۇ.

يارىم يامانلىغانغا خۇش،
مەن قۇتۇلغانغا.

يالغۇزلۇقتا يار ياخشى.

ياماننىڭ ئوتى يامان.

يامغۇر ياغمىغان ئۆگزە يوق،
قوزۇق قاقمىغان تام (يوق).

يان يەرنى شامال قاقىدۇ،
چىرايلىقنى ھەركىم باقىدۇ.

يۈگمەچ ئۈنىدۇ تېرىمىسىمۇ،
كۆڭلى بار كېلىدۇ چىللىمىسىمۇ.

يۈز يۈزگە چۈشىدۇ،
مېھىر كۆزگە.

ئاتا ـ ئانا يوشۇرغاننى بالا ئاشكارىلايدۇ.

ئاتا بولمىغۇچە ئاتا قەدرىنى بىلمەس.

ئات ئاتىدىن، ئادەم ئانىدىن.

ئاتا قارغىشى ئوق،
ئانا قارغىشى دوق.

ئاتاڭغا نېمە قىلساڭ، بالاڭدىن شۇنى كۆرىسەن.

ئاتاڭنىڭ نەسىھىتىنى بالاڭغا يەتكۈز.

ئاتاڭ ئۆلگۈچە، ئېتىڭ ئۆلسۇن.

ئات ئالساڭ، ئاي كېچەش،
خوتۇن ئالساڭ يىل.

ئات ئالساڭ بويىنى كۆر،
خوتۇن ئالساڭ خۇيىنى.

ئاتامدا بولغۇچە، ئالقىنىمدا بولسىچۇ.

ئاتامنىڭ تاپقىنى ئانامنىڭ بارىكاللىسىغا يەتمەپتۇ.

ئاتا ئۆلمەي، ئاتا قەدرىنى بىلمەس.

ئائىلە، ئاتا ـ ئانا ۋە پەرزەنت توغرىسىدا

ئاتا ـ ئانا ــ بالىنىڭ ئەينىكى.

ئاتا ـ ئانا چۈمۈلىدەك يىغىندۇ،
بالىلار توخۇدەك چاچىدۇ.

ئاتا ـ ئاناڭنى باقساڭ، بالىلىرىڭدىن خوۋلۇق كۆرىسەن.

ئاتا ـ ئاناڭنى بېشىڭدا كۆتۈر،
بالىلىرىڭنى قولۇڭدا.

ئاتا ـ ئانام بولسا،
ئاغزى ـ بۇرنى بولمىسا.

ئاتا ـ ئانام يانچۇقۇمدا،
ئۇرۇق ـ تۇغقان ساندۇقۇمدا.

ئانا ئايىغىدا جەننەت بار.

«ئانا» دىن ئۇلۇغ سۆز يوق.

ئانا كۆرۈپ قىز ئال،
قىرغاق كۆرۈپ بۆز ئال.

ئاناڭ ئۆگەي بولسا، تويۇڭ بۇزۇلار.

ئانىدىن ئالتە تۇغۇلساڭمۇ، ئۆتتۇدىغىنىڭ يالغۇزلۇق.

ئانىسى پۈتمىسە، قىزى پۈتمەس.

ئانىسى تەپكەن موزاينىڭ جېنى ئاغرىماس.

ئانىغا يىغا، بالىغا كۈلكە.

ئەتىيازنىڭ ئاپتىپىغا كېلىنىڭنى سال،
كۈزنىڭ ئاپتىپىغا قىزىڭنى.

ئەردىن چىققان ئەرگە ئامراق،
يەردىن چىققان يەرگە.

ئەرسىز خوتۇن — يۈگەنسىز ئات.

ئەر قەيەردە بولسا، خوتۇن شۇ يەردە.

ئات ئورۇقلۇقتا بۇزۇلار،
خوتۇن ئېرىبىلىقتا.

ئاتىسىزنى كۈيئوغۇل قىلما،
ئانىسىزنى كېلىن (قىلما).

ئاتىلىق ئوغۇل — خوجىلىق قۇل.

ئاتىنىڭ كۆڭلى بالىدا،
بالىنىڭ كۆڭلى دالىدا.

ئاتىنىڭ ھوري بالىنىڭ دولىسىنى ئىسسىتالماس.

ئاجراشقاننىڭ كۆتى ئېچىلار،
ئاجراشمىغاننىڭ بەختى.

ئاچلىقتىن ئۆلسەڭمۇ، ئاتا - ئاناڭنى تاشلىما.

ئادەمنىڭ مېۋىسى — بالا.

ئاشناڭغا ئىشىنىپ، ئەرسىز قالما.

ئاغىچا خوتۇن — خوتۇن ئەمەس،
مەڭگەن، خازان — ئوتۇن ئەمەس.

ئالتۇن باشلىق داداڭ بىلەن قالغۇچە،
پاخما باشلىق ئاناڭ بىلەن قال.

بالا ئانىسىنى يامان دېمەس؛ ئىت ئىگىسىنى.

بالا بار چاغدا ئاتا - ئانا ئوغرى بولار.

بالا بالا بولغۇچە، ئانىسى موما بولار.

بالا بىزنىڭ، ئەقىل ئۆزىنىڭ.

بالا تۇغۇلغۇچە، تام قورۇلغۇچە.

بالاڭغا بېرىپ باق،
ئارقىدىن تىلەپ باق.

بالاڭ ئۆلسە ئەرگە باق،
ئېرىڭ ئۆلسە يەرگە.

بالا ئۆمىلىگەندە ئۆمىلىتەر.

بالا يىغلاپ چوڭ بولار،
قاپاق ساڭگىلاپ.

بالىدىن نەۋرە تاتلىق،
جىگدىدىن گۆلە (تاتلىق).

بالىسى بار خوتۇننىڭ بىر قولى بىلەن بىر پۇتى ئىشىكنىڭ سىرتىدا.

ئەر كۆڭلىسە، ئۆي تۈزۈلەر،
خوتۇن كۆڭلىسە، ئۆي بۇزۇلار.

ئەر كىشى قازان بېشىغا ئارىلاشسا، سۈپىرىدا ئۇن قالماس.

ئەر كىشى — مۇز تاغ،
خوتۇن كىشى — ئاپتاپ.

ئەرگە خوتۇننىڭ يېتى يوق،
ئوچاققا ئوتۇننىڭ (يېتى يوق).

ئەرنى ئەر قىلغانمۇ خوتۇن، يەر قىلغانمۇ خوتۇن.

ئەرنىڭ جەددى تۆردە ئولتۇرۇپ ئاچ چىقىدۇ،
خوتۇننىڭ جەددى مانتىدا① ئولتۇرۇپ توق چىقىدۇ.

ئەسكى چاپان يامغۇردا ياخشى،
ئەسكى خوتۇن ئۆلگەندە.

ئەگلەك كۆتۈرگۈچىلىكنىڭ بولسا، ئەرگە تەگ.

بار - يوقى بىر بالام،
باش - كۆزى تاز بالام.

باغلاقتا تۇرمىغان ئىت كەسكىدە② تۇرار؛
ياخشىدا تۇرمىغان خوتۇن ئەسكىدە تۇرار.

① مانتا — ئوچاقنىڭ ئالدى.
② كەسكە — ئىتنىڭ بويىنىغا باغلاپ قويۇلىدىغان تاياق.

بېرىغا خوتۇن ئىگە، يوقىغا ئەر.

بېشىڭ ئىككى بولمىغۇچە،
قاچاڭ ئىككى بولماس.

بىر باشقا بىر بۆك لازىم.

بىر پېلەكتە يۈز خەمەك.

بىرگە تەگكەن ياخشى،
ئىككىگە تەگكەن پاخشى،
ئۈچكە تەگكەن باخشى.

پۇلسىز ئەر خوتۇنغا جىن كۆرۈنەر.

پىيازنىڭ كۆكىگە قارىما، بېشىغا قارا؛
ئۆگەينىڭ كېپىگە قارىما، بەرگەن ئىشىغا قارا.

تاز بولسىمۇ مېنىڭ ئاتام.

تاز دېمەي تېگىۋال،
ماز دېمەي كىيىۋال.

توي يات بىلەن ياخشى،
بەيگە ئات بىلەن.

تۇغۇلغاننىڭ رىزقى بىللە تۇغۇلار.

بالىسى بارنىڭ كېلى چويلا،
بالىسى يوقنىڭ كېلى كويلا.

بالىسىزنىڭ مېلى ھارام،
ئىمانسىزنىڭ جېنى.

باللىرىم ئۇششاق، پۇتۇمغا چۇشەك.

باللىق قاغىغا يەم تەگمەس.

باللىقنىڭ بالىسىنى باققۇچە، ئىشىنى قىل.

باللىقنىڭ كۆڭلى ياش،
بالىسىزنىڭ باغرى تاش.

باللىق ئۆي بازار،
بالىسىز ئۆي مازار.

بالىنىڭ بېشى بايلىق.

بەرمەس قىزنىڭ تويلۇقى ئېغىر.

بەش بالامنىڭ ئانىسى چوكان سېكىلەك.

بوۋاق دادىسىنى ئۈچ كۈندە تونۇيدىكەن،
ئانىسىنى قىرىق كۈندە.

بويتاقنىڭ ئەقلى ئىككى كۆزىدە.

چۈجىسى كۆپ توخۇغا دان تەگمەس.

چىرايلىقنى تاشلىساڭ تاشلا،
قەدىناسنى تاشلىما.

خانىۋەيران قىلسا قىلسۇن،
داغى پەرزەنت قىلمىسۇن.

خوتۇن ئالساڭ يىراقتىن ئال،
ئېشەك ئالساڭ يېقىندىن.

خوتۇن ئەرگە قارايدۇ، ئەر يەرگە.

خوتۇن تاللىغان خوتۇنسىز قالار،
ئوتون تاللىغان ئوتۇنسىز.

خوتۇنغا ئامراق، بالىغا ئۆچ،
قايىناققا ئامراق، كالىغا ئۆچ.

خوتۇن قالسا ئەر تاپار،
ئەر قالسا مال تاپار.

خوتۇن قانتى ئەر،
ئەر قانتى ئات.

خوتۇن كىشى تىلى بىلەن تۇل بولار.

تۇغۇۋالمىغۇچە بالا بولماس،
سېتىۋالمىغۇچە كالا (بولماس).

تۆنجى تۇغۇتنى ئېرى تۇغدۇرۇپتۇ.

تۆت بۇلۇڭ، بىر كۇلۇڭ.

تۆت ئوغلى بارغا ئاتىنىڭ نېمە كېرىكى؛
تۆت ئۆچكىسى بارغا باغنىڭ (نېمە كېرىكى).

تېپىشمىغۇچە ئېلىشماس.

تىرىكچىلىكنىڭ بەرىكىتى ياخشى خوتۇن بىلەن.

تىرىك چېغىدا ۋاي داد!
ئۆلگەندە پەرياد.

جىن ئوت، جان ئەر.

چوڭ ئۆينىڭ ئورتاق،
كىچىك ئۆينىڭ قورداق.

چۆگۈن ئالساڭ چەپچەكلىكنى ئال،
خوتۇن ئالساڭ ئەمچەكلىكنى (ئال).

چۆجە باققان توخۇنىڭ مەيدىسىدە تۈكى يوق.

چېچىسى بار توخۇ ئۇچالماس

خوتۇنى يوقنىڭ خۇدى يوق.

دەسلەپكى بىلەن ئۆي تۇتمىساڭ، ئۆلگۈچە پۇشايمان،

سامان — ئوتۇن بولماس،
جالاپ — خوتۇن (بولماس).

مەن تېرىسەن، بالىلىرىڭ ئورۇدۇ.

سېلاپ بېقىپ سېلىغىنىڭدىن بىلدىم،
تىڭشاپ بېقىپ تىنىقىڭدىن (بىلدىم).

قاپىقى ئۇششۇق — ئۆزىگە تۇشلۇق.

قارا قازان قەيەردە بولسا، مەن شۇ يەردە.

قارا قازاننىڭ ئېشى تاتلىق.

قازان ئالساڭ، چېكىپ ئال؛
خوتۇن ئالساڭ بىلىپ ئال.

قازانغا چۆمۈچ كېرەك،
تاۋاققا قوشۇق.

قازىنى باشقىنىڭ قايغۇسى باشقا.

قاغا ئېيتار: ئاپئاق بالام،
كىرپە ئېيتار: يۇمشاق بالام.

خوتۇن كىشىنىڭ بېشى —
ئۆيىنىڭ ئېغىر تېشى.

خوتۇن كىشىنىڭ تۇللۇقىدىن،
ئەر كىشىنىڭ بويتاقلىقى يامان.

خوتۇننى بەزىدە قۇشلا، بەزىدە مۇشتلا.

خوتۇننى زېرىكتۈرەي دېسەڭ، ھۆل ئوتۇن ئېلىپ بەر.

خوتۇننىڭ تاپقىنى ئىشىك بېشىدا ئېسىقلىق؛
ئەرنىڭ تاپقىنى بوسۇغا تۈۋىگە تاشلاقلىق.

خوتۇننىڭ تۇغقىنى كەلسە، كۆڭلى گۈزرۈچ،
ئەرنىڭ تۇغقىنى كەلسە، كۆڭلى ئورۇش.

خوتۇننىڭ گېلى غار بولسا،
ئەرنىڭ كۆنى خار بولار.

خوتۇننىڭ ئوبدىنى ئېرىنى باقار،
دېھقاننىڭ ئوبدىنى يېرىنى (باقار).

خوتۇنۇڭ بېشەم بولسا،
سەن بېغەم بول.

خوتۇنۇم ئۆلدى — قامچام سۇلدى.

خوتۇنى ياخشى شۇمشەيمەس.

قىزى بارنىڭ ھۆۋى يىلو.

قىزىمنىڭ بالىسى — ئۆزۈمنىڭ بالىسى،
ئوغلۇمنىڭ بالىسى — ۋاي، ئۇنىڭ ئانىسى!

قىزى يارىسا، ئانىسىغا قارىما،
ئېشى يارىسا، قاچىسىغا (قارىما).

كەتمەن ئەرنىڭ قولىدا بولغىنى بىلەن،
چۆمۈچ خوتۇننىڭ قولىدا.

كۆپ خوتۇن ئالغان ئەسكى - تۈسكى يىغار،
كۆپ ئەرگە تەگكەن يوتقان - كۆرپە يىغار.

كۆپ خوتۇن ئالغاننىڭ قەرزى تولا،
كۆپ ئەرگە تەگكەننىڭ ئەرزى تولا.

كۆپ خوتۇن ئالغاننىڭ كۈنى تەس،
كۆپ ئەرگە تەگكەننىڭ كۆڭلى پەس.

كۆپ خوتۇن ئالغاننىڭ ياقىسى پىت،
كۆپ ئەرگە تەگكەننىڭ كۆڭلىكى چىت.

كېچىسى ئېيتقان سۆز خوتۇننىڭ راست،
كۈندۈزى ئېيتقان سۆز ئانىنىڭ راست.

كېلىن بولسىڭىز كېلىڭ،
بولمىسىڭىز كېتىڭ.

قاناتلىقما قاقىۋزمايمەن،
تۇمشۇقلۇقما چوقۇتمايمەن.

قەدىناستىن ئايرىلما سەت بولسىمۇ،
قەدىم جايدىن ئايرىلما چەت بولسىمۇ.

قومۇش ئۆيۈم — كۆمۈش ئۆيۈم.

قۇش بالىسى ئۇۋىدا نېمە يېسە، ئۇچقاندا شۇنى ئىزدەر.

قۇش ئۇچۇپ هارغاندا ئۇۋىسىنى تاپار.

قېرى قىز ئەر تاللىماس.

قىز بالا — سالما تېشى.

قىز بالا — ئۆينىڭ گۈلى.

قىز چوڭ بولسا، كۆز تولا،
ئوغۇل چوڭ بولسا، سۆز (تولا).

قىز قېرىسا، نازى بولار،
قېرىغىنمۇ رازى بولار.

قىزلىق ئۆي — خان كۆۋرۈكى.

قىزلىق ئۆيگە قىرىق ئات باغلىنار.

ھەر كىم ھەر كويدا،
تاز خوتۇن ئەر كويىدا.

ھەر كىم ئۆز ئۆيىدە پادىشاھ.

ھەر گۆلنىڭ پۇرىقى باشقىچە.

ھەر ئۆينىڭ مورىسى باشقا.

ھېيتتا خوتۇن ئالما،
قاراڭغۇدا ئوتۇن (ئالما).

ھېيتتا خوتۇن ئالما،
يامغۇردا ئات (ئالما).

ئوتتۇز ئوغلۇم بولغۇچە،
ئوسۇرغاق ئېرىم بولسىچۇ.

— ئوت نەدە كۆيىدۇ؟
— تۇل خوتۇننىڭ بېشىدا.

ئوتۇن ئوبدان — خوتۇن ئوبدان.

ئورغاق تۇتۇپ ئاتاڭ قالغۇچە،
ئويماق تۇتۇپ ئاناڭ قالسۇن.

ئوغلۇڭ چوڭ بولسا، يىگىتلىكىڭنى ئالار،
قىزىڭ چوڭ بولسا، چوكانلىقىڭنى.

كېلىنىڭگە نېمە قىلساڭ، قىزىڭدىن شۇنى كۆرسەڭ.

كېلىنىڭنى كەلگەندە كۆر،
بۆكىنى كىيگەندە.

كىچىك بالىنىڭ باھانىسى لەگلەك،
خوتۇن كىشىنىڭ باھانىسى ئەگلەك.

گۆش داڭقانغا تۇشلۇق،
خېنىم سالتاڭغا (تۇشلۇق).

مەن كۆيەرمەن بالامغا،
بالام كۆيەر بالىسىغا.

مەن ئۆزۈم ئاتامچە بار،
ئاتام مېنىڭ پوتامچە بار.

مېكىيانىنىڭ ئوي - پىكرى بىر سىقىم تېرىق.

مېنىڭ ئېتىم بېگىملى،
ئەرگە تەگدىم يېگىملى.

نىكاھ غايىب، رىزىق غايىب.

نىكاھ — ئۆمۈر سوداسى.

ھاپتىغا شاپتى، توڭگۇرلۇققا مەرەزدا.

ئوغۇلنى ئاتىسى ساقلىسۇن،
قىزنى ئانىسى.

ئوغۇل ئۆيلىگەندىن قىز ئال،
قىز چىقارغانغا قىز بەر.

ئوڭ قولۇم، سول قولۇم،
ئىككىلىسى ئۆز قولۇم.

ئولتۇرغان قىز لايىقىنى ئۆزى تاپار.

ئويۇن دېگەن ئەرمەك،
خوتۇن دېگەن چەمەك.

ئۇرۇشقاق خوتۇننىڭ ئېرى تېز قېرىيدۇ.

ئۆز ئاناڭ كەلمەيدۇ،
ئۆگەي ئاناڭ ئۆلمەيدۇ.

ئۆز ئۆيۈمنىڭ خۇشلۇقى،
پۇت قولۇمنىڭ بوشلۇقى.

ئۆززۈمنىڭ ئەيىبى ئۆززۈمگە كۆرۈنمەس،
قىزىمنىڭ ئەيىبى كۆززۈمگە (كۆرۈنمەس).

ئۆگەي ئانىنىڭ قۇشلىغىنىدىن،
ئۆز ئانىنىڭ مۇشتلىغىنى ياخشى.

ئوغلۇم بولسا، مۇنچاقتەك،
قىزلار كېلەر قورچاقتەك.

ئوغلۇمنىڭ بالىسى — بادامنىڭ مېغىزى،
يات قىلغان ئانىسى.

ئوغلۇم يەپ ئوۋغا كەتتى،
قىزىم يەپ قىرغا.

ئوغلى بارنىڭ ئۆزى بار،
قىزى بارنىڭ ئىزى بار.

ئوغلى بار ئوغۇلدىن كۈلمە،
قىزى بار قىزدىن (كۈلمە).

ئوغۇل ئاتىنى دورايدۇ،
قىز ئانىنى.

ئوغۇل بالا — قوش بالا،
قىز بالا — يوق بالا.

ئوغۇل — تاغقا ئوخشار،
قىز — ئالمىغا.

ئوغۇل تۇغسا، ئۆزىدىن كۆرەر،
قىز تۇغسا، خوتۇنىدىن.

ئوغۇل دادىنىڭ، قىز ئانىنىڭ.

ئۆيۈڭدىكى ئەھۋالنى قوشناڭدىن سورا.

ئۆيۈم ھېيتتىكىدەك بولسا،
ئىرىم توي كۈنىدىكىدەك بولسا.

ئىتىڭ يامان بولسا، سىتىپ قۇتۇلارسەن،
دوستۇڭ يامان بولسا، قېچىپ قۇتۇلارسەن؛
خوتۇنۇڭ يامان بولسا، قانداق قۇتۇلارسەن؟

ئىتىم ياندىق، كالام تارتماس،
ئىككى كېلىن بىر ئۆيگە پاتماس.

ئىرىڭگە ئىشەنگۈچە،
ئىشىكىڭنىڭ ئىلغىرىغا ئىشەن.

ئىردىم سۆيمىسىمۇ، قۇچىقىمدا ياخشى،
ئوتۇنۇم كۆيمىسىمۇ، ئوچىقىمدا ياخشى.

ئىرى يەكلىگەننى ئىلى يەكلەر.

ئىيەق بولسىمۇ ئىرىم بولسۇن،
ئۆگكۈر بولسىمۇ ئۆيۈم بولسۇن.

ئىسلىق ئۆيۈم — ئىسسىق ئۆيۈم.

ئىشچان خوتۇن سەھەر تۇرۇپ، چېچىنى تارايدۇ،
ھورۇن خوتۇن ۋاقىچە تۇرۇپ، كۇلۇكىنى كولايدۇ.

ئۆگەينىڭ ئېتى قۇرۇسۇن،
ئاپتاپتا يېتىپ كۆتى (قۇرۇسۇن).

ئۆي تۇتساڭ بالاغا قالدىڭ،
تۇتمساڭ تالادا قالدىڭ.

ئۆي تۇتماس خوتۇننىڭ جېدىلى تولا.

ئۆي تۇتمىغاننى ئۆيۈڭگە يولاتما.

ئۆيدە خوتۇن بولمىسا، بوران چىقىدۇ.

ئۆيدىن ئۆيگە كۆچسەڭ ئوغلاقلىق ئۆچكە زىيان.

ئۆيىڭنى كۆل قىلغانمۇ خوتۇن،
كۆل قىلغانمۇ خوتۇن.

ئۆينىڭ چوڭى بولمىسا،
ئۆچكىنىڭ ئېتى ئابدۇراخمان.

ئۆينىڭ خوۋلۇقى ئەر بىلەن خوتۇن،
قىشنىڭ خوۋلۇقى گۆش بىلەن ئوتۇن.

ئۆينىڭ گۈلى — خوتۇن، چىرىغى — ئەر،

ئۆينىڭ ئۆلچىكى بار،
ئوتتۇرىسىدا كۆلچىكى (بار).

ياخشى خوتۇن يامان ئەرنى ئەر قىلار،
يامان خوتۇن ياخشى ئەرنى يەر قىلار.

يالغۇز قويۇن ئىسسىماس،
يالغۇز ئوتۇن كۆيمەس.

يامان خوتۇن ئالغۇچە،
بويتاق يۈرگىن ئۆلگۈچە.

يامان خوتۇن ئۈزۈلمەس تاسما،
ئۇنداق تاسمىنى بوينۇڭغا ئاسما.

يامان خوتۇن ياقىغا ئېسىلار،
يامان ئىت پاچاققا.

يەر بۇزۇلسا، بۇدۇشقاق بولار،
خوتۇن بۇزۇلسا، ئۇرۇشقاق (بولار).

يېلۋاس ئارقىسىدىن يۈرسەڭ يۈر،
خوتۇننىڭ ئارقىسىدىن يۈرمە.

يېپىشقان خوتۇندىن قاچ،
قاچقان خوتۇننى قوغلا.

يىراقتىن خوتۇن ئالساڭ، ئۇلىغىڭ تىنماس،
يېقىندىن خوتۇن ئالساڭ، قۇلىقىڭ تىنماس.

ئىشلەمچى خوتۇن — مالاي خوتۇن،
بىكارچى خوتۇن — هاي - هاي خوتۇن.

ئىشىك كۆرگەننى ئالما،
بۆشۈك كۆرگەننى ئال.

ئىناق ئەر - خوتۇن — ئامراق ئەر - خوتۇن.

ئىناق ئەر - خوتۇن پاراغەتتە،
ئۇرۇشقاق ئەر - خوتۇن مالامەتتە؛
باللىرى رىيازەتتە،
تۇغقانلىرى خىجالەتتە.

ئىنەكنى ساغىدۇ ئانىكام،
قايمىقىنى يەيدۇ بالىكام.

ياخشى ئەر كىشى خوتۇن خارلىماس.

ياخشى خوتۇن ئەرگە باشپاناه.

ياخشى خوتۇن ئەرگە دۆلەت.

ياخشى خوتۇن ئەرنىڭ ئىلكىدە.

ياخشى خوتۇن تۇل ئەمەس،
تۇل بولسىمۇ، يىل ئەمەس.

ئالدىدىكى ئۆزلى كۆرمەي،
يىراقتىكى ياتنى كۆرۈپتۇ.

ئەتىگەن تۇرۇپ قوشناڭغا باق.

باجا باجىنى كۆرسە، بەدىنى قىچىشار.

بەدەنگە چاپاندىن كۆڭلەك يېقىن.

بىر كۆرگەن تونۇش،
ئىككى كۆرگەن تۇغقان.

بىرگە، بالىسى بار پاتماس،
بىرگە، كالىسى بار (پاتماس).

تاغامدىن تاغار ياخشى،
هاممامدىن باداڭ (ياخشى).

تۇغقاندىن يامانلىغان ئەقلىنىڭ يوقلۇقى؛
تاماقتىن يامانلىغان قورساقنىڭ توقلۇقى.

تۇغقاننى تاشلىساڭ يات بولار،
تۆمۈرنى تاشلىساڭ دات (بولار).

تۇغقاننىڭ بېغى چىڭ يەردە.

تۇغقانلار يىراقتا بولسا كىشىنىشىدۇ،
يېقىندا بولسا، چىشلىشىدۇ.

ئۇرۇق - تۇغقان ۋە قولۇم - قوشنا توغرىسىدا

ئاغىدا قالدىڭ — ئېغىلدا قالدىڭ،
يەڭگىدە قالدىڭ — يېغىدا قالدىڭ.

ئاكا بار يەردە ئىنى يوق،
ئىنى بار يەردە ئاكا (يوق).

ئاكاڭ بىلەن ئويناشما،
شىللى پاتاڭ يەيسەن.
ئاچاڭ بىلەن ئويناشما،
خېمىر تۇرۇچ يەيسەن.

ئاكا - ئۇكىنىڭ ئازارى بولسىمۇ، بىزارى يوق.

ئاكا - ئىنى يامان دەپ، تۇغقاننى نەدىن تاپىسەن؟

كۆلدە تام بولماس،
كۈيئوغۇل بالا (بولماس).

كۈيئوغلۇڭ يامان بولسا، قىزىڭدىن كۆر؛
كېلىنىڭ يامان بولسا، ئوغلۇڭدىن (كۆر).

كۈيئوغۇل كەلدى — خان كەلدى.

كۈيئوغۇلنى ئوغلۇم دېسەڭ، كۆڭلى خۇش بولار،
كۆلدە تام ئەتسەڭ، ئۆلى بوش بولار.

ھامماڭنىڭ كەلگىنى ياخشى،
تاغاڭنىڭ بەرگىنى.

ئوتنى كوچىلىساڭ ئۆچەر،
قوشنىنى كوچىلىساڭ كۆچەر.

ئويناشسا ئۆكسى ئۆتار،
چىڭداشسا، ئاكسى.

ئۇرۇق — تۇغقان تېپىشار،
ياتقا بالا يېپىشار.

ئۇرۇق — تۇغقاننىڭ بېرى ياخشى؛
پېتىر ماننىڭ ھورى (ياخشى).

ئۇرۇق — تۇغقاننىڭ ئۇرۇشى —
تاۋار — تورقىنىڭ يىرتىلىشى.

بېرىشىشقا ئۆز ياخشى،
سۆيۈشۈشكە يات (ياخشى).

قارلىغاچ قارلىغاچقا دان بېرىدۇ،
قېرىنداش قېرىنداشقا جان بېرىدۇ.

قوشنا بولساڭ يۆلەك بول،
بولمىسا بۆلەك بول.

قوشناڭ ساڭا باقمىسا،
سەن قوشناڭغا باق.

قوشناڭ كەلسە ئاشقا،
چىرايىڭ بولمىسۇن باشقا.

قوشناڭ يىغلىغاندا، سەن كۈلمە.

قوشنامنىڭ قوشنامغا ياخشى كۆرۈنەر.

قېرىنداشتىن قارىنىم ياخشى.

قېرىنداشنى يۈرەك تونۇيدۇ.

كۆزدىن يىراق — كۆڭۈلدىن يىراق.

كۆيۈمى يوق تۇغقاندىن يات ياخشى،
ئىسسىقى يوق كاڭدىن كلت ياخشى.

ياخشى قوشنا دەردكە ھەمدەم،
يامان قوشنا باشقا مىڭ غەم.

ياغ يېگەندە يات،
دەرد تارتقاندا قېرىنداش.

يان قوشنا — جان قوشنا.

يېغى ياندىن قوپار، بالا قېرىنداشتىن.

يېقىن تۇغقان خىزمەتتە،
يىراق تۇغقان ئىززەتتە.

يىراقتىكى تۇغقاندىن،
يېقىندىكى قوشنا ياخشى.

ئۈرۈق ـ تۇغقاننىڭ يېرىلى ياخشى،
ئۇتۇن ـ سامانىنىڭ يېقىنى.

ئۇرۇق ـ تۇغقان يات بولماس،
ئالتۇن ـ كۈمۈش دات بولماس.

ئۇرۇق ـ تۇغقان يامانلاشسا،
ياتنىڭ مېھرى قاچار.

ئۆزىدىن ئاشسا، ياتقا.

ئۆيدىن چىققانغا ئىت قاۋىماس.

ئۆي سېتىۋالما، قوشنا سېتىۋال.

ۋاپاسىز قېرىنداشتىن، ۋاپادار ئاشنا ياخشى.

ئىككى يەڭگە ئەپ ئەمەس،
ئۆپكە ـ قېرىن گۆش (ئەمەس).

ياتنىڭ ئوتىنى پۈۋلەپ، ساقىلى كۆيۈپتۇ.

ياتنىڭ ياندىن ئۆتەر،
تۇغقاننىڭ جاندىن.

ياتنىڭ يېغى چىقماس.

يات يېگۈچە، تۇغقان ئۆلگۈچە.

بېرىغا پەتە، يوقىغا ئەتە.

توي باھانىسى بىلەن تون پۈتتى.

توي تونلۇقنىڭ، ھېيت ئاتلىقنىڭ.

توي تۆگمىگەندە ناغرا چاپتۇ،
قېتىق تۆگمىگەندە زاغرا يەپتۇ.

توي — خۇدانىڭ خەزىنىسى.

توي دېسە، قورۇق كاللا يۈگۈرۈپتۇ.

تويدىن يامانلىساڭ، توي قىلىپ باق.

تويغا بارساڭ بۇرۇن بار،
بۇرۇن بارساڭ ئورۇن بار.

تويغا بارساڭ تويۇپ بار،
بەش بالاڭنى قويۇپ بار.

تويغا بارساڭ تويۇپ بار،
بۆز خالتاڭنى قويۇپ بار.

تويغا بارساڭ تويۇپ بار،
تاۋار - تورقا كىيىپ بار.

توي - تۆكۈن ۋە مېهماندوستلۇق توغرىسىدا

ئايدا كەلگەنگە ئاياغ،
كۈندە كەلگەنگە تاياق.

بارار يېرى بولمىغان باجىسىنىڭ ئۆيىگە بارار.

بارماقنىڭ كەلمىكى بار.

بارنى ئايىما، يوققا كايىما.

بالدۇر بارغان گۆش يەيدۇ،
كېيىن قالغان مۇشت (يەيدۇ).

بۈگۈن مېهمان، ئەتە خامان.

خوشەمۇ خوش، داڭقاندا گۆش.

داستىخان مېھمان بىلەن ئاۋات.

سالامچى بولساڭ تۆرگە ئۆت.

سوراپ بەرگۈچە، ئۇرۇپ بەر.

سېرىقتالدا كەلگەن مېھمان،
ئوغرى كىرگەندىنمۇ يامان.

قونغۇچە مېھمان ئۇيىلار،
قونغاندىن كېيىن ئۆي ئىگىسى.

قىز بالىنىڭ يىغلىغىنى — نازلىغىنى.

قىش ئۇچىقى تار،
— قوپ، ئۆيۈڭگە بار.

كەل دېمەك بار،
كەت دېمەك يوق.

كۆرپە سالسا، تىز ئۇيىلار،
داستىخان سالسا، يۈز.

كۆرپە سېلىش — ھۆرمەت،
داستىخان سېلىش — ھىممەت.

كۈتكەندە مېھمان كەلمەس،
ياسانغاندا يىغا.

توي نەغمە - ناۋا بىلەن،
ئۆلۈم يىغا - زارە بىلەن.

تويىنى بولغاندا كۆرۈڭ،
چاچپىغىنى سالغاندا.

تويىنىڭ بولغىنىدىن «بولىدۇ» سى قىزىق.

تويىنىڭ تاماشىسى ئاز، تالىشىشى كۆپ.

تويىنىڭ نىكاھ پەتىسى بار،
مېھمانىنىڭ كەلدى - كەتتىسى (بار).

تويۇڭنى چوڭ قىلغۇچە،
غېمىڭنى چوڭ قىل.

تۇرمىغان مېھمانىنىڭ كەتكىنى ياخشى،
ساقايمىغان ئاغرىقنىڭ ئۆلگىنى.

تۆرنى ئالغان ھېساب ئەمەس،
زەللە ئالغان ھېساب.

چاقىرمىغان مېھمان — تەلۋىدىن يامان.

چاقىرىلمىغان مېھمان سۈپۈرۈلمىگەن يەردە ئولتۇرار.

خوش - خوش دەيسىز، موك - موك يەيسىز.

مېهمان مېهماندىن قىزغىنىدۇ،
ئۆي ئىگىسى ھەر ئىككىسىدىن.

مېھماننىڭ ئالدىغا ئاش قوي،
ئىككى قولىنى بوش قوي.

مېھماننىڭ كېتىشىنى سورىما، كېلىشىنى سورا.

مېھماننىڭ مەستلىكى — كەيپ،
ساھىبخاننىڭ مەستلىكى — ئەيىب.

مېھماننىڭ ئۆزىنى باققۇچە، ئېتىنى باق.

مېھماننىڭ ئېتى بەسى،
ھەپتىدىن ئاشسا، سېسى.

مېھماننىڭ ئىززىتى قىلدىن ئىنچىكە.

مېھماننى ئۆيگە سولاپ،
ئۆزى يۈرەر ئەر سوراپ.

مىلەپ يېگەن مېھماندىن قورق.

ئوۋنى ئوۋلا ئوۋچى بىلەن،
توينى ئوينا تويچى بىلەن.

ئۆياتلىق مېھمان كەلگەندە نان تۆگەپتۇ.

كۆلكىسى يوق توي بولماس،
يىغىسى يوق ئۆلۈم.

كېلىش مېھماندىن، كېتىش ساھىبخاندىن.

كىيىمىڭگە قاراپ قارشى ئالىدۇ،
ئەقلىڭگە قاراپ ئۇزىتىدۇ.

گاھى ۋاقىتتا مېھمان كېلىدۇ،
مانتا - پولۇ ئەتكۈدەك.
گاھى ۋاقىتتا مېھمان كېلىدۇ،
يۈگۈرۈپ قوپۇپ تەپكۈدەك.

مېھمان — ئاتاڭدىن ئۇلۇغ.

مېھمان ئاز ئولتۇرار، كۆپ سىنار.

مېھمان بار چاغدا مۈشۈكنى پەش دېمە.

مېھمان خۇشاللىق ئېلىپ كېلەر.

مېھمان سوراپ يېمەس.

مېھمان — قويىدىن ياۋاش.

مېھمانلارنى كايىتىپ،
دۆك تاۋاقنى يېيىتىپ.

سەپەر ۋە يولداشلىق توغرىسىدا

ئاتلىق يالغۇز ماڭغۇچە، پىيادە بىللە ماڭ.

ئات ئورۇق، يول تايغاق،
يۈك ئېغىر، مەنزىل يىراق.

ئاستا ماڭغانمۇ ماڭغان،
توختاپ قالغان يامان.

ئاستا يۈرگەن تاغ ئاشار،
يۈگۈرگەن باغ (ئاشار).

ئاق يول بولۇڭ،
پاك قول بولۇڭ.

بالا بەلدە، خوتۇن يولدا.

ئۆزى كەلسە كەلسۇن،
بۆز خالتىسى كەلمىسۇن.

ئۆزى كەلگەن مېھمان — خۇدايى مېھمان،
قىچقارغان مېھمان — بالايى مېھمان.

ئۆينىڭ تۆرىگە قارىما،
ساھىبخانىنىڭ تەرىگە قارا.

ئۆيۈڭ تار بولسىمۇ، كۆڭلۈڭ كەڭ بولسۇن.

ئۆيدە ئۇگرە پىشۇرمىغان،
تويدا پولۇ پىشۇرار.

— ئىتىمنى نەگە باغلايمەن؟
— ئۆيگە كىرسىلە دېگەن تىلىمغا.

ئېيتقان يەردىن قالما،
ئېيتمىغان يەرگە بارما.

ئېيتماقنىڭ ئېتى ئۇلۇغ.

يامان قىزغا ئانىسى ئەلچى.

قامچىغا كۈچىمەي، يەڭگە كۈچە.

قىمىرلىغان قىر ئاشار.

كەتكەن كىلەر، كەتمەنلىگەن كەلمەس.

كۆپ بىلەن ماڭساڭ، ئاۋۇيدۇ يولۇڭ،
يالغۇز ماڭساڭ، ھارىدۇ پۇت - قولۇڭ.

كۆڭلۈڭ يولغا چىقساڭ، ئايلىق ئۇزۇق ئال.

كىشىنىڭ ئىتى ئات ئەمەس،
ئىككى پۇتۇم يات ئەمەس.

گالۋاڭ يولۇچى قاشاڭ ئات مىنەر.

ماڭغان — دەريا، ياتقان — بورىيا.

ماڭغاننىڭ يولى تولگەر،
ئولتۇرغاننىڭ كۆڭلى ئۆتەر.

ئوت كۆرۈنگەن يەرگە بارما،
ئىت ھاۋشىغان يەرگە بار.

ئۇزۇقلۇق ئات ھارماس.

ئىتىڭ ھارسا ھارسۇن،
ئۆلپىتىڭ ھارمىسۇن.

بوسۇغا — داۋان.

بىر سۆزلىشىپ مۇڭداش دېمە،
بىللە مېڭىپ يولداش دېمە.

بىر كۈنلۈك يولداشقا قىرىق كۈن سالام.

بىلگەن يولۇڭنى ئاتاڭغا بەرمە.

پىيادىنىڭ ئېتى چورۇق،
ماغدۇرى ئوزۇق.

چۆلدە تەشنالىق يامان،
يولدا يالغۇزلۇق (يامان).

سەپەرچىنىڭ سەرەڭگىسى ئۇنتۇلار،
ھېچ بولمىسا، يىپ - يىڭنىسى.

سەپەر قىلغان يول بىلەر،
كۆپنى كۆرگەن مول بىلەر.

سېنىڭ ماڭغان يولۇڭدىن،
مېنىڭ ئۆتكەن كۆۋرۈكۈم كۆپ.

سىنالمىغان يولداشتىن يولدىكى تاش ياخشى.

قاشاڭ ئات مىنگۈچە،
پىيادە ماڭ ئۆلگۈچە.

يولدىشىغا قارىمىغان يولدا ئۆلەر.

يول سورىغان يولدىن ئازماس

يول سورىماي يولغا چىقما.

يولغا چىقساڭ، ئەتىگەن چىق.

يولغا چىققانىڭ غېمىنى ئۆيدە قالغان يەيدۇ.

يول ماڭغاندا يولداش ياخشى،
ئىش قىلغاندا قولداش (ياخشى).

يولمۇ تاپ، يولداشمۇ تاپ.

يولنى يۈرگەن يېڭىدۇ.

يول يۈرسەڭ باشقا چىق،
سۇ ئۈزسەڭ قاشقا (چىق).

يىراق بولسىمۇ تۈز يول ياخشى،
چولاق بولسىمۇ ئۆز قول (ياخشى).

يىل يۈر، ئامان يۈر.

ئىت بىلەن يولداش بولساڭ، قولۇڭدىن تاياق چۈشمىسۇن.

ئىت قاۋىغان يەردە ئادەم بار.

ئىت ھۈرەر، كارۋان يۈرەر.

يامان بىلەن يولداش بولما،
نادان بىلەن سىرداش (بولما).

يامان بىلەن يول يۈرسەڭ،
يېرىم يولدا قالارسەن.

يامان يولداشتىن تاياق ياخشى،
يامان ئاتتىن ئاياغ (ياخشى).

يامان يولداشتىن يالغۇزلۇق ياخشى.

ياياق كىشىگە يانچۇقمۇ ئېغىر.

يورغا مىنگەن يولدا قاپتۇ.

يول ئازابى — گۆر ئازابى.

يولداش يولدا سىنىلار.

يولدا قوشۇلغان يولداش ئەمەس.

ھېرىسلىق ھالىدا ھېرىپ يېتەر.

كىشىنىڭ يۇرتىدا كىمشى كېلىدۇ،
ئارىدا ئالمىسا، كىم كېلىدۇ!

كىم چىچتى، غېرىب چىچتى،
يىغىپ چىچماي، يېيىپ چىچتى.

مۇساپىر بولمىغۇچە، مۇسۇلمان بولماس.

مۇساپىر ئىتنىڭ قۇيرۇقى ئىچكىرى،

مۇنارلى يېتىمگە يۆلىتىلىك،
جېنىنى مۇشۈككە تۆلىتىلىك.

ھۆپۈپ دۆڭگە چىقسا، قۇش يېغو؛
يېتىم توپىغا بارسا، مۇشت يەر.

ئورۇقلۇققا كالا ئۆلمەس،
يېتىملىككە بالا (ئۆلمەس).

ئۆزى ئۆلۈپ، ئۆزى يىغلاپتۇ.

يېتىم بولۇغدا، تېرىق تولۇمدا.

يېتىم تايدىن يورغا چىقار،
يېتىم بالىدىن دورغا.

غېرىب، مۇساپىر ۋە يېتىملىك توغرىسىدا

ئاتىسى ئۆلگەننىڭ ياقىسى يىرتىق.

ئاتىلىق يېتىم — كۆل يېتىم،
ئانىلىق يېتىم — گۆل يېتىم.

بۆدۈنەمنىڭ ماكانى يوق،
نەگە بارسا ۋىتۋالاق.

دۆ غېرىبنى ئوراپتۇ،
ئۆمىچۈك مۇساپىرنى.

غېرىبسىنسالڭ، ئوت سىن.

غېرىبنىڭ تەلىپى ئەجابە.

تاماق ۋە يېمەك ـ ئىچمەك توغرىسىدا

ئاچ قورساققا ئاچچىقسۇ.

ئاچ قورساققا يېسە، مېغىز تېتىيدۇ،
توق قورساققا يېسە سېغىز (تېتىيدۇ).

ئارتۇق تۇزلاش ئازدىن يامان.

ئاسماندىن ۋەلى چۈشۈپتۇ،
ۋەلىدىن ئاۋۋال كېلى (چۈشۈپتۇ).

ئاش كەلسە ئاغزىڭنى ئاچ،
سۇ كەلسە سۆڭگۈچۈڭنى.

ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ.

ئاش نەرقى ئاسمان.

يېتىم — خۇدانىمۇ ئۆگەيى

يېتىمگە ئاق كۆڭلەك كېيگەن كۈنى ھېيت بولار.

يېتىمنىڭ ئاتىسى بول،
غېرىبنىڭ پوتىسى (بول).

يېتىمنىڭ ئاتىسى يەتتە.

يېتىمنىڭ ئاتىسى يوق،
بېلىدە پوتىسى (يوق).

يېتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگكەندە،
بېشى تاشقا تېگىدۇ.

يېتىمنىڭ زارى يامان،
قازاننىڭ ھورى (يامان).

يېتىمنىڭ كۈڭلى قالچىدۇر،
چۈشنىگە مۇنارنى يۆلەتكۈنچىدۇر.

يېتىم ئۆز رىزقىنى يەيدۇ،
كىشىنىڭ مىننىتىنى تارتىدۇ.

زاھرا ئان زەردەنى قاينىتار،
ھەر كۈن بولسا كۆزلى ئوينىتار.

زاھرا ئان قىتىقتا ياخشى،
قىرى كالا پىتىقتا.

سىڭمىگەن پولادىن سىڭگەن ئۆماچ ياخشى.

شاپاق ـ شالتاقنى يە، كۆتۈرمە.

شەيتاننى: توپا يەمسەن دىسە،
يىغى بارمۇ، دەپتۇ.

قورساق ئاچقاندا خام كۆمەچمۇ تاتلىق.

قورساقنىڭ مەيلىچە بولسا، ئابرويۇڭنى قوشۇپ يەر.

قۇرۇق چايدىن كاچات ياخشى.

قۇشناچىمنىڭ ئىشىنى ئوخشاتقان موللامنىڭ ئوتىيشى.

كاللا يىسەڭ تۇك يەيسەن،
قىرىن يىسەڭ پوق (يەيسەن).

كۆزنىڭ قىتىقىنى كۆيئوغلۇڭ كەلسىمۇ بەرمە.

گال — تۆۋى يوق غار.

ئاشنى ئاشتا ئالغىچە
چاپانى پاشتا (ئالغىچە

ئاش يوق — ئىشتەي يوق.

ئاۋۋال تائام، ئاندىن كالام

ئەتكەن ئىشلىق شۇ بولسا،
ئىسسىقنىڭ نېمە بولار!

بۇغداي نېنى ياخشى،
ئىيتقۇزىدۇ ناخشى.

پولا قورۇشتىن، شورپا سورۇشتىن.

پىشمىغان ئاشتىن خام كاۋا ياخشى.

جىنى بارنىڭ گېلى بار.

چاينىماي يېگەن تاماقنىڭ تەمى يوق.

چۆچۈرە چۈرۈلگىچە،
ئۆگرە ئۈرۈلگىچە.

چۆچۈرە كۆلدە پىشار،
مانتا چۆلدە.

چۆچۈرە يېمەكتىن مەقسەت گۆش يېمەك.

ياغ يەپ، يالىڭاچ يات.

يەپ تۇر، بەك تۇر.

يېگەن كۆرۈنمەس، كىيگەن كۆرۈنەر.

يېگەننىڭ يېلى بار،
يېمىگەننىڭ دەردى.

گۆشمۇ گۆش، تۆھكسمۇ گۆش.

گۆشنى داڭقاندا پىشۇر،
مانتىنى قاسقاندا.

گۆشنى يېسەڭ، چىشقا كىرىدۇ،
يېمىسەڭ چۈشكە (كىرىدۇ).

نان — ئىمان، ناننىڭ يوقى يامان.

ئەشپۇلتنى ئەۋرەڭگە قوي،
شاپتۇلنى مېھمانغا.

ئۇماچ ئىچتىم توق،
ئۆرە قوپسام يوق.

ئۇن، ماي ھەر ئۆيدە بار،
ياخشى تاماق بىر ئۆيدە (بار).

ئوگرە ئەتسەڭ، تۇزۇك ئەت؛
ئېتەلمىسەڭ ئۈزۈپ ئەت.

ياتار قورساق — كېتەر قورساق.

ياخشى تاماقنىڭ ئىشتاھا بىلەن كارى يوق.

ياشلىقىمۇ ئاشلىق كېرەك.

ئات — بىر قىلمىقى يات.

ئات تاپقۇچە ئېشەك مىن.

ئات تاپقۇچە ئېگەر تاپ.

ئاتتىن ئايرىلساڭمۇ، ئېگەر - توقۇمدىن ئايرىلما.

ئات — مىنگەنىنىڭ،
قىلىچ — ئاسقانىنىڭ.

ئاتنى ئات ساقلايدۇ،
ئاچنى ئاچ.

ئاتنى تەپمەيدۇ دېمە،
ئىتنى چىشلىمەيدۇ (دېمە).

ئاتنى توختىتىپ چىچارغا ئۆگەتمە.

ئاتنىڭ ئاقسىشى تاقىدىن،
چاپاننىڭ ئەسكىشى ياقىدىن.

ئاتنى ئوقۇردا باق،
ئاتنى تونۇرغا ياق.

ئاتنىڭ خۇيىنى ئىگىسى بىلەر.

ئاتنىڭ زىننىتى ئېگەر توقۇم.

ھايۋانات ۋە نەرسىلەر توغرىسىدا

ئات ئاتاڭ ئەمەس.

ئات ئاتاغچۇ كىشەنىچ قىلغىچە
قاق قوزۇقنى، باغلىغۇچە.

ئات ئازغۇنى تايغا ئەگىشەر.

ئات ئالساڭ، سىنىپ كۆر،
چىنە ئالساڭ، چېكىپ (كۆر).

ئات ئايلىنىپ قوزۇقنى تاپار.

ئات ئېيىقنى تاي باسىدۇ.

ئات — ئەر كىشىگە قانات.

ئاساۋ ئات ئادەم ئۆلتۈرەر.

ئاق قۇشقاچ چىقىمچى،
قارا قۇشقاچ بىقىمچى.

باش — تۇماقنىڭ قېلىپى.

بايتال بەيگىگە يارىماس.

بوغۇزنى پۈتۈن يېسە، كەينىدىن تۈتۈن چىقار.

بوينى ئۇزۇندىن سورىساڭ، تۆگىدىن سورا،
ساقىلى ئۇزۇندىن سورىساڭ، ئۆچكىدىن سورا.

بۇلبۇلغا باغ ياخشى،
كەكلىككە تاغ.

بۈركۈتنى تۈلكىگە قويۇپ بەر،
قارچىغىنى ئۆردەككە.

بېلىق بېشىدىن سېسىيدۇ.

بېلىقنىڭ ئۆزى سۇدا، كۆزى سىرتتا.

بىر ئىت شەپىگە قاۋىسا،
ئون ئىت ئەگىشىپ قاۋار.

پاكار تاغ يايلاققا يارىماس،
قىسقا يىپ كىلمەككە.

ئاتنىڭ سۆلتى يايلىسىدا،
خورازنىڭ سۆلتى تاجىسىدا.

ئاتنىڭ نوختىسى ئېشەككە توغرا كەلمەس.

ئات ھېرىپ قالسا، بىر پىچاق؛
ئېشەك ھېرىپ قالسا بىر چۆچەك قوناق.

ئات ئورۇق بولسىمۇ، يېغىر بولمىسۇن،
گۆش سۆڭەك بولسىمۇ بېخىر بولمىسۇن.

ئات ياتقا كىشنىمەس.

ئات ياخشى تۆگىدىن،
تۆگە ياخشى بىيىدىن،
بىيە ياخشى پىيادىدىن.

ئات يوق يەردە ئېشەكمۇ ئات.

ئات يۆتەلسە ئوقۇر سال،
كالا يۆتەلسە، پىچاق (سال).

ئاچ ئېتىم — بار ئېتىم،
توق ئېتىم — يوق ئېتىم.

ئادەم زىننىتى كىيىم،
يەر زىننىتى دەرەخ،
دەرەخ زىننىتى يوپۇرماق.

تۆگەڭ نار بولسا، يۈكۈڭ يولدا قالماس.

تۆگىمۇ تۆگە، مايىقىمۇ تۆگە.

تۆگىنىڭ بۇرغىسى تۇتسا، خۇدىنى بىلمەس.

تۆمۈرنى كۆيە يېمەس.

تۈلكىنىڭ تېرىسى ئۆزىگە دۈشمەن.

جانلىقتىن بېلىق يوغان،
جانسىزدىن قومۇش.

جۇۋاز ئات بىلەن ياخشى،
تۈگمەن سۇ بىلەن.

چاپان ياقىدىن، تۈگمەن پاقىدىن، ئۇلاغ تاقىدىن تۈزۈلەر.

چۈجىنىڭ شۇملۇقىدىن توخۇنىڭ ئەمچىكى يوق.

چېلەك ئالساڭ بالداق لازىم.

خۇيىنى بىلمىگەن ئاتقا يېقىن بارما.

قېچىرنىڭ بىكىسىنى سايدا كۆر،
تاماشىسىنى لايدا كۆر.

پىل بىلەن دوست بولساڭ، پىلخاناڭنى راسلا.

تاۋار — دۇردۇن ئاشار، لاي ئاشماس.

تاۋاقنىڭ سىرى كەتسىمۇ، سىنى كەتمەس.

تاي ئات بولغۇچە، ئەر مسات بولار.

توخۇ بىر كېچە ياتقان يېرىگە ئۈگىنەر.

توخۇ — توشقان مال ئەمەس،
كاۋا — قاپاق تال ئەمەس.

توخۇ توڭغالسېرى دەرەخنىڭ ئۇچىغا چىقار.

توخۇ تويماس، كۆرگەننى قويماس.

توخۇنى پۇتىدىن تۇت، غازنى بويىندىن، توشقاننى قۇلىقىدىن.

توخۇ ئۇچسا، تامغا قونار،
لاچىن ئۇچسا، تاغقا.

تونۇرى سېغىز — نېنى مېغىز.

تۇخۇمنىڭ پۇتى يوق، چۈجىنىڭ بار.

تۆشۈك يانچۇقتىن دوپپا ياخشى.

قۇرۇق ياغاچ ئېگىلمەس.

قۇش بالىسى كۆككە قارايدۇ،
قوي بالىسى يەرگە.

قۇشقاچ باسقان يەردىن قاچ.

كالا ئالساڭ تونۇۋال،
تونالمىساڭ تاغىل ئال.

كەكلىك باغقا كۆنمەس،
بۇلبۇل تاغقا (كۆنمەس).

كەڭ كىيىم سۆرىلىپ يىرتىلار،
تار كىيىم تارتىشىپ.

كۆلنى سېسىتقان ئۆردەكنىڭ كۆتى.

كۆيگەن ئوتىنىڭ تۈتۈنى يوق.

كال پىچاقتىن قول ياخشى.

لاچىن قاراپ تاپىدۇ، تۈلكە ماراپ، بۆرە پۇراپ.

ماڭقا ئوقۇردىن بولار،
يېغىر توقۇمدىن.

ماي قاچىسى سىرتىدىن مەلۇم.

رەختىنىڭ ياخشىسى تاۋار،
تونىنىڭ ياخشىسى جۇۋا.

زەھەرلىك يىلاننىڭ قاسرىقى ئالا.

سەھەر ھۇۋلىغان ئىتتىن قورق.

سەۋزە كۆتىنى بېخىل ئالسۇن،
پىياز كۆتىنى سېخىي.

سۇ تۆۋەنگە ماڭىدۇ،
تۇتۇن يۇقىرىغا.

سۆلەت تۆكىدە، ھىممەت قويدا.

سىنىمىغان ئاتقا يۈك ئارتما.

سېيىرنى كۆندۈرسەڭ، ئۇستى ئۇلاغ، ئاستى بۇلاق.

قاپاق بېغى بىلەن،
تاسما يېغى بىلەن.

قارا توخۇمۇ ئاق تۇخۇم تۇغىدۇ.

قوغۇننىڭ ئوبدىنى ئۈزۈن پېلەكتە،
چىشىنىڭ ئوبدىنى تۆۋەن ئېگەكتە.

قۇرۇق توغرا ئاتنى ئوسۇرغاق قىلار.

ئۆتلۈكۈڭ تار بولسا،
جاھاننىڭ كەڭلىكىنىڭ نېمە پايدىسى!

ئۆچكە تاغدا پۇل،
ئۆزۈم باغدا.

ئېشەك ئالدىغا چۈشۈۋالسا، ئاتنىڭ مېڭىشى بۇزۇلار.

ئېشەك سەمرىسە، ئوقۇرىغا چىچار.

ئېشەك كۆل تاپسا ئېغنار.

ئېشەكنىڭ ھۈنىرى ھاڭراش.

ئېشەكنىڭ ئۆزى ھارام، كۈچى ھالال.

ئېشىكىم ئوبدان ئېشەك،
كۆتۈرىشى تۆت تال كېسەك.

ئىت تويغان يېرىدە ئۇخلار،
قۇش قونغان يېرىدە.

ئىتقا گۆش بەرسەڭ، توپىغا مىلەپ يەر.

ئىت قوغلىسا، سۇغا قاچ،
يىلان قوغلىسا، قۇمغا قاچ،
تۆگە قوغلىسا تاغقا قاچ.

ئىت ھاۋشىپ - ھاۋشىپ، سەھەر ئۇخلار.

مورا دېگەن ئەجدىها.

موزاينىڭ يۈگۈرۈشى سامانلىققىچە.

مۈشۈك چۈشىدە چاشقان كۆرەر.

مىلتىقنىڭ ئىچى مورا،
ئۆلى ئېتىلدۇرغان دورا.

مىلتىق — ئىچىگە پۇل تىق.

هارغان ئېشەك يېتىپ هاڭرايدۇ.

هارۋاڭ سۇنسا، ئوتۇن بولار،
كالاڭ ئۆلسە گۆش.

هۆپۈپنىڭ تۇمشۇقى ئۇزۇن،
سېغىزخاننىڭ قۇيرۇقى.

ئوبدىنى كالا، يامىنى توڭگۇز.

ئوچىقىمنىڭ چىشى يوق.
هۆل - قۇرۇق بىلەن ئىشى يوق.

ئون تال يىڭنىنى سوقسا، بىر تۆمۈنە بولماس.

ئۇچماس توخۇ، كۆچمەس تام.

تۆرلۈك ئىجتىمائىي ئەھۋاللار توغرىسىدا

ئاپتاپنىڭ چىقىشىغا باق،
سۇنىڭ ئېقىشىغا.

ئاتا قىساسى بالىغا مىراس.

ئات ئېگىسىنى ئات كەيىنگە مىنگەشتۈرمەپتۇ.

ئاچ بۆرە ئالدىدا قوي ھامان گۇناھكار.

ئاچچىق ـ تاتلىقنى تېتىغان بىلىدۇ؛
يىراق ـ يېقىننى يۈرگەن (بىلىدۇ).

ئاچلىقتا تۇتقان قاچاڭنى توقلۇقتا ئۇنتۇما.

ئاچنىڭ خۇداسى يوق.

ئىنەك سىنلىق ئۆكۈزنىڭ كۆچى بولماس،
ئۆكۈز سىنلىق ئىنەكنىڭ سۈتى (بولماس).

ياخشى ئىت — يېرىم مال.

يۈگەنسىز ئاتنى پالۋان مىنسۇن.

يېيىشلىك ئات هارماس.

يىلاننىڭ بېشىغا ئۇر،
ئىتنىڭ پۇتىغا.

ئاھ دېسە، ئۆپكىسى كۆرۈنەر.

ئاۋۋالقىسىنى خوجا ئالدى،
كېيىنكىسىنى دورغا.

ئاينىڭ ئون بەشى ئايدىڭ، ئون بەشى قاراڭغۇ.

ئەتە كېلىڭ، ئۆگۈن كېلىڭ،
ھەل بولمىسا، سەۋر قىلىڭ.

ئەجەبمۇ ئەتىۋار تايلاق،
ساڭا تار ئىكەن يايلاق.

ئەجىلى پۈتكەن قۇزغۇن قارچىغا بىلەن ئوينىشار.

ئەسكى تامدا قۇشقاچ تولا،
نامراتقا پۈتلاش تولا.

ئەسكى چاپان ئىچىدە ئادەم بار.

ئەمەلدارغا ھىجايغان پۇقراغا ھومىيار.

ئەمەلدىن قورقما، ئەلىمدىن قورق.

ئەيسامۇ ئۆز يولىدا،
مۇسامۇ ئۆز يولىدا.

ئەيسانىڭ ئەلىمىنى مۇسادىن ئېلىپتۇ.

ئارتۇقنى ئەل ئالسۇن،
قالغىنىنى سەل.

ئارىدا قاغشار بولمىسا، ئىككى كۆز بىر - بىرىنى يەر.

ئاستىمدىكىنى تالايدۇ،
ئۈستىمدىكىنى سىيلايدۇ.

ئاشقان - تاشقان بارات تازىلىق.

ئاشلىق كېتىپ، چاڭ قالدى،
ماغدۇر كېتىپ، جان قالدى.

ئاق ئىت كەتسە، قارا ئىت كېلەر.

ئالىم — دەريا، سىياسەت — كېمە،
كېمىسىز دەريادىن ئۆتمەن دېمە.

ئالدى ئىشىكتىن ئادەم پاتمايدۇ،
ئارقا ئىشىكتىن پويىز قاتنايدۇ.

ئالۋانغا گالۋاڭنى تۇتۇپ بېرىپتۇ.

ئالتە ئاي ئاتقان پاختام بىر چاپانغا يەتمىدى.

ئانت ئىچكۈچىگە كۆنمىسەڭ،
قان ئىچكۈچى كېلەر.

بۇ دۆلەت سەندە تۇرماس،
بۇ مەينەت مەندە (تۇرماس).

بۇرۇن تاغ ئايلىنىپ كەلسە،
ئەمدى باغ ئايلىنىپ كېلەر.

بۆرە بار يەردە قان بار.

بۆرە قويغا، تۈلكە توخۇغا، مۈشۈك چاشقانغا
ياخشى مەسلىھەت كۆرسەتمەس.

بۈگۈن ماڭا كەلدى،
ئەتە ساڭا كېلەر.

بۈگۈنكى توق، ئەتىكە يوق.

بېرىشتە سانىقى توققۇز،
ئېلىشتا سانىقى ئوتتۇز.

بېشى يوغان بەگ بولار،
پۇتى يوغان قۇل.

بېگى بولمىسا، دورغىسى بار؛
گۆشى بولمىسا، شورپىسى (بار).

بېگىنىڭگە يەتكۈچە بېلىك ئۈشتۇلار.

باش يېرىلسا، بۆك ئىچىدە،
قول سۇنسا، يەڭ ئىچىدە.

بالا ئۆز زامانىغا ئوخشاپ تۇغۇلار.

بەش بارماق تەڭ ئەمەس.

بەش بارماقنىڭ قايسىسىنى چىشلىسەڭ ئاغرىيدۇ.

بەگ بىلەن ئېلىشىپ بولماس،
دەرەخ بىلەن چېلىشىپ (بولماس).

بەيگە قېچىرغا قالدى،
ئۇسسۇل توكۇرغا.

بورانىنىڭ گۈركىرىشىگە تاغ تەۋرىمەس.

بوزەكنى بوزەك ئەتمىسەڭ، قىيامەت كۈنى سورىقى بار.

بوزەكنى تاپسام،
بۇرنىغا يىپ ساپسام.

بوش كەلگەننىڭ بوينىغا مىنىۋال.

بوغۇزلايدىغان چاغدا قويمۇ تىپىرلايدۇ.

بولغانىىرى بولغۇسى كېلەر.

پاتقاق كۆلدە لايخورەك① پادىشاھ

پادىشاھ ئادىل بولسا، پۇقرا مايىل بولار.

پادىشاھ بىلەن پادىشاھ،
ئۆز ئالدىغا تارتىشار.

پادىشاھ قەلەندەر بولسا، پادىشاھلىقىنى قويماس؛
قەلەندەر پادىشاھ بولسا، قەلەندەرلىكىنى قويماس.

پادىشاھلىق ئەل بىلەن،
تۆمۈرچىلىك يەل بىلەن.

پادىشاھنىڭ ئۆمرى ۋاجىپ.

پادىشاھنىڭ قۇيرۇقى ئۇزۇن، قولتۇقى كەڭ.

پادىشاھنىڭ كۆزىدە بولغۇچە، كۆڭلىدە بول.

پاقىنىمۇ دەسسە ۋاق دەيدۇ.

پاكار ئىشەككە ھەركىم مىنىدۇ.

پالتا بار يەردە كەكە تور يىمەس.

پولا بىلەن ياغلاپتۇ،
لەگمەن بىلەن باغلاپتۇ.

① لايخورەك — كۆلدە ياشايدىغان قۇش.

بېگىم چىقتى ئۆردىسىدىن،
قورقۇپ كەتتىم دوردىسىدىن.

بېگىمدىن گۇمان بولدى.
ماڭا ئۇۋال بولدى.

بېگىمگە قوشنا بولساڭ، ئەركىڭ قۇل بولسەن.

بېگىم مانتا يېسە، مەن پىياز كېكەردىم.

بېگىمنىڭ خوتۇنى خېنىم بولار.

بېگىمنىڭ كەينىدىن ئالىيۋالاي.

بېگىم ئۈچۈن خىزمەت،
ئۆزۈم ئۈچۈن ئوقەت.

بېلى ئاغرىماسنىڭ نان يېيىشكە باق.

بېلىق دەريادا سۇغا تەشنا.

بېھىشتىن چىققان كۆك تاياق،
يۈگۈرتىدۇ ياالڭاياق.

بىر تاغار ياڭاقنى ياڭاقچىلىك تاش چاقىدۇ.

بىرىگە جاڭزا، مىڭغا ئاگاھ.

تاغدا كىيىك، ياپلاقتا قوي،
ھەر جايدا يىمەك، ھەر جايدا توي.

تالا مۈشۈكى ئۆي مۈشۈكىنى قوغلاپتۇ.

تاماق بېرىپ، تامشىقىدىن ئۆلۈپتۇ.

تاۋار - تورغا چاپىنىم،
جانغا جازا چاپىنىم.

تەگرىدىن ئالسا، بەندىدىن رەنجىمە.

تەكشەلمىگەن ئالەم.

تورپىقىمنى كىچىك دېمەڭ، يوغان تاغار
ئارتىپ كۆر.

توشقان ئۆلسە، تۈلكە ھازا تۇتۇپتۇ.

توققۇزى تولۇق،
پۇت - قولى بوغۇق.

توقۇناق بالا، ئۆلمەك قازا.

توق ئىت ئاچ ئىتنىڭ قۇيرۇقىنى چىشلەپتۇ.

تولا سايرىغان بۇلبۇل قەپەسكە چۈشەر.

هاراق بىلەن جايلاپتۇ.

پۇقرا يۇمشاق بولسا، ئۇلۇغ يەيدۇ،
ياغاچ يۇمشاق بولسا، قۇرت (يەيدۇ).

پۇل ئالدىدا ئېزىقما،
مەنسەپ دېسە قىزىقما.

پۇلنى يىغار مېنىڭ ئاتام،
سىرقىرايدۇ ئىككى يوتام.

پۇلى بارنىڭ كېپى ئوڭ،
پۇلى يوقنىڭ كېپى توڭ.

پىچاق دەستىسىنى كەسمەس.

پىچاقنى ئاۋۋال ئۆزۈڭگە سال،
ئاغرىمىسا، كىشىگە (سال).

تاپقىنىم ناماقۇللۇقتىن ئاشمىدى.

تاختا تىلدىم ئەگرى - توقاي،
چېچىمدىن تولا خوجايىن،
قايسى بىرىدىن قورقاي.

تاش بىلەن ياغاچ تەڭ بولالماس،

جاي كۆپچە چېچەكلىمەيدۇ،
قوغۇن كۆپچە مەسەكلىنەمدۇ؟

جېدەل نەدىن كېلەر — تالاشتىن،
بالا نەدىن كېلەر — قاياشتىن.

جېنىدىن تويغان جاھانغا سىغماس.

جىم ئولتۇرساڭ مۆڭ دەيدۇ،
ئېگىز ئولتۇرساڭ دۆڭ دەيدۇ.

چاپىنى بارغا مۇشت ئاتاي،
جۇۋىسى بارغا تور كەتسۇن.

چاشقان ئەرز يازسا، مۇشۇك تەستىقلىماپتۇ.

چەككىنىم جەبر - جاپا،
ئالغىنىم تەنە - تاپا.

چوڭ بېلىق يېنىدا كىچىك بېلىققا كۈن يوق.

چۆگۈن تاشسا، ئۆز بوينىغا تاشىدۇ.

چۆلنىڭ باغرى يامغۇرغا تەشنا.

چىراغ تۈۋى قاراڭغۇ.

تۈل بولساڭمۇ، قۇل بولما.

تۆمەقىنى قال دېسە، بېشىنى كېسىپتۇ.

تۆردىكى بىلمەن چىقىشقۇچە،
پەگادىكى بىلەن چىقىش.

تۆرنى مۈشۈك ئالدى، بوسۇغىنى ئىت؛
چېقىشنى بۆرگە چاقتى، تۇتۇلدى پىت.

تۆگە ئېتىز بۇزسا، ھېچ گەپ يوق،
توخۇ پالاقلىسا، ۋاراڭ - چۇرۇڭ.

تۆگىنى شامال ئۇچۇرسا،
ئۆچكىنى ئاسماندا كۆرۈڭ.

تۆمۈرنى دات يەيدۇ،
يۈرەكنى ھەسرەت.

تۈتۈننىڭ ئاچچىقىنى مورا بىلەر.

تۈلكىنى كۆرەڭلەتكەن يولۋاسنىڭ ھەيۋىسى.

تېرىمىغاننىڭ چارىكى چوڭ.

تېرىكىم بېرىنى ئۆلتۈرەر،
ئۆلۈكۈم مىڭنى.

خوشامەتچىنىڭ چىشى بولمىسىمۇ، سۆڭەك چاجلايدۇ.

داپچىنىڭ دېپى يېرىلسا، كەردىشى مايمۇلغا
ئويۇنچۇق بولۇپتۇ.

داپمىدى داپلىغىلى،
كەتمەنمىدى ساپلىغىلى؟

دەرد بار، دەرمان يوق.

دەرد سۆزلەتەر، ئەلەم ئۆلتۈرەر.

دەرد كەلگەندە، دەرمان كېتەر.

دەردمەن كىشى — سۆزمەن كىشى.

دەردى يوق ئالەمدە يوق.

دەردى يوقتا ۋاي چىشىم دېمە.

دەۋا قىرىلماس، ئالتۇن چىرىماس.

دەۋاگەر دەۋا قىلماس،
دەۋا قىلسا قۇرۇق قالماس.

دەۋاگەر سۇس كەلسە، قازى مۇتتەھەم بولار.

دوپپىغا پاتقان بېشىم جاھانغا پاتمىدى،

خان بىلەن ئېلىشساڭ، بېشىڭ كېتەر،
باي بىلەن ئېلىشساڭ، مېلىڭ كېتەر.

خان — قوزۇق، پۇقرا — ئوزۇق.

خاننىڭ ئاغزى مايمۇن.

خاننىڭ هاجىتى پۇقراغا چۈشەر.

خوپ دېسەڭ ئۆتىسەن،
هوپ دېسەڭ يۇتىسەن.

خوجامنىڭ خوجىسى بار،
چامغۇرنىڭ ئورىسى.

خوجامنىڭ قورسىقى توق،
قولى بىلەن ئىشى يوق.

خوپتەندىن قېچىپ، تەرەۋىگە يولۇقۇپتۇ.

خۇدادىن كەلسە كەلسۇن،
خوجىلاردىن كەلمىسۇن.

خۇدانىڭ بەزى كۈنلىرى بار: يەمسەن، دېسە - ياق.
بەزى كۈنلىرى بار: يەيمەن، دېسە - يوق.

خۇدا ئۇرغاننى خۇدابەردى قوشۇپ ئۇرۇپتۇ.

زىغىر تېرىمىغان يەر قالماپتۇ،
بەگ بولمىغان ئەر (قالماپتۇ).

سار چۈجىنىڭ چۈكۈلدىشىنىغا خۇش،

سارنىڭ چۈجىگە ئىچى ئاغرىماس.

سوراقچىدىن تۈگچى يامان.

سۇ ئەكەلگەن خار،
كوزا سۇندۇرغان ئەزىز.

سۇ باشتىن لاي.

سۇلتان كۇندۇزنى كېچە دېسە،
كۇننى ئاي دېگۈلۈك.

سۇنىڭ ئېقىشىغا باق،
تۆگىنىڭ يېتىشىغا.

سۆزگە دەردمەن ياخشى،
لايغا كەتمەن.

سۆزلىسەڭ، تىلىڭنى كېسىمەن دەيدۇ،
قارىساڭ، كۆزۈڭنى تېشىمەن.

سېمىز كالا ئورۇق كالىنىڭ كۆتىنى يالاپتۇ.

موتەي بولمىسا، پوتەي بولمايتتى،
پوتەي بولمىسا، قاغا قونمايتتى؛
قاغا قونمىسا، ئىتىم ھۈركمەيتتى،
ئىتىم ھۈركمىسە، دادام ئۆلمەيتتى.

دېسە — لەت، دېمىسە — دەرد.

رەھىمسىزنىڭ قولى قان.

روزىدا گۇناھ يوق،
ھەممە گۇناھ باراتتا.

روزىنى مەن تۇتسام، ھېيت ئوينىدى باشقىسى.

زارىم بار، زورۇم يوق.

زالىمنىڭ زۇلمىدىن ساقلا،
پادىشاھنىڭ ھۆكمىدىن.

زامانە زورنىڭ، تاماشا كورنىڭ.

زامان تۈزەلسە، يامانمۇ تۈزۈلەر.

زامان ساڭا باقمىسا، سەن زامانغا باق.

زورلۇقنىڭ ئاقىۋىتى خورلۇق.

قەرزدارنىڭ پادىشاھ بولسا،
ئەرزىڭنى خۇدا ئاڭلىسۇن.

قورساقتا نان بولسا، بىلەكتە جان.

قوشتا يوق، ماشاقتا يوق، خاماندا بار.

قولنى كەسمىگۈچە قان چىقماس.

قول ئىچىگە ئېگىلەر.

قولى سۇنۇقنىڭ دەردىنى قولى سۇنۇق بىلەر.

قوينى سەركە باشلايدۇ،
ئويۇننى ئەركە.

قوي ئۆلەمدۇ، قوزىمۇ؟
كۆپ سۇنامدۇ، كوزىمۇ؟

قۇرت ياغاچنى ئىچىدىن يەر.

قۇلنى بارىكاللا ئۆلتۈرەر.

قۇلنىڭ قۇلى — قۇلاقنىڭ تۈۋى.

قېتىق ئىچكەن قۇتۇلدى،
تاۋاق يالىغان تۇتۇلدى.

شاھلىقتىن يىقىلساڭ ناۋاي بول.

شەھەر تالاشقۇچە، يەر تالاش.

قاپ قوپۇپ تاغارنى يۆلەپتۇ،
ئاغرىق قوپۇپ ساقنى.

قاراڭغۇ دەپ ھاڭۋاقما،
يورۇقلۇقنى ئىزدەپ تاپ.

قارىغۇ ياپىلاقنى تاشقا ئۇرسىمۇ ئۆلىدۇ،
تاش بىلەن ئۇرسىمۇ ئۆلىدۇ.

قازاننىڭ گۇۋاھچىسى چۆمۈچ.

قازىدىن قېچىپ، پادىشاھقا ئۇچراپتۇ.

قاغا چوقۇپ بەردى،
بۆرە يەپ بەردى.

قاغىلار قاق ئېتىدۇ،
ئۆز كۆڭلىنى شاد ئېتىدۇ.

قاغىنىڭ كۆزىنى قاغا چوقۇماس.

قاننى قان بىلەن يۇغىلى بولماس.

كېلىپ - كېتىدۇ جاھاننىڭ ئىشى،
نېمە بولدۇڭ دېمەيدۇ كىشى.

كىشىگە قىلغان كىشىدە قالماس،

كىشىگە قىلغان ئۆزىگە يانار.

كىشىنىڭ يېرىگە ئىشلەپ،
قالدى لېۋىنى چىشلەپ.

كىم چاپاننى يېڭى كىيدى،
ھېكىم بەگنىڭ ئوغلى شۇ.
كىم چاپاننى كونا كىيدى،
تامنى تەشكەن ئوغرى شۇ.

گۆش بىلەن ياغ بىر تۇغقان،
پىيازنىڭ كۆيگىنى كۆيگەن.

گېلىمدىن ئۆتكىنى غەنىيمەت،
ئاغزىمغا گۇمانىم بار.

ماڭا قاراپ يىغلىسەڭ،
سەنمۇ بىر كۈن يىغلىسەن.

ماڭا قىلدىم دەمسەن، ئۆزۈڭگە قىلىسەن.

ماھۇت بېگىم ئوگدا يېتىپ بۇغداي يېدى،
توختى مۆمىن بۇغداي تېرىپ، دومبا يېدى.

قىرىق ئاشىچەدىن بىر باشچى ياخشى.

قىسىراقنىڭ كۈچى بولمىسا، قوشقاچنىمۇ تۇتالماس.

قىلدەك ھوقۇقنىڭ پىلدەك كۈچى بار.

كاللا ئۈكلەپ، قولاق يەپتۇ؛
پاقالچاق ئۈكلەپ، تۇياق (يەپتۇ).

كەتمىنىنى مەن چاپسام،
يېتىپ يەيدۇ خان - خوجام.

كەڭگە كەڭ دۇنيا،
تارغا تار دۇنيا.

كۆتۈرەلمىسەڭ، ساڭگىلىتىۋال.

كۆرگەن كۈنۈڭنى ئۇنتۇما،
شىرى چورۇقۇڭنى قۇرۇتما.

كۆرگىنىم كۆپ، يېگىنىم چۆپ.

كېتەر جاھاننىڭ كارى،
تۈگەر غەم - قايغۇناڭ بارى.

كېرىمى كېرىپ بەردى،
رېھمى يېرىپ بەردى.

هالى يەتمىگەن خۇداغا يېلىنار.

ھەقىقەت ئېگىلەر، سۇنماس.

ھەممە ئىشنى ئۇتۇق قول قىلسا،
ئالتۇن ئۈزۈكنى سول قول سالار.

ھەممىنى كۆرگەن كۆز ئۆزىنى كۆرمەس.

ھۆكۈمىنىڭ قاتتىقلىقىدىن يېكەن قوزۇق يەرگە كىرىپتۇ.

ھېيتاخۇن روزا تۇتۇپ، روزاخۇن ھېيت ئويناپتۇ.

ئوت قويسا ئامبال، يوق سوراق؛
پۇقرا ياقالمامدۇ چىراغ؟

ئوتنى كىم تۇتسا، شۇنىڭ قولى كۆيەر.

ئوتۇن يارغان پالتا ئىشىكنىڭ سىرتىدا قاپتۇ.

ئوڭ ئاياغ، سول ئاياغ،
بىزنى قىلدىڭ توم تاياق.

ئوڭدا ياتقان گىردە يەر،
كەتمەن چاپقان جىگدە.

ئون تونۇشتۇرۇشتىن بىر تونۇش ئەلا.

مۇشۇككە ئويۇن، چاشقانغا قىيىن.

مېنىڭ ئىدى، سېنىڭ بولدى،
تىلىۋىدىم، دورا بولدى.

مىننەتلىك ئېشىگىدىن قارنىمنىڭ ئېچى ياخشى.

مىڭلىغقا بۆرە تەگسە،
بىرلىككە پىچاق ئېلىپ يۈگۈرەر.

مىڭلىغقا كەلمەي، بىرلىككە كېلىپتۇ.

نادان ھاكىم يۇرت بۇزار.

نامازدىگەردە ئىش تۇگەر،
ئىش تۈگىمىسە، مۇشت تېگەر.

نەشتىرىنى ئۇزۇۋالساڭ، يىلان دېگەن يىرىم غۇلاچ كۆلا.

ھاگىرىمغان ئېشەكتىن ئالۋان ئاپتۇ.

ھالالنى خۇدا بەرمىسە. ھارام يېمەي ئۆلەيمۇ!

ھالۋىنى ھېكىم يەر،
تاياقنى يېتىم.

ھالىم پەرىشان، گىيگىمنىم تېرە ئىشتان.

ئۆچكىنىڭ ئوچۇق تۇرسا، ھېچ گەپ يوق،
قويىنىڭ بىر قېتىم ئېچىلىپ قالسا، ھۆيت ــ ھۆيت.

ئۆچكىنى ئۆز ئايىغى بىلەن ئاسار.

ئۆزلىرى بولالمايدۇ، بولغاننى كۆرەلمەيدۇ.

ئۆزۈڭ يېمىسەڭ غېمىڭنى،
قاغا چوقۇر تېنىڭنى.

ئۆكۈزنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈن موزاينىڭ بېشىغىمۇ كېلىدۇ.

ئۆلەر ئىت پالتىدىن قورقماس.

ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك.

ئۆلۈمگە تۇتۇدىغانمۇ پۇل،
ئۆلۈمدىن قۇتقۇزىدىغانمۇ پۇل.

ئۆلىمەن دېسە، مىنىمەن دەيدۇ.

ئۆمۈچۈك ئۆمىلەيدۇ،
ئۆمىلىگەننى كۆرەلمەيدۇ.

ۋاپا ــ تاق، جاپا ــ جۈپ.

ۋاقتى كەلگەندە، خانمۇ تەختتىن چۈشىدۇ.

ئون خوجايىندىن بىر يالاقچى يامان.

ئون ئىتقا يېگۈزگەندىن بىر بۆرىگە يېگۈزگەن خوپ.

ئويلىسام دىلىم كۆيىدۇ،
سۆزلىسەم تىلىم.

ئويناشمىغىن ئەرباپ بىلەن،
ئەپلەپ ئۇرار ھەر باب بىلەن.

ئۇ تۆشۈكتىن چىقىپ، بۇ تۆشۈككە كىرگۈچە
كۆرمىگەننى كۆرىسەن.

ئوغلى بولماس خوجىنى،
خۇدا ئۇرسۇن خوجىنى.

ئوغرىنىڭدىن نىقتىغىنىڭ ئۆتۈپ كەتتى.

ئوزۇننى قويۇپ، قىسقىنى كەس.

ئۇن يوق دېسەم، زاڭ دەيدۇ؛
ھاردىم دېسەم، ماڭ دەيدۇ.

ئۈينىڭ مۈڭگۈزىگە ئۇرسا، تۇۋىقى سىرقىرار.

ئۆچكىگە جان قايغۇسى،
قاسساپقا ماي قايغۇسى.

ياخشىغا كۈن يوق،
يامانغا ئۆلۈم (يوق).

ياخشى ئۆلۈك ھېكىمنىڭ،
بۇزۇلغاندا ھېچكىمنىڭ.

يارىنىڭ ئۈستىگە تۇز سېپىپتۇ.

ياش تۆككىچە، مۇشت تۈگ.

ياغ ئالسىمۇ ياغلىق قاپاق،
ئالمىسىمۇ ياغلىق قاپاق.

ياقىلار ئېتەك بولدى،
ئېتەكلەر ياقا.

يالاقچى يالاپ تويىماس،
غالچا غاجىلاپ (تويىماس).

يالاقچى يالاق بىلەن ماڭىدۇ،
تېجىمەل تاياق بىلەن.

يامان بولساڭ ئاسىدۇ،
ياۋاش بولساڭ باسىدۇ.

يامان كۆرگەن ياغاچ سارايغا تۈۋرۈك بولۇپتۇ.

يامغۇردىن قېچىپ، مۆلدۈرگە ئۇچراپتۇ.

ئېسىلساڭ دارنىڭ ئېگىزىگە ئېسىل،
پۇتۇڭ يەرگە تەگمىسۇن.

ئېغىزنى ساقلىغان جاننى ساقلار.

ئېگىز بۇرۇننى كۆرە - كۆرە،
پۇچۇق بۇرۇن كىرىپ كېتىپتۇ.

ئىتنىڭ قاۋىشى بىلەن پىلنىڭ نېمە ئىشى.

ئىتنىڭ كۆزى بار، خانىغىمۇ قارايدۇ.

ئىتنىڭ ئىگىسى بولسا،
بۆرىنىڭ خۇداسى بار.

ئىت ئىگىسى بىلەن كۈچلۈك.

ئىچى توشمىسا، تېشىغا چىقماس.

ئىككى ئات تېپىشسە، ئارىدا قالغان ئېشەككە ئۇۋال.

ئىگىسىنى ياخشى كۆرسەڭ، ئىتىغا سۆڭەك تاشلا.

ئىمەتسىز پەيغەمبەر يوق،
مۇرىتسىز پىر (يوق).

ئىناپ قالمىدى چوڭدا،
ئىشتان قالمىدى قوڭدا.

يېمەك ـ ئىچمەك ئۆزۈڭدىن،
ئايلىنەڭ ئوتتۇز كۈن.

يىڭنە قاياقتا ماڭسا، يىپ شۇ ياقتا ماڭار.

يىلان چاقسا، پىلمۇ چىرقىرايدۇ.

يىلاننىڭ تۆشۈكى تۈز، ئۆزى ئەگرى.

يىلاننىڭ تېشى سىيلىق، ئىچى زەھەر.

يىلاننىڭ يامان كۆرگەن ئوتى ئاغزىغا چۈشۈپتۇ.

يىلان: ئۆزۈم تۈز، يولۇم ئەگرى، دەيدۇ.

ياموٗلىنىڭ ئىشىكى يوچوٗن،
كىرەلمەيسەن پوٗلوٗك يوق ئوٗچوٗن.

يايلاقتا پاتمىخان ئوٗچكە قازانغا پاتار.

يەرسىز ئىدىم، يەرلەندىم،
توقماق ئىدىم، پەملەندىم.

يوق ئىدى ھېچبىر غوۋغا،
نەدىن كەلدى بۇ دورغا؟

يولدىن چىقما، خاندىن قورقما.

يولسىزنىڭ تىلى قىسقا.

يولى باشقا، مەنزىلى بىر.

يولى باشقىنىڭ نىيىتى باشقا.

يوٗۋاش بولسا، بوش دېمەڭ؛
يوٗمشاق بولسا، گۆش دېمەڭ.

يوٗز كوٗن يەلپىگەن غالچا،
بىر كوٗن يەلپىگەن ئاغىچا.

يېگى بايغا قەرزدار بولما،
ئەمەلدار بىلەن دوست - يار (بولما).

ئاچىنىڭ دەردىنى توق بىلمەس.

ئاچ ئۇسۇرار، توق كېكىرەر.

ئاچ ئۆيدە قېتىق ئۇيۇماس.

ئاچ ئېيىق ئوينىماس.

ئادەم ئەسكىسى ئەمەس، كىيىم ئەسكىسى.

ئاسمان يىپىنچا، يەر سېلىنچا.

ئالتۇنلۇق ئۆيدە جان دەركار.

ئالتۇننى كۆرسە، پەرىشتىمۇ يولدىن ئازار.

ئەركىشى نامرات بولسا بولسۇن،
قەرزدار بولمىسۇن.

بار — بارى بىلەن، — يوق ھالى بىلەن.

بار چاغدا ھورى چىقىمدۇ،
يوق چاغدا شورى.

بارلىق بەزدۈرىدۇ، يوقلۇق ئۆگىتىدۇ.

بارلىق بولساڭ، بېشىڭنى سىيلايدۇ؛
يوقلۇق بولساڭ، بېشىڭ سىغمايدۇ.

بايلىق ۋە كەمبەغەللىك توغرىسىدا

ئاتا كەمچىلىكى يوق، لاتا كەمچىلىكى.

ئاتلىق پىيادىنىڭ ھارغىنىنى بىلمەس.

ئاتمىشنىڭ پۈتەر، ئالتىنىڭ قالار.

ئات ئېغىنىغان يەردە تۈك قالىدۇ.

ئاچقا قازان ئاستۇرما،
مۇزلىغانغا ئوت ياقتۇرما.

ئاچ قالغان تاماق تاللىماس.

ئاچلىقنى ياستۇق كۆتۈرەر.

ئاچ نېمىنى يېمەس،
توق نېمىنى دېمەس.

باي بارلى بەرمەس،
كەمبەغەل قاراپ تۇرماس.

باي بالىسى ئون بەشكە كىرسە باش،
كەمبەغەل بالىسى ئوتتۇزغا كىرسىمۇ ياش.

باي بايغا باقار،
سۇ سايغا ئاقار.

باي بولسا بۆلۈپ بەرمەس،
كەمبەغەل ئۆلۈپ بەرمەس.

باي تالقان يېگەندە ياڭغۇر ياغار،
كەمبەغەل تالقان يېگەندە بوران چىقار.

باي تولا يېسە، خوردان دەيدۇ،
نامرات تولا يېسە، ئوپقان (دەيدۇ).

باي تۇرىدۇ باشتا،
كەمبەغەل تۇرىدۇ ئاياغدا.

بايدا ئارغامچا، كەمبەغەلدە كۇلا؛
باي بولاي دېسەڭ، كەمبەغەلنى بۇلا.

بايدىن ئەمەلدار چىقسا،
كەمبەغەلدىن دانا چىقار.

بايدىن بالا ـ قازا قورقار.

بارلىق ھەر نەرسىنى دېگۈزەر،
يوقلۇق ھەر نەرسىنى يېگۈزەر.

بارلىق ئوخشىتار،
يوقلۇق قاقشىتار.

بارلىق ياراشتۇرىدۇ،
يوقلۇق تالاشتۇرىدۇ.

بارنىڭ خىجالىتىدىن يوقنىڭ خىجالىتى يامان.

بارنىڭ مايىقى تېگەر،
يوقنىڭ تايىقى.

بارنىڭ ئىشى پەرمان بىلەن،
يوقنىڭ ئىشى ئارمان بىلەن.

باش تىققۇدەك ئۆيى يوق،
چاك چىققۇدەك پادىسى (يوق).

بالا بەش، نان ئۈچ،
بىردىن بەرسەم يەتمەيدۇ،
يېرىمدىن بەرسەم تويمايدۇ.

بالا - قازا باينىڭ مېلىغا كېلەر،
كەمبەغەلنىڭ جېنىغا

بايننڭ ئارغامچىسى بولسا،
كەمبەغەلنىڭ كۇلىسى بار.

بايننڭ ئالدى تار، كەينى كەڭ.

بايننڭ بالىسى كەتمەنگە يارىماس.

بايننڭ بالىسمۇ ئەركە، كالىسمۇ ئەركە.

بايننڭ پۇلى ــ ئوچاقنىڭ كۇلى

بايننڭ تۆرىدە ئولتۇرغۇچە،
گادايننڭ مانتىسىدا ئولتۇر.

بايننڭ تۆگىچىسى بولساڭ، قوۋ بولىسەن؛
قويچىسى بولساڭ، قۇل بولىسەن.

بايننڭ خەزىنىسى نامرات.

بايننڭ قىزى كۆنۈك،
كەمبەغەلنىڭ ئىتى.

بايننڭ كۆشۈكىدە سۇ توختايدۇ.

بايننڭ كېلىنى بولغۇچە،
كەمبەغەلنىڭ قىزى بول.

بايننڭ گۆشىدىن كەمبەغەلنىڭ مۇشتى ياخشى.

باي سېغىنغاننى يەر،
كەمبەغەل تاپقاننى.

بايغا باققان قۇل بولار،
كەمبەغەلگە باققان گۈل (بولار).

بايغا تەڭلىك يوق،
چىرايلىققا ئەڭلىك (يوق).

بايغا كۈندە بايرام، كۈندە توي؛
كەمبەغەلگە كۈندە قايغۇ، كۈندە ئوي.

باي قەيەردە بولسا، ۋاي شۇ يەردە.

باي كىيسە، مۇبارەك بولسۇن!
كەمبەغەل كىيسە، نەدىن ئالدىڭ؟

باي گۆش يېسە، قارنىغا كىرەر؛
كەمبەغەل گۆش يېسە، چىشىغا.

بايلىق بىلەن پېقىرلىق — ئىككى ئات.

بايلىق — قاچقان كىشىنى قوغلايدۇ،
قوغلىغان كىشىدىن قاچىدۇ.

بايلىق — كىشىنى مەست قىلار.

باي مېلىنى سۆزلەر،
كەمبەغەل مۇڭىنى.

بىرى تويۇپ سەكرەيدۇ،
بىرى توڭۇپ.

بىرى يوق، ئۇچىنى كۆرۈڭ،
ئۆيىقۇ يوق، چۈشىنى كۆرۈڭ.

بىر يولۋاسنىڭ ئۆلۈكى يۈز تۈلكىنى تويدۇرار.

پايدىسى يوق بايدىن سۈيى يوق ساي ياخشى.

پۇتقا تاپسا، باشقا يوق؛
باشقا تاپسا، پۇتقا (يوق).

پۇل بولسا جاڭگالدا شورپا.

پۇل — پۇلى چىقىلارغا تاتلىق.

پۇلى ئازنىڭ غېمى ئاز.

پۇلى بار كاۋاپ يەيدۇ،
پۇلى يوق كاۋاپ تۈتۈنى.

پۇلى بارنىڭ يولى بار.

پىقىرلىق تىلەمچىلىككە تارتىدۇ.

تاپقىنى گۈل كەلتۈرەر،
تاپمىغىنى بىر باش پىياز.

بايىنىڭ مېلى — كەمبەغەلنىڭ كۆز يېشى.

بايىنىڭ ئىشكىدىنىمۇ كىرىدۇ، تۈڭلۈكىدىنىمۇ.

بايىنى مال باسىدۇ،
كەمبەغەلنى بالا.

باي ھەر نەرسىگە بار ئەمەسمۇ؛
كەمبەغەل ناسۋالغا زار ئەمەسمۇ.

باي يوقالغىنىغا قايغۇرىدۇ،
بۆرە قالغىنىغا.

بەرمىسىمۇ باي ياخشى،
يېمىسىمۇ ماي ياخشى.

بولسا، ھەر نېمە ئوخشايدۇ.

بۇلۇتنىڭ قەدرى يوق ئاي يېنىدا،
پېقىرنىڭ قەدرى يوق باي يېنىدا.

بۆرىنىڭ قازىنى يوق،
خام يەپ ئۆلگىنى يوق.

بىرى ئالتۇن تاۋاقتا ئاش يەر،
بىرى ئاش ئۈچۈن جان بېرەر.

بىرى پۇل يىغسا، بىرى خالتا تىكەر.

ساقالدىكى ئاشقا قورساق تويماس.

شامال يەپ، بوران كېكىرىپتۇ.

قازانمۇ ياغ، چۆمۈچمۇ ياغ.

قازىنىم بولسا، پوشكال ئېتىپ يەيتتىم،
ئۇن تاپالمىدىم، ياغ يوق.

قورساق توق، كۆڭۈل شوخ.

قورسىقى ئاچنىڭ كۆزى ئاشتا،
قورسىقى توقنىڭ ئۇستىباشتا.

قولى قىسقىنىڭ يولى قىسقا.

قۇدۇق چوڭقۇر، ئارغامچا قىسقا.

قۇرۇق تاغار ئۆرە تۇرماس.

قېتىق نانغا ئۇلگۈرمىدى،
نان قېتىققا.

كانايغا يوق، سۇنايغا نەدە!

كەمبەغەل بالىسىنى ئويلايدۇ،
باي مېلىنى.

تاپقىنى قوي ئۆلتۈرەر،
تاپمىغنى چۈجە خورلۇز.

توق بالا ئاچنى ئويلىمايدۇ.
ئاچ بالا توق بىلەن ئوينىمايدۇ.

توقلۇقتىن شوخلۇق چىقار.

توقنىڭ كۆزىگە ئاچ كېكىرگەندەك كۆرۈنەر.

تونلۇقتا كۆپ سوغۇق،
تونسىزغا ئاز سوغۇق.

تۇغان بېشىدا دەرەخ ئۇنماس،
باينىڭ قېشىدا گاداي (ئۇنماس).

تۆگە سىلكىنسە، ئېشەككە يۈك چىقار.

جايى يوقنىڭ جېنى يوق.

چاپىنىمدا تۆت يانچۇق،
خەجلەي دېسەم بىر پۇل يوق.

چوڭ دەرەخنىڭ سايىسى چوڭ.

دادامغا يوق پۇرچاق ئانامغا نەدە!

دۆلەت يۈزى ئاق،
مەينەت يۈزى قارا.

گۆش كۆرمىگەنگە ئۆپكە تاتلىق.

مال باينىڭ، جان خۇدانىڭ.

مال بولسا، موماي باقار.

مېلى بارنىڭ مېلىغا،
مېلى يوقنىڭ جېنىغا.

ئامرات بولساڭ شەھەر قوغلاش.

ئامراتنىڭ بىر تويغىنى — بىر باي بولغىنى.

ئامراتنىڭ نېنى يانچۇقىدا.

هالالىقتا توخۇسى يوق،
هاراملىقتا مۈشۈكى (يوق).

ھەسەل ئالغان قاچىنىڭ يۇقى بار.

هورى تۆكەپ، شورى قالدى.

ئوشۇق دۆلەت باشقا تاج.

ئوشۇق دۆلەت باشنى يارماس.

ئۇنى يوقنىڭ خۇنى يوق.

كەمبەغەل بولساڭ، شالاڭ ئەگلەكنىڭ ئۈلىنى يە.

كەمبەغەل بولساڭ، كۆچۈپ باق.

كەمبەغەل تۆگە مىنسىمۇ ئىت چىشلەر.

كەمبەغەل گۆل قىسسا، تىكىنى بايغا سانچىلار.

كەمبەغەلنىڭ ھايىنى يوق،
تاپقان پۇلىنىڭ تايىنى يوق.

كەمبەغەلنىڭ چىيى چىشقا دورا.

كەمبەغەلنىڭ مۈشۈكى چاشقان تۇتسا،
باينىڭ مۈشۈكى توشقان تۇتار.

كەمبەغەل ئىشلەپ ھارماس،
باي چىشلەپ (ھارماس).

كۆسەي ئۇزۇن بولسا، قول كۆيمەس.

كېكەچ بولسىمۇ باينىڭ بالىسى سۆزلىسۇن.

گادايىنىڭ بالىسى — باينىڭ كالىسى.

گۆشنىڭ يوقىدىن ئىت بولدۇم،
كىيىمنىڭ يوقىدىن پىت بولدۇم.

ياخشى – يامان ۋە ياخشىلىق – يامانلىق توغرىسىدا

ئات كۆتۈرسەڭ ياخشى بىلەن كۆتۈر،
سۇ كۆتۈرسەڭ بالداق بىلەن.

ئادەمنىڭ يامىنى لېكچەك،
ئىنەكنىڭ يامىنى تەپكەك.

ئاغزى يامان دەپ تويماس،
نەپسى يامان يەپ تويماس.

ئالتۇن يەردە ياتماس،
ياخشىلىق يولدا (ياتماس).

ئاندىن قاچقان، مۇندىن قاچقان،
يامانلىق بىلەن كۆزىنى ئاچقان.

ئۆتۈكى يىرتىق تۆرگە چىقالماس؛
يېڭى يىرتىق ئاش يېيەلمەس.

ئېشەك باينىڭ، تاغار باينىڭ،
يىقىلسا يۆلىمەيمەن، ئۆلسە تۆلىمەيمەن.

ئەتتىن سۆڭەككە قەرزدار،
چاشقاندىن كېپەككە.

يوغان سوزۇلار، ئىنچىكە ئۈزۈلەر.

يوقسۇللۇق — تاشتىن قاتتىق.

يوقسۇللۇق مەردنىڭ قولىنى باغلار.

يوقنىڭ بىر دەردى بار،
بارنىڭ مىڭ دەردى (بار).

يېرىم باينىڭ ياتقۇسى كەلمەس،
كىيىمى يېلىڭنىڭ قوپقۇسى (كەلمەس).

يېرىم تاغار يالۇۇرتىدۇ.

١

ئۆزۈڭگە ياخشىلىق تىلىسەڭ،
كىشىگە يامانلىق قىلما.

ئىككى ياخشى ئارىسىدا قىل ئۆزۈلمەس؛
تۆمۈر زەنجىرنى ئۈزىدۇ ئىككى بىلمەس.

ئىككى ياخشى بىر بولسا، تىنچلىق تىلەيدۇ،
ئىككى يامان بىر بولسا، پىچاق بىلەيدۇ.

ياخشى ئاتقا بىر قامچا،
يامان ئاتقا يۈز قامچا.

ياخشى ئاتقا قامچا لازىم ئەمەس.

ياخشى ئاتقا قوڭغۇراق.

ياخشى ئاتنىڭ تۇيىقىدىن چاڭ چىقماس.

ياخشى ئاتنىڭ تېرىسى قېيىش بولار، كۆن بولماس.

ياخشى ئادەم ئامانلىقنى كۆچەر،
يامان ئادەم يامانلىقنى.

ياخشى ئاز، يامان كۆپ،
بۇغداي ئاز، سامان كۆپ.

ياخشى ئاش ئۈستىگە كېلەر،
يامان گەپ ئۈستىگە.

بارچە ياخشى، مەن يامان،
بارچە بوغداي، مەن سامان.

بىر ياخشىغا بىر يامان هەر يەردە بار،
ئىككى ياخشى بىر بولغان قەيەردە بار؟

بىر ياخشىلىق مىڭ بالادىن قۇتقۇزار.

بىر ياخشىلىق ئۇنتۇلماس، بىر يامانلىق.

پۇل تاپتىم ياخشى بىلەن يېيىشكىلى،
يامان بىلەن دېيىشكىلى.

تاش ئاتقانغا ئاش ئات.

سەن ياخشى — مەن ياخشى،
تونۇر قىزىق، نان ياخشى.

قاغىغا ئوق ئاتما،
يامانغا سۆز قاتما.

كىشىگە قىلساڭ يامانلىق،
ساڭىمۇ يوقتۇر ئامانلىق.

هارۋا ماڭغان يول تار بولماس،
يامانغا گەپ قىلساڭ، هار بولماس.

هاۋانىڭ يامىنى كېتەر،
ئادەمنىڭ يامىنى كەتمەس.

ياخشىدىن يامان چىقمدۇ،
يامانىدىن ياخشى.

ياخشىغا بەرسەڭ، نېپى تېگەر،
يامانىغا بەرسەڭ كېپى.

ياخشىغا بىر سۆز،
يامانىغا مىڭ سۆز.

ياخشىغا مەدەت،
يامانغا نەپرەت.

ياخشىغا ياغ، يامانىغا داغ.

ياخشىغا يانداش، ياماندىن قاچ.

ياخشىغا يېتىشمەك تەس،
ياماندىن قۇتۇلماق (تەس).

ياخشىغا يىپەك يىپىشار،
يامانغا تىكەن.

ياخشى كۆرگىنىنى ئېيتار،
يامان يېگىنىنى.

ياخشى كېلىپ ھالىڭغا يېتەر،
يامان كېلىپ ئوتوڭنى ئۆچۈرەر.

ياخشى بولساڭ، تويۇڭغا بارارسەن،
يامان بولساڭ، ئۆلۈمگە.

ياخشى بولساڭ، ئېشىڭنى يەيسەن،
يامان بولساڭ، بېشىڭنى.

ياخشى بولسا، ئۆزۈڭگە بالا،
يامان بولسا، بېشىڭغا بالا.

ياخشى بولسا، ئۆزىدىن كۆرىدۇ،
يامان بولسا، ئۆزگىدىن.

ياخشى بىلەن دوست بولساڭ،
ئېچىلار چېچەكلىرىڭ.
يامان بىلەن دوست بولساڭ،
يېرىلار يۈرەكلىرىڭ.

ياخشى بىلەن سۆھبەت،
يامان بىلەن ماجىرا.

ياخشى بىلەن يۈرسەڭ، يېتسەن مۇرادقا؛
يامان بىلەن يۈرسەڭ، قالسەن ئۇياتقا.

ياخشىدىن ئات قالىدۇ،
ياماندىن دات.

ياخشىدىن جاپا كەلمەس،
ياماندىن ۋاپا (كەلمەس).

ياخشىنىڭ خۇلقى ئارتۇق،
يامانىنىڭ ياقىسى يىرتىق.

ياخشىنىڭ سۆزى، يامانىنىڭ كۆزى.

ياخشىنىڭ شاراپىتى، يامانىنىڭ كاساپىتى.

ياخشىنىڭ قەدرىنى يامان بىلمەس.

ياخشىنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەپ ئۆرە قىل،
يامانىنىڭ ئافزىغا ئۇرۇپ يۆرە قىل.

ياخشىنىڭ ئىزى قالىدۇ،
يامانىنىڭ مېزى.

ياخشىنىڭ ياخشىلىقى تېگەر ھەر يەردە،
يامانىنىڭ يامانلىقى تېگەر تار يەردە.

ياخشىنىڭ ياخشىلىقىنى چىقار، كۆككە يەتسۇن؛
يامانىنىڭ يامانلىقىنى چىقار، تۇزۇپ كەتسۇن.

ياخشىنىڭ يولى يەتتە.

ياخشىنى ماختىساڭ، يارىشىدۇ؛
يامانىنى ماختىساڭ، ئادىشىدۇ.

ياخشىنى يات ئىكەن دېمە،
يامانىنى ئۆز ئىكەن (دېمە).

ياخشى گۆشتتىن ياخشى شورپا.

ياخشىلار تېپىشار ھەر يەردىن كېلىپ،
يامانلار تېپىشەر بىر يەردە تۇرۇپ.

ياخشىلىق تۆرگە باشلايدۇ،
يامانلىق گۆرگە.

ياخشىلىق قالار، يامانلىق تۈگەر.

ياخشىلىققا ياخشىلىق
ھەر كىشىنىڭ ئىشىدۇر،
يامانلىققا ياخشىلىق
ئەر كىشىنىڭ ئىشىدۇر.

ياخشىلىق قىل، يامانلىق كۈت.

ياخشىلىقنى ئۇنۇتما،
يامانلىقنى كۆڭلۈڭدە تۇتما.

ياخشىلىق يەردە ياتماس،
يامانلىق ئۆزدىن ئاشماس.

ياخشىلىق — يېنىپ تۇرغان چىراغ.

ياخشىنىڭ ئايغىدا قۇرت ئۆلمەس.

يامانغا ئاتا بولغۇچە،
ياخشىغا ھاسا بول.

يامانغا ئاختامىدىكى داڭگال.

يامانغا قىلغىنىڭ — قۇمغا سىڭگىنىڭ.

يامانغا گۆردىمۇ قوشنا بولما.

يامانغا ياغ ياراشماس؛
ئۆچكىگە يۇمغاقسۇت.

يامانغا يانتاياق بولما.

يامانغا يولۇقساڭ، يالىسى يۇقار،
قازانغا يولۇقساڭ، قارىسى.

يامانغا يېلىن، ئاغزىغا نېرىن.

يامان كالا يار بويىدا موزايلاپتۇ.

يامان كۆڭۈلەر ياخشى بولار،
يامان ئادەم ياخشى بولماس.

يامان كىشى سىيلىغاننى بىلمەس.

يامانلىق — بىر دەملىك،
ياخشىلىق — ئۆمۈرلۈك.

ياخشىنى يانداشتۇر،
يامانىنى ئاداشتۇر.

ياخشى نىيەت ئاشقا،
يامان نىيەت باشقا.

ياخشى ئۇرۇشسا، بەرگىلى نەرسە تاپالىماس؛
يامان ئۇرۇشسا، ئالغىلى (نەرسە تاپالماس).

ياخشى ئۆلسە، ھەممىگە غەم؛
يامان ئۆلسە، نېمە غەم.

ياخشى ئىت ئۆلۈكىنى كۆرسەتمەس.

ياخشى ئىشقا قولى بارماس،
يامان ئىشتىن كۆڭلى قالماس.

يامان ئاتنى يال باسار.

يامان ئادەم يۇرت بۇزار،
يامان ھارۋا يول (بۇزار).

ياماندىن ئاشقان يېرىم قوشۇق.

ياماندىن جىن قورقىدۇ.

ياماندىن قاراۋۇل قويساڭ، ئوغرىغا يول ئوچۇق.

ياماننىڭ ياخشىلىقى يوق،
يامان سۆزنىڭ تاتلىقى (يوق).

ياماننىڭ يامانلىقى بار،
كىشى بىلمەس ھىيلىسى (بار).

ياماننى ئىشىككە يولاتساڭ يولات،
قىشىڭغا يولاتما.

يامان ئۇرۇقتىن ياخشى مېۋە بولماس.

يامان ئۆزىنى بىلمەس،
ياخشىنى كۆزىگە ئىلماس.

يامان ئىشنى يامان تاپار،
سېسىق گۆشنى چىۋىن (تاپار).

يامان ئىنەك ئۆلگۈچە سۈتلۈك ئاتالماس.

يامان يامانىدىن قورقىدۇ،
كەتمەن سامانىدىن.

ياماننى ئىتتىماي، ياخشىلىق يوق.

ياماللىقنىڭ پولى يېنىدا،
ياخشىلىقنىڭ پولى ئۆمۈر.

ياماننى ئاپسالىڭ، ياخشىلىق يوق.

ياماننى قويۇپ بەرسەڭ ئەركىنگە،
كۆندە چىچىدۇ بۆكىگە.

ياماننى كۆرمەي ياخشىنىڭ قەدرىنى يەتمەس.

ياماننىڭ توقمىقى يېنىدا.

ياماننىڭ تۇزغا بارغىنى — قىزغا بارغىنى.

ياماننىڭ تېزىنى ياپساڭ، بېزى چىقار.

ياماننىڭ سۆيىنى ئىچكۈچە، قاپىقىنى چىقسۇەت.

ياماننىڭ قويىندا ياتقۇچە،
ياخشىنىڭ ئايىغىدا ئۆل.

ياماننىڭ كېپى يامان،
ئەسكى چاپاننىڭ پىتى (يامان).

ياماننىڭ ياخشىسى بولغۇچە،
ياخشىنىڭ يامىنى بول.
قارىمۇقنىڭ دانىسى بولغۇچە،
بۇغداينىڭ سامىنى بول.

ئاز بولسا، كۆپكە تاۋاپ قىل.

ئاز يىغساڭمۇ، ھالال يىغ،

ئاقچىنى ئالساڭ، كۆكچىنى قوي؛
سويمىنى ئالساڭ، پىلىكىنى قوي.

ئاكامنىڭ ئېقىپ ئۆلگىنىگە يىغلىمايمەن،
كۆك ئېشەكنىڭ كەتكىنىگە يىغلايمەن.

ئالغىنىڭنى كۆپكە سال،
بەرگىنىڭنى ئازغا.

ئامانەتكە خىيانەت.

ئالسى ئالنى ئېپىز ياقىدۇ،
بالىسى تويماي، قوشلاپ يەيدۇ.

ئايىمايمەن سېنىڭدىن،
ئارتتۇرالماي مېنىڭدىن.

ئەزران گۆشنىڭ شورپىسى تېتىماس.

بارنى كۆرسە كۆرەلمەيدۇ،
يوقنى كۆرسە بېرەلمەيدۇ.

بەرمەسنىڭ ئېشى پىشماس،
ئوچاق بېشىدىن چۈشمەس.

سېخىيلىق، بېخىللىق، ئىنساپ ۋە مەنپەئەت توغرىسىدا

ئابدالغا كەپسەن بەرسە، تېشىڭ توغرىمۇ، دەپتۇ.

ئاچ بەچچىغەردىن قاچ بەچچىغەر.

ئاچكۆز تويماس، بېخىل بېيىماس.

ئاچ ئىتقا بەرسەڭ، توق ئىت خىرقىرار.

ئادەم قىچقارسا بارمايمەن،
ئاش قىچقارسا قالمايمەن.

ئادەم ئۆلىدۇ، دۇنيا قالىدۇ.

ئارپا تېرىپ، بوغداي ئالىمەن دېمە.

بېخىل جېنىدىن كېچەر، مېلىدىن كەچمەس.

بېخىلدىن نان سورىغىنىڭ — جان سورىغىنىڭ.

بېخىل سىقىمىنىڭ ئىچىنى ئايايدۇ، تېشىنى يالايدۇ.

بېخىلغا قول بىلەن يانچۇقنىڭ ئارىسى قىرىق كۈنلۈك.

بېخىلغا «نان» دېسە، «جان» دەپ ئاڭلىنار.

بېخىلغا ھاجىتىڭ چۈشسە، يوق دەيدۇ؛
سېخىيغا ھاجىتىڭ چۈشسە، خوپ دەيدۇ.

بېخىل كىشى خۇدانىڭ سېخىيلىقىدىن قىزغىنار.

بېخىلنىڭ باغرى قاتتىق.

بېخىلنىڭ بېغى كۆكەرمەس.

بېخىلنىڭ تېزىكىگە بىگىز ئۆتمەس.

بېخىلنىڭ شامى ئاقسا، كۆزىنىڭ يېشى ئاقار.

بېخىلنىڭ ئۆلۈكىنى ئىت يېمەس،
تىرىكىنى پىت (يېمەس).

بېخىلنىڭ ئۆيىدە نان بار، ھىممەت يوق؛
ھۇرۇننىڭ تېنىدە جان بار، غەيرەت يوق.

بەرمەسگەن قوناقنى يېمىگەن قوتۇر،

بۇغداي پاتمىغان ئاغزىمىغا،
قوي كاللىسى بوش كەلدى.

بۆرە تاپسا، تەخسى ئورتاق؛
قاغا تاپسا، دەرەخ ئۇچىدا.

بېخىل ئالغاننى ئۇنتۇيدۇ،
سېخى بەرگەننى.

بېخىل باي بولسا، ئاتىسىنى تونۇماس.

بېخىل بايدىن سېخى گاداي ياخشى.

بېخىل بايدىن تان چىقماس؛
ئۆلگەن مالدىن قان چىقماس.

بېخىل بەختلىك ئەمەس،
سېخى بەختلىك.

بېخىل بىر يارماقنىڭ تۆشۈكىدىن 40 قېتىم ئۆتەر.

بېخىل تاپسا، يېپ يەيدۇ،
سېخى تاپسا، ئىچىپ.

پالتامنى بېرەي دېسەم، سېپىغا موزاي چىقىپ قويۇپتۇ.

پايدىسى يوق ئۇغرىدىن كۈندىننىڭ ① بىكار تۇرغىنى ياخشى.

پايدىنى كۆرسە، بۆرگىدەك چاققان؛
زىياننى كۆرسە، كىرپىدەك ياتقان.

پەرىشتىنىڭ ئىشىدىن شەيتان قىزغىنىپتۇ.

پۇلى بولسا قوللايدۇ،
بولمىسا قوغلايدۇ.

پىتنىڭ ئۈچىيىگە ھېسىپ قويۇپتۇ.

پىچاق كۆشكە ئۆتەر، سۆڭەككە ئۆتمەس.

پىخسىقنىڭ پوقىنى چوقىغان قاغىنىڭ قورسىقى ئاغرىيدۇ.

پىشماس ئاشنىڭ ئوتى كۆيمەس.

تەڭ يېگەن تەلگە سىڭەر،
يالغۇز يېگەن يەرگە.

تورپاق ئۆلۈۋېدى، ئورتاق ئايرىلدى.

---

① كۈندا — تورمە.

بېخىلنىڭ ئۆيىدە ئاش پادىشاھ، نان ئەۋلىيا.

بېخىلنىڭ ئۆيىدە ئىت توختىماس؛
تازنىڭ بېشىدا پىت (توختىماس).

بېخىلنىڭ ئېشىنى ئالماق — كۆزىنىڭ يېشىنى ئالماق.

بېخىلنىڭ ئېشىنى ئىت يەر،
تېنىنى پىت (يەر).

بېخىلنىڭ يۈزى يوق،
پۇلنىڭ كۆزى (يوق).

بىر تاۋاق ئاش كەلدى دەپ جېنىم سۆيۈندى،
تۆت قوشۇق ئالماي تۇرۇپ تۈۋى كۆرۈندى.

بىر كۈنگە ئۆكۈز ئۆلمەس،
ئىككى كۈنگە ئىگىسى بەرمەس.

بىر هاپ، بىر هوم.

بىزنىڭكىگە كەلسەڭ، يەپلا؛
سىزنىڭكىگە بارسام، گەپلا.

بىكارغا مۈشۈك ئاپتاپقا چىقماس.

بىكار ئىشەك بولسا، بۇخارادىن مۇز توشۇيدۇ.

جىقنى دەپ، ئازدىن قۇرۇق قاپتۇ.

چاشقانغا كېپەك ئالدۇرماس،
قوڭغۇزغا تېزەك (ئالدۇرماس).

رازى بولمىغان ئاش قورساق ئاغرىتار.

ساقالغا قاراپ بۇرۇت،
پوشكالغا قاراپ دۇرۇت.

سامان كىشىنىڭ بولسىمۇ، سامانلىق مېنىڭ.

سەن كەلسەڭ، نېمە ئېلىپ كېلىسەن؟
مەن بارسام، نېمە ئېتىپ بېرىسەن؟

سېخىي ئادەمنىڭ كۆڭلى دەريا.

سېخىي خەير قىلسا، بېخىل قان چىچار.

سېخىينىڭ بەرگۈسى كەلسە،
بېخىلنىڭ جېنى چىقار.

سېخىينىڭ كۆلكىسى بېخىلنى يىغلىتار.

سېخىينىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ تۇرار،
بېخىلنىڭ ئىشىكى يېپىلىپ تۇرار.

توڭگۇزنىڭ بىر تال تۈكىنى يۇلغىنىم يۇلغان.

تولا يېگەن بۆرىنىڭ كۆتى كاۋاك.

تويماس كۆزنى گۆرنىڭ تۇپىسى تويدۇرار.

تويمىساڭ، تويۇڭدا تويارسەن.

تۇرۇپ تۇرغاننى توختاپ يە،
كېتىپ بارغاننى قوغلاپ يە.

تۆگىدەك قىز بېرىپ، تۈگمىدەك كۆش يېدىم.

تۈتۈننى بۇلۇت كۆرمەس،
يۇندىسىنى ئىت (كۆرمەس).

تۈگۈلۈكىدىن شامال كىرمەس،
ئىشىكىدىن ئادەم (كىرمەس).

تېكە بولسىمۇ سۈت بەرسۇن.

تىلەمچىنىڭ خالتىسى تولسىمۇ، كۆزى تولماس.

چاغدا قوغۇن چىنىگىمىدى؟

چېنىم بولۇم، خېنىم بولۇم،
ماڭا تېگىسىمۇ يېقىن تۇرۇۋالسا.

گەسمە، پىچاق ئۆتمەس،
چەكسە، قان چىقماس.

كەڭ بولساڭ، كەم بولمايسەن.

كۆپنى بىلمىگەن ئازنى ھېچ بىلمەس.

كۆزى توقنىڭ ئۆزى توق.

كۆزى تويماسنىڭ غېمى تۈگىمەس.

كۆڭلۈمنى تاپ، پۇلۇمنى يە.

كىشىنىڭ قولى بىلەن يىلان تۇت.

كىشىنىڭكىنى بۇلاپ - تالاپتۇ؛
ئۆزىنىڭكىنى سىقىپ يالاپتۇ.

گۆش نەدە بولسا، چۆمۈچ شۇ يەردە.

مانتا كۆرمىگەن قاسقانغا دۈم چۈشۈپتۇ.

مەقسەت يېمەك - ئىچمەك ئەمەس، قورساق تويغۇزماق.

مەن پىچاق بولاي، سەن لوق گۆش بول.

موللىغا مەسە ياخشى،
ھەممىگە بەرسە ياخشى.

سېنىڭ نەپسىڭ بالادۇر،
ئاخىر ئۇتقا سالادۇر.

قارنى يامان ھېيتتا ئۆلەر.

قانائەت — تۈگىمەس خەزىنە.

قانائەتلىك كىشىنىڭ قارنى توق.

قورساق ئاچ دەپ خامنى يەپتۇ،
چوكا ياغ دەپ شامنى (يەپتۇ).

قولۇم ئوچۇق، يۈزۈم ئاق.

قولى ئوچۇقنىڭ يولى ئوچۇق.

قۇرۇق دۇئايى سالامغا توكۇر ھارىكاللا.

قۇرۇق سۆگەكتىن ياغ چىقماس.

قۇرۇق قوشۇق ئېغىز يىرتار.

قېتىق ئىچكەندە ئاكا،
دوغ ئىچكەندە ئۇكا.

قىزغانچۇقنىڭ ئىشىنى بېسىپ يە.

قىشتا ئوچاقمۇ ئۆزىگە تارتىدۇ.

ئۆزۈمنىڭ دەرمەن، تويغۇچە يەرمەن؛
كىشىنىڭ دەرمەن، بەرگەننى يەرمەن.

ئۆزۈمنىڭ دەرمەن،
ئولتۇرۇپ — قوپۇپ يەرمەن.

ئۆزۈم يېسەم، سېسىق ئىشىم،
كىشىگە بەرسەم، ئىيىت ئىشىم.

ئۆزى تويسىمۇ، كۆزى تويماس.

ئۆلگەندىن ئۆپكە سوراپتۇ،
ئەسكى تامدىن قوقاق.

ئۆي تارلىقىدىن كۆڭۈل تارلىقى يامان.

ئۆيگە كىرگەن قۇرۇق چىقماس،
گۆرگە كىرگەن تىرىك (چىقماس).

ئۆيىدە بار — ئويىدا بار.

ئۆيىنى ئىجارىگە بېرىپ، بۇرنىنى ئۆششۈتكەن قېرى.

ئېشەك مۈتتىن بولسا، قوڭ چويۇندىن.

ھۆت — زەھەر بولسىمۇ يۇت،

مۆسىق ئايالنى① جەننەتكە تەكلىپ قىلساڭ،
قوتۇر ئۆچكىسىنى يېتىلەپ ماڭار.

مىخنى ئايىساڭ، تاقىدىن ئايرىلىسەن.

مىراستىن مۇشتەك تەگسىمۇ ئال.

نەپسى يامان خامغا ئامراق.

نەپسى يوق سۇلتان بولماس،
ياقىسى يوق چاپان (بولماس).

ھامما ئاچام كەلدى، دېسە،
قولتۇقى دومباقمىكەن، دەپتۇ.

ھەرىمۇ شىرىنىسى بار يەرگە قونىدۇ.

ئۇ قوشنامنىڭ توخۇسى بۇ قوشنامغا غاز كۆرۈنەر.

ئۇمىچى يوق مازاردىن شەيخ زېرىكىپتۇ.

ئۆتسۇن - ئۆتمىسۇن، بىلەپ بېقىڭ؛
بەرسۇن - بەرمىسۇن، تىلەپ بېقىڭ.

---

① مۆسىق — پىشىق

يوغاننى يوناپ يه،
كىچىكنى شىلىپ.

يوققا نېمه يوق؟
ئېرىقتىكى سۇمۇ يوق.

يېغى تۆگىسە، دۈغى بار.

يېمەيمەن دەپ تۇرۇپ، يەتمىش قويماق يەپتۇ.

يېمەي ـ ئىچمەي بول بېخىل،
باي بولمىساڭ مەن كېپىل.

يېمەي يىغقاننىڭ يېگۈچىسى چىقار،
كىيمەي يىغقاننىڭ كىيگۈچىسى،

ئېشىكنىڭ دۈمبىسىگە ئاپتاپ چۈشسە، قولۇقىنى ئىسسىق،

ئىشقا ھاجىتىڭ چۈشسە، ئۇكام دە.

ئىچى تارنىڭ گۆرى تار.

ئىچىڭدىن يىلان چىقسا، بىلىڭگە ئورا.

ئىككى كېمىنىڭ قۇيرۇقىنى تۇتقان سۇغا چۆكەر.

ئىنساپسىز قوشۇق سالسا، يەتتە ئوتلايدۇ.

ئىنساپلىقنىڭ دىلى ساپ.

ئىنساپ — ئىماندىن ئۇلۇغ.

ياتقان يېرىڭنى قاتتىق دېمە،
ئىچكەن سۈيۈڭنى ئاچچىق (دېمە).

ياخشى ئاش ئىشىپ قالغۇچە،
يامان قورساق يېرىلىپ كەتسۇن.

يا ئېشەك ئۆلمىدى،
ياكى ئىت نېرى كەتمىدى.

يەپ تويمىغان يالاپ تويماس.

يەي دېسە، چىشى ئاغرىيدۇ؛
بېرەي دېسە، ئىچى (ئاغرىيدۇ).

ئاكىسى پۇل، چىمەندە گۈل.

ئالا قاغىدا ئېلىشىڭ بولسا، بىر كۈنى ئالارسەن.

ئالاي دېسە، ئالىپتۇ،
بېرەي دېسە، ھېجىپتۇ.

ئالتىگە ئېلىپ، بەشكە سات،
ئېتىڭ چىقسۇن، سودىگەر.

ئال دېگەن مالدا پايدا بار.

ئالدىڭ - پۈتتى، ساتتىڭ - يىتتى.

ئالسا بازارى، ئالمىسا سازايى.

ئالغاننىڭ قولى يۇمشاق،
يېگەننىڭ تىلى.

ئالغۇچى ئارسلان،
بەرگۈچى چاشقان.

ئالغۇچە ئالمان،
بەرگۈچە بەزگەك.

ئالغۇچە «بىسمىللا»،
بەرگۈچە «ئەستەغپۇرۇللا».

كەسىپ، تىجارەت ۋە ئېلىش - بېرىش مۇناسىۋەتلىرى توغرىسىدا

ئاتا كەسپى بالىغا مىراس.

ئاتا كەسپىڭنى تاشلىما.

ئاتا كەسپىنى تاشلىغان،
گەجگىسىنى قاشلىغان.

ئاتاڭمۇ بازار، ئاناڭمۇ بازار،

ئاتىسىغا پول قويغان سودىگەر پايدا تاپالماس،

ئارغامچامنىڭ پۇلى ئۇرۇپ ئۇرسۇن، كۆلامنىڭ پۇلىنى بەر،

ئەسكى تۇماقىقا سېسىق كاللا خېرىدار.

بار تاۋىقىم، يان تاۋىقىم،
بولمىسا، ئارىدا سۇن تاۋىقىم.

بار دېسە، بېرىدۇ، يوق دېسە، قەسەم.

بازار — چاقچاقىنىڭ،
ئۆچكە — باققانىنىڭ.

بازاردا سالام يوق،
نامازدا تەكلىپ (يوق).

بازارغا چىق، بەختىڭدىن كۆر.

بازارنى ئاۋات قىلغان مال؛
ھويلىنى ئاۋات قىلغان تال.

بازىرى چىققاندا يۇندىسىمۇ پۇل.

باققالنىڭ ئالدى ياخشى،
قاسساپنىڭ كەينى.

بەرسە، قولىدىن ئالار؛
بەرمىسە، يولىدىن.

بەرگەن ئالغانغا يېقىپتۇ،
بەرمىگەن دەريادا ئېقىپتۇ.

ئالغۇچە سۆزىنى كۆرۈك،
بەرگۈچە كۆزىنى (كۆرۈك).

ئالغۇچە قوغۇن پىچاي،
ئالغاندىن كېيىن ئاغزىڭغا چىچاي.

ئالغۇچە ياپىر،
بەرگۈچە كاپىر.

ئالماققا بار، بەرمەككە يوق.

ئالماقلىق — زېرەكلىك،
بەرمەكلىك — نادانلىق.

ئالماقنىڭ بەرمىكى بار،
چىقماقنىڭ چۈشمىكى.

ئالمەن دمپ، قوشلاپ بېرىپتۇ.

ئامبالنىڭ ئىتىنى سوغار، پۇلىنى ئال.

ئاۋۋال ئىدىم مۇستاپا،
ئەمدى بولدۇم پۇل تاپار.

ئەتىگەنكى مۇشتتىن يامان.

ئەرزان نەرسە ئىللەتسىز ئەمەس،
قىممەت نەرسە ھېكمەتسىز (ئەمەس).

پايدا بىلمەن زىيان بىر تۇغقان.

پۇل بار چاغدا «ئەسسالام!»
پۇل يوق چاغدا ۋەسسالام.

پۇل تاپقۇچە، ھېساب تاپ.

پۇل تېپىۋالساڭ سانىۋال.

پۇل دۈشمەننى دوست قىلار،
دوستنى دۈشمەن قىلار.

پۇل دېگەن پىششىق تىلاق.

پۇل دېگەن قولنىڭ كىرى.

پۇلسىزنى بازار تونۇماس.

پۇلنى پۇل تاپار.

پۇلنىڭ بىر ئۇچى بىلەكتە،
بىر ئۇچى يۈرەكتە.

پۇلنىڭ تىلى يوق.

پۇلۇڭنىڭ كەتكىنىگە قارىما،
ئىشىڭنىڭ پۈتكىنىگە قارا.

بەرگەن باتۇر ئەمەس، سورىغان باتۇر.

بەرگەن بەككە ياراپتۇ،
بەرمىگەن كىمگە؟!

بەرگەن خۇداغا يېقىن،
بەرمىگەن گۇناھقا (يېقىن).

بەرمەككە بېرىنمۇ كۆپ،
ئالماققا ئۇنىمۇ ئاز.

بەرمىگەننى بېرىپ ئۇيالتۇر.

بورىچى غەلۋىرچى بولسا، كۆزىنى چاپاق باسار.

بولسا بولار، بولمىسا، ئىز پۇلى.

بوياقچىنى «بوياقچى» دەۋەرسە، ساقىلىنى بويار.

بۇيرۇغان ئاشتىن بۇرۇلۇپ كەتمە.

بېرەرمەننىڭ بېشىنى ئالارمەن ئوڭلاپتۇ.

بېرىپ يامان بولغۇچە، بەرمەي يامان بول.

بېلىقچىنىڭ كۆنى سۇدا.

بىكار بولساڭ، بازارغا بار؛
شوخ بولساڭ، مازارغا (بار).

ھەرپادىكى بىلىكىنىڭ باھاسى يوق.

دەسمايە خالتەككە چىللىق،
توخۇ قونداقتا.

دوقچى ئاپتاپ تىلىسە، تاڭگاچىنىڭ ئاچچىقى كەپتۇ.

دۇتار چالدىم يۇسۇپ ئەھمەتكە،
ھىچنىمە كەلمەس قۇرۇق رەھمەتكە.

زىيان ئاچچىق، پايدا تاتلىق.

ساتىراش باشقا قارايدۇ،
ياماقچى ئاياغقا.

سودا ساقال سىپىغۇچە.

سودا – سىتىق پۇلدىن باشقىنى تونۇماس.

سودىدا دوست يوق.

سودىگەرگە بوش كۆرۈندۈڭ –
يەيدىغان گۆش كۆرۈندۈڭ.

سودىگەرنىڭ پۇلى بىر، رىزقى باشقا.

سودىگەرنىڭ پۇلى، دىھقاننىڭ داڭگىلى.

پۇلۇڭ يوق بازارغا بارما،
مەشۇقۇڭ يوق مەشرەپكە (بارما).

پۇلى بارغا بازار،
پۇلى يوققا جازا.

پۇل يوق — ھېساب يوق،
نان يوق — قورساق توق.

پۇتمىگەن قەرزگە پوق ئال.

تاپالىساڭ ھالال يە،
تاپالمىساڭ شامال يە.

تاپقىنىم پاك، قولىقىم ساق.

تۆگە تالغا تويماس،
سودىگەر مالغا (تويماس).

تىجارەتنىڭ يېرىمى يالغانچىلىق.

جىڭنىڭ گۆشى — جىننىڭ گۆشى.

خېرىدارنىڭ كۆزى بولسا، كاسىپ ئاچتىن ئۆلەر.

خېمىر ئۇچىدىن پېتىر.

قەرزدارنىڭ قەھرىسى يوق.

قەرز ئېلىپ بەرمىگىنىڭنى كۆرمەي،
تۆلىمەي ئۆلمىگىنىڭنى.

قەرزى بار كىشىنىڭ يۈرىكىدە دەرزى بار.

قولدىن ئۆتكۈچە، ئۆيىگە يەتكۈچە.

قول قولنى تونۇيدۇ،
شەرىئەت يولنى.

قولى بىلەن ئېلىپ، پۇتى بىلەن بېرىپتۇ.

قوينى قوتاندا سات،
ئاشنى باداڭدا.

قۇشقاچ بولسىمۇ قاساپ سويسۇن.

قۇشقاچ بولسىمۇ گۆش.

قۇشقاچلار قىلىدۇ چىرىك - چىرىك،
ئادەملەر يۈرىدۇ — تىرىكچىلىك.

قۇلاقنى نەدىن چىقارسا، قازانچىنىڭ ئىختىيارى.

قىممەتچىلىك بولسا، ساتقۇچىدا ئىنساپ يوق؛
ئەرزانچىلىق بولسا، ئالغۇچىدا (ئىنساپ يوق).

سودىگەردىن ژىرىكمەلە،
خېرىدارغا تېرىكمەلە.

سۈيلىك سۈيغا كەتتى،
قالدى قىتىقنىڭ پۈلى.

سۆرەلمە پايدىدىن ئەپچىل زىيان ياخشى.

قاساپ «تۆت سەركەم» دەپ ئۆلەر،
جۇۋىدار «نىمشەك كەم» دەپ (ئۆلەر).

قاساپ دوستىغا ئۇستىخان بېرەر.

قاساپ ماي چاينايدۇ،
ئاشپەز گۆش.

قاساپنىڭ پىچىقى نوچى،
ئاشپەزنىڭ چۆمۈچى.

قاغىنىڭ بارغىنىنى سورىما، يانغىنىنى سورا.

قەرزدار بولساڭ، بېرىپ قۇتۇل؛
كېسەل بولساڭ، ئۆلۈپ (قۇتۇل).

قەرزداردىن پۈتكەننى ئال،
تۈگمەندىن چىققاننى.

قەرزدارنىڭ تىلى قىسقا.

ئېسىدىن كەلىمەم يوق،

ئېسىنى ساتقاننىڭ ھالى خاراپ،
قالىدۇ قۇرۇق دەپتەرگە قاراپ.

ئېسىنى يىغمەن دەپ، نەقتىن قۇرۇق قاپتۇ.

ئېسى ئېلىشتا: ھاي - ھاي،
پۇلىنى بېرىشتە: ۋاي - ۋاي.

ئېسى يېمەك كۆشنى،
ئاغرىتمىدۇ تۆشنى.

«ھاپ» تىن كەلگەن «ھوپ» قا كەتتى.

ھارۋىكەش — ئاۋارىكەش.

ھايان ماڭا بولسۇن،
زىيان ساڭا.

ھەپتىنىڭ ئالتىسى «بەر»، بىرى «مە».

ھەرىكتى كېتىپ، بەرىكتى قالار.

ھەممە يەردە قازاننىڭ قۇلىقى تۆت.

ھېسابىنىڭ سىرتىدا ئىش يوق،
كالپۇكىنىڭ سىرتىدا چىشى (يوق).

ئاچلى بازار ئوغلارە،
ساراڭنى مازار،

كالـايچىدىن يەل كىتىدۇ،
هارۋىكەشتىن «تەرت، ۋو - ۋو»،

كاۋاپمۇ كۆيمىسۇن، زىخمۇ.

كەمبەغەل بولاي دىسەڭ، نەق ئېلىپ، نىسى سات؛
ئاغرىماي ئۆلەي دىسەڭ، ئەسكى ئامىنىڭ تۇۋىدە يات.

كۆنۈك ئۆتمىسە، بازار چۆكىلە.

كىشىدىكى پۇل — چۇشىدىكى پۇل.

كىشىدىكى نەرسە — خۇدادىكى نەرسە.

مال بەرمەك جان - بەرمەك.

مەن كۆرسىگەن يەركەن ئەمەس،
پۇل بەرمىسە نان بەرگەن ئەمەس.

مىڭ سەرنى يوقاتقان بىر سەر.

نەختىن هەسەل چىقتى،
نىسىدىن كىسەل.

ئىش بىلمەس كەشتىچى بولۇپتۇ،
ئاش بىلمەس ئوگرىچى.

ياخشى مال ئۆزىنى ئۆزى ماختار،

يالچىمىساڭ يەر يۆتكەل.

يانچۇقتا پۇلۇم — چىمەندە گۈلۈم،

يىغلىغاندىن سورىما، كۈلگەندىن سورا،

يىگىت قەرز كۆتۈرەر،
ئۆلۈك توپا (كۆتۈرەر).

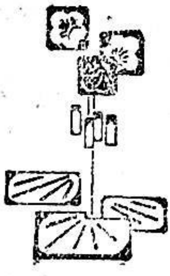

ھېلىگەر.كاسىپنىڭ تىلىكى قارىغۇ خېرىدار.

ئۇقەت قىلىغان ئەيىب ئەمەس.

ئۇنچى ھاكچىنى كۆرەلمەس.

ئۆتمەس ماتار، زورلاپ ساتار.

ئۆزىنىڭ ئۆزىگە، تۇھىسى كۆزىگە

ئۆھىمكى كەپ بازارغا توغرا كەلمەپتۇ.

ئۈچ قوي سويغان قاساپ بولۇۋاپتۇ.

ئېسىلنى ئالساڭ خاتا يوق،
ئەسكىنى ئالساڭ ۋاپا يوق.

ئېلىپ ئالتە بولماپتۇ، يەپ يەتتە.

ئېلىپ باقتىم، سېتىپ باقتىم،
ھەممە ئىشنى قىلىپ باقتىم.

«ئېلىپ» نىڭ مەنىسى «بە».

«ئېلىپ» نى ئوقۇپ، «بە» نى ئوقۇماپتۇ.

ئىتنىڭ قاۋىغىنى بىكار، ھايان دىۋانىنىڭ.

ھاي — دەريا، ئوغرى — قوشۇق.

بەگكى جىلى بولسا، ئاسۋال يەيدۇ؛
مەست جىلە بولسا، دەسمال (يەيدۇ).

بەگكى قەلەندەر، ئوغرى قىمارۋاز.

بەگگىگە ئېرىقتىكى سۇ دەريا كۆرۈنەر.

بەگگىنى بالام دېمە،
بۇقىنى كالام (دېمە).

بەگگىنىڭ خۇيى ئىتتىن يامان.

بويىندا ئىللىتى بارنىڭ ئايىغى سىرقىرار.

بۇ يەردە ئوغرى يوق،
ھېلى قويغان ھېلى يوق.

بۆرىنىڭ ئاغزى يېسىمۇ قان، يېمىسىمۇ قان.

توخۇنى ئوغرىلىغانمۇ ئوغرى،
تۇخۇمنى يېگەنمۇ (ئوغرى).

خوتۇنى يوقنىڭ خوتۇنى جىق.

داچەن ئوينا تاۋكادا،
پۇلنى خەجلە ھېيتگاھتا.

يامان كەسىپ ۋە يامان ھەۋەسلەر توغرىسىدا

ئادەم ئۆلتۈرگەن ئادەم قولىدا ئۆلەر.

ئالتۇننى دەسسەپ، توقۇم ئوغرىلاپتۇ.

ئالدۇرغاندا مىڭ گۇمان،
ئالغاندا بىر (گۇمان).

ئاي يورۇقى ئوغرىغا ياقماس.

ئەسكىلىك قىلاي دېسە، ئېشەك تېزىكى دالدا بولار.

باشتا ئۇتقان كۆل ئۇتار،
ئاخىرىدا ئۇتقان پۇل (ئۇتار).

ھاراق — ھاممىغا ھەمدۇر، مۇسەللەس — ۋەزىر.
بوزا — پاسىقلاردۇر، نەشە — پەنجىرە

ئوغرى ئالسا ئالىنى كېلەر،
ھالىغا ھەيۋەتنى.

ئوغرى ئالغان مالغا ئىگىسى سەۋەبكار.

ئوغرى بولساڭ، ئىنساپ بىلەن بول،
تاۋۇقنى ئالساڭ، قوشۇقنى قوي.

ئوغرى بېيىماس،
جاغدا قېرىماس.

ئوغرى بىلەن ئوغرى قاراڭغۇدا ئۇچرىشار.

ئوغرى تۇتساڭ، چوڭىنى تۇت.

ئوغرى تۇتۇلار،
قىمارۋاز ئۇتتۇلار.

ئوغرى تۇتۇلسا، يەرگە قارايدۇ،
جالاپ تۇتۇلسا، كۆككە.

ئوغرى تون يېرىمدا،
پىتنىخور كۆپكۈندۇزدە.

قاتىلدىن ئىسمان كەمتۈر،
ھالتىمدىن زۇۋان.

قاراقچى خالىي يەردە تالار،
ھانچۇقچى توپ ئىچىدە.

قاراڭغۇ يولنى قاراقچى بىلەر،

قوغۇلىغا ئوغرى كەلسە، خام - پىششىقىنى تاللىماس،

قوغۇن ئوغرىلىغاننىڭ قولىنى كەس،
شاپتۇل ئوغرىلىغاننىڭ كۆتىگە تەپ.

قويىنۇم ئوغرى، قونچۇم ئوغرى.

قىمار ئويىنغۇچە، قاتار ئوينا.

كۆرسە ئويۇن، كۆرمىسە قويۇن.

مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك.

مەستلىك — پەستلىك.

نەخشۇەنىنىڭ بىرى مەن،
ھويلا قويماي كىرىمەن.

نەشە چەككەنىنىڭ تۈتۈن بىلەن قارنى توق.

ئوغرىنى قاراقچى سوقۇپتۇ.

ئوغرىنىڭ بېشىدا ئوت كۆيەر.

ئوغرىنىڭ دوستى يانچۇقچى.

ئوغرىنىڭ كۆزى كېچىسى كۆرەر.

ئوغرىنىڭ يۈرىكى پوك - پوك.

ئوغرىنى ئوغرى تاپار.

ئوغرى ئوغرى بىلەن تۇتۇلار.

ئوغرى ئوق يەيدۇ،
ھالىلىرى پوق (يەيدۇ).

ئوغرى ئۇيالماس،
ئوغرىنى تۇتقان ئۇيىلار.

ئوغرى ئۆز گۆشىنى يەيدۇ.

ئوغرى ئولگۇچە «مەن ئاق» دەپ تۇرار.

ئۆيگە ئوغرى كىرگەندە، ئىتنىڭ تەرىتى قىستاپتۇ.

ئوغری دەۋالىك ئۆرۈكلى،
چېچەن دەۋالىك قۇيرۇقلى.

ئوغرىدىن ۋاپا كۈتمە،
ئوغىدىن شىپا (كۈتمە).

ئوغرى ساقچىدىن قورقىدۇ،
جىن باخشىدىن.

ئوغرىسى يوق يۇرت بولماس،
بۆرىسى يوق جاڭگال (بولماس).

ئوغرىغا مال كەم ئەمەس.

ئوغرى قېرىسا، سوپى بولار،
جالاپ قېرىسا، بۈۋى.

ئوغرى كۈن ئاشقۇچە،
بۆرە قىر ئاشقۇچە.

ئوغرىلىق قىلسام، تۇتۇۋالىدۇ،
قىمار ئوينىسام، ئۇتۇۋالىدۇ.

ئوغرى مال كويىدا،
قوشناچىم گال كويىدا.

ئوغرىمۇ توۋلايدۇ، ئۆي ئىگىسىمۇ.

دىنىي ئېتىقاد ۋە موللا توغرىسىدا

ئاتا ـ ئانا دۇئاسى ئوتقا، سۇغا پاتۇرماس.

ئاخىرەت ئىززىتى كېرەك بولسا،
پېقىرلار بىلەن كېڭەش قىل.

ئادەمنىڭ سالتىكى موللا بولار،
ئاتنىڭ سالتىكى يورغا.

ئاران باققان كالامنى ئۆلتۈرۈپ يېگەن ئاخۇنۇم.

ئالتۇن ئالماي، دۇئا ئال.

ئاللا بەرمىگەننى موللا بەرمەس.

ئاللا ئىگەم، دوست،
كەلگەن بالانى توس!

ئېتنى ئۈتتۈرۈپ، يايداق قالدى؛
خوتۇننى ئۈتتۈرۈپ، بويتاق قالدى.

ئىچتىم شاراپ، بولدۇم خاراب.

يېغىنى يان باسدۇ،
ئوغرىنى دام (باسدۇ).

خۇدا كەچ قويسا قويار، ئاچ قويماس.

خۇدايىم بار دەپ ئاچ قاپتۇ،
ئىشىكىم بار دەپ كەچ (قاپتۇ).

دەرد يامانمۇ، ئەلەممۇ،
موللا يامانمۇ، قەلەممۇ؟

دۇنيا ئىشىنى ئاخىرەتكە قالدۇرما.

دىنسىزنىڭ ئەدىبىنى ئىمانسىز بېرەر.

دىنىم ئۈچۈن ئەمەس،
كۆڭلۈم ئۈچۈن ئوقۇيمەن.

سەدىقە بالانى يەر،
تـوۋا گۇناھنى.

سەللە دېگەن يۈك،
ساقال دېگەن تۈك.

سەللىسى مۇسۇلمان، ئۆزى كاپىر.

سوپى سوۋۇغاننى يەر،
تاپسا يوغاننى.

سوپىغا باغاق كەتمەس،
كوسىغا تارىغاق (كەتمەس).

ئەسلى يوق سوپىدىن
تۇخۇمى يوق توخۇ ياخشى.

بالاغا قالغان قۇلھۇۋەللاھۇ ئەھەت.

بۇ دۇنيادا جان كېرەك،
ئۇ دۇنيادا ئىمان.

بىر موللىنىڭ كەينىدە قىرىق شەيتان بار.

بىسمىللا دېسەڭ تېشىڭدا دە،
دېمىسگەنلەر دېسۇن.
شۈكرە دېسەڭ ئىچىڭدە دە،
يېمىسگەنلەر يېسۇن.

بىسمىللادىن ھايان تاپتىم،
بىر چىنە ئاشنى ئاران تاپتىم.

تەقۋادا ھالال يوق،
پەتىۋادا ھارام (يوق).

چالا موللا دىن بۇزار.

چالا موللا ۋاراقلايدۇ،
ئەگرى نوغۇچ تاراقلايدۇ.

خۇدا ساقلىغان يەردە بالا يوق،
شال تېرىغان يەردە پولا (يوق).

مولla كۆپ بولسا، قوي هارام ئۆلەر.

مولla كىشىدىن پۇل ئالماق —
پېتىر ئاندىن قىل ئالماق.

مولla كىشى — يېرىم كىشى،
ئىككى مولla — بىر كىشى.

مولla مەنئۇ مولla مەن،
مولla كۆرسەم يولدا مەن.

موللام، دۇئاغا زورلاڭ.

موللام سەللىسىگە ئىشىنىدۇ،
قۇشناچىم زەللىسىگە.

موللام: كىتابتا بار، دەپ قورساق تويغۇزار،
ئايەتتە يوق، دەپ ئادەم قورقىتار.

موللامنىڭ ئاغزى دۇئادا، كۆزى پولادا.

مولla ئوقۇپ يەر،
قاغا چوقۇپ يەر.

مولla ئىلىشنى بىلەر، بېرىشنى بىلمەس.

موللىغا ئون تاياق،
نادانغا بىر تاياق.

سۇ يەتتە يۇمىلسا ھالال.

شەرىئەتنىڭ مىڭ بىر پۇتىقى بار.

قولۇڭدا قارچىغا تۇرۇپ،
«قۇ - قۇ» نىڭ نېمە ئىشى؟
دىلىڭدا ئاللا تۇرۇپ،
«ھۇ - ھۇ» نىڭ نېمە ئىشى؟

قولى قاشاڭ موللىدىن،
ئايىغى ئىلدام بالا ياخشى.

قۇلىياغا قۇيماق، ياسىنغا پولا.

موللا بولماق ئاسان،
ئادەم بولماق قىيىن.

موللا بىلگىنىنى ئوقۇيدۇ،
توخۇ كۆرگىنىنى چوقۇيدۇ.

موللا پەتىۋاچى،
باپكار شاتىۋارچى.

موللا پۇلنى دوست تۇتمايدۇ،
قولىغا كىرسە، بوش تۇتمايدۇ.

موللا تەمەخور كېلىدۇ،
ئوغرى گۇۋاھخور.

ھۆپۈپ كامادا،
موللام تامادا.

ئوقۇماي موللا بولغان،
چوقۇماي قاغا (بولغان).

ئۇ ئالما، بۇ ئۆرۈك،
سەن موللا، مەن تۈرۈك①.

ئۆزى بەرگەن خۇدايىم،
ئۆزى ئالغان خۇدايىم.

ئىشانىنى دەپ، ئېشەكتىن ئايرىلدىم

ئىشنىڭ بېشى بىسمىللا.

ئىمامىلىقتىن قاچ،
مەزىنلىكنى تالاش.

ئىمامنىڭ ئۆمرىنى تىلە،
مەزىننىڭ ئۆلۈمىنى.

يارىتىش خۇدادىن، يارىلىش ئۆزۈڭدىن.

ياش ۋاقتىتا قىلغان ئىبادەت تاشقا مۆھۈر باسقاندەك،

① تورۇك — ساۋاتسىز مەنىسىدە.

موللىلىقمۇ بىر ھۈنەر،
جاپا چەكمەي پۇل ئۈنەر.

موللىنىڭ دېگىنىنى قىل، قىلغىنىنى قىلما.

موللىنىڭ قارنى بەشتۇر،
بىرى ھەمىشە بوشتۇر.

موللىنىڭ مۇددىئاسىنى بىسمىللىسىدىن بىل.

موللىنىڭ ئىشىنى، چۈمۈلىنىڭ كۆزىنى،
يىلاننىڭ پۇتىنى ھېچكىم كۆرمىگەن.

موللىنىڭ ياخشىسى تەمەگەر ئەمەس؛
مۇساپىرنىڭ ياخشىسى قەلەندەر ئەمەس.

موللىنىڭ يامىنى ۋاراقچى،
ئوغرىنىڭ يامىنى قاراقچى.

مۇسۇلمانچىلىق مەسچىتتە ئەمەس، ئەل ئىچىدە.

نادان ئەلدە موللا تولا.

ھاجى مىنگەن ئېشەكمۇ ھەرەمگە بېرىپتۇ.

ھەممە ئىشنى موللا بىلەر،
موللا قوپۇپ كۆلگە سىيەر.

يۇقىرى تەبىقىنىڭ ماقال-تەمسىللىرى

ئاتاڭ كىم بولسا، سەن شۇنىڭ ئوغلى.

ئاتاڭنى ئۆلتۈرگەنگە ئاناڭنى بەر.

ئاچسام ئالىقىنىمدا سەن،
يۇمسام سىقىمىمدا.

ئادەم بالىسى باقساڭ،
ئېغىز - بۇرنۇڭنى قان ئېتەر،
هايۋان بالىسى باقساڭ،
ئېغىز - بۇرنۇڭنى ماي ئېتەر.

ئاكاڭ كىمنى ئالسا، يەڭگەڭ شۇ.

ئانىڭنى تاپسام،
شىللىسىگە مىنىپ چاپسام.

قېرىغاندا قىلغان ئىبادەت قۇمغا مۆھۈر باسقاندەك.

ياندىكى موللام — بارموللام،
يىراقتىكى موللام — داموللام.

يىلان، چايان ئىزدىسەڭ، قازىنىڭ گۆرىنى ئاچ.

خوتۇنغا ئىشەنمە،
قومۇشقا يۆلەنمە،

خوتۇن كىشى — تۆت تامنىڭ قۇلى.

خوتۇن كىشى لاپ بىلەن يۇرىدۇ،
ئۇستىرا كاپ بىلەن.

خوتۇن كىشىنىڭ چېچى ئۇزۇن، ئەقلى قىسقا.

خوتۇن كىشىنىڭ موللىسى —
بايتال ئاتنىڭ يورغىسى.

خوتۇن كىشى ئۇۋۇغا يارىماس،
جىگدە ياغىچى نوغا (يارىماس).

خۇدا بىلىپ پاقىغا قۇيرۇق، ئېشەككە مۈڭگۈز بەرمىگەن.

قۇم يىغىلىپ تاش بولماس،
قۇل يىغىلىپ باش (بولماس).

قىز بالا ئەردە ياخشى،
ئەردە بولمىسا، يەردە ياخشى.

قىز ساقلىغۇچە، تۇز ساقلا.

كەمبەغەلنى ئىززەت قىلساڭ،
چورۇقى بىلەن تۆرگە چىقار.

ئانىسىنى ئۇرمىسا، ئۇۋالى بار.

ئەر — ئات، خوتۇن — هارۋا.

ئەر — باش، خوتۇن — بويۇن.

ئەر قېرىسا، قىز ئالار،
قىز قېرىسا، كىم ئالار.

بالاڭنى چوڭ قىلىپ موللىغا بەر،
موللىدىن ئېلىپ ئوردىغا بەر.

باي بىلەن دەۋالاشما،
باتۇر بىلەن چېلىشما.

تاياق ئېيىقنىمۇ موللا قىلار.

تۈز هەققى — خۇدا هەققى.

تېرەگدە داپ ئېتىمەن،
سۆگىكىگدە ساپ.

خوتۇن ئالدىڭ — ئۇچاڭغا ئوتۇن ئالدىڭ.

خوتۇن ئالساڭ بايدىن ئال،
پۇلۇڭغا پۇل قوشۇلار.
يەر ئالساڭ سايدىن ئال،
يېرىڭگە يەر قوشۇلار.

ماۋزۇسىز ماقال - تەمسىللەر

ئاتام ئېيتقان بايىقى.

ئاتىسى چۇشتۇك — ئېتەككە چۇشتۇك.

ئاتقا كۆچى يەتمىگەن چاكاندا ئۇۋۇتار.

ئات ئېگەردىن پەس ئەمەس.

ئاچا ساقال ئاچ قالماس،
كەكە ساقال كەچ قالماس.

ئاچا قوزۇق يەرگە كىرمەس.

ئاچلىقتىن خۇمارلىق يامان.

ئاققا قارا يوق،
قارىغا چارە يوق.

مېلىڭ يېپىشلىك بولسا، بەردى خۇدا؛
خوتۇنۇڭ يېپىشلىك بولسا، ئۇردى خۇدا.

ئوغلۇڭ ئاشىقچىلىق قىلسا، كۆككە باق؛
قىزىڭ ئاشىقچىلىق قىلسا، يەرگە.

ئۆزى ئۆيگە كىرگۈچە،
كەشى تۆرگە چىقىپتۇ.

ئىت سەمرىسە، ئىگىسىنى چىشلەر.

ئىتنى ئەركىلەتسەڭ، ئاغزىڭنى يالايدۇ.

ئىتنى سۆڭەك بىلەن ئۇرساڭ هاۋشىماس.

ئىتنىڭ ئاغزى تەگكەنگە دەريا سۈيى بۇلغانماس.

ئىت — ۋاپا، خوتۇن جاپا.

ئىت ئېتەكتىن ئالار،
خوتۇن ياقىدىن.

ئىشلەتسەم — قولۇم،
ساتسام — پۇلۇم.

يېتىمنى يېتىپ ئۇر،
پۇتىدىن تۇتۇپ ئۇر.

بوداق بوداقتا كەلگەندە ئېغىز قولاقتا يېتىپتۇ.

بويىنىدىن باغلىغان ئىت ئۇۋىغا يارىماس.

بۇغدايىنىڭ بارار يېرى تۈگمەن.

بېشى بارنىڭ بۆكى بار.

بىر خىش تاراشلاقلىق،
بىر خىش تاراشلاقسىز.

بىر سۆز بىلەن ئەر ئۆلمەس.

بىر قولۇڭغا ئوت ئېلىپ يۈر،
بىر قولۇڭغا سۇ.

بىرنىڭ ئاكىسى ئىككى.

بىرنىڭ كاساپىتى مىڭگە.

بىرنىنىڭ يۈزىگە قارىدىم،
بىردىنىڭ سۆزىگە.

بىلمىسەڭ يەرنىڭ ئوي - چوڭقۇرى تولا.

پاتىمە قوپۇر، زوھرا ياتۇر.

پادىدىن ئىلگىرى چاڭ - توپا كۆرۈنەر.

پاقا بىر سەكرەر، ئىككى سەكرەر، ئاندىن ئورنىغا چۈشەر.

ئاق كۆرۈنگەننىڭ ھەممىسى قارا ئەمەس.

ئاغىلىغان بىلەن كۆرگەن بىر ئەمەس.

ئالدىغا بار، كەينىگە يوق،
ئاتلىققا بار، پىيادىگە يوق.

ئالما ئۆز دەرىخىدىن يىراققا چۈشمەس.

ئانچىلىك ئىش قانچىلىك ئىش.

ئانسى غورا يېسە، قىزىنىڭ چىشى قاماپتۇ.

ئاۋۋال يول قوي،
كېيىن قول قوي.

ئاياغ ئاتلىمىسا، باش يۈگۈرمەيدۇ.

ئاياغقا چىقماي، باشقا يوق.

ئەلچىگە ئۆلۈم يوق،
جارچىغا كۆرۈم (يوق).

ئەمەنلىكتە ئەر ئۆلمەس،
ئېرەنلىكتە ئات (ئۆلمەس).

بالا يىغلىمىغۇچە، ئانا ئەمچەك سالمايدۇ.

جەيىنەك يېقىن بولسىمۇ، چىشلىگىلى بولماس.

چاسا ئۆلچۈك يومىلاق مۇجۇقتا چۈشمەس.

چۈجىنى سانايمەن دەپ، توخۇنى كۆرمەكچى.

چۈشمەك ئاسان، چىقماق تەس.

چىرىغىڭ قانچە بولسا، سايەڭ شۇنچە.

خويمۇ سەلەم سالغۇم بار،
پۇتۇم قوپال، قولۇم گال.

زارلىغانغا كەلمەيدۇ،
قارغىغانغا بەرمەيدۇ.

زورلىغاننىڭ زورى بار،
ئىسسىق ئاننىڭ ھورى بار.

ساقىي بولساڭ ساق بول.

سالاغا كەتكەن قىرىندىشىم.

سەھرانىڭ بېگى بولغۇچە،
شەھەرنىڭ ئىتى بول.

سەۋەبسىز ئىش بولماس.

پالسىز يۈرمە، پالغا ئىشەنمە.

پىچاق ئىتتىك بولسا، غىلىپىنى كېسەر.

پىچاق ئىتتىك بولسا، ياغاچنىڭ قاتتىقى يوق.

پىرنىڭ ھاسىسى ئۆزىنىڭ ئورنىغا.

تار يەردە ئاش يېگىچە،
كەڭ يەردە مۇشت يە.

تاشنى تاياقتا تاڭغىلى بولماس.

تالقان يەۋېتىپ، ئوتنى پۈۋلىگىلى بولماس.

تاماكىغا شەيتان كېپىل.

توپا ئالساڭ، دۆڭدىن ئال.

تۇغۇلمىغان تايىنى مىنمەي تۇرۇپ يېغىر قىلىپتۇ.

تۇمشۇقىغا يېمەي، بۇرنىغا سۇ كىرمەس.

تۆگە قۇيرۇقى يەرگە يەتمەس.

تۆگىنىڭ مەيلى بولسا، يانتاقتا بويۇن ئۇزىتار.

تېرە بولمىسا، تۈك نەدىن چىقسۇن!

قولنى چىشلىسە ئاچچىق،
قوغنى چىشلىسە سېسىق.

قوناقلىقتا چالما ئاتسام،
كېپەزلىك شالدىرلاپ كەتتى.

قۇش ئاسماندا ئۇچسا، سايىسى يەرگە چۈشەر.

قۇلاق ئاڭلىغاننى كۆز كۆرەر.

قۇيرۇقنى كۆتۈرگەن كالا تېزەكلىمەي قالماس.

قىرىق يىلدا بىر ئېشەك ئويۇنى.

قىزىق ئوچاقتا تۇتۇرۇق لازىم ئەمەس.

كاككۇك ئۆز ئىسمىنى قىچقىرار.

كۆزدىن قۇلاق سادىغا.

كۆز ئۇيقۇغا كەتكەندە، قوڭ پوخادىن چىقىپتۇ.

كۆڭلىدە يوقنىڭ كۆزىدە يوق.

گۆش ئەمەس، يا بەز ئەمەس.

گۈل سەھەردە ئېچىلار،
خىيال كېچىدە.

سۇ تاشسا، دۆڭگە چاپ.

سۇلغان توقاچ يېپىشماس.

سۇ يوق يەردە تەيەممۇم.

سېپى بولمسا، ئېپى بولماس.

سىنالمىغان قايماقتىن سىنالغان قېتىق ياخشى.

شامال چىقمسا، دەرەخ لىڭشىماس.

شام ئۆز يېپىنى كۆيدۈرەر.

شەيتاننىڭ شاپتۇل يېگىنىگە مەن ھەيران.

شورا بولماي مېغىز بولماس.

قاچان بولغان ئۆزۈمدەك،
قاراپ تۇرغان كۆزۈمدەك.

قارنىم ــ خالتام، قوڭۇم بوغچام.

قەشقەرلىقنى قۇرۇتقان سەيلىسى،
يەكەنلىكنى قۇرۇتقان مەيلىسى.

قوپ، توختىمەت، ئورنۇڭغا ئۆت.

ئوتى بار يەرنىڭ سۈيى يوق،
سۈيى بار يەرنىڭ ئوتى يوق.

ئورنىدا بولسا، ئوت ئۆلمىدۇ.

ئولتۇرۇۋەرسەڭ تاشمۇ ئىسسىيدۇ.

ئويۇندىن ئويماق چىقتى،
قازاندىن قويماق.

ئۈزۈمنىڭ ئارىسىدا قىسقا بار،
قىسقىنىڭ ئارىسىدا ئۈزۈم.

ئۇسساڭ تالقاننى كاپ ئەت.

ئۇمۇ يوق، بۇمۇ يوق،
ئېرىقتىكى سۇمۇ يوق.

ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ.

ئۆپكىسى تولغەپ، كانىيى قالدى.

ئۆتكەمدىن ئۆتۈپ، غەلۋىردە توختاپتۇ.

ئۆتمەس پىچاققا غىلتاڭ بىلەي.

ئۆچ بولماڭ، مۇپتىلا بولارسىز،
ئامراق بولماڭ، جۇدا بولارسىز.

لەمپىسى يوق ساراي،
مەن قالغان ھاراي.

ماختۇسى كەلمىگەن تۆكى بويۇنلاقلى سوئالدۇرار.

مانتا قاسقاندا تۇرسىمۇ، گوشتا پىشىدۇ.

مايىقى نورا بولمىسىمۇ تايىقى نورا.

مەن كۆلۈپ بولغۇچە، سەن تېلىقىپ تۇر.

مۇزلىساڭ مۇز يە.

ناغرا، سۇناي ئاۋازى يىراقتىن ياخشى.

ھاڭگا ئېشەك بالىسىغا ئىگە ئەمەس.

ھەركىم بارغا باتۇر.

ھەركىمنىڭ ئېغىرىنى ئىككى پۇتى كۆتۈرىدۇ.

ھەر مەرتەم ئۈچ مەرتەم.

ھەممە كىشى ئانىدىن يالىڭاچ تۇغۇلغان.

ھېيتنى ھېيت قىلغان — ناغرا.

ئوتۇن ئۇششىقى بىلەن كۆيەر.

ئىتنىڭ چىش ئاغرىقىغا ئىشەك گۆشى دورا.

ئىككى سەككىز — ئون ئالتە.

ئىككى قىلىچ بىر غىلاپقا سىغماس.

ياتقان ئورنۇڭدىن تايىنىپ قوپما.

يارنى چىم بېكىتىدۇ،
دەۋانى قىز.

يېگەن ئېغىز، كۆرگەن كۆز.

يېمىگەننىڭ چىشىغا تاش.

يىتكەن پىچاقنى ئالغان پىچاق تاپار.

يىراقتىكى سۇدا ئۇسسۇلۇق قانماس.

يىراق يەرنىڭ گېپى ھەر ياڭزا.

يىڭنە كىچىك بولسىمۇ يۇتقىلى بولماس.

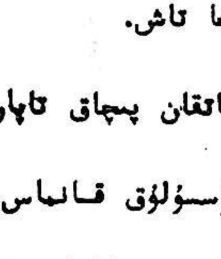

ئۆردەككە سۇ يۇقماس.

ئۆزىگە يارىغان ئۆزگىگە يارار.

ئۆكۈزنى كاردىن چىقارغىلى بويۇنتۇرۇق.

ئۆملەپ كىرگەن دوملاپ چىقار.

ئۈچىنىڭ بىرى خانغا ياراپتۇ.

ئىتنىڭ ھارسا، دۆڭگە چاپ.

ئىتمنى شاخقا باغلىدىم،
ئۆزۈمنى ھەققە.

ئىشەككە كۈچۈك يەتمىسە، ئۇر توقۇمنى.

ئىشەككە مىنگەننىڭ پۇتى تىنچىماس.

ئىشەككە ئوك - سولدىن مىنگەننىڭ پەرقى يوق.

ئىشەك ئىشەكتىن قالسا، قۇلىقىنى كەس.

ئىشىمدا يوق پۇرچاق پوقۇمدا نېمىش قىلار!؟

ئىككەككە دوقاقنى كەلتۈرۈپتۇ،
ھۈررەككە پوقاقنى.

责任编辑：阿不都外力·哈力法托夫
责任校对：阿斯亚
封面设计：热孜方·吐尔地

维吾尔民间谚语 （维吾尔文）
买买提·热衣木 编

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐市建中路54号）
新疆新华书店发行 新疆新华印刷二厂印刷
850×1168毫米 32开本 13.375 印张5插页
1990年1月第1版 1990年5月第1次印刷
印数：1－4,500
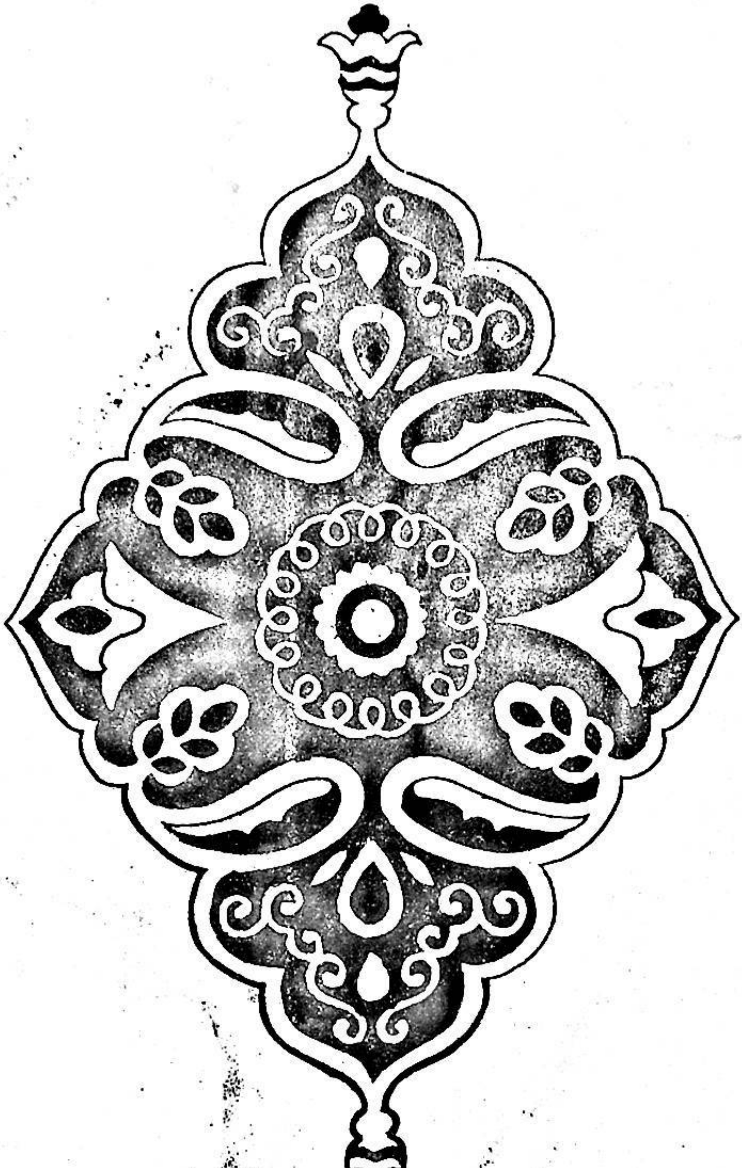
ISBN7—228—01210—X/I·417 定价：5.00元